

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

54-2

BRNO 2013

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 54

Vě umě 3

Číslo 2

Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Executive Editor, Typography

Alice Del Maschio

Software
Software

Adobe InDesign CS5

Fotografie na obálce
Cover Photography

Kovový závěsek ve tvaru zvířete (viz obr. 5 na str. 136)
Metallic animal figurine pendant (see Fig. 5 on page 136)

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@arub.cz
Internet: <http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2013

Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2013 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

PARCELNÍ ZÁSTAVBA VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÉHO BRNA A JEJÍ OBYVATELÉ I. DOMINIKÁNSKÁ ULICE 15–19, KOBLIŽNÁ 3

BUILD-UP AREA OF HIGH MEDIEVAL BRNO AND ITS INHABITANTS I. DOMINIKÁNSKÁ STREET 15–19, KOBLIŽNÁ 3

RUDOLF PROCHÁZKA

Abstract

This study explores issues that arose during the course of two 1980s salvage excavations in the historical centre of Brno, Dominikánská street (No 11–19) and Koblížná (No 3) street. Many remains of 13th–17th century settlement were found, including wooden and stone houses with cellars, cesspits, storage pits etc. Most of the wooden houses in Dominikánská street were destroyed, probably by fire in 1356. Written sources suggest that most inhabitants in Dominikánská street during 14th and 15th centuries were craftsmen. In the 15th century, more food processing artisans were present than in the preceding century, some social growth was detected. In the 14th and 15th centuries, the Koblížná 3 plot was occupied by members of the upper class.

Keywords

Medieval Town, Brno, Plots, Housing development, Inhabitants, Late Middle Age

1. Úvodem

Vznik a proměny typické parcelní zástavby vrcholně středověkého města patří k standardním tématům bádání, které primárně vycházejí z archeologických pramenů. Nesčetné záchranné výzkumy evropských měst ukázaly, že způsob využití parcely, tedy základního prvku městské zástavby, vykazuje určité standardní rysy, v detailu však pozorujeme četné rozdíly, nejen regionální, ale i mezi jednotlivými lokalitami téže oblasti. Také možnosti výpovědi archeologických pramenů se značně liší v závislosti na přírodních podmínkách (míra dochování organiky, tedy zejména dřeva), charakteru města ve středověku i míry narušení novověkou zástavbou ve zřetelném vztahu k dynamice ekonomicko-sociálního rozvoje v industriální a postindustriální éře. Nízká úroveň dochování dřevěných prvků v Brně významně omezuje poznání nejstarší zástavby, zrychlený rozvoj v rané průmyslové éře 2. poloviny 19. a počátku 20. století odrážející se ve překotné výstavbě podsklepených nájemních domů navíc vedl k výrazné redukci starších reliktních zejména v nejcennějších předních částech parcel.

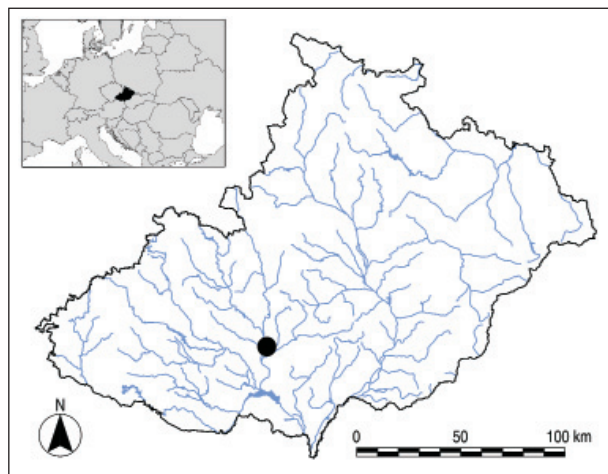
Brno sice patří k relativně archeologicky nejprozkoumanějším středověkým městům nejen na území České republiky, avšak hodnotu výpovědi získaných pramenů výše uvedené skutečnosti negativně ovlivnily.

V následujících řádcích je věnována pozornost prostorovému vývoji a historické topografii prvních dvou plošných výzkumů v historickém jádru Brna v osmdesátých letech 20. století.

2. Dominikánská 11–19

2.1. Dějiny výzkumu

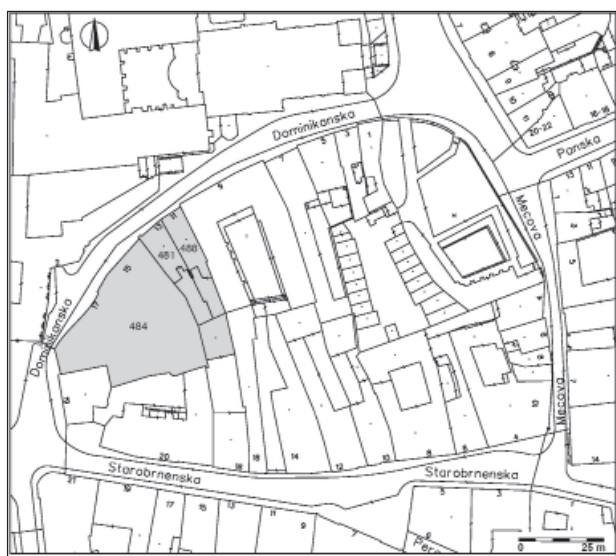
Blok č. 18, zvaný také Velký špalíček, představuje nejlépe prozkoumané území v historickém jádru Brna. Ve středověku spadala jeho jižní část do 1. čtvrti (*quartale Brunense*, Brněnská), severní s Dominikánskou ulicí do 2. čtvrti (*quartale Letorum*) v severozápadní části historické zástavby v hradbách (*obr. 1–3*). Zde se v letech 1983–1985 také uskutečnil první velký záchranný výzkum v rámci historického jádra Brna, který postihl plochu celých parcel vnitřního města, a to domů s orientačními čísly 11 (č. p. 347, parc. č. 480), 13 (č. p. 346,

Poloha studovaného mikroregionu na mapě Moravy.
Location of the study area on a map of Moravia.

1

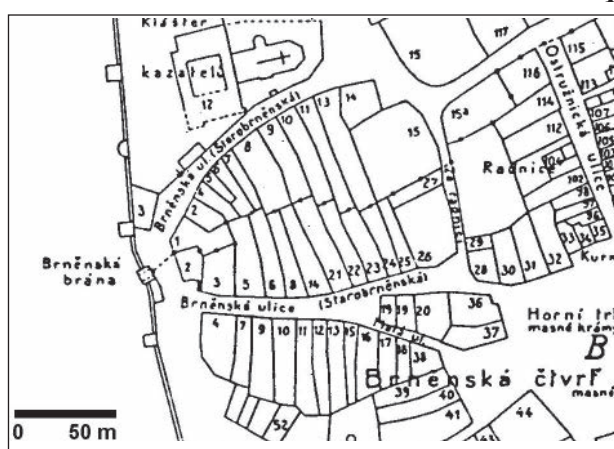
2

Obr. 1. 1. Brno, Dominikánská 11–19 a Koblížná 3. Zkoumané plochy v Technické mapě města Brna 1:500. 2. Dominikánská 11–19, současná parcelace.

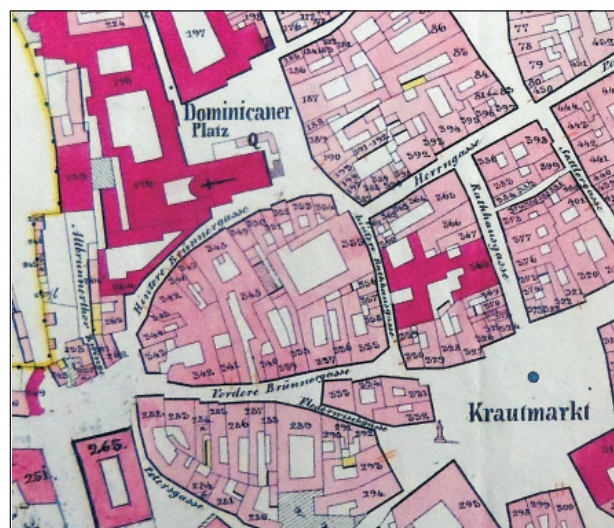
Fig. 1. 1. Brno, Dominikánská street 11–19 a Koblížná street 3. Excavated areas on the Technical Map of Brno 1: 500. 2. Dominikánská street 11–19, contemporary plot outline.

1

2

3

Obr. 2. Blok tzv. Velkého špalíčku s nejbližším okolím. 1. Výřez z veduty H. B. Bayera a H. J. Zeysera z let 1645/1646, originál v Muzeu města Brna, č. inv. 2285. 2. Výřez z rekonstrukční mapy brněnských měštit' k roku 1348 Oldřicha Vičara, podle Vičar 1965 (zde č. 1–7). 3. Výřez z mapy Brna z roku 1825 (zde č. 342–347), originál Archiv města Brna, fond U9 Sbirka map a plánů, nesig.

Fig. 2. House-block of the „Velký špalíček“ with nearby surroundings. 1. Part of a veduta by H. B. Bayer and H. J. Zeyser from 1645/1646, original oil painting is in the Municipal Museum of Brno, inventory number 228. 2. Excerpt of a reconstruction-plan of Brno plots in 1348 created by Oldřich Vičar (here No. 1–7), after Vičar 1965. 3. An excerpt of Brno plots from 1825 (here No. 342–347), deposited in the Municipal Archives of Brno, department U9, Collection of maps and plans, unsigned.

Obr. 3. Brno, 1. Dominikánská 11–19, výřez z mapy evidence nemovitostí, s vyznačením čísel orientačních, popisných a parcelních (před změnami z 80. let minulého století), zahloubených objektů a řezů. 2 – Dominikánská 11–19, současná parcelace.

Fig. 3. Dominikánská street 11–1, excerpt from Technical Map of Brno 1: 500, with orientational, descriptive and plot numbers before changes in 1980s, features (pits) and sections; the contemporary plot-structure.

parc. č. 481), 15 (č. p. 342; parc. č. 484/1), 17, 19 (parc. č. 484/2, 483/3, č. p. 345 a 344, dnes č. p. 342).¹ Starobrněnská 18 (č. p. 341, parc. č. 479). Dnes jsou na předmětné ploše při Dominikánské ulici 2 jednotky: 11-13/346 a 342/15 (parcely 484/1, 2, 3). Již před výzkumem byly z větší části demolovány domy D17 a D19, následovalo odstranění dvorní zástavby domů D11 a D13 a během výzkumu byl zbourán až na část průčelní zdi také dům D15 vyjma gotického sklepa (sousední barokní byl vytěžen), jakož i zbytky objektů D17 a D19 kromě většiny suterénů (obr. 4, 6; Himmelová – Procházka 1987, 62; Loskotová – Procházka 1995; Procházka 1985a, 134; 1985b; 1987, 59–61; 1988; 1989; 1991; 1992; 1993; 1996, 121–128; 2000, 46–50; Procházka – Peška 2007). Je třeba zdůraznit, že odkryvy měly ve srovnání s nynější výzkumnou praxí značně nouzový charakter, na žádné parcele se nepodařilo plošně prozkoumat celou ohroženou plochu. I zde šlo povětšinou o preparaci zahloubených objektů, často jen jejich zbytků ze snížené úrovně stavební jámy. Pouze místy proběhl dílčí plošný odkryv. Výzkum prováděl tehdejší Archeologický ústav ČSAV (dnes AVČR) v Brně pod vedením autora této studie. Ve výsledku bylo v různém rozsahu zkoumáno asi 67 jam různé funkce, většinou jámek, případně suterénních částí nadzemních objektů. Málo poznatků se podařilo získat o vývoji antropogenních uloženin na lokalitě, většinou jen z řady řezů. Příčinou tohoto nepříliš utěšeného stavu byla zejména skutečnost, že záchranný výzkum vstoupil do již běžící stavby s vyhloubenou částí stavební jámy (v ploše za domem D 11–13; obr. 5, 13), jakož i velké problémy se

Obr. 4. Brno, Dominikánská 15. Demolice objektu někdejšího pivovaru roku 1984 po částečném zřícení zdiv.
Fig. 4. Dominikánská street 15. Demolition of former brewery in 1984.

Obr. 5. Brno, Dominikánská 11. První plošný výzkum jímký č. 17 ze snížené úrovně stavební jámy na sklonku roku 1983

Fig. 5. *Dominikánská street 11. First excavation of cess-pit No. 17 from a lowered level of the foundation pit at the end of 1983.*

ziskáním pracovníků pro záchranné práce i nedostatečné finanční zabezpečení.

Gotické kamenné sklepy, přítomné v někdejších městištích D11, 13, 15, 17 a 19 byly podrobeny informativnímu stavebně-historickému průzkumu, pouze objekt D11-13 majetkově sjednocený do jednoho celku byl odpovídajícím způsobem dokumentován alespoň v úrovni gotických sklepů (Hanák – Hanáková 1983, 60–98; Merta – Procházka – Sadílek 1999; Procházka et al. 2003; Procházka et al. 2006).

Obr. 6. Západní stěna stavební jámy roku 1985 se zdívá a středověkými zahloubenými objekty v místě domu Dominikánská 17. Uprostřed zčásti odkrytý suterén č. 63. Vpravo gotický sklep (Dominikánská 15), zcela vlevo rovněž gotický suterén.

Fig. 6. *The western wall of the foundation pit in 1985 with walls and Medieval pits in area of Dominikánská 17. The middle section depicts a partially exposed wooden cellar No. 63; on the right a gothic stone cellar.*

2.2. K problematice historického parcelního členění

Velký problém při rekonstrukci vývoje středověkého osídlení představují omezené možnosti poznání vývoje parcelního členění, zejména pokud jde o zadní části městišť domů D15 a D17 (obr. 2, 3). Je třeba kriticky připustit, že případný plošný výzkum v situaci, kdy se zachovaly rozsáhlé plochy historických terénů, mohl k řešení tohoto problému přinést přinejmenším zajímavé podněty. Bohužel tato možnost nebyla vzhledem k podmínkám odkryvu využita.

Výzkum zasáhl plochu pěti historických městišť při Dominikánské ulici podle stavu z roku 1900/1945, o ploše asi 1490 m² (Hanák, Hanáková 1983, 19, 20; plošné rozměry poskytuje Český úřad zeměměřičský a katastrální, <http://www.cuzk.cz/>). Z hlediska středověké topografie v této studii pracujeme s šesti parcelami, neboť městský pivovar, dům D15, původně zahrnoval dva samostatné domy (srov. níže kap. 2.7.). Dnes jde o pět parcel sjednocených do dvou majetkových celků (1 – 480, 481, 2 – 484/1–484/3). Středověkému stavu asi nejvíce odpovídají protáhlá městiště domů D11 a D13 (plochy 186 m² a 192 m²), zatímco ostatní s nepravidelnými hranicemi naznačují, že jsou výsledkem delšího vývoje. Středověké parcely domů D15a D15b nedokážeme, vyjma přední části s reliktem zděného středověkého domu, dnes odlišit jinak než hypoteticky. Také městiště domů D17a D19 lze pro období středověku oddělit jen v místech dochovaných středověkých sklepů, vývoj hranic dvorních částí je velmi nejasný a je otázka, zda byl až do zachycení novověkými plány z 1. poloviny 19. století stabilní (obr. 2, 3).

Proti předchozím publikacím je třeba upřesnit, že byla zkoumána také zadní část parcely 479 patřící nyní k domu Starobrněnská 18 (č. p. 341), o ploše kolem 120m² (obr. 1). Není ovšem jasné, zda tato plocha náležela ve středověku městištím D11 a D13 při Dominikánské nebo arei při Starobrněnské ulici. Zcela nejasné je také středověké parcelní členění na západním okraji plochy s nepravidelnými městišti domů D17, D19, Šilingrovo náměstí 6 (č. p. 342–344). Malá plocha se zahloubenými objekty 59, 58, 61, 62a,b a 63, dnes součást parcely 484/2 (č. p. 342), náleží nyní k D17, podle mapy stabilního katastru, ale tvořila součást domu D19 (č. p. 344) vyjma části objektu 63. Jistotu nemáme ani o původní příslušnosti zadní části městiště domu D 15 (č. p. 342, parc. 484/1, ještě v 80. letech č. parc. 482). Zatím lze zaznamenat dva pokusy o rekonstrukci parcelního členění bloku, především na základě plánových podkladů s využitím kavalírní veduty Brna H. B. Bayera a H. J. Zeisera z let 1645/1646 (Hanák – Hanáková 1983, 15–20; Vičar 1965, 15–20; veduta uložena v Muzeu města Brna, č. inv. 2285; obr. 2.2.).

2.3. K metodě absolutního datování

Datování drtivě většiny souborů z lokalit Dominikánská 11–19 a Koblížná 3 se opírá o keramiku. Již na sklonku 80. a v první polovině 90. let minulého století byly pro studie o brněnské keramice 13. až počátku 15. století, případně o tzv. kolonizačních zemnicích kvantitativním sledováním vybraných znaků (keramická třída,

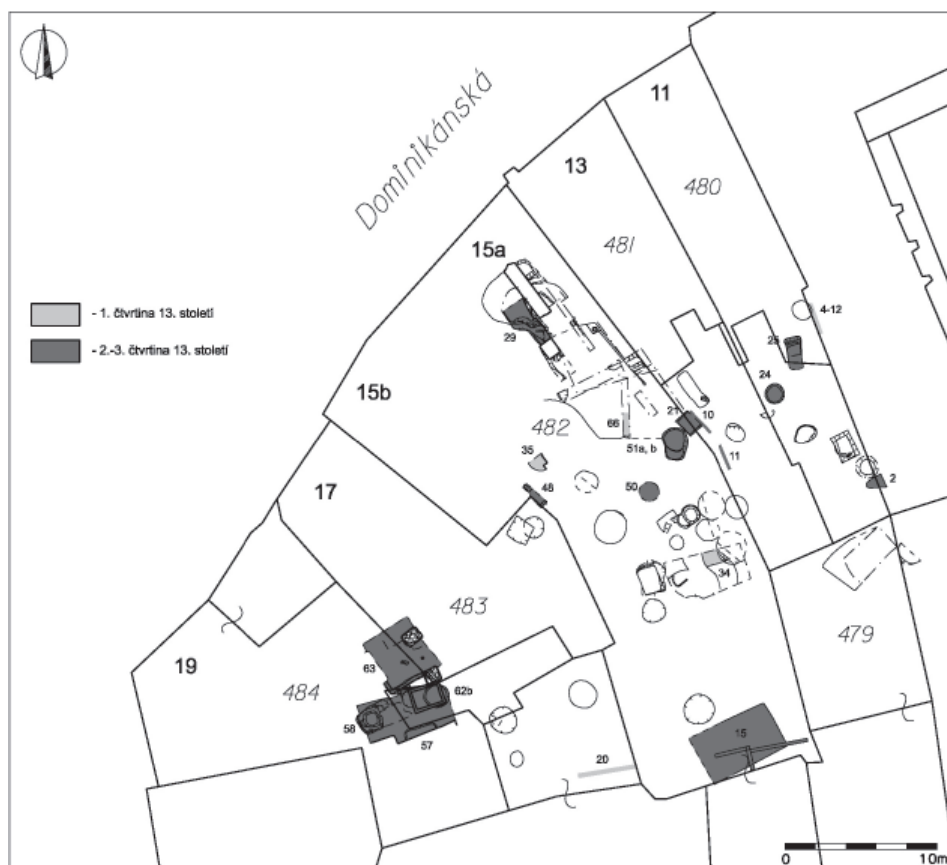
okraje a výzdoba nádob) časově zařazeny kolekce z výplní výkopů č. 7, 8, 9, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 31, 34, 38, 41–43, 45–47, 48, 51, 57, 58, 62b z výzkumu v Dominikánské ulici a č. 500, 503, 505, 506, 511, 517, 521, 522, 526, 529 z ulice Kobližné (Loskotová – Procházka 1995, 113, 114; Procházka 1991; 1995; 1996a). V rámci projektu Grantové agentury AVČR č. reg. IAA8001402 „Chronologie brněnské keramiky ve 12. – počátku 14. století“ byly pomocí kvantifikační analýzy detailněji časově zařazeny databázově podchycené soubory z jámky a sídlištních jam z č. 20, 21, 25, 48, 57, 58, 62b z Dominikánské ulice a souběžně v rámci bakalářské závěrečné práce byl vyhodnocen soubor z jámky 51a, b č. 20 z Dominikánské ulice (Procházka – Peška 2007; zde též publikován deskripční systém; Sáňková 2007). Ze studentských závěrečných prací týkajících se keramiky 13. a 14. století (např. Vichrová 2012; Vohryzek 2007) je třeba vyzdvihnout zejména práci Lenky Sedláčkové, která vyhodnotila sérii kolekcí převážně ze zahluobených objektů včetně jámek z České 10 (Sedláčková 2007), a Michala Doležela, který se věnoval skupině jámek z Radnické 8 (Doležel 2010). Patnácté století je v publikacích týkajících se brněnské keramiky zastoupeno slaběji. V rámci jeho 2. čtvrtiny si zaslouží pozornost soubor s mincemi z krypty chrámu sv. Petra a Pavla (Procházka – Himmlerová – Šmerda 1999). Období 2. poloviny 15. století ve vývoji brněnské keramiky nebylo zatím souhrnně vyhodnoceno, zastupuje ho ale nikoliv nevýznamná práce P. Michny (Michna 1970). Řada souborů však byla předmětem analýzy v rámci studentských závěrečných prací vesměs vycházejících z jednotného deskripčního systému

vypracovaného v Archaie Brno, o.p.s. (např. Jání 2010; Kornhäuserová 2007; Krásenská 2007; Pančíková 2006; Vichrová 2009). Velký význam má soubor z jámky č. 521 z náměstí Svobody 9, postavené podle dendrodat nedlouho po roce 1455 a zaniklé na sklonku 15. století podle nejmladších dendrodat získaných z dřevěných předmětů v zásepě (Kornhäuserová 2007; Rybníček 2005). Ze souborů 15. století z Dominikánské ulice byly zatím detailně vyhodnoceny dva (č. 44 a 54; Jání 2010; Prokopová 2013), ostatní zatím jen kvantifikací jednotlivých znaků, případně sledováním vybraných chronologicky citlivých jevů odvozených z výsledků výše uvedených prací (např. výskyt brněnských pohárů, projevy vytáčení, absence šroubovice apod.).

Sídlištní horizont tradiční hrnčiny RS 4. 3. z 12. století nebyl zachycen v podobě jednoznačně rozpoznávaných aktivit. Zcela nelze vyloučit, že malý soubor tradiční keramiky z výkopu 20 nepřesahuje do této doby, ovšem nemá dostatek signifikantních představitelů (např. chybí okraje nádob). Také v jámě 57 se nacházelo několik zlomků keramiky, kterou sem lze zařadit. Navazující fáze VS 1. 1. představuje závěr samostatného vývoje domácí produkce a charakterizuje ji výskyt výzdoby ozubeným kolečkem. Plynule přechází do fáze VS 2. 1. již s menším podílem tzv. kolonizační keramiky, vyznačující se pokročilejší technologií a značnou typologickou i morfologickou diferenciací. Tato nová složka se v poslední čtvrtině 13. století dotváří do podoby klasické gotické keramiky, ze starší tradice se udržují jen grafitové zásobnice. Keramika 14. – počátku 15. století představuje stylově, typologicky a morfologicky vyváženou složku hmotné

Obr. 7. Brno, Dominikánská 11–19. Osídlení 1. a 2. fáze (počátek až 3. čtvrtina 13. století).

Fig. 7. Brno, Dominikánská street 11–19. Settlement from 1st and 2nd phases (1st quarter to 3rd quarter of the 13th century).

kultury, s dominancí neglazované hrnčiny ostřené slídou. Teprve v pokročilém 14. století se objevují zevnitř polévané nádoby, především trojnohé pánve. Během 15. století probíhá postupná transformace do pozdněgotické hrnčiny, která se završuje až v přibližně v poslední čtvrtině 15. století, do té doby lze stále pozorovat řadu znaků typických pro předchozí století. Ještě druhá a počínající třetí čtvrtina 15. století vykazují četné reminiscence na předchozí věk, včetně bezuchých hrnců se střečovitým, podseknutým okrajem a šroubovicí na plecích. Stále četněji se však objevují poháry, zčásti kryté bohatou vhloubenou výzdobou zahrnující i vzácně se vyskytujícího diamantování. Z importů lze zaznamenat především loštickou kameninu. V závěru 15. století zcela dominuje technologie vytáčení, objevuje se poslídaný povrch, prosazují se hrnce s páskovým uchem a přehnutým okrajem, starší formy brněnských pohárů (s počátky ovšem již asi v 60. letech 15. století, kdy dožívají starší tvary pohárů), markantní je nárůst glazované produkce, objevuje se variabilní radélková výzdoba, vyjma glazovaných tříd mizí žlábková šroubovice a výzdoba se redukuje většinou na nečetné rýhy na podhrdlí apod.

V daleko menší míře se při datování souborů z Dominikánské ulice uplatnily mince; pouze dvě byly nalezeny v suterénu 538.

2.4. Přehled vývoje osídlení

2.4.1. 1. fáze osídlení (první čtvrtina 13. století, keramický horizont VS 1.1; *obr. 7*)

Vzhledem k rozsahu poničení historických terénů stavbou i možnostem archeologického výzkumu, který byl nucen rezignovat na plošný výzkum i v těch částech městišť, jsou možnosti vytváření obrazu nejstaršího osídlení zejména 13. století značně omezené.

Starobrněnská 18

V zadní části parcely byla v řezu P1 (I-II) zjištěna vrstva odpadového charakteru (č. 10) vzniklá přeměnou holocenní černozezemní půdy na spraši. Lze předpokládat, že se vyskytovala na větší ploše s přesahem do plochy městišť domu D11 a D13 (č. p. 346 a 347), ovšem v řezu P3 (V–VI) nebyla zastoupena.

Dominikánská 11

Ve sledované době, případně později v průběhu 1. poloviny 13. století nelze vyloučit vznik zahloubeného objektu (suterénu?) 504–512 v hloubi parcely, téměř 8 m od uliční čáry. Jde zřejmě o pozůstatek samostatné stavby v hloubi městiště při hranici s parcelou Dominikánská 9.

Dominikánská 13

Vzhledem k charakteru zásypu (přemístěná černozezem) lze uvažovat o počátku či pokročilejší 1. polovině 13. století v případě jam (soujámí) č. 10 a 11 na hranici s parcelou domu D 15. Bohužel se nepodařilo určit vztah jámy č. 10 k jámce č. 21, zachycené při další těžbě v těsné blízkosti západním směrem.

Dominikánská 15

Fragment vrstvy nebo výplně mělkého zahloubeného objektu 34 naznačuje, že i v zadní části parcely je třeba počítat s odpadovým areálem z raného 13. století. Asi 13 m SZ směrem se nacházelo torzo zahloubeného objektu č. 35 z téhož období, rovněž s poměrně četnými nálezy. Do téhož období mohl náležet zahloubený objekt č. 66 jen povrchově zachycený v podlaze mladšího suterénu č. 8 (sonda 4). Na pomezí s parcelou domu Starobrněnská 20 byl pouze v řezu prozkoumán zahloubený objekt č. 20.

Je možné, že do této fáze, nebo alespoň rámcově do 13. století spadá jáma č. 40 v S koutě domu D 15, vřbec nejbližší k uliční čáře umístěný doklad lidského pobytu.

2.4.2. 2. fáze (2., případně počátek 3. čtvrtiny 13. století; keramický horizont VS 1.2.; *obr. 7*)

V tomto období se na zkoumané ploše prokazatelně objevují nové typy objektů – podsklepený dřevohlíněný dům a jímka.

Dominikánská 15

V přední části parcely, asi 3, 5 m od uliční čáry, byl zachycen zahloubený objekt č. 29. Bohužel nebyl odkryt celý, přičemž dokumentovaná část neumožňuje jednoznačnou interpretaci, takže k jeho funkci se nelze vyslovit jinak než hypoteticky. Poměrně rovná severní část přístupná protáhlým výkopem snad na způsob šíje, jakož i poloha v prostoru, kde následovaly dvě fáze dřevohlíněného domu, dovoluje připustit, že i v tomto případě šlo o zahloubenou část obytné stavby. Mohla s ní funkčně souviset jímka č. 21 s obdobně datovaným náleзовým souborem, umístěná na samé hranici městiště domu D 15 asi 11 m JV směrem.

Zcela v týlu parcely s přesahem do dvora prostoru domu Starobrněnská 20 se nacházel suterén č. 15. Jeho parcelní příslušnost v době funkce však není jednoznačná. Otevřená zůstává otázka datování v těsné blízkosti ležící jámy č. 14, která byla pouze velmi orientačně dokumentována. Lze jen soudit, že spadá také ještě do 13. století. Z profilu se zdá vyplývat, že suterén č. 15 porušil šterkový posyp na černozezemní půdě, který by mohl pocházet i z předchozího horizontu, jakož i mladší vrstvu mazanícové drtě; je však možné, že tyto vrstvy vznikly v době existence objektu, jak naznačuje stratigrafická matice v katalogové části textu.

Dominikánská 17

V hloubi parcely, jejíž hranice v té době nelze rekonstruovat, byla prozkoumána nevelká plocha s koncentrací pozůstatků aktivit z 13. století, přičemž tři zahloubené objekty náleží 2. fázi osídlení, aniž by byly současné. Nejstarší je rozměrná jáma č. 57, která vzhledem k zcela dominantnímu podílu keramiky skupiny A i výskytu zlomků keramiky ještě z horizontu RS 4. (před rokem 1200) mohla vzniknout ještě v 1. fázi osídlení. Následná jímka č. 62 b mohla fungovat pro podsklepený dřevohlíněný dům 63 ležící necelé 2 m severněji. Pro jeho vznik v tomto období svědčí především hrnec třídy 250 s četnými

mi znaky tradiční keramiky (okraj skupiny 22, radélková výzdoba) zapuštěný do podlahy. V jeho zásypu se však vyskytla i keramika horizontu VS 2.1, dům tedy mohl zaniknout až koncem 13. století.

2.4.3. 3. fáze osídlení (2. polovina 13. – 1. polovina 14. století; keramický horizont VS 1.2b, VS 2. 1. obr. 8)

V tomto časovém intervalu jsme schopni v některých případech (především v jámkách) rozlišit keramické soubory s některými reliktními rysy tradiční produkce, které patří ještě do 3. čtvrtiny, případně počátku poslední čtvrtiny 13. století, a celky spadající do sklonku 13. a 1. poloviny 14. století. Podle keramických nálezů lze do doby kolem poloviny 14. století položit zánik skupiny dřevohlinitých domů (č. 8, 9 a 49).

Exkurz: požár roku 1356

V ulici Starobrněnské v brněnské čtvrti, na opačné, tedy jižní strany bloku, jejíž městiště vzadu hraničí s parcelami Dominikánské ulice, je k roku 1356 doložen požár, v jehož důsledku byla obyvatelům spálených domů odpuštěna platba městské sbírky (lozungy). Dochovaný výtah z příslušného rejstříku v edici Bedřicha Mendla (Mendl – ed. 1935, s. 234) uvádí doslova: *In quartali Brunnenensi propter ignem, qui cremavit plateam Brunnensem, habitantes in eadem platea, quorum domus fuerunt cremate, sunt de losunga supportati.* Ještě u 4. poplatníka ve směru od Brněnské brány je uvedeno *It. Henslinus pisttor mar., et residuum est dimissum propter ignem.* Přesná lokalizace shořelých domů není jednoznačná, protože z 50. let 14. století máme k dispozici jen výtahy z berních rejstříků, kde je počet zapsaných majitelů domů výrazně nižší než u úplných rejstříků z let 1348 a 1365. Zatímco např. rejstřík z roku 1348 uvádí v brněnské čtvrti 166 poplatníků, kteří odvedli 194 hřiven a k roku 1365 145 poplatníků s odvodem 117 hřiven, k roku 1354 (2. termín) známe jen 62 poplatníků s 96 hřivnami, roku 1354 (1. termín) 105 poplatníků se 136,5 hřivnami, roku 1355 63 poplatníků s 95 hřivnami a z inkriminovaného roku 1356 75 poplatníků se 151 hřivnami (Mendl 1935 – ed., 79–92, 209–211, 220, 221, 227, 228, 234, 235, 281–301). Identifikaci také ztěžují časté změny držitelů městišť i v detailu proměnlivý postup výběřčích, kteří ovšem vždy začínali u Brněnské brány. Do Starobrněnské ulice lze podle rekonstrukce O. Vičara k roku 1348 lokalizovat 27 poplatníků. Porovnáme-li však rejstříky let 1355 a 1356, vidíme, že z prvních osmi držitelů parcel z roku 1355 v dané čtvrti najdeme jen dva v rejstříku z roku 1356, přičemž mezi ostatními jen u jednoho, výše uvedeného Henslina (5. v pořadí) je zmínka o odpuštění poplatku. Ve výši poplatků nelze pozorovat zásadní rozdíly mezi lety 1355 a 1356, které by naznačovaly pokles v důsledku požáru, např. druhý v pořadí platí roku 1356 o 2,5 groše více než v roce předchozím. Zdá se, že požár postihl západní část ulice, upřesnění je však nemožné. Soupis poplatníků ve čtvrti Veselé, který zahajuje dnešní ulice Dominikánská, na severní straně bloku opět začíná záznamem o ničivém živlu *In quartali letorum cremati similiter liberi sunt dimissi.* Ani zde však z údajů ze seznamů poplatníků

nelze odvodit rozsah postižení, neboť při porovnávání příslušného úseku relativně úplného soupisu poplatníků z roku 1348 s registry let 1355 a 1356, případně mladšími, je zjevné, že několik poplatníků právě ze západní části v mladších seznamech chybí, ovšem i před požárem (Mendl 1935, s. 235). I zde lze nicméně soudit, že jde o západní část ulice Dominikánské, kde proběhl hodnocený archeologický výzkum (Mendl – ed. 1935, 92, 93, 211, 221, 228, 235, 244, 252).

Dominikánská 11

Ještě do 2. poloviny 13. století lze s výhradou klást jámky 24 a 25, další spadají jen rámcově do 14. století (6), případně je lze zařadit vzhledem k nedostatku nálezů jen obecně do vrcholného středověku (26, 27).

Na této parcele nebyl pro období 2. poloviny 13. století a mladší prokázán podsklepený dřevěný dům, připustíme-li nejistý předpoklad, že objekty 4 a 12 představují relikty suterénu z předchozího období.

Snad ještě do 1. poloviny 14. století náleží gotický zděný sklep v zadní části uličního křídla domu s přístupem z ulice.

Připustíme-li, že nejsevernější část parcely domu Starobrněnská 18 příslušela původně k domům D11a D13, pak do sledovaného časového horizontu nebo do počátku následujícího na tomto pozemku náleží jámka č. 31, umístěná na samé hranici městiště Dominikánská 9.

Dominikánská 13

Na parcele tohoto domu jsme na tom poněkud lépe v oblasti vývoje obytné zástavby. Lze připustit, že požárem (1356?) zničený suterén č. 9 v řezu zachycený 16m od uliční čáry vznikl ještě v 1. polovině 14. či na sklonku 13. století; bohužel nevíme, jak daleko pokračoval směrem ke komunikaci či opačným směrem. Nebyl prokázán v JZ stěně stavební jámy na hranici parcely domu D 15, což nás při rekonstrukcích vedlo k umístění blíže k ulici než v případě sousedního suterénu č. 8. Je zajímavé, že výplň rázu vypálené mazanice splývala na JZ okraji s obdobným zásypem suterénu č. 8. Nelze vyloučit, že objekt č. 9 byl zčásti současný s nejstarší zděnou stavbou na parcele, popsanou níže. Nálezový soubor ve výplni, postižený ohněm, nevylučuje spojení zániku objektu s uvedeným požárem z roku 1354, potom bychom mohli s přihlédnutím k životnosti takových staveb s velkou pravděpodobností připustit vznik tohoto domu na přelomu 13./14. století.

Při uliční čáře byl snad již v této fázi nebo až v následující postaven zděný dům nebo jeho část, vybavený podsklepením a výstupem do ulice. Problém vztahu k dřevěnému domu vzadu nemohl být bohužel uspokojivě vyřešen; problematika je diskutována níže v širších souvislostech.

Jen velmi hypoteticky lze uvažovat, že s existencí domu souvisí jámky 6, 26 či 28, bohužel podklady k časovému zařazení těchto výkopů jsou zcela nedostatečné.

Dominikánská 15

V rámci prozkoumané plochy jde o parcelu s poměrně nejúplnějším obrazem vývoje obytných staveb a zejména

Obr. 8. Brno, Dominikánská 11–19. Osídlení 3. a 4. fáze (13. /14. – počátek 15. století).

Fig. 8. Brno, Dominikánská street 11–19. Settlement of the 3rd and 4th phases (end of 13th – beginning of 15th century).

hygienických zařízení, byť do ideálního stavu pramenné základny je i zde dosti daleko. Z hlediska obytné zástavby je velmi důležité, že zůstala nepodsklepená SV část plochy při komunikaci, sem se také soustředil sled relikvů zahluobených částí domů. Bohužel zde nebylo možné provést úplný plošný odkryv. Při výzkumu dílčích ploch vázaných na velké zahluobené objekty však bylo zjištěno, že v přední části městiště již není zachován ani půdní horizont, natož pak další antropogenní vrstvy, což by i v případě plošného odkryvu zmenšilo naději na prokázání povrchových staveb snad vyjma části sloupových či kůlových jam. Jihozápadní polovinu přední části městiště zničil barokní sklep; lze se domnívat, že zde byl průjezd, ovšem podle polohy jímek č. 42, 52, 54 a 56 lze o něm uvažovat v přední třetině parcely. Hluběji v parcelě lze vzhledem ke koncentraci jímek a jejich časoprostorovému sledu předpokládat jen prostorově proměnlivý průchod.

Historickou parcelaci domu D 15 charakterizuje na Z obdélný výběžek, zaujatý gotickým sklepem. Nepochybně jde o odraz složitějšího vývoje, snad relikv samostatné středověké parcely. Podle do značné míry v Dominikánské ulici O. Vičarem spolehlivě rekonstruovaného sledu majitelů městišť k polovině 14. století se v místě městského pivovaru na sklonku 17. a 18. století nacházely dva středověké domy (viz níže; Vičar 1965, 267). Bohužel parcelní hranice mezi domy D15a a D15 b, jakož i západní hranice městiště domu 15b je rekonstruovatelná čistě hypoteticky – v prvním případě lze uvažovat o linii probíhající v kontaktní čáře gotického a barokního sklepa při ulici nebo o něco východněji, ve druhém snad v místě JZ zdi zmíněného středověkého sklepa a dále k parcelě

domu Starobrněnská 20. Umístění hranice dále k JZ, tedy již do plochy domu D 17, není alespoň ve fázi existence zděných domů pravděpodobné, protože zde přiléhá ke sklepu považovanému za součást domu D15b další gotické jádro.

Určitý posun východní hranice domu D 15b od obvodové zdi středověkého sklepa dále k V je třeba připustit již vzhledem k nález zbytku výplně patrně suterénu dřevohliněného domu (č. 49) uchovaného po odtěžení terénu právě na zmíněném zdivu, a to alespoň pro období předcházející zde kamenné výstavbě.

Ploše domu D 15b tedy snad náleží zmíněný suterén 49, jež bohužel nelze přesně datovat. Vzhledem k požárovému závalu je však možné vyslovit domněnku, že zanikl současně s domy č. 8 a 9 na parcelách D 15a a D13. Pokud by někdejší městiště tohoto domu zasahovalo ještě 4 m na sever, mohla k suterénu č. 49 náležet jímka č. 42.

Dům 15a

Zatímco objekt č. 29 rámcově z 2. čtvrtiny 13. století je možno považovat za relikv domu jen s výhradou, následující jámový objekt č. 8 hlouběji v parcelě (asi 10–11 m od uliční čáry) představuje nepochybně rozměrný pozůstatek sklepa dřevohliněného domu o ploše kolem 50 m². Pokud připustíme, že až k čelu parcely dosahovala další, nepodsklepená část domu, o jejíž existenci ovšem výzkum nezískal žádné indicie, měli bychom co do činění se stavbou o délce přibližně 18 a šířce zhruba 5 m, přičemž poměr obou částí lze odhadnout na 1:1. Dům porušoval jímku č. 51 asi z 3. čtvrtiny 13. století, k níž vůbec neznáme obytný dům, snad připadá v úvahu nepodsklepená dřevěná stavba mladší než objekt č. 29.

Obr. 9. Brno, Dominikánská 11–19. Osídlení 5. a 6. fáze (2. čtvrtina – konec 15. století.

Fig. 9. Brno, Dominikánská street 11–19. Settlement of 5th and 6th phases (2nd quarter – end of 15th century).

S podsklepeným domem č. 8 by mohly souviset jámky č. 32, 33 a 37, případně úplně vzadu jámka č. 55, nepočetné nálezné soubory však jistotu neposkytují. V zadní části parcely ovšem musíme připomenout ve dvou řezech přítomné vrstvy požárové destrukce (uloženina 4 v profilu P3/V-VI, vrstvy 3, 3b, 3a, 4 v řezu P4/VII-VIII) s keramikou datovatelnou do 2. poloviny 13. století, které ovšem nemusí být současné. Relativně nejmladší se jeví ony uloženy z řezu VII–VIII. Pokud představují relikt požárem zničeného povrchového domu, mohla k němu příslušet jámka 55, ovšem jen za předpokladu, že většina stavby se nacházela již na parcele domu Starobrněnská 20.

4. fáze osídlení (2. polovina 14. – počátek 15. století, keramický horizont VS 2.2 obr: 8)

Dominikánská 11

Nelze vyloučit, že do této, případně i následující fáze spadají úpravy zděného suterénu, které ovšem mohou být zčásti i mladší (Merta, Procházka, Sadílek 1999). Do 4. fáze lze zařadit spolehlivě pouze jámku č. 17 asi 12 m za gotickým jádrem domu

Dominikánská 13

Do charakterizované fáze náleží jámka č. 7, byť vzhledem k nepatrnému podílu glazované keramiky je pravděpodobně starší než jámka č. 17 na sousední parcele.

Dominikánská 15a

Do této fáze náleží atypický podhloubený objekt č. 38 v přední části parcely, který byl asi součástí dalšího dře-

věného domu; prokazatelně končil asi 3,5 m od historické uliční hranice. Zejména díky mincím Karla IV. a Václava IV. můžeme jeho zánik položit na přelom 14. a 15. století. Mohli bychom s ním spojit nejbližší jámku 22, umístěnou přímo na hranici parcel domů D 15 a 13 ve vzdálenosti asi 7m, která porušovala suterén 8. Zejména však připadá v úvahu komplex jam, soujámí č. 18-19-53, s nímž mohla souviset ještě jámka č. 56. Při vědomí vši obtížnosti ztotožňování období pobytu konkrétních, berními prameny doložených obyvatel s časovými intervaly, do kterých jsou vkládány konkrétní nálezné soubory, lze snad uvažovat o vztahu platněře Goliáše řečeného Angličan (*Golias Anglicus*, doložen v rejstřících k letům 1387 a 1389, Urbánková – Wihodová – eds. 2008, 217, 370, 548) k objektu 8 se struskami a zlomky železných předmětů ve výplni a svrchní části zásypu soujámí č. 18–19 s kumulací kovářské strusky. Vyjma blízkých šachet jámek č. 22 a 42 (zde ovšem s ne zcela jasnou původní parcelací) se jámky sledovaného období soustřeďují do rozmezí asi 17–21 m od sklepa č. 38, tedy poměrně daleko.

Starobrněnská 20

Rámcově do 14. století je možno klást asi zásobní jámu č. 39 při JZ hranici parcely (s domem D 19).

Dominikánská 15 b

Horizontu sledovaného období bychom mohli připsat nejstarší zděné jádro obytného domu (místnost 2.01, obr: 43), které prokazatelně porušilo relikt dřevohliněného suterénu domu č. 49.

2.4.5. 5. fáze (2. až počátek 3. čtvrtiny 15. století, keramický horizont PS 1; obr. 9)

Dominikánská 11

Asi ještě ve 2. čtvrtině 15. století byla vyhloubena vertikálním rozměrem mimořádná jámka č. 23 (523), na což ukazuje spodní část její výplně. Pravděpodobně ještě na přelomu 14. a 15. století či o něco později byl zděný dům rozšířen do hloubi parcely a předpokládané dřevěné patro nahrazeno zděným, s čímž souviselo vložení příčky do starého suterénu. Jinak z této fáze nepocházejí žádné jednoznačně zařaditelné nálezové soubory.

Dominikánská 15a, b

Parcela D15a neposkytla pro tuto fázi doklad obytné stavby, snad lze uvažovat o objektu nepodsklepeném, dřevěném (hrázděném). Na domě na sousední parcele D15b nadále stál dům z předchozí fáze.

Pozornost si zaslouží pás jámek č. 52, 45 a 47 probíhající zhruba v západovýchodním směru šířkou městiště. Je zajímavé, že v těsné blízkosti umístěné jámky č. 45 a 47 patří k nejmělkším, o hloubce do 3 m. V prostoru parcel domů D15 spadá do této fáze jámka č. 54, nelze vyloučit též jámku č. 65 uvedenou níže.

2.4.6. 6. fáze (poslední třetina 15. – počátek 16. století; keramický horizont PS 2; obr. 9)

Dominikánská 13

Do pozdní gotiky či snad až do rané renesance náleží patrně konstrukce nové vstupní šíje do ulice ve východní části starší zdi č. 910.

Dominikánská 15b

Do 6. fáze náleží možná zaklenutí sklepa v suterénu dnes omítnutou valenou klenbou. Z dalších reliktní osídlení lze uvést jen několik jímek. Nálezové soubory naznačují, že zde je možné vyčlenit dvě dílčí fáze, zejména podle podílu brněnských pohárů 1. a 2. typu, které se v tomto období začínají masově používat. Na parcele domu D11 jde o hlubokou jámku 23 při obvodové zdi domu D 9 (Dům pánů z Kunštátu), která byla podle keramiky v nejspodnější úrovni vyhloubena nejpozději kolem poloviny 15. století; většina výplně ovšem náleží až posledním desetiletím tohoto věku. Jižněji, dnes na parcele domu Starobrněnská 18 se nacházející jámka č. 16 náleží již pokročilému 16. století stejně jako jámka č. 1 při hranici městiště domů D13 a 15a. V ploše D15 (b?), jde o snad o jámku č. 54 na JZ okraji největšího soustředění jímek. Konečně v rámci někdejší parcely domu D17 jde o jámky č. 44 a 65, přičemž malý soubor z posledně uvedené neumožňuje přesnější datování.

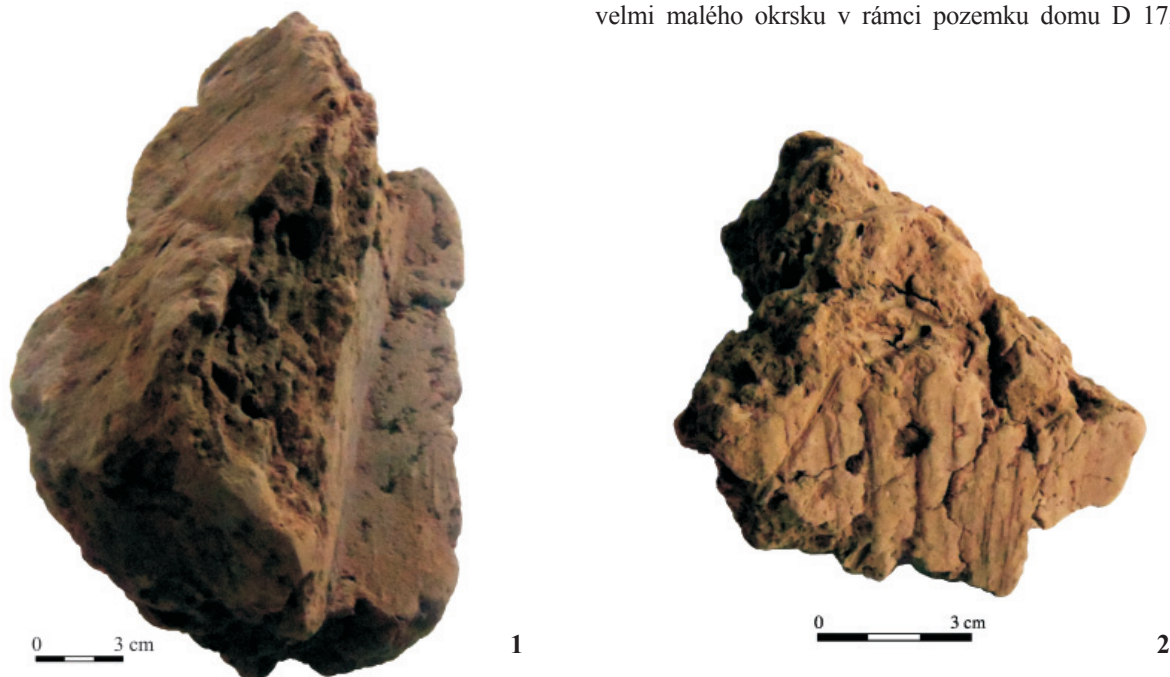
Dominikánská 17 a 19

Do rámce gotiky nejasného stáří náleží dochované suterény středověkých domů D17 a D19 při uliční čáře. Pouze na základě užití vysokých cihel v záklenku a vynášecím pasu v D19 lze soudit, že nejsou starší než 14. století, snad můžeme uvažovat o době po požáru roku 1356, přičemž zejména v případě domu D19 předpokládáme více fází s možným dosahem do konce středověku (obr. 43).

2. 5. Vyhodnocení vývoje využití městiště

2.5.1. Diskuse vývoje zvrstvení v zadních částech parcel č. 479 a 482

Pouze v této části zkoumané plochy, snad s výjimkou velmi malého okrsku v rámci pozemku domu D 17, si

Obr. 10. Brno, Dominikánská 15, suterén č. 8. 1, 2 – zlomky mazanice s otisky plochých dřev.

Fig. 10. Brno, Dominikánská street 15, wooden cellar No. 8. 1, 2 – fragments of the clay-daub with imprints of flat pieces of wood (plate, beam) imprints.

lze na základě alespoň několika řezů (P1/I-II/, P2 /III-IV/, P3/V-VI, P4(VII-VIII) učinit představu o vývoji terénu ve dvorní části městišť D13/Starobrněnská 18 a D15 (obr. 38).

Až do zahájení stavební činnosti v roce 1983 se zde dobře dochoval černozemní kvartérní půdní horizont, na nějž nasadaly středověké antropogenní aktivity. V řezu P1 však byl do značné míry změněn na kulturní vrstvu z počátku 13. století.

Na parcele 482 v řezech P2, P3 – P5 to byl nejdříve štěrkový posyp o síle 6–12 cm (s. j. 5), sloužící ke zpevnění povrchu asi ještě ve 13. století. Nacházel se i ve východním okolí suterénu 15, řez P6/VII-VIII), avšak v řezu P3 přesahoval ve stejné úrovni na parcelu č. 479. V jižnějším řezu P6 nad jámou 36 i SV směrem ležícím řezu P1(I-II) na téže parcele však již zaznamenán nebyl. Z hlediska parcelace je v tomto ohledu důležitý zvláště řez P3, protínající hranici historických městišť č. 479 a 482, naznačující, že se zde přinejmenším neprojevila přítomnost parcelní zdi či plotu, byla-li zde tehdy vůbec. Na obou parcelách ovšem lze uvažovat o starších aktivitách, byť vzhledem k povaze výzkumu to nebylo jednoznačně prokázáno. Jde o kulturní vrstvu utvořenou přeměnou zmíněné půdy v řezu P1 na parcele č. 479 z počátku 13. století a patrně jen registrovanou jámu č. 14. Nad zmíněným štěrkem byla v řezech P2, západní části řezu P3 a v P4 zjištěna vrstva požárové destrukce (vr. 4) podle nečetných získaných zlomků keramiky z 2. poloviny 13. století, ovšem v případě důležitého profilu P3 jen na parcele 482, tedy domu D15(a). Není jasné, zda tato vrstva spočívající na štěrku o síle 3–60 cm souvisí s vrstvou 4 porušující vrstvu 5 výplně suterénu č. 15. Každopádně však již nepokračuje na plochu městiště č. 479. Lze uvažovat o destrukci povrchové (části) stavby mladší než suterén, snad hospodářského charakteru, která již respektovala stávající parcelní hranici parcely č. 482 vůči č. 479. Svědčí o tom i odlišný ráz mladších vrstev. Přitom ovšem není jasné, zda severní část parcely č. 479 patřila od počátku k domu Starobrněnská 18, byť to nelze vyloučit vzhledem k pozici suterénu 36 nezohledňujícího hranici mezi domy D11 a D13.

Ve východní části řezu P3 nasadaly na štěrk hlinité vrstvy, přičemž pouze z uložení 3 byly získány zlomky keramiky odpovídající intervalu sklonku 13.–14. století. Pod novověkými navážkami, do nichž již bylo zapuštěno také zdivo poslední fáze domu D15, už nebylo zjištěno mladší středověké zvrstvení než rámcově z 14. století. Vrstvy č. 11 v profilu P4 a č. 3 v P2 v nadloží požárové destrukce asi ještě středověkého původu lze zhruba synchronizovat, byť se poněkud liší zbarvením. V západní části řezu P3 však na mazanícovou vrstvu nasadala patrně novověká navážka (vr. 1).

2.5.2. Prostorové rozmístění obytné zástavby (obr. 7–9)

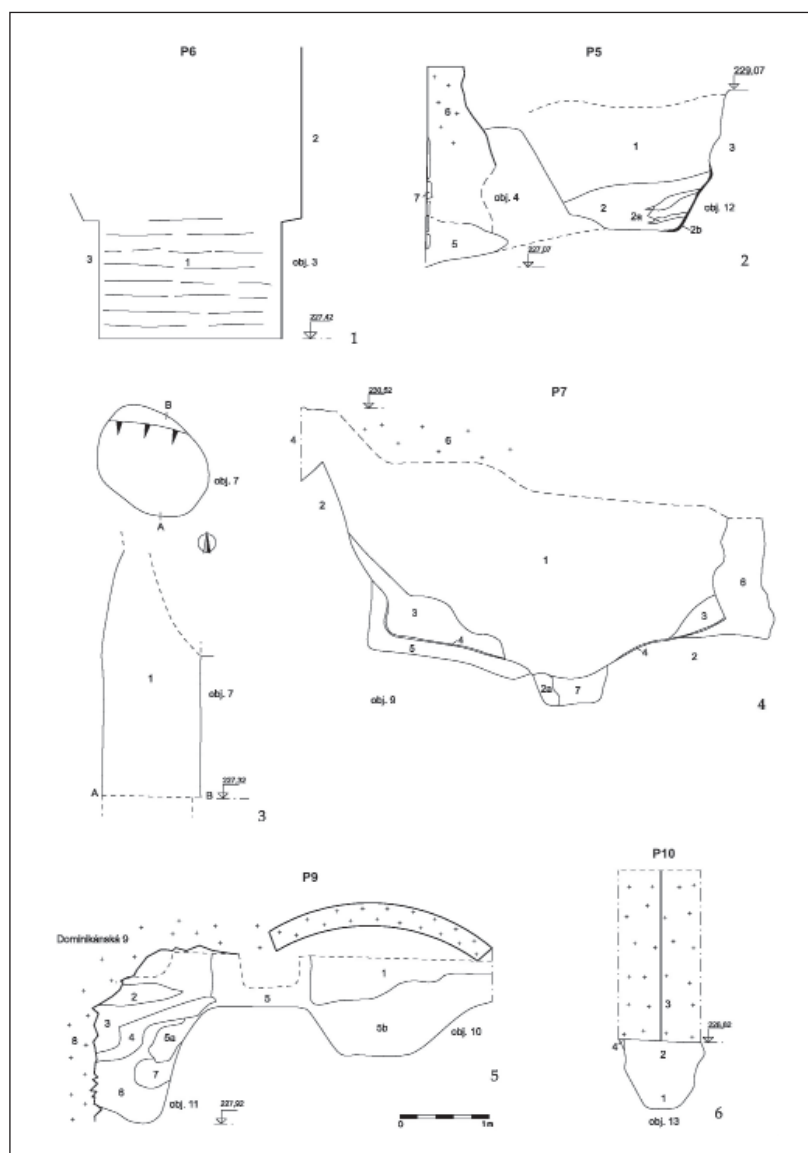
Je třeba předestřít, že archeologicky zachycené relikty dřevěných (či přesněji dřevohliněných) staveb nedovolují vzhledem k torzovitosti i omezenému rozsahu výzkumu dostatečně objektivně rekonstruovat podobu obytných staveb na Dominikánské ulici v prvním století po vzniku

Obr. 11. Brno, Dominikánská 15, suterén č. 8. 1 – část glazované střešní tašky (max. rozměr 19,5 cm; 2 – čtvercová dlaždice.

Fig. 11. Brno, Dominikánská street 11–15, wooden cellar No. 8. 1 – part of a glazed roof tile (max. dimension 19,5 cm; 2 – square-floor tile.

města. Největším problémem představuje z tohoto hlediska nejstarší období (keramický horizont VS 1.1), ze kterého byly zjištěny ojedinělé jámy a fragmenty vrstev. Určitou pravděpodobnost, že již tehdy se objevují zahloubené části povrchových domů, nevyklučuje ráz silně stavbou narušené jámy č. 4–12 v parcele domu D11 asi 8 m od uliční čáry. V následné fázi jsou prokázány (zčásti?) podsklepené domy již beze vší pochybnosti. Na zkoumané ploše jde bezpečně o jednoho zástupce (D17 – objekt č. 63) v hloubi arey; pravděpodobně jej doprovázel ještě další podobný objekt blíže uliční čáry. Další zahloubený útvar v přední části městiště domu D 15 již s takovou jistotou za relikty domu považovat nelze, byť některé znaky to naznačují. Na pevnější půdě stojíme až v následné, tedy třetí fázi (VS 2.1 – 2. polovina 13. – polovina 14. století), kdy byly na parcelách domů D 13, D15a a D15b prokázány rozměrné suterény dřevohliněných domů zni-

Obr. 12. Brno, Dominikánská 11-13, zahloubené objekty: 1 – obj. č. 3, 2 – obj. č. 4–12, 3 – obj. 7, 4 – obj. 9, 5 – obj. č. 10, 11, 10; 6 – obj. 13.

Fig. 12. Brno, Dominikánská street 11-13, pits: 1 – No. 3, 2 – No. 4–12, 3 – No. 7, 4 – No. 9, 5 – No. 10, 11, 10; 6 – No. 13.

telná, byť lze připustit jejich současnou existenci. Část možná současného požárového závalu se dostala i do blízké jámy č. 55, rámcově datované do 14. století.

Požár dokumentovaný k roku 1356 nepochybně nebyl jediný. Svědčí o tom část výplně jámy č. 58 tvořené vypálenou mazanicí a zlomky zásobnic, datované ovšem již do 2. poloviny, patrně ještě do 3. čtvrtiny 13. století. Bohužel stavbu, které vypálená mazanice původně náležela, neznáme. Početný soubor zásobnic však naznačuje, že její část byla využita k zásobním účelům jako komora.

Znamé pozůstatky středověké zděné zástavby domů D 13–19 se nacházejí vždy při uliční čáře, kterou v mladších fázích překračují sklepy vysunuté pod komunikaci. Zadní suterén domu D11 byl patrně součástí složitějšího půdorysu, nevíme ovšem s jistotou, zda uliční část byla dřevěná či zděná; víme jen, že byla nepodsklepená. V případě domu

čených požárem asi roku 1356, které se nacházely v podobné, byť pravděpodobně nikoliv zcela totožné pozici v parcelě. Nejbližše čelu areálu se asi nacházel v rozporu s dřívějšími rekonstrukcemi obj. č. 9 (D13), zatímco dva zbývající (č. 8a 49) ležely poněkud hlouběji. Ve všech případech však nelze vyloučit nepodsklepenou část dosahující k čelu parcely, byť přímo nebyla prokázána ani v jednom případě. Pouze na pozemku D 15a, kde zcela chybí doklady přítomnosti gotického zděného domu, byla zachycena ještě jedna fáze suterénu souvisejícího s dřevohliněným domem, zaniklá na přelomu 14. a 15. století. Do značné míry výjimečný sklep se stropem (zčásti?) z ponechaného sprašového podloží byl vysunut výrazně k ulici, byť k samotné parcelní hranici také nedosáhl; to ovšem nemuselo platit pro nadzemní část.

Je třeba se zmínit také o vrstvě vypálené mazanicové drtě v zadní části parcely domu D15b (obr. 18:1; 38: 4). Bohužel nelze přesně rekonstruovat rozsah této vrstvy, o níž se může důvodně domnívat, že jde o pozůstatek povrchové stavby (případně nepodsklepené části). Otázka její možné synchronizace s rovněž požárem zničenými domy v předních částech parcel není jednoznačně řeši-

D13 lze již na základě nálezu uvažovat o částečném souběhu s dřevěným objektem, tentokrát stojícím v týlu (č. 9). Pak by šlo o útvar poněkud připomínající německý „Doppelhaus“, přesněji segmentový dům ze dvou nestejných částí, kdy zadní část, často zděná, nese z německé literatury převzatý název „kemenate“ (Legant 2010, 145, 149; Piekalski 2004 c, 106–121). Doklady vzájemného vztahu ale chybí. Proti současné výstavbě dřevěné a zděné stavby hovoří dvě skutečnosti: 1) Obě byly podsklepené; v případě stejného záměru bychom spíše předpokládali, že sklep měla jen jedna část. 2) Užití vysokých cihel ve zdivu předního suterénu spíše posiluje předpoklad, že zděná část byla mladší, zřejmě z doby kolem poloviny 14. století či pozdější. Jednoznačně mladší než dům ze spalitelného materiálu č. 49 byla zděná fáze objektu D15 b, přičemž dřevohliněný objekt stál v obdobné pozici jako sousední suterény č. 8 a 9. Je třeba připomenout, že prostředí zděných domů v Brně včetně Velkého špalíčku dominuje pozice při komunikaci, kde je většinou situována i nejstarší podsklepená část. Jsou však i výjimky, z nichž některé snad naznačují přítomnost zadní, rovněž v těchto případech podzemním podlažím

disponující „kemenate“ původně doprovázející ještě dřevěný objekt při komunikaci (Starobrněnská 2-4; Merta, Peška 2010, zvl. 220).

2.4.3. Rozmístění jímek (obr. 7–9)

K domu D11 náležely jímky č. 5, 17, 23–27, přičemž i zde jsou mladší umístěny hlouběji v parcelě. V některých obdobích je zřetelná snaha umístit jímky blízko či na samou hranici se sousedním městištěm. Otázkou zůstává původní příslušnost zadní části dnešní parcely č. 449 (dnes u domu Starobrněnská 18), kde najdeme jak pozdní jímky z 15./16. – pol. 16. století (č. 1, 16), tak i jednu starší ze 14. století (č. 31). Ostatně jedna jímka z 16. století byla umístěna těsně k zástavbě zcela opačně v právě popsané tendenci (3). Za domem D13 byly zkoumány jen dvě jímky, nehledě k těm, které se nacházely na hranici s domem D15. Úplně vzadu se v úrovni již zmíněné jímky č. 16 nacházela rovněž raně novověká jímka č. 1.

Ve střední a zadní části parcely domu s orientačním číslem 15 bylo zachyceno 18 jímek, z nichž 17 v časovém rozpětí od 2. čtvrtiny 13. do 2. poloviny 15. století bylo soustředěno ve zhruba střední části městiště na ploše asi 15 x 10–12 m (č. 18–19, 21, 22, 32, 33, 37, 42, 45–47, 50–56). Nejistá je funkce jámy č. 30 porušující v přední části suterén 8. Dvě jímky z 13. století byly umístěny relativně více vpředu, asi v závislosti na pozici obytných staveb (jáma č. 29). Později lze pozorovat určitý posun jímek hlouběji do parcely, nikoliv však zcela do zadní části, kde byla zjištěna již jen jedna jímka (č. 55). Nepochybně neúplný je obraz rozmístění jímek na předpokládané původní areji domu D 17, kde nacházíme tři jímky asi ze 14. století (č. 59, 60, 64) dosti vpředu, avšak za jediným doloženým zděným sklepem. Další trojice se nachází v zadní části (č. 43, 65 ze 14., č. 44 z 2. poloviny 15. století). Volná plocha mezi těmito skupinami ovšem pravděpodobně neodpovídá středověké skutečnosti. V případě předpokládané původní parcely domu D 19 – Šilingrovo náměstí 6 byly zjištěny jen dvě středověké jímky, z nichž přinejmenším dvě naznačují časovou návaznost v rámci zhruba 2. a 3. čtvrtiny 13. století (č. 62b→58) soustředěné ve V koutě městiště. Že šlo o součást sanitárního

areálu delšího trvání, prozrazuje i přítomnost nejmladší jímky č. 62a z přelomu 16./17. až 2. poloviny 17. století.

Obdobně jako za domy D 11 a 13, kde bylo ovšem zkoumáno jímek méně, lze vidět snahu umístit jímky v pohodlném dosahu obytné zástavby, byť to asi neplatí úplně výlučně. Zde však narážíme na problém identifikace možné nepodsklepené dřevěné zástavby ve dvorech (stáje, kůlny ohrady pro drůbež apod.), kterou se nepodařilo doložit. Jinak i zde lze pozorovat občasnou snahu umístit jámy blízko nebo přímo na hranici se sousední parcelou, a to v našem případě ve 13. a 14. století (č. 20, 21, 51a,b, 18, 32, 37). Občas pozorovatelná tendence umístit jímky k hranicím parcel byla možná ovlivněna polohou předpokládaných povrchových hospodářských objektů.

2.5.4. Ke konstrukci dřevohliněných a zděných domů

Ponecháme-li stranou problematickou jámu č. 29 a extrémně torzovitý relikt objektu č. 49, lze vyhodnotit pouze suterény č. 63, zčásti i č. 15, 36 a 38 (obr. 12:4; 14–17; 34:4). Bohužel u žádného nebyl zachycen vstup ani přímé stopy povrchových konstrukcí. Pouze relikt sklepa 63 poskytl jednoznačné, byť tak neúplné informace způsobu výstavby stěn. Žlábký při okrajích podlahy svědčí o sloupkové konstrukci na bázi základových trámů. Suterén č. 8 obsahoval několik sloupových jamek, avšak jen hypoteticky lze uvažovat o sloupové konstrukci. Pouze u tohoto objektu se však díky zániku ohněm podařilo získat určité podklady ke konstrukci nadzemní části stavby. Bohužel dochovaný nevelký vzorek stavebního materiálu má jen omezenou vypovídací hodnotu. V závalu bylo zastoupeno pět druhů stavebních hmot na bázi hlíny, kromě mazanice tři druhy stavební keramiky, a to cihly, dlaždice a střešní krytina (obr. 11), zastoupená jak fragmentem obloukové krytiny, tak neúplnou střešní taškou, a to dokonce glazovanou (obr. 11:1). Až na jeden zlomek náleží všechny dochované zlomky cihel maloformátovým exemplářům kategorie I. 2. o síle 5–6 cm s ohledem na vyklenutí, při šířce 11 a 13 cm (kategorizaci cihel podávají Holub et al. 2011, 153, 154); jeden fragment je plochý. Jediný zlomek lze připsat vysoké cihle o síle 8,5 cm

Obr. 13. Brno, Dominikánská 11. Pohled z J na řez jámami č. 4–12.

Fig. 13. Brno, Dominikánská street 11. Pits No. 4–12, sections, looking north.

při šířce 12 cm (kat. II. 2). S nástupem těchto stavebních prvků se počítá již v 1. polovině 14. století, s jistotou od 2. čtvrtiny, kdy se staví chrám Nanebevzetí Panny Marie na Starém Brně ovlivněný slezskou cihlovou gotikou (Samek 1994, 184, 185). Obdobný zlomek pochází ze suterénu v Mozartově ulici zaniklého přibližně v téže době, tedy na přelomu 13. a 14. století (Holub et al. 2011, 147, 148). Funkce cihel v dřevohliněných stavbách není dosud objasněna, nevelký počet i absence malty vylučuje, že z nich zde byly vybudovány rozměrné konstrukce, celé zdi apod. (Holub et al. 2011, 144–148). V závalu, zejména na V straně se našlo množství prostých čtvercových dlaždic (o straně 16,3–16,6 cm a síle kolem 3 cm), evidentně z podlahy přízemí (obr. 11:2; 17). Spodní stranu jedné z odebraných dlaždic pokrývala malta, lze předpokládat, že alespoň některé byly usazeny do maltového lože. Jde o zástupce nejběžnějších brněnských středověkých dlaždic s poměrně dlouhým intervalem výskytu (Holub 2006, 96). Na sledované lokalitě se zlomky prostých hlíněných dlaždic našly např. v zásepech obj. č. 56 z 2. poloviny 14. či obj. č. 47 z 1. poloviny 15. století. Stavební keramiku dále zastupuje drobný fragment obloukové krytiny. Na základě nálezových souvislostí byl zveřejněn názor, že tento typ krytiny nastupuje již na konci 13. století, čemuž se tento nález nevymyká (Holub et al. 2005, 253). Poslední předmět představovala neúplná obdélná deska se skosenou stěnou na užší straně, s vnější šedo zelenou glazurou, o šířce 11 cm, síle 2,2 cm a délce větší než 19,5 cm (obr. 11:1). Z vnitřní strany a na jednom boku zůstala přichycena bílá hrubá malta. Lze ji považovat za plochou střešní tašku. Tento typ krytiny měl v Brně těžiště výskytu ve 13., případně v 1. polovině 14. století, často ještě v souvislosti s dřevohliněnými stavbami (Holub et al. 2005, 252, 253). Ojedinelost předmětu v rámci souboru však naznačuje, že byla použita druhotně jiným způsobem a vlastní krytina domu byla spíše dřevěná.

Dochovaná mazanice patrně nezastupuje celou škálu, jakou známe z jiných obdobných situací. Kromě amorfních fragmentů je třeba uvést zlomek s otisky prutů řazených ve dvou rovinách a vnějším lícem; zde lze uvažovat o výplni pole sloupkové konstrukce. Zlomek s otiskem konvexního břevna by mohl pocházet třeba z povalového stropu, více možností výkladů skýtá další fragment s otiskem trámku (obr. 10:2), v jiném případě jde snad spíše o prkno (obr. 10:1). Zajímavý je také fragment se dvěma líci v rozpětí 15 cm, bez otisků, naznačující patrně sílu stěny. Lze uvažovat o nadzemní sloupkové (hrázděné) konstrukci, kulatina může pocházet z povalového stropu (srov. v typologické tabulce Holub – Kolařík et al. 2005 a, 63, obr. 26: 21, 315, 4IV81).

Podhloubený sklep č. 38 můžeme považovat za do značné míry výjimečný (obr. 25). Dosud byl publikován malý ražený sklípek vycházející z běžného suterénu z Rašínovy ulice, obdobně s běžným sklepem snad spojený sklípek ze Starobrněnské 6 a další dva jen v řezu dokumentované případy rovněž ze Starobrněnské a Vachovy ulice. Maximální zjištěný rozměr ze Starobrněnské 6 přesahoval 4,5 m. Objektu z Dominikánské ulice se blížil

i oválným půdorysem (Holub – Kolařík et al. 2005, 44, 45).

Hruškovitá jáma v podlaže, jež byla odkryta v suterénu 36 a kterou lze považovat za obilnici, nemá rovněž mnoho obdob. Samo hloubení jam patrně zásobního charakteru do podlah brněnských sklepů zase až tak výjimečné není, obvykle však nemají tvar typický pro obilnice (Holub – Kolařík et al. 2005, 51).

Z hlediska velikosti lze řadit k malým sklepům (do 20 m²) snad suterény č. 63 (16 m²) a 15 (kolem 20 m²), ke středním (do 50 m²) sklep č. 8 (40 m²) a č. 38 (20 m²).

Stavební prvky z pálené hlíny byly nalezeny ve většině zahloubených objektů kladených od 2. čtvrtiny 13. do 15. století, kam se dostávaly v rámci odpadu mnohdy patrně se značným zpožděním za dobou výroby. Nejčastěji jde o cihly (obj. č. 11, 25, 29, 63 z 13. století, č. 18, 19, 38, 39, 43, 46 ze 14. – počátku 15. století, č. 23, 52 z pokročilého 15. století), oblouková krytina (obj. č. 18, 19, 23), dlaždice (obj. č. 47, a 56; k datování viz výše).

Pokud akceptujeme datum zániku dřevohliněných domů č. 8, 9 a snad i 49 v souvislosti s požárem roku 1356, mohli bychom dům č. 8 (D15a) přičíst krejčímu Mikuláši Tzugesliffenovi (doložen 1343–1350) nebo jeho synovi (1365–1376), č. 9 platně Oldřichovi (1343–1354) a spolujednateli kramářů Bernardovi (1345–1347), snad i stolaři Elblinovi (1365–1367), č. 49 medníkovi Heinlinovi (1343–1348), méně pravděpodobně krejčímu Pechlinovi 13651–1376).² Situaci zde komplikuje absence příslušných měšťanů v rejstřících po požáru a v následujících letech.

Ke způsobu výstavby zděných objektů na zkoumané ploše Dominikánské ulice lze sdělit jen několik zobecnujících poznatků, které se převážně opírají o podrobněji dokumentované sklepy domů D 11 a D 13. Dochované suterény byly zhruba obdélníkového půdorysu, případně mírně deformované, užší stranou obrácené k ulici. Poměr mezi maximální šířkou a délkou byl do značné míry určen šířkou parcely, neboť zděná jádra ji v podstatě zaujímal celou, neponechávajíc volný vjezdový koridor. Zdiva měla převážně lomový charakter z místních surovin, bohužel druh kamene byl určen jen u části konstrukcí. Soudež podle západní obvodové stěny, dominoval v nejstarším jádru D 11 metabazit, ze kterého byly konstruovány i kamenné partie mladší příčky 2. stavební fáze. V D 13 byla východní a západní stěna dominantně z metabazitů, severní stěna ze slepenců Old Red s přítomností vysokých cihel. V severní zdi sklepa D 15b byly konstatovány převážně metabazity, ojedinele vysoké cihly a slepence Old Red, v jihozápadní naopak převažovaly slepence doplněné cihlami vysokého a středního (síla 7 cm) formátu. V severovýchodní zdi D 17 doprovázely převažující devonské slepence maloformátové cihly, ve východní zdi zase v malé míře jurské vápence (Merta, Procházka, Sadílek 1999; Procházka et al. 2003, 60, 62, 64, 67, 69). Ve zdivu byly občas zaznamenány vynášecí pasy z vysokých cihel. Nesourodé složení, absence oranžové malty typické pro horizont raných domů (Merta, Peška 2001, 112) i přítomnost vysokých cihel nesvědčí pro větší stáří domu než 14. století. Sklepní jádra domů byla původně

plochostropá, o klenbách lze uvažovat až od pozdní gotiky. Jedna ze dvou bezpečně doložených vstupních šíjí směřovala do ulice (D13), druhá, shodně orientovaná, do přízemní místnosti rovněž při komunikaci. Nedořešenou otázkou zůstalo datování malých sklípků vysunutých pod ulici (D13); obdobných lze najít jen v bloku Velký špalíček několik (např. Dominikánská 9, Starobrněnská 8, 12; Merta, Peška, Procházka 2005, 184, obr. 18). Dříve se běžně kladly do pozdní gotiky, nelze ovšem vyloučit, že některé jsou starší, jak naznačuje i případ domu D13 (Merta, Peška, Procházka 2005, 185). V mladší fázi domu D13 se uplatnila příčka z vysokých cihel konstruovaná systémem segmentových pasů na pilířích, vše z vysokých cihel, nesoucí vnitřní zeď vstupního koridoru v přízemí. Také to je v Brně běžný jev (Merta, Peška, Procházka 2005, 185).

2.5.5. Charakteristika středověkých jímek

Pro hodnotící text bylo ze zkoumané plochy k dispozici 36 středověkých jímek, z nichž ovšem ani jedna nebyla odkryta od úrovně v době svého vyhloubení až na dno. Relativně největší výpovědní hodnotu mají tudíž ty objekty, které známe alespoň z úplného řezu (tři jímky), a ty, které byly odkryty z větší části, nejlépe po dno a lze alespoň přibližně rekonstruovat jejich hloubku (25 jímek), byť i zde se projevují rozdíly s ohledem na rozsah výzkumu a charakter preparovaných výplní.

Obecně platí, že brněnské jímky 13.–15. století představují svislé šachty zhruba kruhového nebo čtyřúhelného půdorysu, směrem dolů se mírně zužující, s rovným dnem (např. obr. 21). Jen malá část bývá vybavena dřevěnou nebo velmi vzácně zděnou výztuží, což souvisí s dobrými statickými vlastnosti sprašového podloží. Pozůstatky dřevěných nadzemních konstrukcí záchodových domků se dochovaly výjimečně v podobě jednotlivých stavebních prvků v zásepě, obvykle pokud má nálezové prostředí zvodněný charakter bez přístupu kyslíku. K ojedinělým nálezům patří záchodové prkénko z jímky zřízené po polovině 15. století v rámci městiště domu náměstí Svobody 9 (Kornhäuserová 2007, 44–46). Zkoumaná plocha na Dominikánské ulici poskytla jediný příklad vydržené jímky (č. 58; obr. 31:1, 2), po němž se zachovaly čtyři jamky stojek na obvodovém stupni nad středovou prohlubní a otisk prkna. Lze předpokládat, že stojky byly vodorovně rozepřeny trámky a desky byly zastrčeny za takto připravené rámy (podobně např. Holub et. al. 2006, s. 200; srov. Široký 2000, 372).

Konstrukci jímek z Dominikánské ulice nepochybně ovlivnil nízký stav spodní vody, což umožňovalo v rámci Brna relativně maximální hloubky. Pouze 8 středověkých jímek mělo čtyřúhelný půdorys více či méně odpovídající obdélníku, méně čtverci (s jistotou jediný objekt č. 59; např. obr. 17:2; 34:3), většina byla hloubena na půdorysu kruhu. U čtyřúhelných jímek dosahoval maximální plošný rozměr 2,8 m (nejčastěji do 2 m), minimální 0,8 m (běžně do 1,1 m). Ze zjištěných půdorysů se totiž svým protáhlým půdorysem vymyká jímka 28, jen vzorkovaná ve spodní části. V případě oblých půdorysů, jichž bylo z tohoto hlediska vyhodnoceno 30, dosahoval maximální

rozměr 2,1 m, až na dvě se ovšem všechny šachty vešly do 2 m při drtivé převaze průměrů do 1,6 m, čemuž odpovídá průměrná hodnota 1,55 m. Hloubku bylo možné zjistit u 22 středověkých jímek, z nichž jen jedna nepřesáhla 3 m, dno nejhlubší se nacházelo asi 9,5 m pod soubodným povrchem. Tomu odpovídá průměr 5,4 m, medián po odečtení extrémních hodnot (9,5 a 8,3 m) činí rovných 5 m. V rámci 14 objektů, kde známe jen dolní hodnotu rozpětí možné hloubky, avšak jen pět jímek nedosahovalo 5 m, dvě přesahovaly 7 m, čili lze připustit, že i medián je poněkud vyšší. V zásadě lze tedy tvrdit, že hloubku kolem 5–6 m můžeme považovat v této části města za běžnou. Z chronologického hlediska nelze pozorovat v oblasti rozměrů nějaký přímočarý vývoj, avšak relativně rozměrné, tedy zejména hloubkou výjimečné jímky (č. 23, 23) náleží až 2. polovině 15. století. Zhruba z téže doby ovšem známe i šachty mělčí (č. 44 asi 4,5 m). Jediná jímka asi z třetí čtvrtiny 13. století (č. 58) vykazuje doklady výdřevy z desek zastrčených za stojky v rozích.

Určitou zvláštnost představují výklenky ve stěnách jímek, které se vyskytly ve dvou případech. Zatímco v objektu č. 17 šlo o dva drobné útvary (výška 50 a 80 cm, hloubka 40 a 25 cm), v šachtě č. 44 byla odkryta nika o výšce 2 m, hluboká nejméně 1,4 m (obr. 26:3). Cílem bylo snad zvětšit objem jámy v relativně stabilní spraši, byť v prvním případě mělo toto zařízení nepatrný efekt. Obdobný jev byl pozorován u čtyř jímek z 15.–18. století v Táboře (Krajc 2009, 286–290).

Výplně jímek byly značně nesourodé, většinou lze vyčlenit uloženinu představující směs kuchyňského a fekálního odpadu a nacházející se v drtivé většině případů při dně dalších, víceméně závážkových vrstev. Lze odlišit jímky s velkou mocností výplně se sídlištním odpadem o výšce přes dva, ba i tři metry ode dna, od objektů s takovou uloženinou o mocnosti několika desítek cm, případně kolem jednoho metru. Velkým množstvím sídlištního odpadu se vyznačují zejména šachty z pozdního 15. století (č. 23, 44, 54), avšak vyskytují se i mezi jímkami o století staršími (č. 7, 17). Naopak ve druhé skupině najdeme jímky z 13. století (č. 21, 48) i ze století patnáctého (č. 45, 46). Závážkové vrstvy mívají různý charakter, od zhlíněného šterku (objekt č. 45) až po vypálenou mazanici z požářišť domů (jímky č. 25, 55, 58). Zde si zaslouží pozornost zejména vrstva 7 z jímky č. 58, která ve zkoumaném výseku o objemu necelého 1,5 m² obsahovala několik desítek kg zlomků zásobnic.

Vzhledem k téměř úplné absenci absolutních datačních opor oproti různému rozsahu odkryvu můžeme jen rámcově stanovit časový sled jímek na jednotlivých parcelách; otázky jsme se dotkli již v pasáži o rozmístění jímek na parcelách.

D11: 25 → 24. → (6, 26, 27) → 31 → 17 → 23 → 16

D13: 28 → 7

D 15a, b: 21 → (48, 50, 51a, 51b) → (22, 32, 33, 42, 55) → (18, 46, 53, 56) → 52 → 54

D 17: 59 → (43, 60, 64, 65) → 44

D 19: 62b → 58

Jednoznačně je třeba konstatovat, že odpadová výplň středověkých objektů až na jednu výjimku nepřesahuje trvání jednoho rozlišitelného keramického horizontu. Tato skutečnost, jakož i poměrně početné shluky jímek v rámci přibližně téhož časového intervalu v nejlépe poznané parcele domu D15 (s vědomím nejasnosti členění na 15a/15 b) naznačují, že zejména ve 13. a 14. století byly jímkou využívány ne déle než jednu generaci, což zahrnovalo v průměru asi dva majitele (viz níže kap. 2.7). Výrazný pokles počtu jímek na dvou parcelách ve 2. polovině 15. století snad naznačuje přechod k jímkám delšího trvání. Naznačuje to i přítomnost dvou fází výplně jímkou č. 23, kde nejstarší část představuje patrně pozůstatek zásyvu po neúplném výklizu (2. čtvrtina a poslední třetina 15. století). Zde snad lze uvažovat o trvání delším než čtvrtstoletí. Uvedenou změnu v intervalu využívání jímek však obecně konstatujeme až v 16. století s nástupem zděných jímek (srov. Klápště 2002, 194, 196). Dokládá to jímka č. 62a (D19), kde lze rozlišit dva časové horizonty (16. /17. a 2. polovina 17. století) a uvažovat tak o neúplném vyčištění šachty, ponechávající rezidua odpadu ze starší fáze jejího využívání (Himmelová, Procházka 1990). Na jiných brněnských lokalitách se však zděné, opakovaně čištěné jímkou s ponechanými rezidui starších výplní objevují sporadicky již od 14. /15. století (Petrov 2, jímka č. 500, uzavřená až po polovině 16. století, Procházka 1996c; Mečová 2, jímka č. 17, polovina 15. – 1. polovina 17. století; Šmídová 2012). Zatím ojedinělý příklad, kdy se lze opřít o datování konstrukce výztuže (po 1455) a dřevěných předmětů v zásyvu (data v intervalu 1446 – poskytla jímka č. 521 z náměstí Svobody 9. S přihlédnutím k charakteru náleзовého souboru z poslední fáze její funkce lze uvažovat o využívání této toalety po dobu nejvýše půlstoletí (Kornhäuserová 2007, 11–13, 46, 47, 50; Rybníček 2005). Je zjevné, že na sledované lokalitě se za snahou hloubit poměrně hluboké šachty skrývá snaha prodloužit intervaly čištění, v extrémních případech při hloubkách 8–10 m lze o úplném vyklizení důvodně pochybovat.

Lákavé by bylo pokusit se ztotožnit užívání odkrytých jímek, případně utváření jejich obsahu s konkrétními obyvateli parcel. Navzdory ve srovnání s jinými českými a moravskými městy poměrně dobré pramenné základně to je možné jen velmi hypoteticky nebo vůbec. Příčinou je především nedostatečně přesné časové zařazení výstavby jímek při absenci dřevěných konstrukčních prvků s dendrodaty. V řadě případů lze uvažovat i o užívání jednoho odpadního objektu více po sobě jdoucími majiteli (nejčastěji asi dvěma), zejména pak častěji se střídajícími podruhy, pochopitelně včetně rodinných příslušníků a služebnictva. Je také třeba připomenout, že část jímek pravděpodobně nebyla zkoumána, zejména na parcelách domů D17, 19, v o něco menší míře D15b. Tak např. s měšťankou Ringshutlinnou (D11, 1343–1367) bychom mohli spojit jímkou č. 17, 31, případně i č. 7, avšak tyto objekty by stejně tak mohly souviset až s kožešníkem Pechlinem Schibnicerem (1375–1376), ba dokonce i s Johannesem Veldorffem (1387, 1389). S poněkud větší pravděpodobností lze uvažovat, že jímka č. 23 souvisí

s kožešníkem Michalem Offnerem (1442 – před 1471) či spíše (jeho synem?) Kašparem (1471– 1479). Pokud připustíme, že jímka 55 (D15a) zavalená vypálenou mazanicí byla uzavřena po požáru roku 1356, mohla by náležet rodině krejčího Mikuláše Tzugesliffena (1343–1350). Ač náleзовé fondy z těchto jímek nebyly ještě komplexně vyhodnoceny, lze již nyní říci, že jejich skladba žádnou konkretizaci, např. prostřednictvím dochovaných řemeslnických nástrojů, surovin či odpadů, neumožňuje. V některých případech ani s jistotou nedokážeme jímkou nacházející se v protikladu s právními normami na hranici arejí majetkoprávně jednoznačně zařadit (např. č. 6, D 11 nebo D13, č. 21, 22 – D 13 nebo D15a), nemluvě o parcelách, kde o vývoji zadních částí máme jen mlhavou představu (D17 a 19), nebo kde je vymezení celkově hypotetické (D15b).

2.6. Obyvatelé domů - zdroje obživy, sociální postavení, mobilita

Co v této souvislosti nabízejí údaje o majitelích domů? Při vypracování sledu majitelů a podnájemníků na šesti historických parcelách v období let 1343–1504 (1508) jsme vycházeli jednak z dostupných edic berních pramenů let 1343–1432 a dvojice pamětních knih (Mendl – ed. 1935; Urbánková, Wihodová – eds. 2008; Flodr – ed. 2005; 2010), jakož i z nevydaných berních knih z let 1442–1474 a 1477–1510, berních rejstříků z let 1375, 1376, 1471, 1479, 1487, 1499 a 1504 uložených v Archivu města Brna (AMB, fond A1/3 Sběrka rukopisů a úředních knih, rkp. č. 8, 9, 15, 22–26; v textu citováno zkráceně s příslušnou stranou – např. rkp. 8, f. 25r). Pro období do roku 1365 lze díky pracím Bedřicha Mendla a zejména Oldřicha Vičara s větší či menší pravděpodobností lokalizovat bydliště měšťanů k rokům 1348 a 1365 (Mendl (ed.) 1935 – Úvod; Vičar 1965; 1966). Významný korektiv představoval rukopisný sled majitelů sestavený Aloisem Gödlem asi do roku 1913 a uchovávaný rovněž v Archivu města Brna. Jeho rekonstrukce týkající se období do roku 1432 byla v zásadě potvrzena až na několik majitelů domů D15a a 15b, kde byla část majitelů proti Gödlovi sledu vzájemně zaměněna. Bohužel Gödlovy rukopisné záznamy pokrývající celé vnitřní město v hradbách zůstaly až na výjimky nerevidovány a needitovány (AMB, nesign).

Výpovědní hodnota berních pramenů v mezidobí let 1343–1365 je omezena skutečností, že jde jen o značně neúplné výtahy z rejstříků. Vičarovy rekonstrukce, zčásti vycházející z prací Bertolda Bretholze (1911) a Bedřicha Mendla (ed. 1935–Úvod), při vši úctě k jeho výkonu a relativní spolehlivosti, nejsou prosty problémů. Ukázala to například konfrontace jeho představy s výsledky archeologického výzkumu v Kozí ulici, kde byla prokázána středověká zděná zástavba na východní straně, kde ji nepředpokládal (Holub et al. 2009, 348, 349; srov. Vičar 1965, 267). V případě Dominikánské ulice však měl O. Vičar při rekonstrukci postupu výběřčího městské sbírky v letech 1348a 1365 ulehčenou práci, neboť vyjma jediného domu zde byla měšťanská zástavba omezena na jednu stranu ulice, druhou – až na jeden dům blíže hradby

– zabíral dominikánský klášter. Vzhledem k pravděpodobné úplnosti zapsaných poplatníků k uvedeným datům lze proto Vičarovu topografii považovat za spolehlivou zejména pro horní část ulice, jíž se týká i tento příspěvek. Také rejstříky let 1432, 1471, 1479, 1487, 1499, 1504 zachycují majitele ve stále stejném sledu – D19, D4 (protilehlý dům, v práci vzhledem k absenci archeologického výzkumu pomínutý), D17, D15b, D 15a, D13, D11. Sled vždy uzavírá D9 – dobře identifikovatelný dům pánů z Kunštátu (1389 Erharda z Kunštátu, roku 1432 jako area kdysi *olim* pánů z Poděbrad (k roku 1471 a 1487 „dům Pročkův“ či „dům pana Pročka“, *domus domini Proczkonis*; Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 548, 653; rkp. 22, f. 11r; rkp. 24, f. 13r). Myšlen byl nepochybně Proček z Kunštátu z líšnické větve, potomek Erhardův, známý z let 1434–1478, zesnul bez dětí asi roku 1479 (Plaček, Futák 2006, 255–269).

Ze všech těchto zdrojů vyplývá, že sledovaný západní úsek Dominikánské ulice (6 domů) obývali ve 14. a 15. století především řemeslníci a živnostníci nejrozličnějších profesí (podrobný sled viz v kap. 2.7). V letech 1343–1389 zde nacházíme mezi majiteli domů zástupce potravinářských odvětví (kuchař, medník), oděvních (tři krejčí, švec, kožešník, kloboučník), kovozpracující (nožič, tři platněři, kovář), stavebních (stolař), výrobců svítilny (svíčkařka), uměleckých a zvláštních (malíř, výrobce pergamenu), zastoupeni jsou i představitelé drobného obchodu (dva kramáři, tři krčmáři). Mezi podnájemníky také najdeme představitele potravinářských odvětví (kuchař, šrotěř, řezník, sladovník), oděvních (krejčí, švec, tobolečník, kožešník), kovozpracujících (kovář, výrobce šípů), stavebních (tesař), uměleckých (hudebník), obchodních (čtyři krčmáři, kramář, tři slanečkáři včetně dvou žen a hokyně). Celkem se podařilo v průběhu 46 let zachytit 24 profesí, a to vzhledem k značné neúplnosti výtahů z rejstříků v letech 1343–1347 a 1349–1360, posílené ještě odpuštěním poplatků či neschopností je platit po požáru roku 1354, jistě není konečný počet. Sledujeme tedy časté střídání profesí bez jakékoliv pozorovatelné tendence.

Detailní analýzu mobility středověkých Brňanů pro toto období postrádáme. V období let 1343–1389 se v domech D11–19 vystřídalo, přesněji bylo podchyceno 3–7 majitelů (průměrně čtyři); nepochybně bylo vlastníků ve sledovaném období ještě více. Běžný dům byl tedy v držbě jednoho měšťana necelých 12 let, toto období mohlo být ještě o něco kratší, neboť sled majitelů pro tento časový úsek není zcela souvislý.

Jsou však i výjimky. Dům D11 vlastnila v letech 1343–1367, tedy nejméně 25 let asi vdova Ringshutlinna. Čím se živila, přímo berní prameny neuvádějí. Podle ocenění městiště (2 hřivny) roku 1365 spadala z tohoto hlediska do Dřimalovy nejnižší kategorie poplatníků (Dřimal 1964, s. 197, tab. 2; 215, tab. 7), přitom bydlela ve zděném domě. Z dostupných údajů lze soudit, že Ringshutlinna se mohla narodit nedlouho po roce 1300 a v našem domě mohla žít (se svým manželem?) již řadu let před prvním datem, kdy takřikajíc „vešla do historie“. S jejím pobytem mohla souviset některá z jímek č. 6, 26,

27, a dokonce se můžeme domnívat, že manželé Ringshutlovi byli strůjci zděné podoby domu D 11. Dominikánskou 13 vlastnil nejméně 12 let (1343–1354) platněř Oldřich, avšak následně se zde do roku 1367 vystřídali nejméně tři různí majitelé.

V domě D15b je dlouho doložena rodina krejčího Mikuláše Czugesliffena, otce (1343–1350) a syna (1365–1376). Do této skupiny náleží i dlouholetý vlastník jediného profánního objektu na protější straně ulice vedle dominikánského kláštera kovář Koloman, absolutní rekordman v délce držby jedné parcely (nejméně 31 let, doložen v letech 1344–1375). V letech 1387 a 1389 zde je doložena *Colmanyn*, tedy vdova (Flodr – ed. 2005, s. 36, č. 6; Mendl – ed. 1935, 19, 54, 66, 92, 211, 259, 301, 302; Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 104, 217; rkp. 15, 18/13). I když musíme stále brát v úvahu torzovitost dochovaných záznamů, zdá se, že dvougenerační vlastnictví domu představuje ve 14. století výjimečný jev, v našem případě bylo zjištěno jen v jediném případě.

Johannes Stebler, žijící v letech 1347–1358 v domě D19, se později patrně přestěhoval do ulice České (dnes Josefské), kde ho nacházíme roku 1365, nicméně roku 1367 sídlí ve čtvrti brněnské; měl také po určitou dobu dva domy na předměstí. Petr Schibnicer předtím, než získal dům D11 (doložen 1375–1376), vlastnil do roku 1360 objekt po správce školy pod Petrovem. Obdobných příkladů bychom našli nepochybně více, Je tedy zjevné, že alespoň u některých měšťanů lze doložit majetkový pohyb po městě či předměstí (srov. např. Wihodová 2009).

Z majetkového hlediska a sociálního postavení nejde u našich poplatníků o zcela sourodou vrstvu. Ve 14. století zde postrádáme jak příslušníky nejbohatších obyvatel, tzv. starého patriciátu, taky i nejchudšího měšťanstva, v pramenech občas označovaných jako *pauperes*. Prameny nedovolují detailně posoudit poměry všech zde zachycených obyvatel, přesto se lze pokusit alespoň o omezenou charakteristiku. V rejstřících městské berně se až do roku 1360 až na ojedinělé výjimky a platby z vína roku 1348 neuvádějí, z čeho vlastně poplatník peníze odváděl. Nicméně Bedřichu Mendlovi se podařilo z nečetných záznamů odvodit, že v tomto starším období se platilo z hřivny peněžního platu či důchodu 12 grošů, z ceny městiště, z obchodu (krámu) a vinice o téže výši 2 groše, z hřivny movitého majetku 4 groše, dále se dávaly čtyři groše z malého, šest z velkého sudu vína a byly zpoplatněny také živností (Mendl – ed. 1935–Úvod, 98–104). Majetkové poměry lze v období do roku 1360 posoudit především na základě rejstříku z roku 1348, a to jen u některých osob. Tak Ringshutlinna byla zdaněna z cca 45–53 hl. vína v ceně asi 5 hřiven a movitého majetku nepatrně převyšujícího jednu hřivnu groše. Pobírala také asi 1,5 hřivny platu, ovšem později, než byl sestaven rejstřík roku 1348. Ringshutlinna byla podle odvodů v jednotlivých letech (1343–1354 v jednotlivých letech od 32 do 112 grošů), bohatší než její soused platněř Oldřich, platící v letech 1343–1350 tři až 18 grošů a roku 1348 si vypořádávající zastavením přílby. V rámci sledovaných majitelů Ringshutlinna jediná v rejstříku z roku 1348 disponova-

la vínem. Oldřich ovšem jako vážený měšťan vystupuje v roli zmocněnce ve věci dluhu (1353). V pamětní knize najdeme i krejčího Mikuláše Czugesliffena, odvádějícího plat městu i protilehlým dominikánům. Také jejich současník Heinlin byl zadlužen u oslavanských cisterciáčků. Z celkového obrazu se nevymyká ani Johannes Stebler, střídavý vlastník i dalších nemovitostí na předměstí.

Ve druhém období 14. století lze vyjít zejména z nejpodrobnějšího rejstříku a berní knihy z roku 1365. Jde o nejobsažnější prameny v celém sledovaném období, pouze zde se pravidelně uvádí, z jakého jmění poplatník odváděl příspěvek na městskou berni. Je to především městiště (na předměstí dům), které patřilo do tzv. *hereditas*, včetně živností, vinic, masných krámů, chlebových lavic, sýpek a dalších nemovitostí, jakož i platů. Míra zdanění odpovídá roku 1348, tedy movité jmění se zdaňovalo dvojnásob proti ostatnímu, v případě městišť se z každé hřivny odhadní ceny platily podle privilegia Jana Lucemburského dva groše. Dále se platilo z movitého majetku, tedy hotovosti. Přitom tržní cena domu byla mnohem vyšší než městišť, což zvýhodňovalo bohaté vlastníky výstavných objektů. Je zřejmé, že cena arejí s neodvídala jen z velikosti plochy, nýbrž také z polohy v rámci města. Nejvíce byla ceněna městiště při hlavních náměstích a v některých k nim vedoucích ulicích (Mendl 1945 – Úvod, 122–150). Oldřich Vičar se pokusil sestavit jakousi cenovou mapu parcel, z níž vyplývá, že většina západní části Dominikánské ulice spadá do nejnižší kategorie s jednotkovou cenou 0,6 hřivny za 1 m². Poněkud lépe vychází nárožní městiště dnes Dominikánská 19 – Šilingrovo náměstí 6, a to kolem 0,9 hřiven/m². Je ovšem velkou otázkou, zda Vičarova plošná rekonstrukce městišť, zahrnující zjevně i historickou areu Šilingrovo náměstí 7, je správná či dostatečně přesná pro podobné výpočty (Vičar 1965, zvl. 275; viz níže).

Zjišťujeme, že ze šesti sledovaných poplatníků čtyři mají městiště oceněná na dvě hřivny, jedno na jedinou, což je zařazuje z tohoto hlediska k nejhudším v klasifikaci Jaroslava Dřímala. Jen městiště domu D19 se poněkud vymyká odhadem pěti hřiven, což je řadí do druhé nejnižší kategorie (Dřimal 1964, 196, 197). Původní rozsah tohoto městiště dobře neznáme, podle historické rozlohy z 19. století patřilo v rámci sledované skupiny spíše k větším, ovšem nepřevyšovalo ostatní tak, jak naznačuje odhadní cena. Hrála zde snad roli poloha přímo proti Brněnské bráně? Podíváme-li se na poplatníky ze sledovaných městišť úhlem dalších položek rejstříku z roku 1365, vidíme, že všichni disponovali určitým majetkem z kategorie movitostí nebo *hereditas*, ve třech případech dokonce oběma položkami. Jednoznačně nejbohatší se jeví krčmář Jakub z oné nejvýše oceněné parcely (D19), který 12 hřivnami oceněného majetku včetně vinice náleží do třetí nejnižší, tedy sedmé Dřimalovy kategorie v rámci majitelů domů vnitřního města, nepochybně již příslušné k relativně nejlépe situované části středního měšťanstva. Pro ilustraci uvedme, že v rámci deseti majetkových kategorií pouze 156 majitelů domů z celkových 397 v hradbách lze zařadit do prvních šesti kategorií (Dřimal 1964, zvl. 193). Pomineme-li nemajet-

né, do nejnižší 1. kategorie do tří hřiven spadá Ringshutlinna, ostatní do skupiny deváté, která však de facto již představovala v rámci města jakousi střední vrstvu. Je možné, že Ringshutlinna s pokračujícím věkem, kdy se již nevěnovala obchodní činnosti, poklesla poněkud níže v rámci majetkové škály; stále však měla jistou hotovost (1,75 hřivny) rozhodně nedovolující ji zařadit mezi tzv. chudé měšťany (Mezník 1999, 142, 143). Z podnájemníků si zaslouží pozornost *Stigleria* u výše zmíněného krčmáře Jakuba, která vykazala za čtyři hřivny movitého majetku, u této skupiny obyvatel nepochybně nadprůměrného (Dřimal 1964, 193). Snad byla příbuznou radního Martina Stiglera (1366). Bohužel mladší rejstříky poskytují o majetku jednotlivých živnostníků jen útržkovité informace; stále však v jednotlivých letech individuálně přispívají na městskou sbírku, a lze je proto řadit do široké masy středního měšťanstva. Víme pouze, že Petr Schibniczer vlastnil krám v uličce (*plateola*) proti radnici, kde se obchůdky soustřeďovaly; o majetcích dalších obyvatel Dominikánské ulice postrádáme informace. Poměrně málo byly v držení zdejších majitelů domů vinice, které nacházíme jen u dvou měšťanů, a to k roku 1365 u krčmáře Jakuba (D19) a k roku 1387 u kloboučníka Bartoloměje (D15b).

Podívejme se nyní na výskyt podnájemů, podruží. Zase je třeba upozornit, že zejména výpisy z rejstříků ze 40. – 60. let 14. století neposkytují objektivní představu o tomto jevu. Sledovaná skupina domů postrádá podnájemníky i v jinak relativně podrobném rejstříku z roku 1348. Více se o nich dozvídáme až roku 1365, kdy se vyskytují v pěti domech z šesti, většinou v počtu jeden až dva, ojediněle však i tři a více. V mladších rejstřících po roce 1365 byli zaznamenáni jen v letech 1375 a 1376 v domech D17 tři, D15b v letech 1367, 1387 a 1389 jeden až tři, v D15 v roce 1387 a v D17 roku 1375 po jednom.

O rodinných poměrech se vzhledem k absenci zdejších měšťanů v zatím ještě nečetných závětech zaznamenaných ve starší pamětní knize dozvídáme jen minimum; pouze v případě měšťanky Ringshutlinny víme, že měla dva syny.

V časovém úseku 1432–1504 se v jednotlivých domech vystřídalo tři až sedm majitelů, průměr činí zhruba stejně jako pro zkoumané období 14. století, tedy 12 let. Vzhledem ke skutečnosti, že zejména od roku 1442 již jsou podchyceni všichni majitelé, odpovídá tento údaj více skutečnosti než obdobné číslo pro léta 1343–1389. Zda lze mírné prodloužení doby, po kterou konkrétní měšťan dům vlastnil, vztáhnout na celé město, musel by prokázat šíře založený výzkum. Ojediněle se setkáváme se dvěma generacemi vlastníků z téže rodiny, a to u domů D11 (Michal a Kašpar Ofnerové, přes 30 let), ne zcela jistě v D15a (Janda a Jan Klamphlové, přes 30 let; přitom je pravděpodobné, že vlastníkem byl stále starší Janda).

Zaměstnanecská struktura se ve sledovaném období druhé a třetí třetiny 15. století poněkud mění. Mezi majiteli domů bylo tehdy zastoupeno 23 řemeslníků, kteří reprezentují jen osm řemesel ve čtyřech odvětvích, a to potravinářská (sladovnick, řezník, pekař), oděvní (švec, krejčí), kovozpracující (zlatník) a krčmář. Údaje o povovo-

lání podnájemníků jsou značně stručné, neboť např. roku 1432 sice byli v každém z šesti sledovaných domů, jen tři byli jmenovitě zapsáni a jen jeden i s povoláním; v časově následujících pramenech není situace lepší. V této kategorii nacházíme tudíž jen kováře, sladovníka a ševce. Ve srovnání se situací ve 14. století počet profesí ve století následujícím výrazně poklesl, i když posuzujeme jen kategorii majitelů domů. Nápadně vzrostl podíl potravinářských specializací, a to zejména sladovníků (nejméně 14, tedy zhruba polovina všech řemeslníků), následování řezníky (6), pekaři (2) a kožišníky (2). Ostatní se vyskytují jen jednotlivě. Proti předchozímu století pozorujeme u nejpočetněji zastoupených potravinářských zaměstnání určitý trend k následnosti na jedné parcele, a to zejména u sladovníků. Tato následnost byla však jen někdy, a to nejvýše ve dvou generacích podmíněna příbuzenským vztahem, spíše jde o kontinuitu příslušného výrobního zařízení, tedy zejména sladovny, pece apod. u pivovarníků. Tak v domě D11 lze uvažovat o příbuznosti dvou generací kožišníků uvedených v berní knize let 1477–1510. Obdobně v D13 se zhruba současně objevují dvě generace řezníků, na sklonku 15. století i v D15a, v D19 jde o dva bratry provozující řemeslo.

V D15b zachycujeme sled pěti sladovníků v poslední čtvrtině 15. století a v D17 jich nacházíme od roku 1442 do závěru století šest, v D19 v letech 1432–1471 s pravděpodobnými přesahy za tato data tři, ovšem nikoliv souvisle, ale s přerušením v letech 1432 – před 1471. Na počátku 16. století vyvrcholil tento vývoj vznikem městského pivovaru v místě domu D15a, který se později dále rozšířil.

V 15. století se zpočátku ještě udržuje zdanění podle ceny parcel v hradbách i na předměstí, jak ukazuje rejstřík z roku 1432 a až v berní knize založené roku 1442 se prosadilo oceňování domů (Čechura 1988, 104; Dřímál 1964, 54). Zde byly sledované domy oceněny na 12–40 hřiven, z poloviny v prvních dvou nejnižších skupinách (do 20 hřiven) podle Dřímálova třídění; ostatní spadaly do skupiny čtvrté (30–40 hřiven; Dřímál 1964, 233). Pro ilustraci lze uvést, že těchto čtyř skupin náleželo 64% oceněných domů vnitřního města. V průběhu zbytku 15. století lze pozorovat většinou vzestup nominální ceny domů; v berní knize z roku 1477 se odhadní ceny pohybují mezi 15 a 70 hřivnami, v některých případech vzestup pokračoval do přelomu 15. a 16. století. Tak dům D11 dosáhl roku 1504 hodnoty 50 hřiven z původních 15 hřiven roku 1442; hodnota domu D13 stoupla z 20 hřiven roku 1442 na 45 hřiven roku 1499 apod. Pokles byl zaznamenán jen u domu D19, neboť roku 1477 činila odhadní cena 70 hřiven, roku 1487 jen 60 hřiven, v letech 1499 i 1505 pouhých 20 hřiven. K roku 1499 činilo rozpětí odhadních cen 20–45 hřiven. Přitom nejdražší dům nevlastnil poměrně bohatý řezník Janda Klamphl (D15a – 34,5 hřiven), ale sladovník Hannus Attl (D19); ostatně dům byl nejvýše ceněn z celé sledované skupiny po celé 15. století.

Z údajů v berních knihách vyplývá, že odhadní ceny sladoven v domech D17 a D15 se pohybovaly kolem částky 20–30 hřiven.

Proti situaci ve 14. století byla mezi měšťany domů D11 – 19 daleko víc rozšířena držba vinic, nacházíme ji ve sledovaném u 18 majitelů domů. Vlastnictví vinic se v 15. století objevilo u části majitelů (2–3) všech sledovaných domů, celkem jsme jich od roku 1442 zjistili dvanáct. Asi nejvýše byly hodnoceny roku 1442 vinohrady Michala Ofnera ve Starovicích a Židlochovicích, a to na 152 hřiven; kromě něj vlastnili vinohrady v tom roce ještě tři měšťané, v hodnotách 10, 20 a 44 hřiven. Přitom dvě čtvrtiny vinic v Židlochovicích byly snad vůbec nejvýše ceněné nemovitosti tohoto druhu, se kterými je možné se u majitelů domů D11 – 19 setkat. Jeho syn (?) Kašpar už měl jen tuto nejcennější část dědictví, zbylé vinice neznámým způsobem pozbyl nebo nezdedil. Hodnotou se Michalu Offnerovi nejvíce blížily vinohrady řezníka Jandy Klamphla roku 1477 (142 hřiven), měšťanky Wunsaminny (90–100 hřiven) a Tomana Österreicherera (92 hřiven). Přitom v roce 1477 vlastnili vinice také čtyři měšťané, tedy opět dvě třetiny, a to za 10 a dvakrát 12 hřiven. Minimum představovala osminka vinice sladovníka Matyáše umístěná snad v Hustopečích, která byla snad roku 1471 či nedlouho předtím ohodnocená na 7,5 hřiven. Je zjevné, že nejvýše byly hodnoceny některé lokality v Židlochovicích, kde čtvrtina vinice mohla stát i 50 hřiven.

Ve srovnání se situací ve 14. století, kdy v lokalitě nacházíme pouze dva majitele vinic, pozorujeme od druhé třetiny 15. století výrazný vzestup počtu majitelů vinic. Jde sice o obecný trend, neboť v roce 1365 vlastnilo vinici asi 38% majitelů domů v hradbách, roku 1442 již 51,3%, roku 1477 54%, a až roku 1509 lze zaznamenat mírný pokles na 48% (odvozeno z údajů uváděných Jaroslavem Dřímálem – Dřímál 1964, 208, 209, 239, 240, 253, 254). Avšak v našem případě byl vzestup mnohem výraznější a lze ho spojovat se změnou sociální struktury lokality posílením podílu potravinářských řemesel, a tedy i relativní majetnosti. Vždyť k rokům založení berních knih v letech 1442 a 1477 lze konstatovat, že dvě třetiny majitelů sledované skupiny domů vlastnily vinici. Na druhé straně jen jednotlivci drželi vinice ve skutečně významných hodnotách kolem 100 hřiven a více, uvážíme-li, že roku 1442 dosahoval průměr hodnoty vinice připadající na jednoho vlastníka 61 hřiven, roku 1477 již 73,5 hřiven a roku 1509 dokonce 100 hřiven.

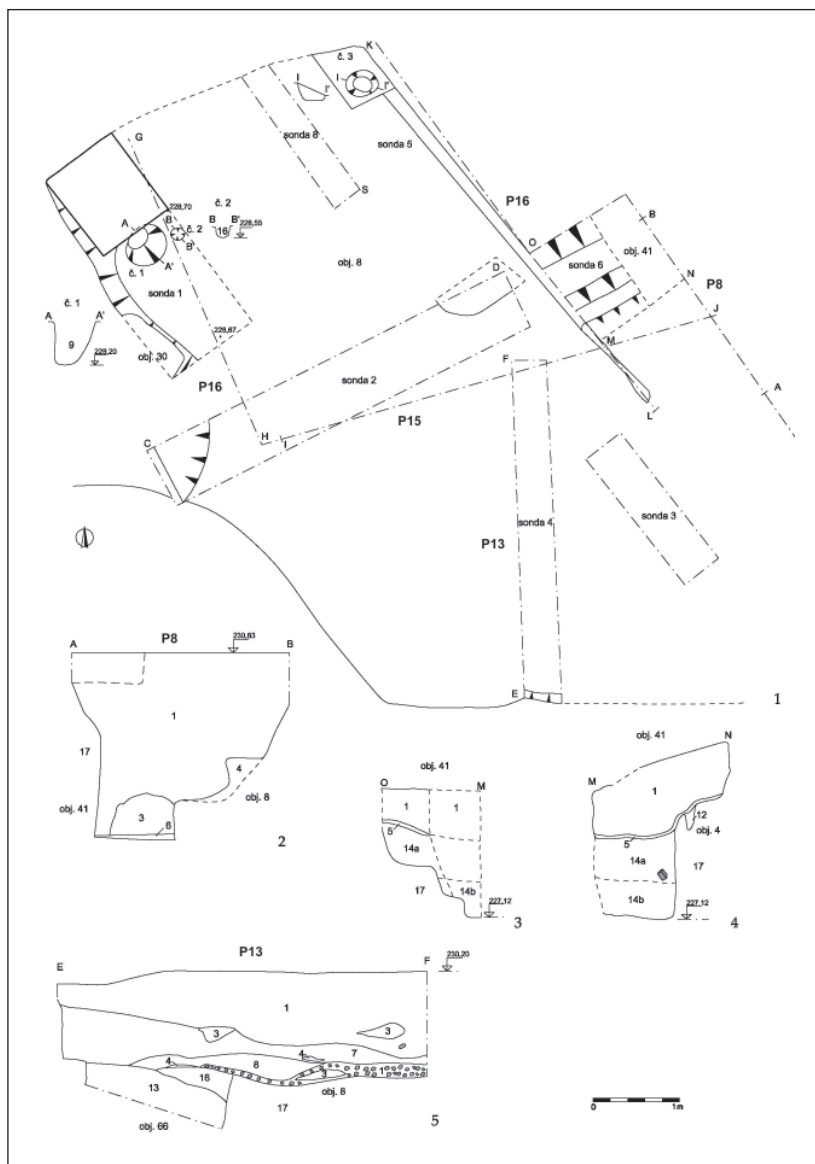
2.7. Popis nálezové situace

2.7.1. Zvrstvení

Vzhledem k možnostem výzkumu bylo sledováno pouze v zadních částech parcel 479 a 482, kde ještě v době zahájení záchranných prací nebyla dotčena stavební jáma. Zde také byl nárůst uloženin nad podloží nejvýraznější. Bohužel stratifikace mohla být sledována jen prostřednictvím dílčích řezů

Profil P1/I–II (*obr. 38:2*)

Byl dokumentován v průběhu zemních prací v S části parcely č. 479 v šířce 50 cm. Zjištěný sled uloženin byl však pozorovatelný až k Z hranici parcely. *Orientace: Z – V.*

Obr. 14. Brno, Dominikánská 15, suferén č. 8. 1 – plán výzkumu s vyznačením sond a řezů. 2 – řez P8; 3, 4 – řezy obj. č. 41; 5 – řez P13.

Fig. 14. Brno, Dominikánská street 15, wooden cellar No. 8. 1 – excavation-plan with marked test pits and sections. 2 – section P8; 3, 4 – section of pit No. 41; 5 – section P13.

Sledvrstev: 8→7→6→5→4→3→2→1

Popis vrstev: 1 – betonová dlažba na cihlách, 2 – hlína s kameny a maltou, 3 – šedohnědá hlína, 4 – zlomky vypálené mazanice, 5 – vrstvička uhlíků, 6 – zelenohnědý ostrohranný šterk (metabazit) a příměsí písčité hlíny, 7 – půda černohnědá, 8 – žlutá spraš.

Profil P3/V–VI (*obr. 38:4 obr. 66. stratigrafická matice M1*)

Prořal kolmo hranici parcel 479 a 482.

Popis vrstev: 1 – černohnědá hlína s kameny a maltou, novodobá návážka, 2 – žlutá hlína, 3 – žlutohnědá hlína se zlomky mazanice, 4 – zlomky vypálené mazanice, 5 – metabazitový šterk, báze v řezu V–VI klesala k SV, 6 – zlomek žluté hlíny, 7 – černohnědý půdní typ, 8 – tmavě hnědá hlína, 10 – cihlový základ, 11 – vrstvička uhlíků, 12 – žlutá hlína, 9 – sprašové podloží.

Vrstvy 1, 4, 5 a 7 byly ve stejném sledu jako u profilu III–IV (P2) sledovány v profilu IX–X severně jámy (suterénu) č. 15 (asi 2,7 m od J obvodové zdi domu D 15), kde překrývaly zahloubený objekt č. 14 (výplň č. 10).

Absolutní datování: profil P3/V–VI: vrstva 3: 13./14. století, vr. 4 – 2. pol. 13. století.

2.7.2. Zahloubené objekty

Obj. č. 1 (500)³ Jáma byla pouze zaregistrována a zaměřena v průběhu zemních prací, z výplně byl odebrán vzorek keramiky. *Charakteristika, rozměry:* kruhovitý půdorys, průměr asi 1 m, hloubka nezjištěna. *Výplň:* hnědá hlína se zlomky žluté (1). *Funkce:* jímka. *Datování:* 15./16 – 16. století.

Obj. č. 2 (502). Fragment jámy, který byl zaregistrován a zčásti odkryt v průběhu zemních prací ve snížené úrovni 1,5–2 m pod recentním povrchem dvora. *Charakteristika, rozměry:* půlovál o maximálním rozměru 0,95

Sled vrstev:

11→10→9→8→7a→7→6-5→4→3→2→1

Popis vrstev: 1 – hnědá hlína, 2 – bělošedý šterk, 3 – stavební suť vyplňující jámu zaříznutou do následující uloženiny, 4 – hnědá hlína se stavebním odpadem, 5 – 6 – hnědošedá hlína s uhlíky a zlomky žluté hlíny (poslední označeny č. 5), 7 – černohnědá hlína, klesající neopatrně k SV. Stejný sklon měly i následující vrstvy 7a-9. 7a – uhlíky, 8 – hnědošedá hlína, 9 – žlutá hlína, vyklíňuje směrem k SV mimo dokumentovaný výsek řezu; 10 – černohnědá hlína, zejména v horní části silně uhlíkatá, půdní typ, přeměněný na kulturní vrstvu; 11 – sprašové podloží.

Datování: vr. 4–8: 14. století, vr. 9: 13./14. století, vr. 10: 1. třetina 13. století.

Diskuse: středověký původ vrstvy je nejistý, byť možný. Podstatná část souvrství spadá do 13./14. století, v úvahu je třeba vzít omezený rozsah výzkumu v místě řezu.

Profil P2/III–IV (*obr. 38:3*)

Byl dokumentován v zadní části parcely 482 blízko hranice s parcelou 479.

m. *Výplň*: charakteru hnědé hlíny se zlomky zásobnic, vybrána do hloubky 60 cm. *Funkce*: neznámá.

Obj. č. 3 (503; obr. 12:1)

Nepatrný zbytek jámy byl dokumentován na severní sprašové stěně výkopové jámy v linii ponechaného zdiva domu D 11. Povrch konstrukce byl zachycen v úrovni podlah sklepa domu (228,7 m n. m.) a sledován do hloubky 1,3 m. *Charakteristika*: rovná stěna snad pravouhlé jámy o vodorovném rozměru 2 m, na níž se dochovaly zbytky vodorovného deštění. *Funkce*: jímka? *Datování*: 15./16. století?

Obj. č. 4 (504; obr. 12:2)

Zbytek jámy byl dokumentován v řezu v S koutě stavební jámy v parcele domu D11. Povrch byl zachycen 1,45 m pod úrovní přízemí. *Charakteristika*: průřez lichoběžníkovitý, dno rovné, v SZ části mírně zvýšené. *Výplň*: shora černohnědá plastická hlína (1), vespod žlutá hlína se zlomky hnědé (2, 3); na dně a spodní části J stěny se nacházela vrstvička rezavě hnědé drtě nejasného původu (8). *Datování*: 13. století?

Obj. č. 5 (505.)

Zbytek bagrováním zničené šachty, přiléhající k SV stěně stavebního výkopu. Dochovala se část cihlové pleny o šířce 15 cm, tedy na jednu podélně loženou cihlu, a to SV stěna pod úrovní základové spáry sousedního domu Dominikánská 9, báze SV stěny, krátký úsek JZ stěny, jakož i nepatrný zbytek dna v koutech. *Charakteristika*: obdélný půdorys, svislé obezděné stěny; *rozměry*: 2,9 x 1,9 m, původní hloubka asi 3 m. *Výplň*: zbytek výplně měl charakter měkké písčité hlíny s organickou příměsí, s četným sídlištním odpadem. *Funkce*: jímka. *Datování*: 18. – 1. polovina 19. století.

Obj. č. 6 (506)

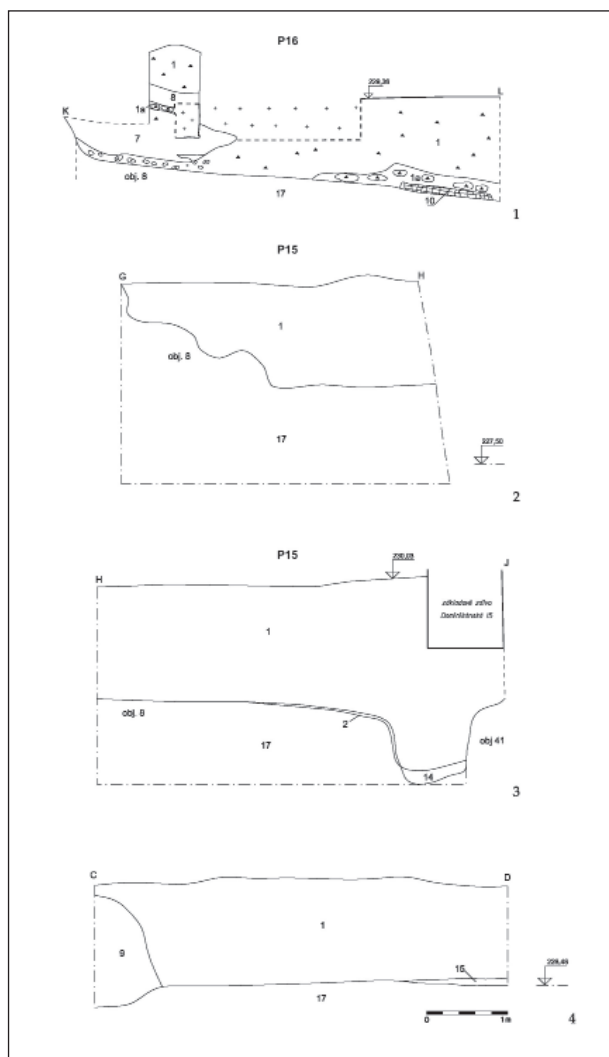
Zbytek jímky zaměřený a vzorkovaný při zemních pracích v úrovni 228,40 m n. m. *Charakteristika*: půdorys kruhový; *rozměry*: průměr dna kolem 1 m. *Výplň*: nesourodá směs hnědé a žluté hlíny (1). *Funkce*: jímka. *Datování*: 14. století.

Obj. č. 7 (507; obr. 12:3)

Byla zkoumána část jímky od úrovně 228,2 m do hloubky 2,7 m. *Charakteristika*: ovál, mírně vydutá jižní stěna. *rozměry*: osy asi 1,3 x 1,1 m, hloubka > 4,9 m. *Výplň*: hnědá písčitohlinitá hlína s organickou příměsí (1). *Funkce*: jímka. *Datování*: 2. polovina 14. století.

Obj. č. 8 (508; obr. 14–17)

Jáma nepravidelného půdorysu blížícího se lichoběžníku byla odkryta pouze částečně šesti sondami a zakreslen půdorys s výplní. Sonda 1 obdélného půdorysu o rozměrech 1,5 x 1,1 x 1,2 m orientovaná delší osou SZ – JV odkryla výsek šikmé SZ stěny. Sonda 2 rovněž obdélného půdorysu o rozměrech 4,6 x 0,5 m s delší osou SV – JZ prořála takřka celý objekt příčně. Sonda 3 byla vyhloubena blíže odbourané obvodové zdi domu

Obr. 15. Brno, Dominikánská 15, suterén č. 8, řezy P15, P16.

Fig. 15. Brno, Dominikánská street 15, wooden cellar N. 8, sections P15, P16.

D15 v JV části objektu, měla také obdélný půdorys při rozměrech 1,75 x 0,5 m; nemohla však být dokončena. Sonda 4 opět obdélného půdorysu (4 x 0,5 m) s orientací S – J zkoumala J část jámy. Jako sonda 5 byl označen řez K – L o délce 5,4 m při ponechaném obvodovém zdivu domu na SV okraji. Doplnil ho drobný plošný odkryv na SV o rozměrech 80x70 cm. Konečně sonda 6 o rozměrech 1,2 x 0,8 m odkryla část sklípku na V okraji objektu. Výkop 8 tedy nebyl odkryt plošně celý. V průběhu strojního odtěžování byly ještě dokumentovány dva zhruba na sebe kolmé řezy G – H – L. Řez A – B situovaný ve stěně stavební jámy na parcele 481 již těsně za dnešní hranici městiště 482 parcel zachytil V okraj jámy s částečně odstraněnou V stěnou, jejíž pozici naznačuje také situace v řezu blízkým objektem 9 v místě domu D 13. *Charakteristika*: nedořešeným problémem zůstalo vymezení obvodu objektu alespoň v úrovni sprašového podloží, neboť předpokládané vyšší uložení včetně půdního typu se zde nedochovaly. Na J straně objektu poničila velká kanalizační jímka rámcově klasicistního stáří, na Z do znač-

né míry barokní sklep, na V zeď domu a těžba stavební jámy. Stěny se podařilo alespoň v omezených úsecích zachytit jen na S a SZ straně. Nejasný je zejména půdorys na Z straně, kde sonda 4 naznačuje značně nerovný průběh obrysové linie.

V sondě 1 i v řezu K – L se stěna jevila jako středně šikmá, v řezu G – H členěná dvěma nepravidelnými stupni. Podlaha byla vesměs rovná, ovšem na Z okraji sondy 2 byl pozorován o 20 cm snížený stupeň. V sondě 4 mírně proklesávala do staršího, bohužel nezkoumaného objektu podle několika získaných zlomků keramiky z počátku 13. století (č. 66/566, vrstvy 3, 16). Na SV okraji sondy č. 2 se na podlaze nacházela vypálená plocha o síle až 8 cm; rozšířením sondy se podařilo toto místo odkrýt na ploše 80 x 40 cm. Na S okraji byl na vypálené podlaze odkryt zlomek zuhelnatělého dřeva (břevna) o síle kolem 10 cm. Vypálená plocha byla poměrně ostře ohraničena proti sprašovému podloží. Absence jakýchkoliv konstrukčních prvků i skutečného výmazu proti staršímu názoru (např. Procházka 1991, 25) přece jen dovoluje soudit, že nejde o pozůstatek otopného zařízení, nýbrž následek požáru. Na rozdíl od jiných suterénních částí povrchových staveb nebyla zjištěna tvrdě, slupkovitě dusaná podlahová kruska. V podlaze blíže severozápadní stěny (sonda 1) byly doloženy dvě sloupové jamky, z nichž větší asi souvisela s výztuží stěny, případně i stropu; funkce druhé, podstatně menší je nejasná. *Rozměry:* č. 1 – průměr 40–50 cm, hl. 50 cm, č. 2 – průměr 10 cm, hl. 50 cm. Vyplňovala je měkká hnědá hlína s příměsí žluté (vr. 16, 17, řezy A – A', B – B'). Třetí kúlová jáma nepochybně konstrukční funkce byla zachycena na SV okraji opět při dolní hraně šikmé stěny (č. 3, výplň 18, řez I–I). Na SV okraji byl

Obr. 16. Brno, Dominikánská 15, suterén č. 8, pohled z J na řezy P15, 16 (G – H – J).

Fig. 16. Brno, Dominikánská street 15, wooden cellar No. 8, sections P 15, 16 (G – H – J), looking north.

nejdříve dokumentován v řezu A – B a posléze sondou 6 zčásti odkryt sklípek se stupňovitou SZ stěnou, s nerovnou podlahou až o 1,1 m níže než podlaha vlastního suterénu (41); dosahoval rozměrů nejméně 80 x 60–80 cm, celý půdorys i tvar stěn však zůstal neznámý. Přítomnost nevypálené šedohnědé a hnědé hlíny (vrstvy 14a, 14b) na stupních sklípku, překrytých uhlíky oddělenou vrstvou mazaniceového závalu (1) naznačují, že sklípek byl částečně zasypán již před zánikem celého objektu. V řezu I – J se ovšem ukázalo, že v jižní části objektu dosahovala vypálená hlína zánikového horizontu až k podlaze (vr. 14). Vstupní šíje objektu 8 nebyla zjištěna. *Celkové rozměry:* osy nahoře přibližně 8 x 5 m, hl. kolem 1,5 m. *Výplň:* převážně zlomky vypálené mazanice ze stěn patrně nadzemní části, blíže V stěny s kumulací čtvercových keramických dlaždic asi z podlahy přízemí, také značná část keramiky v zásypu byla druhotně oxidačně vypálena. Místy se ve spodní části vyskytovaly i mezivrstvy nevypálené žluté a hnědé hlíny. Na podlaze při zdi domu D 13 stála nepoškozená glazovaná konvice. *Popis výplní jam 8, 41, 66 v řezech:* 1 – zlomky dočervena vypálené mazanice (1a – velké zlomky v řezu K – L), 2 – zlomky do šeda vypálené mazanice, 3, 16 – žlutá hlína, 4 – do červena vypálená sprašová stěna výkopu; 5, 6 – vrstva uhlíků; 7 – šedohnědá hlína, příměs zlomků i celých cihel a dlaždic, 8 – žlutá hlína s příměsí zlomků mazanice; 9 – hnědá hlína; 10 – zuhelnatělé dřevno, 11, 12 – hnědá hlína; 13 – šedá hlína, 14a – šedohnědá hlína, 14 b – šedohnědá hlína tmavší než 14a; 15 – do červena vypálená podlaha; 16 – 18 hnědá hlína se žlutou, výplně jamek č. 1–3. *Stratigrafie:* Výkop porušoval výplň 3 starší jámy 66 s nálezy horizontu VS1.1 a jímky č. 21 (2. čtvrtina 13. století) a 51a, b (třetí čtvrtina 13. století z horizontu VS 1.2). S tímto suterénem sousedil v přední části parcely další sklep č. 38, vybavený i sprašovým stropem, což je v Brně nepříliš častý případ. Vzájemný vztah je nejasný, objekt 8 je pravděpodobně starší. Jednoznačně mladší jsou jímky č. 22 (2. pol. 14. stol.) a 30 (bez nálezů). *Funkce:* Sklep dřevohliněného domu. *Datování:* zánik kolem poloviny 14. století.

Obr. 17. Brno, Dominikánská 15, suterén č. 8, kumulace dlaždic v řezu K – O, pohled z J.

Fig. 17. Brno, Dominikánská street 15, wooden cellar No. 8, concentration of floor-tiles in section K–O, from southeast.

Obr. 18. Brno, Dominikánská 11, 15; 1, 2 – obj. č. 15 v řezech; 3 – obj. č. 16.

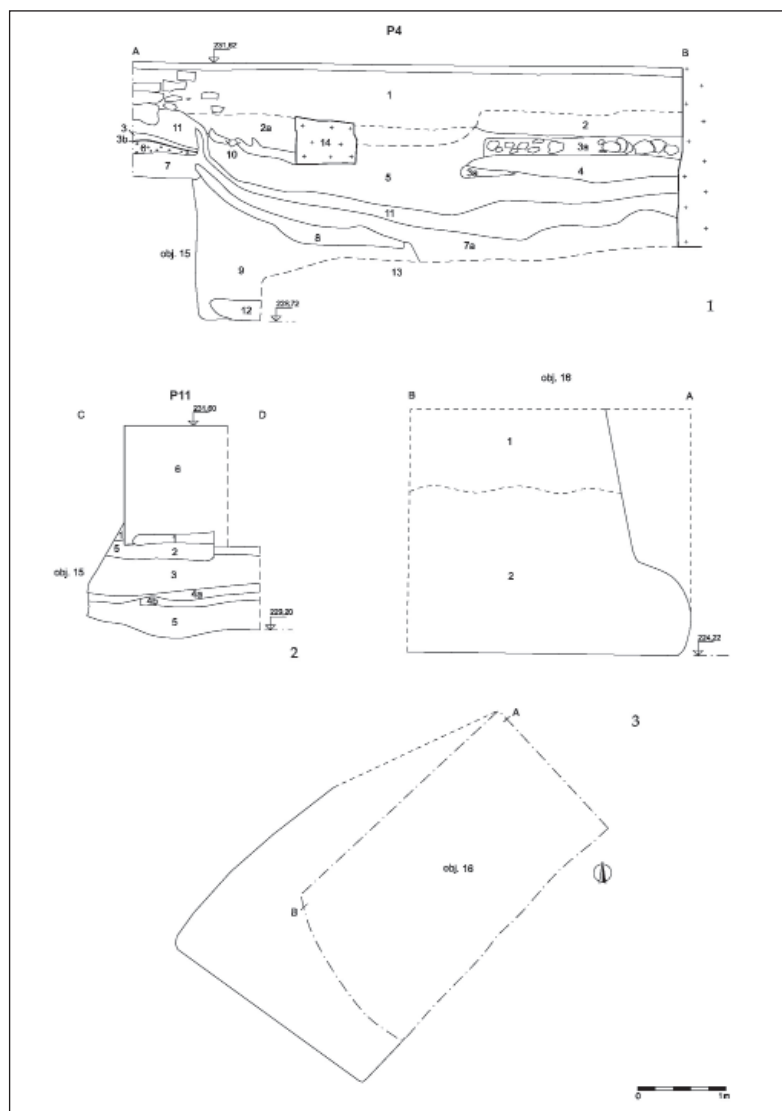
Fig. 18. Brno, Dominikánská street 11, 15; 2 – section of pit No.15 (cuts); 3 – the No. 16.

Obj. č. 9 (509; obr. 12:4.)

Zahloubený objekt byl zkoumán pouze řezem na S stěně stavební jámy domu s orientačním číslem 13 těsně při parcelní hranici sousedního domu D 15. Povrch se nacházel těsně pod recentním povrchem v úrovni 227,20 m n. m. *Charakteristika:* Z stěna středně šikmá, V stěna téměř svislá. Báze řezu proklesávala ke středu, k prohlubni lichoběžníkového profilu, o šířce nahoře 90 cm, dole 60 cm a hloubce 30 cm. *Rozměry:* hloubka od povrchu sprašového podloží činila 2, 5–3 m. *Popis vrstev výplně v řezu:* 1,4 – červeně až oranžově vypálená mazanice ve zlomcích, 2 – zlomky vypálené mazanice promíšené žlutou hlínou, 3, 5, 7 – žluté až žlutohnědé hlíny; 6 – žlutá hlína promíšená hnědou; 8 – uhlíky. *Stratifikace výplně:* charakter zásypu svědčí o dvou fázích zániku. Původně byl v horní části široký 4,9 m, dole 4,5 m. Ve 2. fázi se posunem V stěny šířka jámy zmenšila o 40–50 cm, prostor vyplnila žlutá hlína s příměsí hnědé (vr. 6). Obdobný charakter (žlutohnědé hlíny) měl i zával na bázi jámy, včetně zmíněné prohlubně, o mocnosti kolem 18 cm, v jámě 30 cm (vr. 4, 5, 7). Na povrchu zvýšené “podlahy“ se usadila vrstva uhlíků o síle kolem 1 cm, která již souvisí se zánikem sklepa. Při okrajích se následně vytvořily klíny žluté hlíny (vr. 3) a v rámci požárového zániku vyplnila zbývající část objemu požárová destrukce zlomků vypálené mazanice, obsahující i zlomky druhotně oxidačně přepálené keramiky (vr. 1–4). Pozoruhodné je zřetelné propojení výplně mazanicevého závalu s obdobnou výplní sousední jámy č. 8., bohužel sledovatelné jen v řezu. *Funkce:* suterén dřevohliněného domu. *Datování:* zánik kolem poloviny 14. století.

Obj. č. 10 (510; obr. 12:11)

Řez objektem byl dokumentován na SZ stěně výkopové jámy na hranici parcel č. 481 a 482, od úrovně 70 cm pod recentním povrchem terénu. Není jisté, zda bylo zachyceno dno objektu. *Tvar v řezu:* lichoběžník, stěny středně a silně šikmé. *Rozměry:* maximální šířka nahoře činila 1,9m, dole 70 cm, původní hloubka dosa-

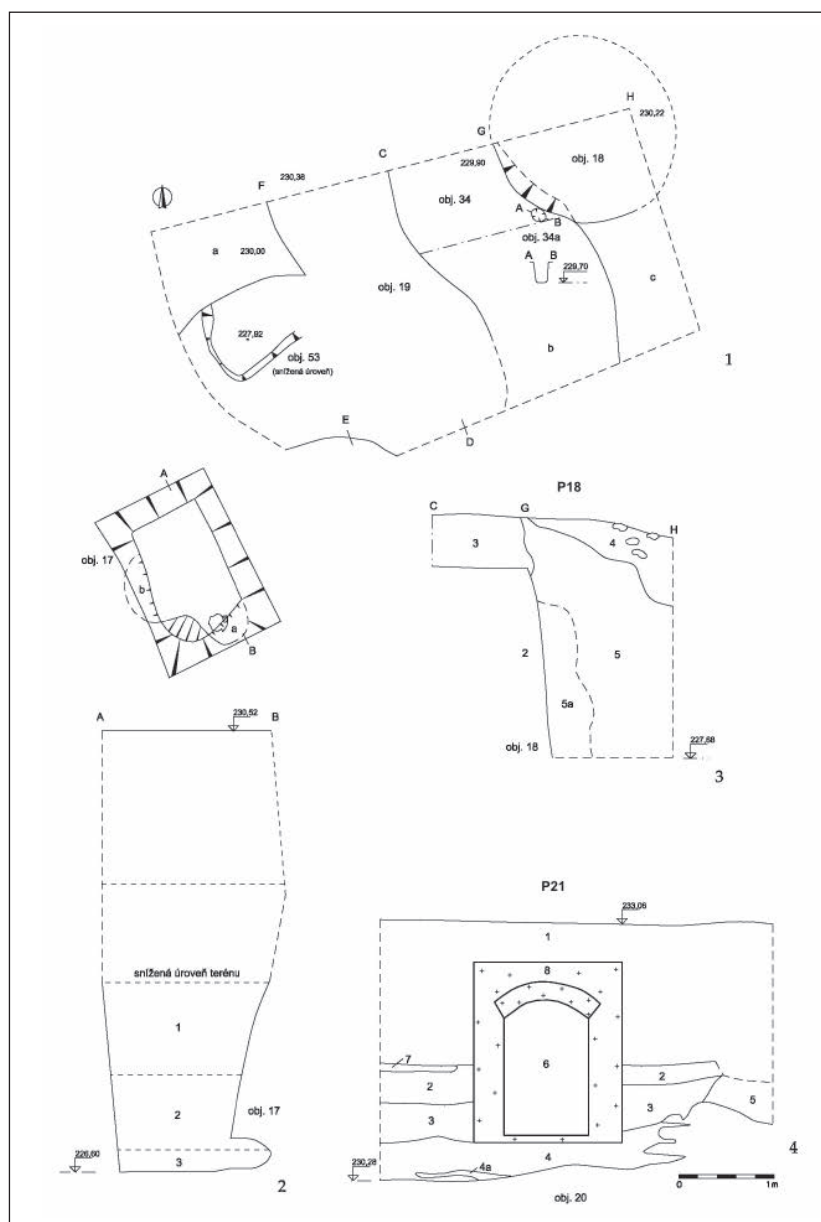
hovala nejméně 1,15 m. *Výplň:* nahoře černoohnědá hlína se zlomky žluté (1), pod ní homogenní černoohnědá hlína (5b), asi přemístěný půdní typ.

Stratigrafie: výkop porušil již půdní horizont (5) na spraši. *Funkce:* jáma nejasného určení.

Datování: Zásyp neposkytl nálezy, jeho charakter, tedy dominance černoohnědé zeminy při dně, dovoluje uvažovat o 13. století., snad o 1. polovině.

Obj. č. 11 (511 obr. 12:5)

Fragment výkopu byl rozpoznán na SZ stěně výkopu asi 1,2 m. JZ od jámy č. 10. *Tvar v řezu:* šikmé stěny a směrem ke středu se zvedající báze, zachycení skutečného dna nejisté. *Rozměry:* šířka nahoře činila 1,3 m, dole 75 cm, hloubka 1,95 m od povrchu černozemní půdy (5). *Výplň:* tmavohnědá hlína se žlutou (1), žlutá hlína s příměsí hnědé (2), hnědá hlína se zlomky mazanice (3), černoohnědá hlína (5a), hnědá hlína s uhlíky (6), a žlutá hlína v podobě velkých zlomků, přemístěná spraš (4, 7). Při SZ okraji byl patrný splach černoohnědé hlíny z půdního typu. *Stratigrafie:* výkop porušil již půdní horizont na spraši. *Funkce:* neurčitelná. *Datování:* 13. století.

Obj. 19. Brno, Dominikánská 15. 1 – obj. č. 18, 19, 53; 2 – obj. č. 17, 3 – obj. č. 20.

Fig. 19. Brno, Dominikánská street 15. 1 – pit No. 18, 19, 53; 2 – pit No. 17; 3 – pit No. 20.

Obj. č. 13 (513; obr. 12:6)

Zbytek jámy byl dokumentován v J stěně stavební jámy, na okraji parcely č. 479, povrch se dochoval 1,9 m pod recentním povrchem. *Tvar v řezu, rozměry:* fragment zhruba lichoběžníkového profilu o šířce v horní části 90 cm, při mísovitém dně 30 cm, hloubka ve spraši 75 cm. *Výplň:* hnědá hlína se zlomky mazanice (1). Stěny kryl povlak uhlíkatých sazí, v horní části V stěny patrné vypálení do cihlového odstínu o síle až 5 cm (2). *Funkce:* pyrotechnologické zařízení? *Datování:* středověk, snad 13. století.

Obj. č. 14 (514)

Jáma nejasného tvaru i charakteru registrovaná do hloubky 1,5–2,8 m pod recentním povrchem (231, 60), tj. až 1,6 m od povrchu sprašového podloží. Její okraj byl zjištěn asi 50cm S jámy č. 15, asi 2,7 m od J obvodové zdi domu D 15. *Výplň:* – žlutá až šedohnědá hlína s dílčími vrstvičkami šedé hlíny (1).

Funkce: nejasná. *Datování:* snad 13. století.

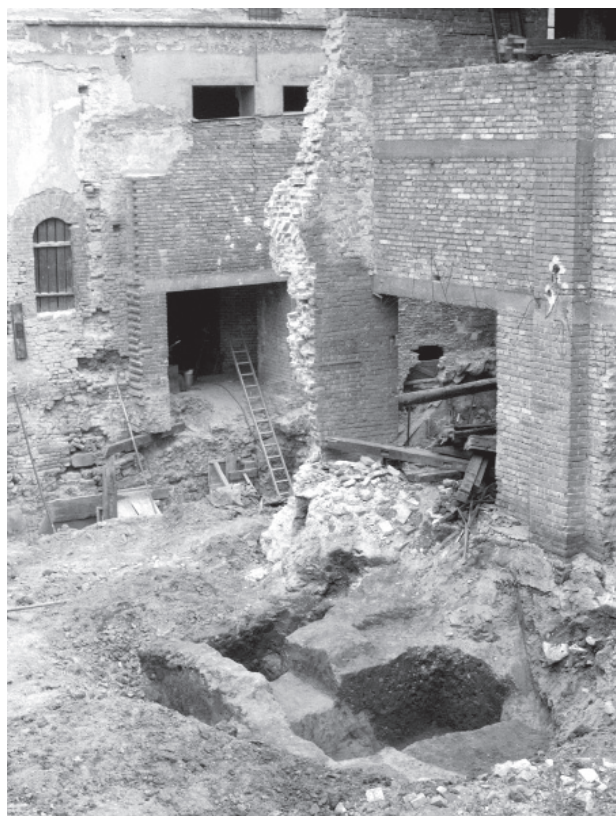
Obj. 12 (512; obr. 12:2)

Zbytek spodní části zahloubeného objektu byl zachycen v těsné blízkosti jámy č. 504, v S koutě stavební jámy, také jako slupka zbylé výplně na zdi domu D 9. Povrch se v době dokumentace nacházel asi 90 cm pod úrovní recentního povrchu. *Tvar v řezu:* nebyl objektivně rekonstruovatelný. „Dno“ (mohlo jít také o nahodilý řez ve spodní části stěny nad skutečným dnem či podlahou) klesalo směrem k SZ. *Výplň:* svrchní část tvořila žlutá hlína se zlomky cihel; nelze vyloučit, že šlo o mladší zásah (4). Vespod byla intaktní vrstva šedé až šedohnědé hlíny s ojedinělými nálezy keramiky a zvířecích kostí (5). *Funkce:* nejasná, nelze vyloučit, že jde o sklep dřevohliněného domu související s jámou č. 4; obě se mohly jevit odděleny v důsledku nahodile provedeného řezu okrajem původně jednoho výkopu.

Datování: 1. polovina 13. století.

Obj. č. 15 (515; obr. 18:1, 2; 66: stratigrafická matice M2)

Zahloubený objekt byl dokumentován řezem P4 /A–B, dílčím profilem P11/C – D a vzorkován při mechanické těžbě. Lze konstatovat, že nemožnost řádného plošného výzkumu z důvodu časových i kapacitních zde byla zvláště na škodu, neboť v tomto prostoru se až do zahájení zemních prací dochovala středověká souvrství a dala se řešit problematika eventuálních povrchových částí, vztahu k okolním uloženinám apod. *Charakteristika, rozměry:* charakter odkryvu nedovolil zcela spolehlivě rekonstruovat půdorys a další znaky výkopu. Lze předpokládat, že šlo o čtyřúhelný, snad obdélný tvar o délce nejméně 5,5 m a šířce kolem 3,5 m. Jediná spolehlivě dokumentovaná stěna (V) byla mírně šikmá. Podlaha byla dle řezu P4/A – B rovná, ovšem v profilu P11 C – D se zdála ležet o něco níže a uprostřed řezu byla mísovitě prokleslá. Hloubka podle hlavního řezu dosahovala od

Obr. 20. Brno, Dominikánská 15. Pohled ze Z na výzkum obj. č. 18, 19.

Fig. 20. Brno, Dominikánská street 15. Excavation of features No. 18, 19, looking east.

úrovně povrchu sprašového podloží 1,9 m, ovšem z řezu P11 vyplývá zvýšení úrovně na JZ straně o 48–70 cm. Pozůstatky konstrukčních prvků stěn (žlábků, sloupové jámy) apod. nebyly zjištěny, což neznamená, že neexistovaly. *Výplň:* velmi členitá, jen v řezu P4 bylo doloženo 16 vrstev: 2 – hnědošedá hlína; 2a – světle hnědá hlína; 3, 3a – drť vypálené mazanice; 3b – vrstva uhlíků na bázi vrstvy 3; 4 – drť uhlíků, snad shořelá dřevěná konstrukce; 5 – hnědá hlína se zlomky vypálené mazanice; 5a – zlomek tmavě hnědé hlíny; 7 – černohnědá půda; 7a – tmavě hnědá hlína, související v rámci jámy 15 s vrstvou 7; 8 – klín žlutohnědé hlíny se zlomky vypálené mazanice; 9 – hnědá hlína s uhlíky v kontaktním pásmu splývající s výplní 7a; 10 – zlomek žluté hlíny; 11 – zelenošedá až šedoohnědá hlína; 12 – zlomek hnědožluté hlíny.

Profil P11 (A–B; obr. 18:2; 66: stratigrafická matice M2)

1 – hnědá hlína; 2 – hnědožlutá hlína s drobkami mazanice (snad totožná s vrstvou 11 v řezu P4); 3 – tmavě hnědá hlína, drobkami mazanice a cihel, uhlíky (odpovídá zhruba vrstvě 7a v řezu P4); 4a – žlutá hlína promísená středně hnědou; 4b – žlutá hlína s menším podílem hnědé než u 4a; 5 – hnědožlutá hlína se zlomky žluté (odpovídá

spolu s 4a a 4b asi vrstvě 12 v řezu P4); 6 – novodobé cihlové zdivo.

Diskuse: z profilu P4/A–B lze vyčíst pozoruhodné poznatky o mechanismu zaplňování objektu. Zdá se, že byl vyhlouben do půdního typu (vr. 7). Spodní část zá-sypu nesourodou žlutou a hnědou hlínou proběhla patrně jednorázově (vr. 11), následně se do jámy splavovala černozemní půda (7a). Teprve potom se v okolí asi uložily č. 3, 3b a následovalo další zasypávání v souvislosti s uložením zelenošedé hlinité navážky č. 11, pokrývající i okolí výkopu a následně masivní hlinité vrstvy č. 5 s výraznými bloky mazanice (3a) a uhlíků (4), patrně destrukce shořelého dřevohliněného objektu. *Funkce:* suterén dřevohliněného domu. *Datování:* . Profil P4/ (A–B): vr. 2: 14. /15. století; vr. 5, 11: 2–3 čtvrtina 13. století, vr. 3 a 5 řezu P11/C–D obsahovaly rovněž keramiku 2. a 3. čtvrtiny 13. století, odpovídající patrně době funkce suterénu.

Obj. č. 16 (516; obr. obr. 18:3)

Objekt byl zaregistrován již v úrovni 2 m od recentního povrchu (229,70 m n. m.), zde byl zaměřen a odebrán velký vzorek nálezů z výplně do hloubky 50 cm. Následovalo další narušení nálezově bohaté části výplně zemním mechanismem. Vzhledem k velkým rozměrům jámky a nálezově chudobě nižších vrstev výplně bylo od úplného prozkoumání jámy upuštěno, byl dokumentován jen profil při J stěně v J rohu a zaměřena úroveň dna.

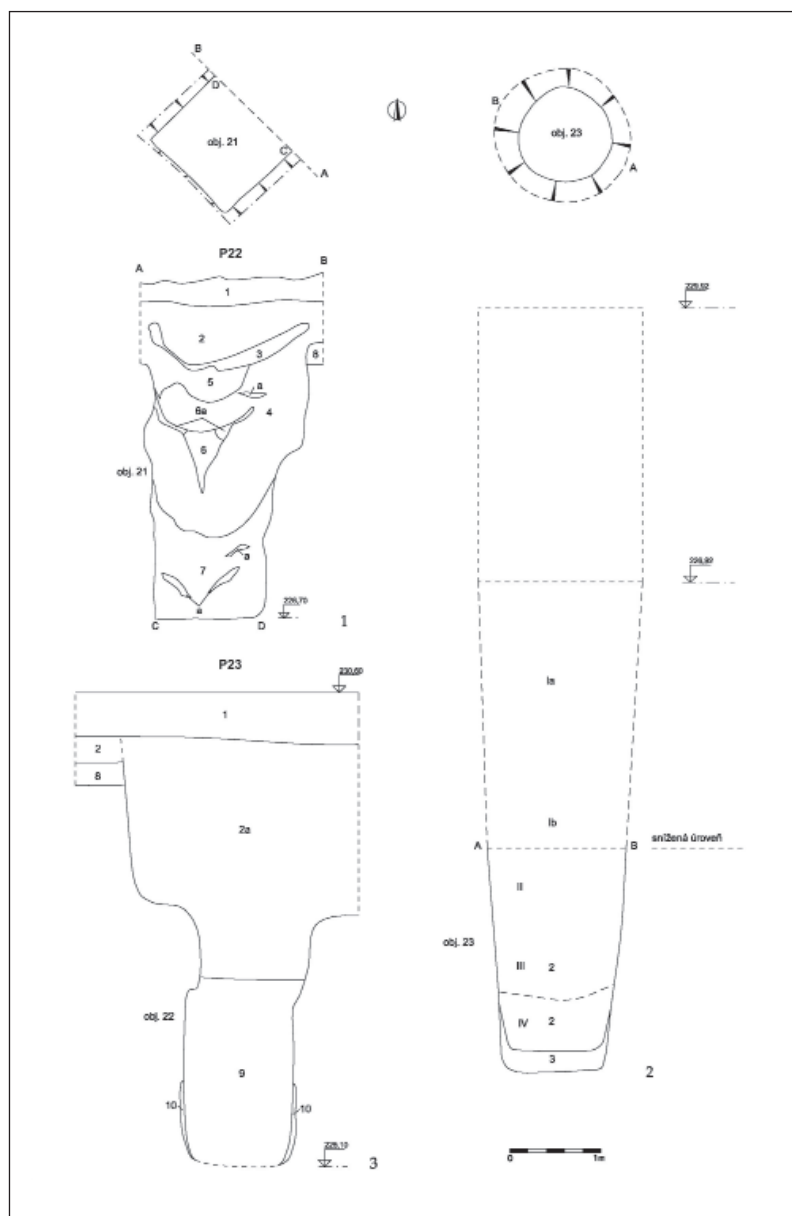
Charakteristika: zhruba obdélný půdorys, směrem dolů se stěny zužovaly. *Rozměry:* nahoře 5,7 x 2,7 m, hloubka od snížené úrovně 2,8 m, od recentu 6,9 m. *Výplň:* ve svrchní části hlinitá, hnědé barvy, s organickými zbytky a sídlištním odpadem (1), níže šedožlutá až hnědá hlína (2). *Funkce:* jámka. *Datování:* 16. století.

Obj. č. 17 (517; obr. 19:2)

Spodní část jámky byla prozkoumána ze snížené úrovně 228,6 m n. m. *Charakteristika:* obdélný půdorys, rovné stěny byly mírně šikmé, dno přibližně rovné. V jeho úrovni se v JV stěně při V koutě a v JZ stěně při J rohu nacházely výklenky (a, b). Výklenek „a“ měl půlkruhový půdorys s oblé vyklenutým stropem, byl zahlouben 40cm při šířce 50cm a výšce 32 cm. Výklenek „b“ měl obdobný tvar při maximální šířce 80cm, výšce 44cm a hloubce 25 cm. *Rozměry:* půdorys ve snížené úrovni 1,8 x 1,3 m, dno 1,00/1,2 m x 75/90cm, hloubka 2m (původní 3,5m). *Výplň:* hnědá bahnitá hlína s četnými organickými makrozbytky (1) ve spodní části asi od hloubky 1,00 m s nápadným podílem zlomků žluté hlíny (2), vespod se nacházela zhruba 20 cm mocná vrstva (3) charakterem odpovídající vr. 1. *Funkce:* jámka. *Datování:* 2. polovina 14. století.

Obj. č. 18, 19, 53 (518, 519, 530; obr. 19:1;20)

V zadní části městiště domu D15 bylo r. 1984 částečně zkoumáno soujámí, členěné ponechanými zvýšenými bloky sprašového podloží. *Charakteristika, rozměry:* přibližně lichoběžníkový půdorys o plošných rozměrech 10,5 x 2,5–3 m a základní hloubce nejméně 80cm. Fragment jámky č. 53 měl v úrovni dna stavební jámy (228,14m n. m.) průměr 0,9m, hloubka činila již jen 20cm, původní

Obr. 21. Brno, Dominikánská 11-13/ 15. 1 – obj. č. 21, 2 – obj. 23, 3 – obj. č. 22.
Fig. 21. Brno, Dominikánská street 11, 15. 1 – pit No. 21, 2 – pit No. 23; 3 – pit No. 22.

jímka porušila starší vrstvu (5, totožnou s vr. 34), byl dokumentován splachový klín z této uloženi. Výplň spodní části jímky 53: žlutohnědá nesourodá hlína (7). Funkce: hnojiště s jámkami. Datování: 2. polovina 14. století.

Obj. č. 20 (520; obr. 19:3)

Jáma byla dokumentována v řezu na J okraji stavební jámy při hranici parcel č. 482 a 483, leží tedy jak ve dvorku domu Starobrněnská 20 (č. p. 690), tak D 17 (dnes 15–19). Objekt překrývala 1,5 silná vrstva stavební suti, promíšená hnědou hlínou (1). Vlastní výkop byl sledován zhruba od povrchu černozemní půdy. Tvar v řezu: V část jámy odstranilo v místě profilu novověké zdivo, Z stěna byla asi středně šikmá, v řezu se tmavá výplň jazykovitě prolíná se sprašovým podložím. Rozměry: délka nahoře 3,6 m, při dně 2,9 m, hloubka 1–1,1m od povrchu černozemní půdy. Výplň: hnědá hlína se zlomky žluté; 3 – černohnědá hlína s uhlíky; 4 – tmavě hnědá hlína proložená vrstvičkami žluté; 4a, 7 – žlutá hlína; 5 – černohnědá hlína – půdní horizont; 6 – novověký kanál, zčásti vyplněný písčitou hlínou a stavební suti. Stratigrafie: jáma porušuje půdní horizont 5. Funkce: neznámá. Datování: počátek 13. století.

Obj. č. 21 (521; obr. 21:1)

Jáma na rozhraní parcel domů č. o. 13 a 15 byla narušena při těžbě zeminy. Charakteristika: půdorys obdélný v úrovni povrchu i dna, mírně šikmé stěny. Rozměry dna bylo možné stanovit jen zčásti (1,1 x >1m), max. šířka při povrchu soudobého terénu dosahovala nejméně 1,8 m; hloubka proti zbytku černozemní půdy 3 m. Výplň: horní část (vr. 2–4, 6, 6a) nesouvisela s primární funkcí objektu. 2, 4, 5 – hnědá a žlutá hlína s drobkou mazanice; 3 – směs zlomků mazanice, kovářské stusky a uhlíků; 6 – měkká až sypká hnědá hlína; 6a – tuhá hnědožlutá hlína; 7 – tmavě hnědá hlína; 8 – černohnědá kvartérní půda; a – zlomky žluté hlíny. Funkce: jímka. Datování: vr. 7

se tedy mohla pohybovat kolem 2,8–3,2m. Tento členitý útvar byl označen jako č. 18 (V část) a 19 (Z část), časový vztah dílčích částí soujámí nebyl rozpoznán, i nálevoý soubor a výplň byly v podstatě jednotné. Prohlubeň č. 18 ústila do válcovité jímky o průměru nahoře nejméně 1,6 m zkoumané ze snížené úrovně (90 cm proti recentu) do hloubky 2,5 m, porušující na sprašovém bloku zbytek starší vrstvy s keramikou z počátku 13. století (keramický horizont VS 1.1). Výzkum pak byl pro nepřízeň vedení stavby přerušen a pokračoval až r. 1985, kdy se ukázalo, že pod „objektem“ č. 19 se nacházela jímka č. 53. Je dosti možné, že z popsaného útvaru byly hloubeny i další blízké jímky zkoumané až ve dně stavební jámy, např. č. 32, 33. Výplň: horní část – homogenní zásyp hnědé hlíny promíšený fragmentarizovaným sídlištním odpadem, překrytý zčásti vrstvou kovářské strusky a zlomků vypálené hlíny. V jínce č. 18 vrstva 1 přecházela do hnědé hlíny se silnou příměsí zlomků mazanice, popela a uhlíků (4), níže ležela měkká hnědá hlína se sídlištním odpadem, při stěně obdobná zemina ještě výrazně kypřejší. Při Z okraji, kde

Obr. 22. Brno, Dominikánská 11-13. 1 – obj. č. 24, 2 – obj. č. 25, 3 – obj. č. 26, 4 – obj. č. 27, 5 – obj. č. 28; 6 – obj. č. 29.

Fig. 22. Brno, Dominikánská street 11-13. 1 – pit No. 24, 2 – pit No. 25, 3 – pit No. 26, 4 – pit No. 27, 5 – pit No. 28; 6 – pit No. 29.

– 2. čtvrtina 13. století, svrchní úrovně zásypu (zejména vr. 2, 3, 5) pravděpodobně mladší.

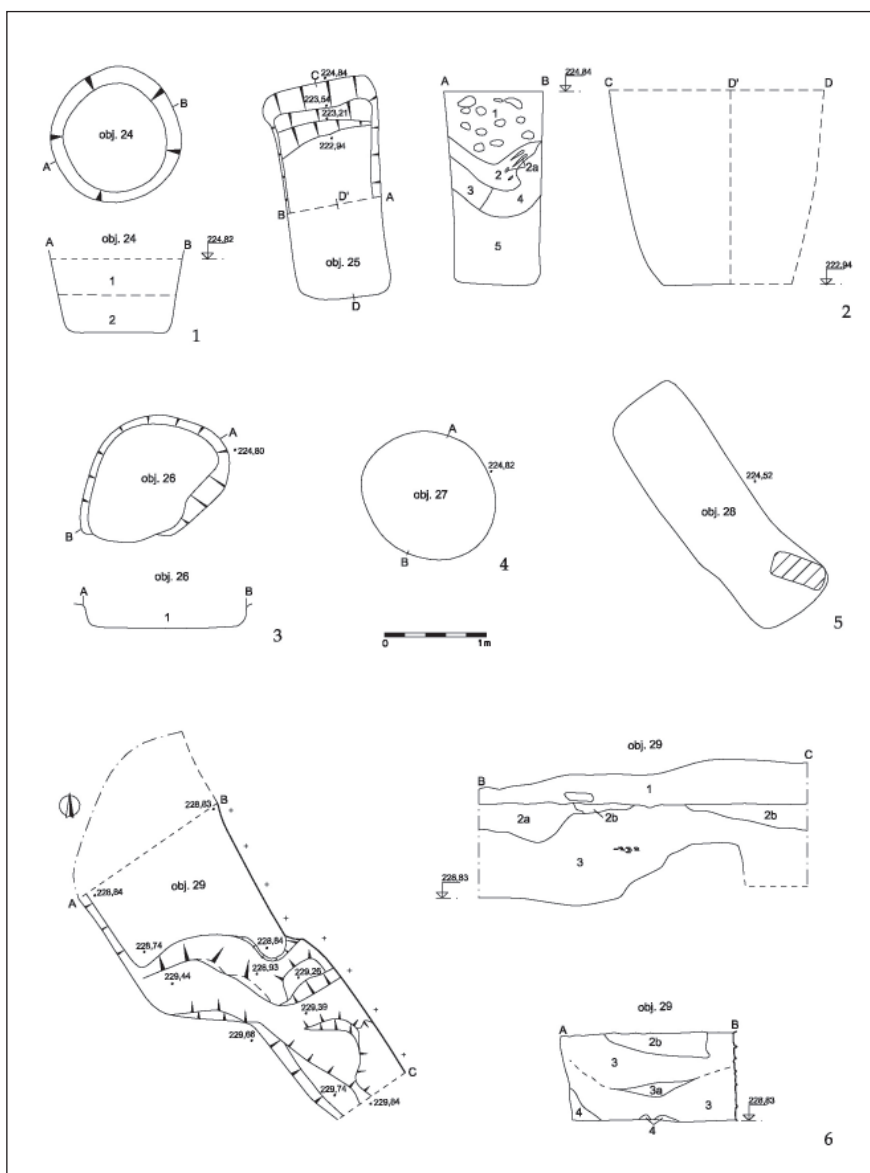
Obj. č. 22 (522; obr. 21:3)

Jímka byla pouze dokumentována v řezu na rozhraní parcel domu D13 a D15. Po odtěžení byl v úrovni 224,50 m dokumentován skutečný půdorys objektu. *Charakteristika:* patrně kruhový půdorys, v řezu se šachta na JV straně po stupňovitěm odsazení zužovala (v řezu zjištěná šířka vespod 1,3 m ovšem neodpovídala maximálnímu vodorovnému rozměru). Ve spodní části, do výšky asi 70 cm nade dnem stavební jámy nesly stěny stopy mělkého vypálení do červeného odstínu (10). *Rozměry:* průměr vespod 1,5m, hloubka nejméně 4,7m od povrchu černozemní půdy (8). *Výplň:* shora žlutohnědá hlína (2a), níže drť vypálené mazanice s malými kaménky (9).

Stratigrafie: jáma prokazatelně porušovala černozemní půdu. *Funkce:* jímka. *Datování:* 14. století.

Obj. č. 23 (523; obr. 21:2)

Jáma byla zčásti preparována z úrovně 226,92 m a plošně exkavována z úrovně 224,22 – 224,10 m po odtěžení terénu stavbou po dno (21,4 m). *Charakteristika:* kruhový půdorys, směrem dolů se zužuje. *Rozměry:* Průměr v horní části snad až 2m, u dna 1m, původní hloubka kolem 8,25 m. *Výplň:* hlinitá, měkká, hnědého zbarvení, dosti homogenní, s množstvím keramiky a sídlištního odpadu; víceméně mechanicky rozčleněna na úrovně č. 1a, 1b, 2a, b, přičemž v rámci vrstvy č. 2 se podařilo odlišit předěl dvou časových horizontů. Ve spodní části se nacházel zával sprašové hlíny o mocnosti asi 20 cm (3). *Funkce:* jímka. *Datování:* starší vrstvy č. 2a, 2b, 3 lze klást do 2. až počínající 3. čtvrtiny 15. století (absence brněnských pohárů), mladší (1a, b) snad až poslední čtvrtina téhož věku.

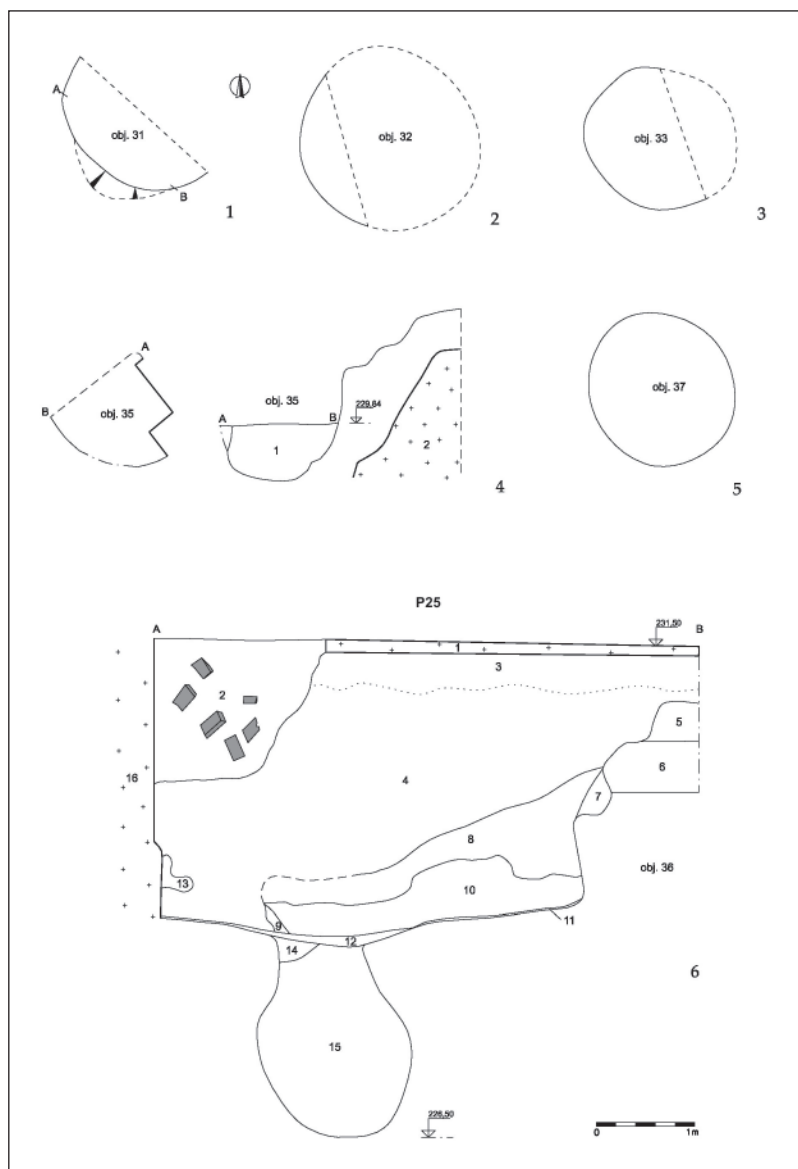

Obj. č. 24 (524; obr. 22:1)

Byl zkoumán pouze spodek jímky ze snížené úrovně 225,12m. *Charakteristika:* kruhovitý půdorys, stěny mírně šikmé. Průměr v horní části 1,25m, při dně 1m, hloubka zbytku 70 cm, původní kolem 5,8m. *Výplň:* v horní části měkká hnědá hlína, resp. zhlíněný organický odpad s keramikou a kostmi (1), plynule přecházející do žlutošedé plastické hlíny (2). *Funkce:* jímka. *Datování:* 2. polovina 13. – počátek 14. století.

Obj. č. 25 (525; obr. 22:2)

Spodní část jímky byla prozkoumána v časové tísně pouze v Z polovině z úrovně 224,84 m n. m. *Charakteristika:* obdélný půdorys, šikmé stěny, svažují se s náznakem odstupňování na V straně. *Rozměry:* v horní části 2,15 x 0,9/1,1m, šířka při dně 89–90cm, hloubka ze snížené úrovně 1,9 m, původní 6,8 m. *Výplň:* v horní části dominovala drť vypálené mazanice (1), překrývající hnědou hlínu se zlomky žluté a organickými makrozbytky (2), žlutá hlína (3), hnědá a žlutá hlína s drobnými kaménky

Obr. 23. Brno, Dominikánská 11-15, Starobrněnská 18. 1 – obj. č. 31, 2 – obj. č. 32, 3 – obj. č. 33, 4 – obj. č. 35, 5 – obj. č. 37; 6 – obj. č. 36.

Fig. 23. Brno, Dominikánská street 11-15, Starobrněnská 18. 1 – pit No. 31, 2 – pit No. 32, 3 – pit No. 33, 4 – pit No. 35, 5 – pit No. 37; 6 – pit No. 37.

Obj. č. 28 (528; obr. 22:5)

Zbytek jámy byl pouze zaměřen a vzorkován ze snížené úrovně 224,50 m n. m. Raženou sondou bylo zjištěno dno v relativní hloubce 45 cm. *Půdorys*: obdélný. *Rozměry*: 2,6 x 0,8 m, původní hloubka kolem 6 m. *Funkce*: jímka. *Datování*: 14. století.

Obj. č. 29 (529; obr. 22: 6)

Částečně prozkoumaný zahluobený útvar umístěný v přední části parcely domu D 15. *Charakteristika*: sestával z protáhlé, členité a ve stěně odstupňované JV části a rozšířené části na SZ. V okolí nebyly zachovány středověké uložení a takřka vůbec půdní typ. *Rozměry zkoumané části*: délka 3,25 m, šířka 0,8–1, 8 m, hloubka proti povrchu sprašového podloží 0,95 m. *Výplň*: hnědá plastická hlína, svrchní partie (2, 2a) však obsahovala četné zlomky vypálené hlíny, nižší zase zlomky žluté hlíny a uhlíky (3, 3a); splachy žluté hlíny se nacházely také

(4), vespod hnědá hlína se zlomky dřeva. *Funkce*: jímka. *Datování*: 3. čtvrtina 13. století.

Obj. č. 26 (526; obr. 22:3)

Nepatrný zbytek spodní části zahluobeného objektu dokumentovaného ve snížené úrovni 224,80 m n. m. *Charakteristika*: oválný půdorys (hloubka 20 cm), osy 1,5 a 1,0m. *Výplň*: spodní část – hnědá hlína (1). *Rozměry*: relativní hloubka 20 cm, původní hloubka mohla dosahovat 5,4m. Bez nálezů. *Funkce*: jímka. *Datování*: vrcholný středověk (?).

Obj. č. 27 (527; obr. 22:4)

Zbytek kruhové jámy byl pouze zaměřen a vzorkován v úrovni dna stavební jámy. Raženou sondou byla sledována ještě 80 cm pod sníženou úrovní. *Rozměry*: průměr 1,3–1,4 m, hloubka nejméně 5,6 m. *Výplň*: tuhá žlutošedá plastická hlína (1) takřka bez nálezů. *Funkce*: jímka. *Datování*: 14.–15. století.

na dně a při JZ stěně (4). Je zajímavé, že svrchní vrstva č. 2, 2a obsahovala zřetelně mladší keramické nálezy (nejdříve 13. /14. století) než spodní č. 3, 3a, zařaditelné do 2. čtvrtiny 13. století. Nelze vyloučit, že jde o zásah způsobený stavbou mladšího domu, k němuž náležel suterén č. 8. *Stratigrafie*: starší než podhloubený sklep č. 38 (538). *Funkce*: suterénní část domu? *Datování*: 3. čtvrtina 13. století.

Obj. č. 30 (530; obr. 14:1)

Zachycený fragment jámy o šířce 30 cm byl dokumentován ve stěně jámy č. 8. *Výplň*: šedá kompaktní hlína (1). Bez nálezů. *Stratigrafie*: výkop na SV straně narušil suterén č. 8, na opačné straně jej naopak poničil novověký sklep. *Funkce*: jímka. *Datování*: nejdříve kolem poloviny 14. století, případně mladší.

Obj. č. 31 (531; obr. 23:1)

Jímka se nacházela pod zdí domu č. o. 9, takže nemohla být zcela prozkoumána. Byl pouze odebrán vzorek měkkého organikou prosyceného hlinitého zásypu

v perimetru přibližně 50 cm, dále byla jáma sledována raženou sondou, dna nebylo dosaženo ani v hloubce 8 m od současného povrchu. *Půdorys*: kruhovitý. *Rozměry*: průměr nejméně 1,9 m, *Výplň*: zhlíněný organický odpad kypré konsistence, s hojným sídlištním odpadem. *Funkce*: jámka. *Datování*: 2. polovina 14. století.

Obj. č. 32 (532; obr. 23:2)

Torzo kruhové jámy o průměru 1,6 m bylo pouze zaměřeno a vzorkováno ve dně stavební jámy (226,5 m n. m.). *Výplň*: šedohnědá tuhá hlína. *Funkce*: jámka. *Datování*: 14.–15. století.

Obj. č. 33 (533; obr. 23:3)

Torzo kruhové jámy o průměru 1,6 m bylo pouze zaměřeno a vzorkováno ve dně stavební jámy; hloubka přesahovala 3 m. *Výplň*: šedohnědá tuhá hlína. *Funkce*: jámka. *Datování*: 14. století.

Obj. č. 34 (534; obr. 23:4)

Takto byl označen fragment vrstvy nebo výplně jámy v půdním typu o rozměrech 1 x 1,2/1.75 m a mocnosti 0,5 m. Šlo o černohnědou hlínu s uhlíky a běžným sídlištním odpadem (1). Na bázi se ve sprašovém podloží vyrýsovala sloupová jamka oválného půdorysu. *Rozměry*: průměr nahoře 16 cm, hloubka 20 cm, rovné dno, šikmé stěny. *Stratigrafie*: uložení porušila mj. jámka 18. *Funkce*: nejasná. *Datování*: 1. čtvrtina 13. století.

Obj. č. 35 (535; 23:5)

Fragment jámy nerekonstruovatelného půdorysu vzhledem k starým i recentním zásahům (novodobé zdivo, zásah zemního mechanismu na SZ straně). *Charakteristika*: dochovaná část J stěny mísovité přecházela do konvexního dna. *Rozměry*: osy 1 a 1,08 m, hloubka 55 cm. *Výplň*: černohnědá hlína se žlutými fragmenty, z velké části původem z půdního typu (1). *Funkce*: neurčena. *Datování*: 1. čtvrtina 13. století.

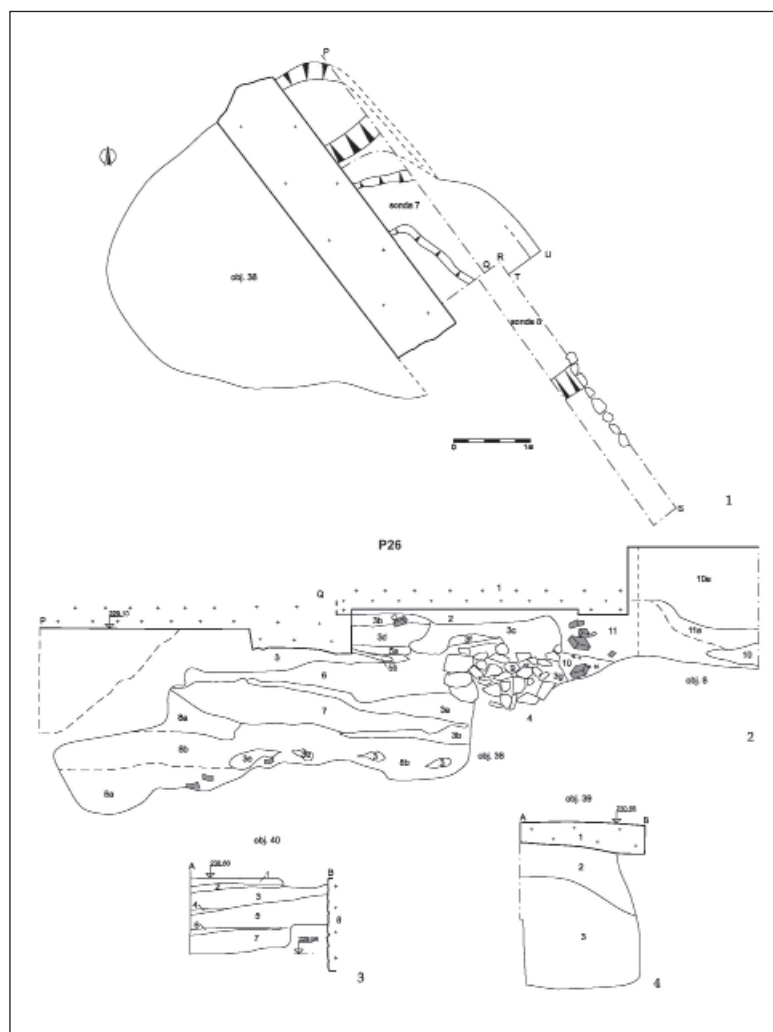
Obj. č. 36 (536; obr. 23:6; 24)

Zahloubený objekt byl dokumentován pouze v řezu na J stěně stavební jámy, na rozhraní dvou dílčích částí parcely č. 449 domu Starobrněnská 18. S vysokou pravděpodobností se většina jámy nachází jižně

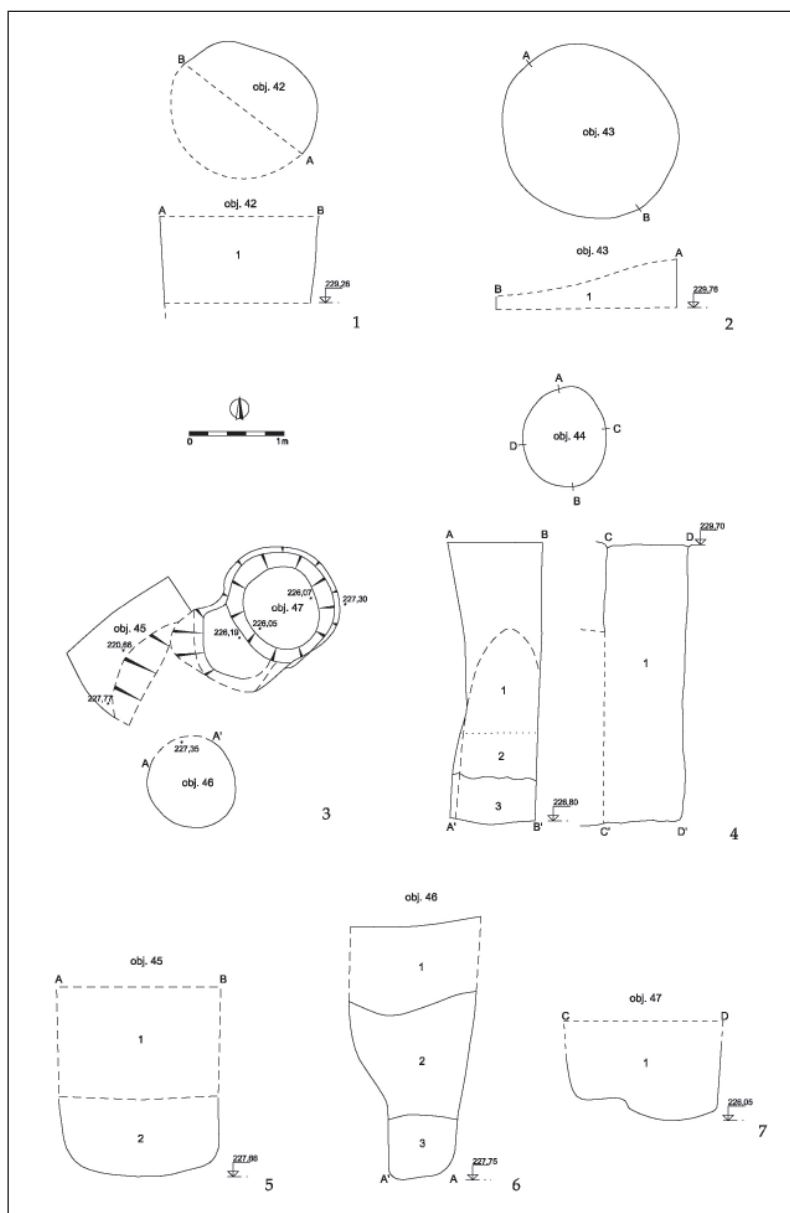
Obr. 24. Brno, Dominikánská 11-13, Starobrněnská 18. Pohled ze SZ na řez obj. č. 38.

Fig. 24. Brno, Dominikánská street 11-13, Starobrněnská 18. Section of pit No. 38, from northeast.

Obr. 25. Brno, Dominikánská 15. 1 – obj. 38, 2 – řez P26 suterény č. 38 a 8; 3 – řez obj. č. 40, 4 – řez obj. č. 39.

Fig. 25. Brno, Dominikánská street 15. 1 – pit No. 38, 2 – section P26 of wooden cellars No. 38 and 8; 3 – pit No. 40, section; 4 – pit No. 39, section.

Obj. 26. Brno, Dominikánská 15. 1 – obj. č. 42, 2 – obj. č. 43, 3 – obj. č. 45 – 47, 4 – obj. č. 44, 5–7 řezy obj. č. 45–47.1

Fig. 26. Brno, Dominikánská street 15. 1 – pit No. 42, 2 – pit No. 43, 3 – pit No. 45–47, 4 – pit No. 44, 5–7 pits No. 45–47, sections.

Obj. č. 37 (537; obr. 23:5)

Jáma byla zaměřena ve snížené úrovni 227,5 m n. m. při hranici parcel domů D13 a D15. *Charakteristika:* kruhový půdorys. *Rozměry:* průměr 1,5m, původní hloubka nejméně 3,5 m. *Výplň:* šedoohnědá hlína (1). *Funkce:* jímka. *Datování:* 15. století (?)

Obj. č. 38 (538; obr. 25: 1)

Původně do spraše vtesaný zahloubený objekt. Byl zkoumán jen dvojicí navazujících sond o celkové délce 5,7 m a šířce 45 a 75 cm a zaměřen po dotěžení vyšší úrovně. *Charakteristika:* dno stupňovitě klesalo k SZ, přičemž nejzazší část měla stupňovitě odsazený, výrazně snížený, šikmo klesající strop (minimální nadm. v. 226,70 m, maximální mocnost sprašového stropu 2,4 m). Ve dně stavební jámy byla odkryta SZ část půdorysu objektu, ovšem na úrovni podlahy; naznačuje, že šlo o zaoblený útvar, na JV se zužující. Na JV okraji ve zvýšené úrovni zachyceno torzo nasucho kladené zídky či destrukce o šíře kolem 1,4 m, snad související s konstrukcí vstupu (základ v úrovni 228,30–228,50 m n. m.). Její nejsevernější okraj však již nasedal na vrstvu 3a výplně. *Rozměry:* v ploše zhruba 5 x 4,5 m, max. hloubka 2,2 m, výška od podlahy ke stropu 1–1,6 m, k předpokládané úrovni soudobého povrchu až 3,3 m. *Výplň:* patrně jednorázový zásyp hnědých hlín s mazanicí a sídlištním odpadem (vrstvy 6–8), místy s mezivrstvami původně ze spraše (3a, 3b). 3a–e – žlutá hlína, 3f – hnědožlutá hlína, 4 – sprašová hlína, strop jámy; 5a,b: tmavě hnědá hlína; 6 – černohnědá hlína s uhlíky a sídlištním odpadem; 7 – hnědá hlína s četným fragmentarizovaným sídlištním odpadem; 8a–c – hnědá hlína, ve střední části 8b světlejší než v ostatních partiích, se zlomky žluté; ve svrchní části 8a se zlomky mazanice, vespod (8c) tmavá, tuhá; 9 – kumulace kamenů ve žluté hlíně. Vrstvy 3c, d mají načervenalý povrch, v důsledku působení ohně již po zasypání jámy 38. V řezu P26 je zčásti patrný vztah k obj. 8, kterého se zde týkají vrstvy 10, 10a – zlomky mazanice s cihlami, 1 – žlutohnědá hlína se zlomky ci-

zkoumané plochy. *Charakteristika:* jáma lichoběžníkového profilu, se středně šikmou JZ stěnou; protilehlou narušilo novodobé zdivo. Podlaha objektu se mírně svažovala ke středu, kde se nacházel další, hruškovitý výkop charakteru obilnice. Horní část stěny jejího hrdla byla do cihlově červená vypálena. *Rozměry:* horní jáma: šířka Z – V nahoře 4,8 m, při dně 4,2 m, hloubka od povrchu výkopu 2,2–2,6 m. Spodní jáma – maximální šířka 1,5 m, v hrdle 88 cm, relativní hloubka asi 4 m. *Výplň:* Svrchní, většinová část – tmavě šedá hlína s ojedinělými zlomky mazanice a uhlíky (4), níže mazanice a uhlíky (4), níže mazanice a uhlíky (4), níže mazanice a uhlíky (4), níže mazanice a uhlíky (4), níže mazanice a uhlíky (4), níže mazanice a uhlíky (4). Podlahu pokrývala vrstva uhlíkatého prachu a uhlíků dosahující až k jámě uprostřed (11). Výplň obilnice – homogenní černohnědá hlína (15), v horní části promíšená uhlíky (14). *Stratigrafie:* výkop porušil vrstvu 5 (šedožlutá hlína) a pod ní ležící vrstvu černohnědé půdy (6). *Funkce:* sklep dřevohliněného domu. *Datování:* 14. století.

Obr. 27. Brno, Dominikánská 15. 1 – obj. č. 48, 2 – obj. č. 49, 3 – obj. č. 50, 4 – obj. č. 51, 5 – obj. č. 52, 6 – obj. č. 54.
Fig. 27. Brno, Dominikánská street 15. 1 – pit No. 48, 2 – pit No. 49, 3 – pit No. 50, 4 – pit No. 51, 5 – pit No. 52, 6 – pit No. 54.

hel, 11a – žlutá hlína se zlomky cihel. Kromě silně fragmentarizované keramiky, železných předmětů, kovářské strusky a zvířecích kostí je třeba uvést dvě mince, a to parvus Karla IV. z doby kolem roku 1350 (vr. 7), parvus Václava IV ražený v České Falci 1378–1390 (vr. 8).⁴ *Stratigrafie:* sklep je snad mladší než těstě sousedící suterén 8 i v nadloží se nacházející jáma 29. *Datování:* přelom 14./15. století.

Obj. č. 39 (539; obr. 25:4)

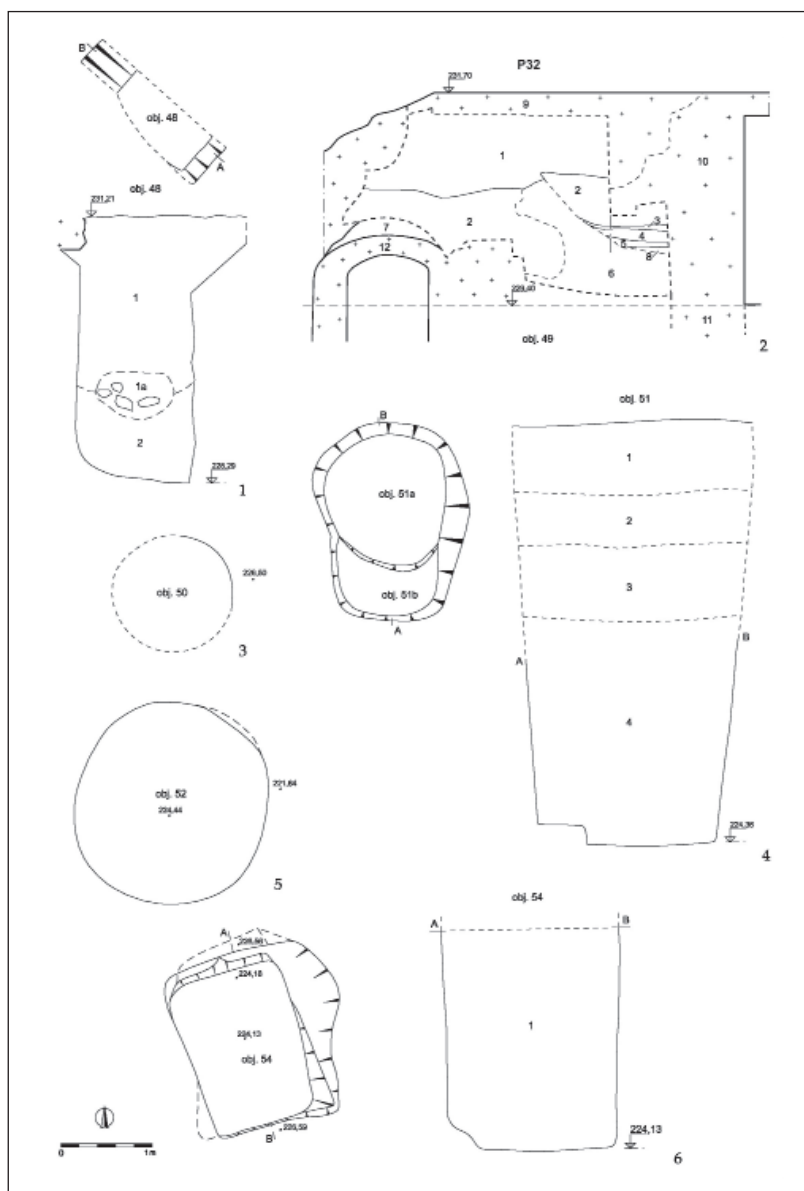
Zahloubený objekt byl dokumentován pouze v profilu v J rohu stavební jámy. *Charakteristika:* dochovaná S stěna naznačuje vakovitý tvar. Dno či báze řezu byla zjištěna 1,95 m od snížené úrovně (30,55 m). *Výplň:* v horní části žlutá hlína s příměsí hnědé jevící se v řezu jako šmouhy (2). Překrývala hnědou hlínu se zlomky žluté (3). *Stratigrafie:* porušen SV obvodovou zdí gotického sklepa v týlu domu Šilingrovo nám. 7. *Funkce:* neznámá. *Datování:* 14. století.

Obj. č. 40 (540; obr. 25:3)

Jáma byla zkoumána pouze v řezu při S koutě domu D 15 pod základem novověké obvodové zdi. *Charakteristika:* bázi výkopu členil výrazný kolmý stupeň na dvě části, s výškovým rozdílem 30 cm. Stěny byly odstraněny zdivem. *Rozměry:* maximální šířka v řezu 1,75 m; minimální hloubka od snížené úrovně 70 cm, maximální 1 m, původní byla asi o 30 cm větší. *Výplň:* sled téměř vodorovných či mírně skloněných vrstev žlutých až tmavě hnědých hlín; shora: 1: žlutá, 2 – světle hnědá s malými zlomky mazanice, 3 – hnědožlutá, 4 – drť vypálené mazanice, 5 – šedohnědá se zlomky žluté, 6 – černohnědá, 7 – tmavě hnědá. *Funkce:* jáma nejasného účelu. *Datování:* vrcholný středověk.

Obj. č. 41 (541; obr. 14:1–4)

Datování: 1. polovina 14. stol. (rezidua 13. st.); viz obj. 8.

Obj. č. 42 (542; obr. 26:1)

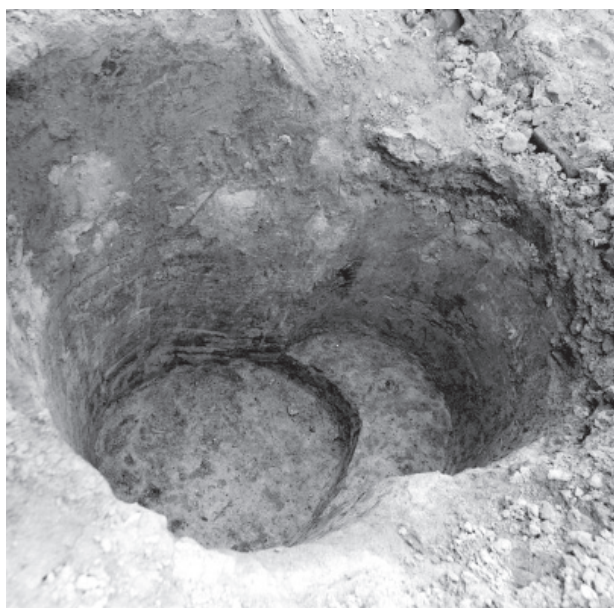
Výkop byl vzorkován ve výseku tvaru kruhové úseče o poloměru 70 cm z úrovně 227,3 m do hloubky 30 cm. *Charakteristika:* původně kruhovitý půdorys. *Rozměry:* průměr 1,6 m; původní hloubka dosahovala nejméně 3,5 m. *Výplň:* kompaktní hnědá hlína s příměsí popela a uhlíků (1). *Funkce:* jímka. *Datování:* 2. polovina 14. století.

Obj. č. 43 (543; obr. 26:2)

Výkop byl zaměřen asi 1,4 m pod původním povrchem (asi 1,7 m pod recentem) a zásyp byl vzorkován do hloubky 20–40 cm. *Charakteristika:* kruhovitý půdorys. *Rozměry:* průměr 1,95–2 m. *Výplň:* zhlíněný organický materiál (1) *Funkce:* jímka. *Datování:* 2. polovina 14. století.

Obj. č. 44 (544; obr. 26:4)

Výkop byl zkoumán ze snížené úrovně odpovídající jímce 43 až po dno. *Charakteristika:* půdorys oválný, stěny svislé; ve V stěně se nacházel klenutý výklenek; v jeho

Obr. 28. Brno, Dominikánská 15. Obj. č. 51a, b, pohled ze SV.

Fig. 28. Brno, Dominikánská street 15. Pit No 51a, b, from nordtheast.

hloubi se stěna, v horní části oblá, napřímila. *Rozměry:* osy 1,05 a 0,9 m, relativní hloubka 2,90 m; původní hloubka kolem 4,5 m; výklenek: výška 2 m, šířka 0,8 m; raženou sondou zjištěna hloubka nejméně 1,4 m. *Výplň:* zčásti zhlíněný homogenní organický materiál hnědé barvy (1). *Funkce:* jímka. *Datování:* 2. polovina 15. století (poslední třetina).

Obj. č. 45 (545; obr: 26:3, 5)

Torzo jámy zkoumáno po částečném narušení ve stěně stavební jámy. *Charakteristika:* patrně obdélný půdorys, svislé stěny. *Rozměry:* v úrovni dna 1,35 m x >0,9 m, hloubka 4,8 m pod recentním povrchem, původní tedy kolem 4,3 m. *Výplň:* nahoře tuhá hnědá hlína s kaménky (1), překrývající hnědou hlínitou s popelem a dalším sídlištním odpadem (2). *Funkce:* jímka. *Datování:* 1400–1450.

Obj. č. 46 (546; obr: 26:3, 6)

Torzo jámy zkoumáno po částečném narušení ve stěně stavební jámy. *Charakteristika:* výkop kruhového půdorysu se směrem dolů zužoval. *Rozměry:* max. průměr 0,9 m, původní hloubka od povrchu černozemní půdy 3 m, původní snad až 3,6 m. *Výplň:* vrchní část hnědá hlína (2), dole hnědá hlína se sídlištním odpadem (3). *Funkce:* jímka. *Datování:* 2. polovina 14. století.

Obj. č. 47 (547; obr: 26: 3, 7)

Nejspodnější část jámy byla zkoumána po částečném narušení ve stěně stavební jámy. *Charakteristika:* oválný, uprostřed zaškrcený půdorys; S část byla hlubší, stupňovitě odsazena od asi o 37 cm mělčí části jižní. *Rozměry:*

Obr. 29. Brno, Dominikánská 15. Obj. č. 52, pohled z JV.

Fig. 29. Brno, Dominikánská street 15. Pit No. 52, from southeast.

osy 1,7 a 1,25 m, max. hloubka 0,85 m, původní asi 3,7 m. *Výplň:* hnědá plastická hlína s příměsí žluté (1). *Funkce:* jímka. *Datování:* 1. polovina 15. století.

Obj. č. 48 (548; obr: 27:1)

Severovýchodní část výkopu byla odříznuta zemním strojem, zbytek vypreparován ve stěně stavební jámy. *Půdorys:* pravoúhlý vyjma horní nálevkovité části se svislými stěnami. *Rozměry:* průměr v horní části max. 2 m,

Obr. 30. Brno, Dominikánská 15. Obj. č. 54, pohled z V.

Fig. 30. Brno, Dominikánská street. Pit No. 54, looking west.

Obr. 31. Brno, Dominikánská 17. 1 – obj. č. 57, 58, 61, 62a, 62b s vyznačením řezů. Vlevo sloupové jámy z jímky č. 58. 2 – řez obj. č. 58, 3 – řez na J straně obj. č. 57, překrytý gotickým zdívem; 4 – řez P36 obj. č. 61, 62a, 62b, 5 – řez P34, P35 (A–B–C–D); viz zde č. 1.

Fig. 31. Brno, Dominikánská street 17. 1 – pits No. 57, 58, 61, 62a, 62b with marked sections. On the left, postholes from cesspit No. 58. 2 – pit No. 58, section; 3 – section of the south side of pit No. 57, embedded younger gothic wall; 4 – pits No. 61, 62a, 62b, sections; 5 – sections P34, P35 (A–B–C); look at fig. No 1.

vlastní šachty do 1,2 m (druhý rozměr > 0,5 m), hloubka proti povrchu spráše 2,9 m, původně kolem 3,2 m. *Výplň:* spodní část související s funkcí jímky měla charakter šedohnědé popelovité hlíny se sídlištním odpadem (2), svrchní uložninu (1) s kamenitou čoučkou na bázi (1a) tvořila černohnědá plastická hlína, asi přemístěná půda. *Funkce:* jímka. *Datování:* 2. polovina až 3. čtvrtina 13. století.

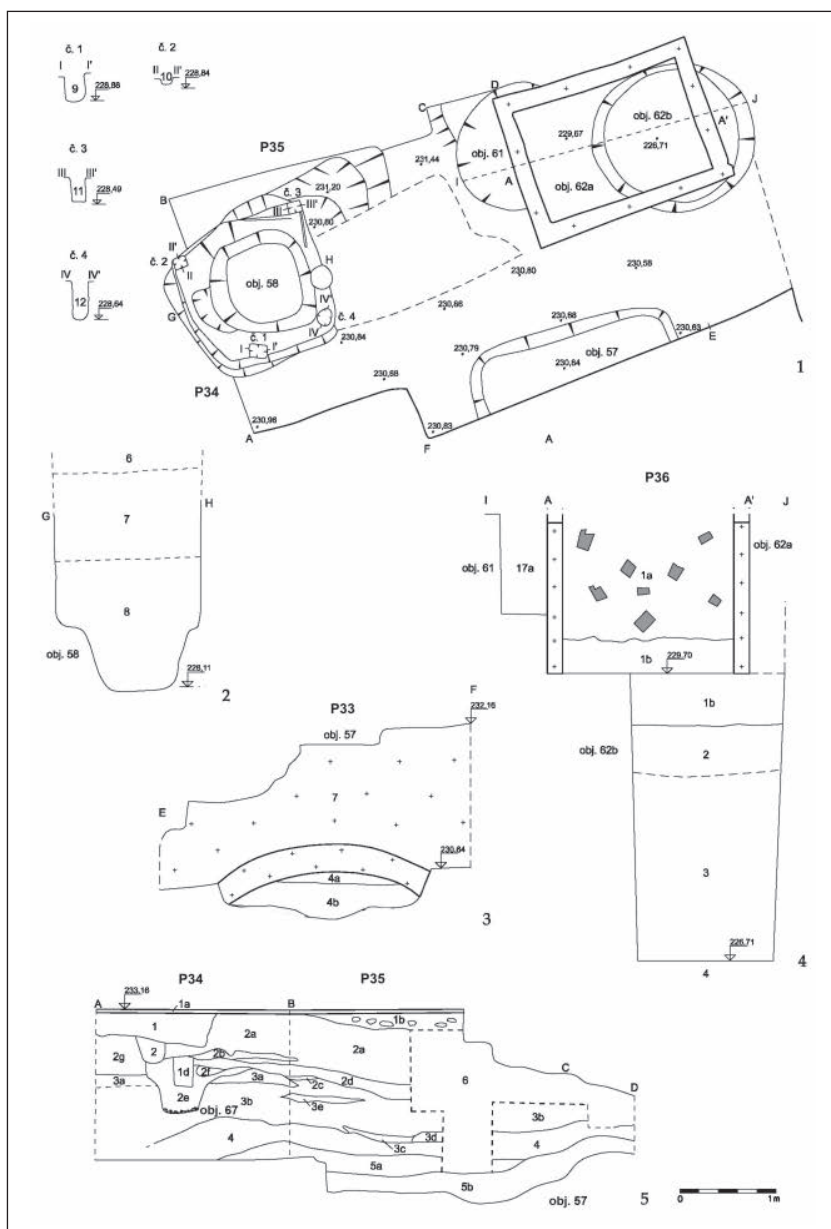
Obj. č. 49 (549; obr. 27:2)

Zbytek výplně asi zahloubeného objektu se dochoval na JV stěně v jádru gotického sklepa v SZ části parcely domu D 15. Stěny se nedochovaly. *Rozměry v řezu:* délka 3,6 m, hloubka báze od recentu 2,1 m. *Výplň:* hnědá měkká hlína se zlomky mazanice a cihel (1), nasadala na drť vypálené mazanice (2). Při SZ okraji byly pod uložninou 2 vrstvičky maltové drtě (3), hnědé hlíny s příměsí maltové drtě (4,8), proložené žlutou hlínou s hnědými hlinitými čoučkami (5), na JZ okraji profilu izolovaný zlomek černohnědé hlíny (7).

Funkce: asi suterén dřevohliněného domu. *Datování:* podle ojedinělé keramiky 14. století, snad současný požárový zánik jako suterény č. 8 a 9 (D15 a D13).

Obj. č. 50 (550; obr. 27:3)

Torzo jámy bylo zaměřeno ve dně stavební jámy a vzorkováno do hloubky 30 cm. *Půdorys:* kruhový. *Rozměry:* průměr zhruba 1,5 m, původní hloubka asi 5 m. Zásyp měl charakter hnědé plastické hlíny (1). *Funkce:* jímka. *Datování:* podle keramiky lze soudit na polovinu

13. století, sklo však lze klást do 2. poloviny 14. až do počátku 15. století.

Obj. č. 51a,b (551; obr. 27:4; 28)

Dvě propojené jámy původně asi nesterénního stáří byly zkoumány od úrovně dna stavební jámy. Předpokládáme, že starší byla při hloubení mladší vyčištěna, neboť zásyp obou ve zkoumané spodní části byl homogenní. *Charakteristika:* propojením dvou válcovitých jam směrem dolů se mírně zužujících vznikl půdorys blížící se číslu 8. *Rozměry:* větší a hlubší (S) část 51a – průměr až 1,65 m, hloubka 2 m, původně nejméně 6 m; část 51b zmenšená zmíněným zásahem, oblý půdorys o osách nahoře 1,4 a 0,6 m, hloubka 1,8 m. *Výplň:* ve svrchní části hnědá hlína (2), níže hnědá hlína se žlutou (3), zlomky cihel, vespod hnědošedá hlína s organickou příměsí a dalším sídlištním odpadem (4). *Funkce:* jímka. *Datování:* třetí čtvrtina 13. století.

Obr. 32. Brno, Dominikánská 17. Pohled ze SV na obj. č. 57, vzadu obj. č. 58.

Fig. 32. Brno, Dominikánská street 17. Pit No. 57, rear of pit No. 58, view from northeast

Obj. č. 52 (552; obr. 27:5;29)

Jáma zkoumána jen ze snížené úrovně asi 6 m pod dnešním povrchem do hloubky dalších 1,15 m., dále se nepokračovalo z bezpečnostních důvodů – hrozba zřícení torza stěn o výši několika metrů nad dochovanou výplní. *Charakteristika:* válcový tvar, kruhový půdorys. *Rozměry.* Průměr 2,1–2,15 m, hloubka zjištěna raženou sondou (10 m pod recentním povrchem, původně kolem 9,5 m). *Výplň:* hnědá hlína s uhlíky a organickými zbytky (1), s velkou koncentrací sídlištního odpadu. *Funkce:* jámka. *Datování:* druhá až počátek 3. čtvrtiny 15. století.

Obj. č. 53 – viz u obj. č. 19.

Obj. č. 54 (554; obr. 30)

Zkoumán ze snížené úrovně ve dně stavební jámy. *Charakteristika:* jáma čtyřúhelného půdorysu nahoře i u dna se směrem dolů mírně zužovala. *Rozměry:* osy dosahovaly nahoře 1,95 m a 1,8 m, hloubka ze snížené úrovně 2,55 m, původní hloubka kolem 7 m. *Výplň:* zhlíněný organický materiál hnědé barvy s organickými makrozbytky a vysokou koncentrací sídlištního odpadu (1). *Funkce:* jámka. *Datování:* poslední čtvrtina 15. století.

Obr. 33. Brno, Dominikánská 17. Pohled z V na jámku č. 62b.

Fig. 33. Brno, Dominikánská street 17. Cesspit No. 62b, looking west.

Obj. č. 55 (555; obr. 34:1)

Šachta byla zaměřena v úrovni dna stavební jámy (226,5 m n. m.), vzorkována do hl. 30 cm. *Charakteristika:* kruhovitý půdorys. *Rozměry:* asi 2,05 x 1,95 m; raženou sondou nebylo dosaženo dna ani v hloubce 224,50 m n. m., původní hloubka tedy činila nejméně 6,5 m. *Výplň:* dřevě vypálené mazanice promíšená hnědou hlínou (1). *Funkce:* jámka. *Datování:* 14. století.

Obj. 56 (556; obr. 34:2)

Jáma byla vzorkována ze snížené úrovně 5 m pod recentním povrchem do hloubky 30 cm (225,70 m n. m.). *Charakteristika:* nepravidelně kruhovitý půdorys. *Rozměry.* Průměr 1,5–1,6 m, celková hloubka nezjištěna; dosahovala nejméně 5,3 m. *Výplň:* zhlíněný organický materiál hnědé barvy (1). *Funkce:* jámka. *Datování:* 2. polovina 14. století.

Obj. 57 (557;31:1; 3,5; 32; 32)

Zkoumána část nepravidelné jámy, skutečný půdorys vzhledem k narušení všech stran nemohl být zjištěn. *Charakteristika:* celkový půdorys neznámý; dno zvlněné, při J okraji odkrývaného torza se nacházela prohlubeň o jediné známé ose 2,2 m a relativní hloubce 0,5 m, proti povrchu středověkého souvrství na Z okraji výkopu až 2,9 m. *Rozměry zkoumané části:* délka 5,8 m, šířka 2,6–3,05 m. *Výplň:* souvrství hnědých, šedých žlutohnědých a žlutošedých hlín; 3a: žlutá a hnědá; 3b – světle hnědá, 3c – žlutá, 3d – tmavě hnědá, 4 – tmavě šedá se zlomky žluté, 4a, 4b, 5a – žlutá až žlutohnědá, 5b – žlutá, na J straně ležela na podlaze šedá hlína (4), níže v prohlubni světle šedá (4a). Nejnižší tmavě šedá (4b) se slabou příměsí hnědé překryté mladšími, ještě středověkými vrstvami a dalšími

Obr. 34. Brno, Dominikánská 15, 17. 1 – obj. č. 55, 2 – obj. č. 56, 3 – obj. 5 č. 9, 60, 4 – obj. č. 63.

Fig. 34. Brno, Dominikánská street 15, 17. 1 – pit No. 55, 2 – pit No. 56, 3 – pit No. 4 – pit No. 63.

jámami (2a – 2g). *Stratigrafie:* zaplněnou jámu od úrovně vrstvy 3a porušila ještě před polovinou 13. století jímka č. 62b a asi ve třetí čtvrtině téhož století jímka č. 58. *Funkce:* nejasná. *Datování:* 2. čtvrtina 13. století.

Řez P34–35 (obr. 31: 5; 32; 66: stratigrafická matice M3)

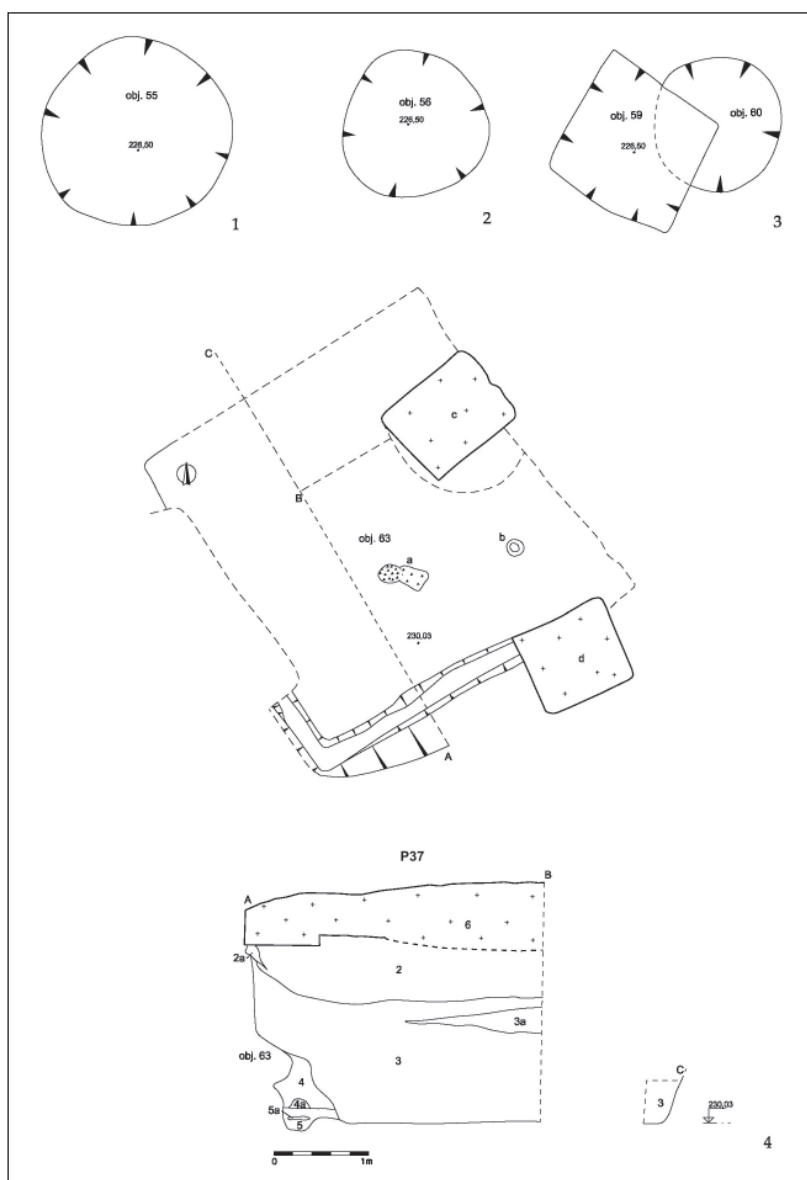
Sled vrstev v pravoúhle zalomeném řezu P34 – P35 na SZ a JZ okraji jámy č. 57 – 1a – kachlíková dlažba, níže plastické hlíny: 1b – šedoohnědá měkká se stavební sutí, 2b – žlutá; 2c – jako předchozí, ale se silnou příměsí zlomků mazanice a uhlíků; 2e, f, g – žlutoohnědá až žlutošedá; 2e – výplň jámy č. 67 (sloupové?); 3a – nesourodá hnědá a žlutá; 3b – světle hnědá; 3c,e – žlutá; 3d – černohnědá; 4 – tuhá tmavošedá; 5a – žlutá s hnědou; 5b – žlutá, s velmi slabou příměsí hnědé; 3a – 5b – výplň jámy č. 57.

Řez P33 (obr. 31:3)

4a – světle šedá; 4b – šedočerná, výplně spodní části jámy č. 57; 7 – pozdně gotické zdívo s cihlovým pasem vespod, J zeď místnosti náležející do 20. století k D 17. *Datování:* keramika z vrstvy 2e náleží 2. polovině 13. – počátku 14. století.

Obj. 58 (558; obr. 31:1,2)

Zahloubený objekt byl po narušení stavebními dělníky zkoumán od úrovně asi 20–30 cm nad podlahou jámy č. 57, v nejbližším okolí však bylo možné dokumentovat souvislé řezy od recentního povrchu. *Charakteristika:* půdorys jímky měl tvar nepravidelného čtyřúhelníka s oblými rohy. Ve spodní části jáma prostřednictvím rovného stupně o šířce 10–30 cm přešla do jámy ještě obléjšího půdorysu, směrem ke dnu se zužující (relativní hloubka 0,63 m) průměr 0,6–1m). V oblých rozích dna horní části jámy se nacházely čtyři sloupové jámy (č. 1–4 o průměru 10–18 cm a hloubce 5–38 cm (tři o hloubce 25 a 38 cm). K jedné z kulových jamek přiléhaly dva žlábký,

asi otisky desek vředřevy, jeden z otisků se nacházel zevnitř sloupku, což je z hlediska funkce obtížně vysvětlitelné. *Rozměry:* délka strany nahoře kolem 1,6 m, původní hloubka asi 4 m. *Výplň:* V horní části zásypu byla dokumentována šedá až šedoohnědá hlína (6), níže zával vypálené mazanice s množstvím zlomků zásobnic (7), pod ním hnědá hlína, případně zhlíněná organika s četným sídlištním odpadem (8), jíž se blížily i výplně zmíněných sloupových jam. *Stratigrafie:* vzhledem k narušení terénu před zahájením výzkumu nebylo možné zjistit, v úrovni které vrstvy byla jímka zahloubena, nepochybně však porušovala zásyp jámy č. 57. *Funkce:* jímka. *Datování:* 3. čtvrtina 13. století.

Obj. č. 59 (559; obr. 34:3)

Jáma byla zaměřena ve dně stavební jámy asi 5 m pod recentním povrchem a vzorkována do hloubky 50 cm, úroveň dna nebyla zjištěna. *Charakteristika:* čtvercový půdorys o straně 1,42m. *Rozměry:* délka strany 1,42m, původní hloubka dosahovala nejméně 4,5m. *Výplň:* hnědá, hlinitá, s organickými makrozbytky (1); byly z ní

Obr. 35. Brno, Dominikánská 17. Pohled z JV na SV část podlahy obj. č. 63.

Fig. 35. Brno, Dominikánská street 17. Part of floor of feature No. 63, looking northeast.

Obr. 36. Brno, Dominikánská 17. Pohled ze S na JZ část objektu č. 63.

Fig. 36. Brno, Dominikánská street 17. Southwestern part of wooden cellar No. 63, looking north.

Obr. 37. Brno, Dominikánská 17. Pohled z V na hrniec zapuštěný v podlaže obj. č. 63.

Fig. 37. Brno, Dominikánská street 17. Pot embedded in the floor of a wooden cellar No. 63, looking west.

odebrány jen zlomky cihel. *Stratigrafie:* porušena jámkou 60. *Funkce:* jámka. *Datování:* 14.–15. století (?).

Obj. č. 60 (560; obr. 34:3)

Jáma byla zaměřena na stejné úrovni jako jámka 59, kterou na Z straně porušovala. Zásyp byl zčásti vybrán do hloubky 50–60 cm. *Charakteristika, rozměry:* kruhovitý půdorys, průměr 1,4 m. *Výplň:* hnědá zhlíněná organika, velmi blízká zásypu jámky 59. *Funkce:* jámka. *Datování:* 15./16. století, keramická rezidua 1. poloviny 14. století; nelze vyloučit, že pocházejí z jámky č. 59.

Obj. 61 (561; obr. 31:1, 4)

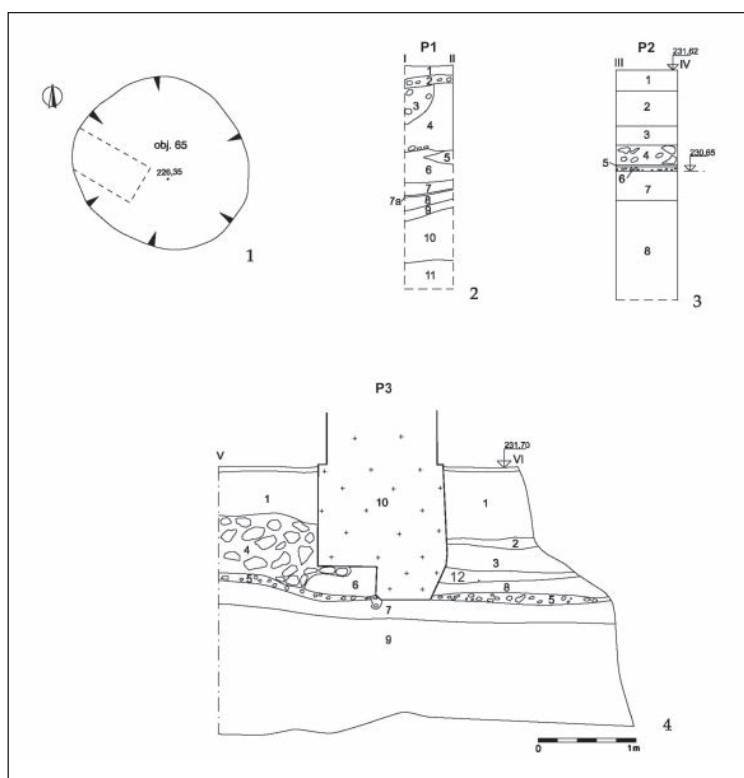
Východní část jámy byla zničena obj. č. 62a. *Charakteristika, rozměry:* zbytek kruhovitého výkopu, průměr 1,35 m. *Výplň:* hnědá hlína s ojedinělými malými zlomky mazanice. Bez nálezů. *Stratigrafie:* starší než jámka 62a. *Funkce:* jámka. *Datování:* vrcholný středověk (?).

Obj. č. 62a (obr. 31:1, 4)

Objekt byl zkoumán ze snížené úrovně, již po narušení stavebními dělníky. *Charakteristika.* Obdélná, cihlami vyzdřená šachtice. Dno v místech sprašového podloží bylo rovné, část proklesával až 40 cm do výplně starší jámky č. 62b. *Rozměry:* uvnitř 1,2 x 1,8 m, síla stěny na šířku cihly asi 15 cm, max. hloubka proti recentu 3,4 m. *Výplň:* svrchní část měkká rezavě hnědá písčité hlína promíšená četně organickými zbytky zlomky cihel a maltou (1a), patrně ze zborcených stěn objektu; níže byla jen hlína obdobného rázu, ale takřka bez stavebních pozůstatků (1b). *Funkce:* jámka. *Datování:* 16/17–17. století.

Obr. 38. Brno, Dominikánská 11-13, 15. 1 – obj. 65, 2 – profil P1(I-II), 3 – profil P2 (III-IV), 4 – profil P4 (V-VI).

Fig. 38. Brno, Dominikánská street 11-13, 15. 1 – pit No. 65, 2 – section P1(I-II), 3 – section P2 (III-IV), 4 – section P4 (V-VI).

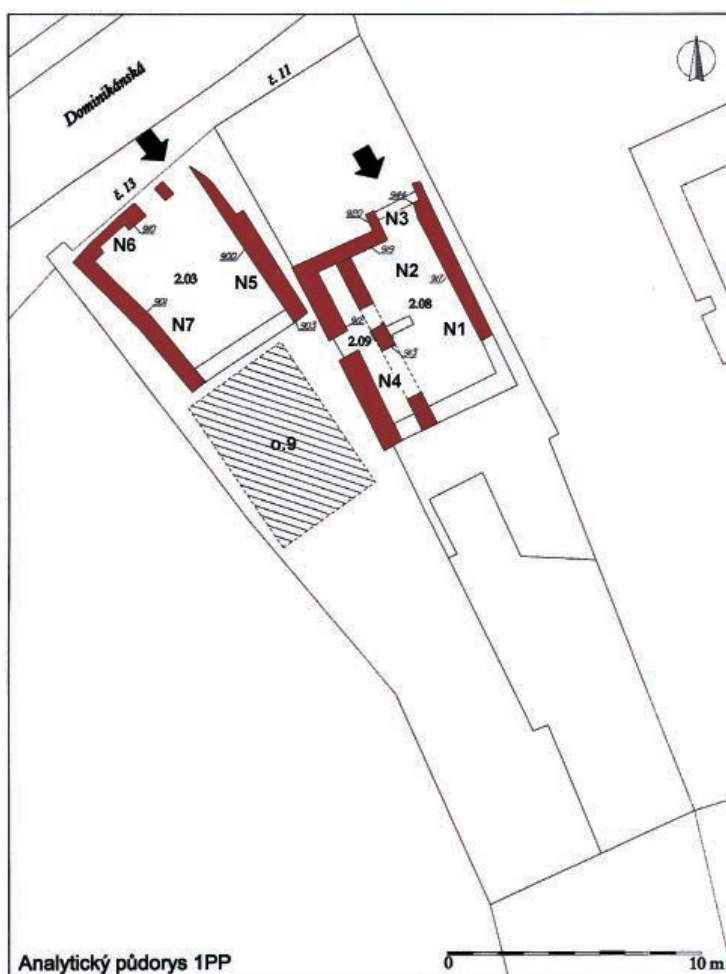
Obj. č. 62b (562; obr. 31:1, 4; 33)

Šachta byla zkoumána ze snížené úrovně; svrchní odstranily jednak jámka 62b, jednak i stavební práce těsně před započatím výzkumu. *Charakteristika:* kruhovitý půdorys, směrem dolů mírné zúžení. *Rozměry:* Průměr nahoře 1,5–1,6 m, u dna 1,4 m, relativní hloubka 3 m, původní se mohla pohybovat kolem 5,3 m. *Výplň:* nejvýše prokleslý zásyp spodní části jámky 62a (1b), níže žlutá sterilní hlína (2), vespod hnědá hlína se zlomky žluté (3). *Fun-ke:* jámka. *Datování:* 2. čtvrtina 13. století.

Obj. č. 63 (563; obr. 34:4;35–37)

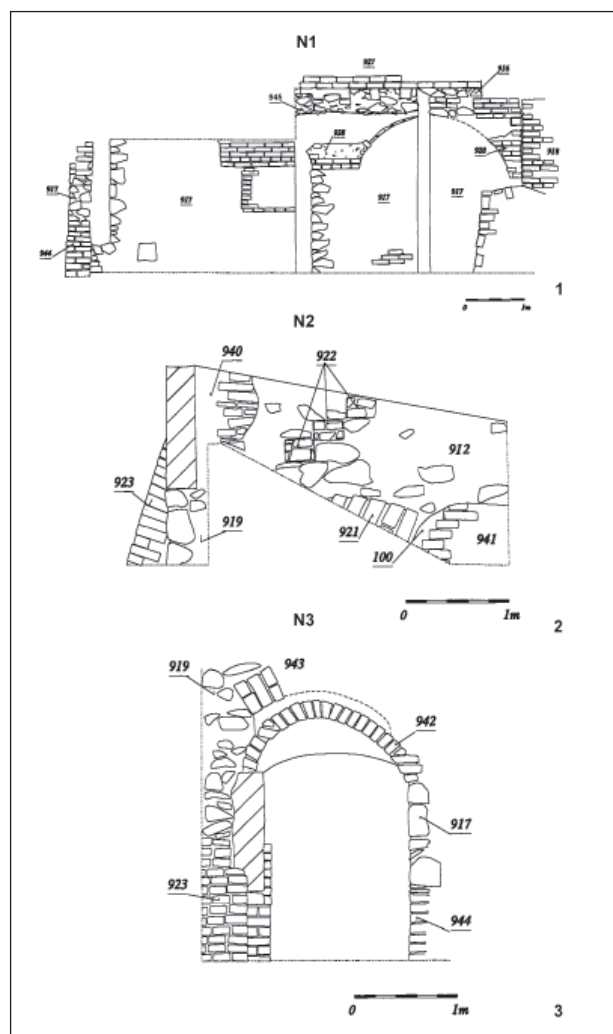
Výkop byl narušen na JV straně stavbou, jakož i mladšími zásahy, zejména zdívy. Přesto byla odkryta asi většina objektu (JZ část) a vypreparována část J stěny. *Charakteristika:* lze předpokládat vzhledem k dochovanému J rohu pravouhlo-uhlý půdorys. Podlaha ve sprásovém podloží o rozměrech 3,8 x 3,8 m (jeden rozměr mohl být větší) měla charakter dusané kry, při obvodu na JV a JZ straně se dochovaly žlábký po základových trámech o hloubce kolem 12 cm a šířce 20–30 cm. Ve V části podlahy byl zapuštěn hrnec, snad stavební oběti-na, asi 0,9 m západněji byla dokumentována slabě vypálená ploška. *Rozměry:* při podlaze SZ – JV 3,8 m, SV – JZ nejméně stejně nebo i více. Maximální rozpětí stěn výkopu v horní

části při původním povrchu ve směru SZ – JV lze odhadnout na 4,5 m, hloubka nejméně 1,8 m. *Výplň:* horní části žluté a hnědé, zejména při spodu černohnědé hlíny

Obr. 39. Brno, Dominikánská 11-13. Zděná gotická jádra v úrovni suterénů č. 2.08, 2.09 a 2.03 s vyznačením míst nárysů (obr. 40, 41) a středověkých zdí č. 900, 901, 903, 910, 912, 913, 917, 920, 931, 944. Šrafovaně – možná pozice objekt č. 9.

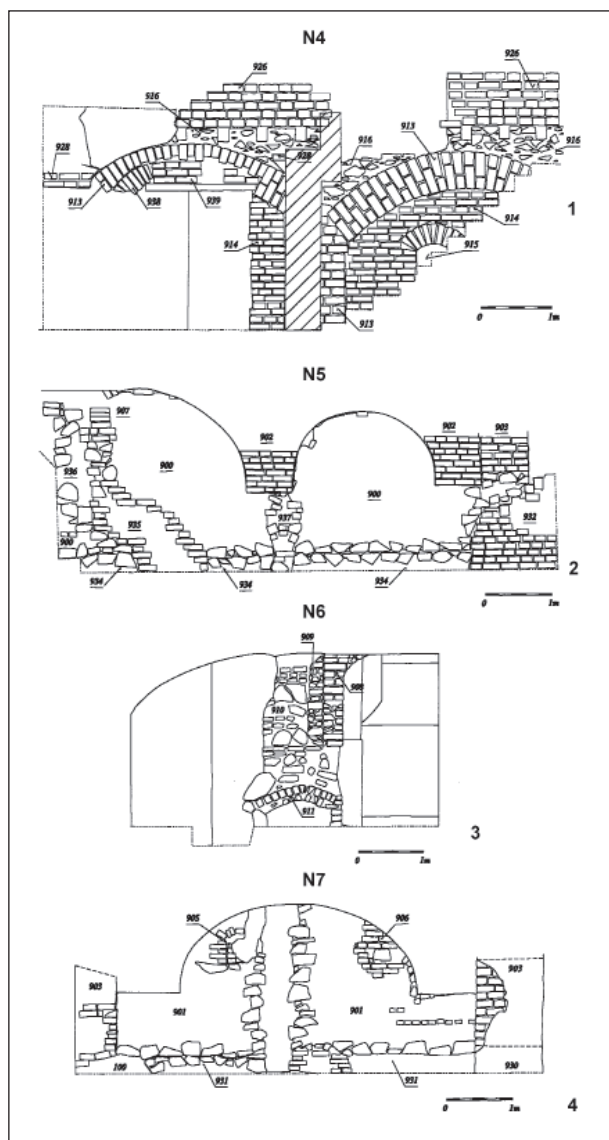
Fig. 39. Brno, Dominikánská street 11-13. Stone-house cores in cellar-rooms No. 2.08, 2.09 a 2.03, marked frontal views (fig. 40, 41) and Medieval walls No. 900, 901, 903, 910, 912, 913, 917, 920, 931, 944. Hatchet – possible position of the feature No. 9.

Obr. 40. Brno, Dominikánská 11, nárysy zdív v suterénu č. 2.08, N1 – N3. N1 – východní zeď; N2 – Z stěna, N3 – vstup do S části sklepa.

Fig. 40. Brno, Dominikánská street 11. Frontal views of cellar walls No. 2.08, N1 – N3. N1 – east wall; N2 – west wall; N3 – entry to the northern part of cellar.

(2, 3a, 3), zřejmě nasypané jednorázově nebo v krátkých intervalech. 1 – stavební suť, novověké zdivo; 2 – žlutá hlína s příměsí hnědé, 2a – žlutá s černohnědou v podobě čokovitých zlomků a klínů (jednorázové zasypání), 3 – žlutá hlína se zlomky hnědé, 3a – klín černohnědé hlíny, 4 – klín žluté hlíny nad žlábkem pro základový trám, při J okraji (naznačuje splachování zeminy ze stěny po ukončení funkce objektu). Pórovitá čochka v této uloženině vznikla v důsledku vyhnití dřeva. 5 – šedá hlína, výplň žlábků se stopami dřeva. *Funkce:* suterén dřevohliněného domu. *Datování:* zásyp: 2. polovina 13. století, starší keramická rezidua; hrnec v podlaze lze klást před polovinu 13. století.

Obr. 41. Dominikánská 11-13, gotické jádro sklepa, nárysy zdív v suterénech. N4 – Dominikánská 11, místnost č. 2.08, příčka, vpravo zčásti zakrytá schodištěm; N5–N7 – Dominikánská 13 – nárysy zdív v suterénu č. 2.03; N5 – V zeď, N6 – S zeď, N7 – Z zeď.

Fig. 41. Brno, Dominikánská street 11-13. Gothic core of cellars, frontal views of cellar walls. N4 – Dominikánská street 11, room No. 2.08, room divider, on the right partly covered by stairs; N5–N7 – Dominikánská 13 – frontal views of walls in cellar No. 2.03; N5 – eastwall, N6 – northwall, N7 – westwall.

Obj. č. 64 (564)

Jáma kruhového tvaru byla zkoumána ve dně stavební jámy, na SZ straně ji porušil výkop gotického sklepa. Pouze vzorkována od úrovně 226 m n. m. *Charakteristika:* kruhovitý půdorys, zhruba svislé stěny. *Rozměry:* průměr kolem 1,5m, původní hloubka přesahovala 7 m.

Výplň: tmavě hnědá hlína. *Funkce:* jímka. *Datování:* 14. století?

Poznámka: většinu nálezů vybrali stavební dělníci bez plné záruky původu (239/85).

Obj. č. 65 (565; obr. 38:1)

Jáma byla dokumentována v úrovni dna stavební jámy (226,35 m n. m.). Byla vzorkována sondou o rozměrech 40x60 cm a hl. 40 cm, aniž by bylo dosaženo dna. *Charakteristika:* kruhovitý půdorys, takřka svislé stěny. *Rozměry:* průměr kolem 1,6–1,7 m, původní hloubka nejméně 7 m. *Výplň:* černohnědá hlína s organickou příměsí (1/337), v hloubce 30–40 cm následovala šedožlutá hlína s tmavě šedými proplásky (2). *Funkce:* jímka. *Datování:* asi 2. polovina 15. století.

Obj. č. 66 (566 – viz u obj. č. 8, obr. 14:5)

Obj. č. 67 (567; obr. 31:5)

Jáma byla dokumentována v řezu P34. *Charakteristika:* V řezu lichoběžník s konvexními stěnami, směrem k lehce mísovitému dnu se zužuje. *Výplň:* 2e, 2f (viz P35). *Stratigrafie:* nad: 2d, 2a; pod: 3a. *Funkce:* nejasná,

Obr. 42. Brno, Dominikánská 11. 1. Příčka gotického suterénu (nárys N4), detail, pozdně gotický cihlový pás vyrůstající z pilíře. 2. Dominikánská 13, V zeď gotického suterénu, výběhy renesanční až barokní klenby (nárys N 5).

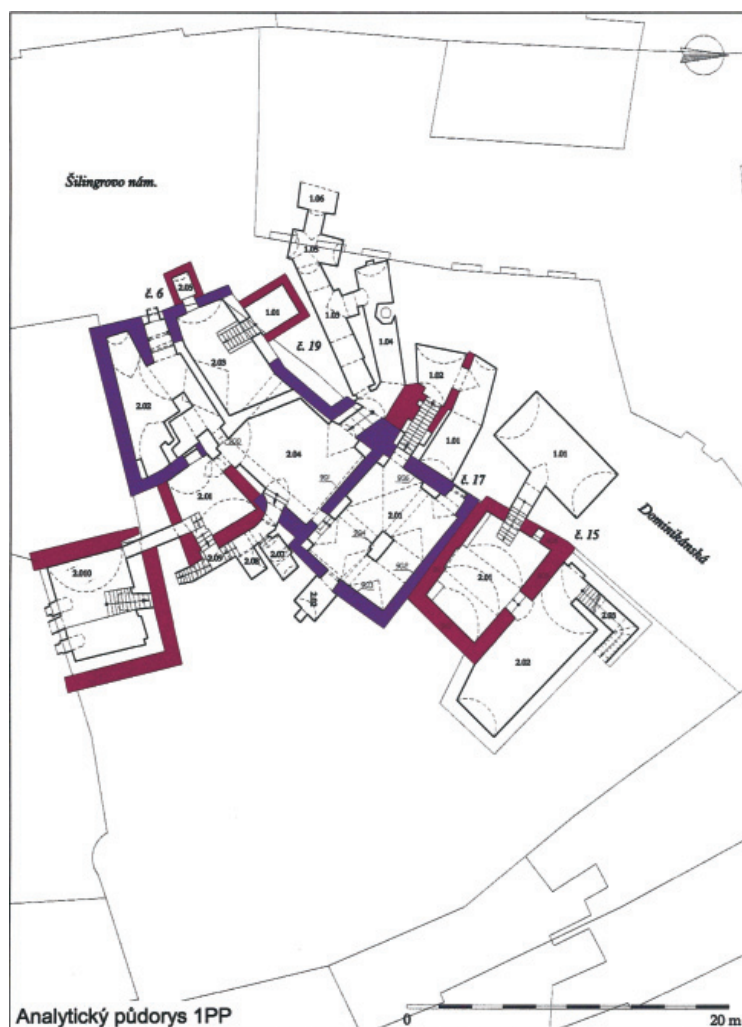
Fig. 42. Brno, Dominikánská street 11. 1. Room divider in gothic cellar (frontal view N4), detail, late gothic brick arc raised from central pillar. 2. Dominikánská street 13. East wall of gothic cellar, visible run-outs of Renaissance or Baroque vault (frontal view N 5).

snad sloupová jáma. *Datování:* 2. polovina 13. – 1. polovina 14. století.

2.7.3. Výsledky stavebně historického průzkumu středověkých jader domů Dominikánská 11–19

2.7.3. 1. Dominikánská 11

Snad ještě do 1. poloviny 14. století náleží gotický zděný sklep v zadní části uličního křídla domu, původně přístupný ze strany ulice schodištní šjíj (zeď č. 920) s dochovanou částí západního ramene s kapsami po trámcích schodiště (Merta, Procházka, Sadílek, J. 1999). Dosahoval plochy 29 m² při vnitřní světlosti 4,5 x 6,6 m (obr. 39, 40; 41:1). Dochované konstrukce o síle do 1 m jsou vyzděny z kamene (zdi č. 917, 912, 919, 920; srov. kap. 2.6.3). Dnes nejsou patrné detaily, které snad byly vyzděné ještě z maloformátových cihel, což ztěžuje datování. Následná fáze užívala vysoké cihly. Tento stavební mate-

Obr. 43. Brno, Dominikánská 15–19. Gotické sklepy (tmavě), upraveno podle Hanák – Hanáková 1983.

Fig. 43. Brno, Dominikánská street 15–19. Gothic cellars (dark colour), modified after Hanák – Hanáková 1983.

2.7.3.2. Dominikánská 13

V čele historického objektu byl v úrovni 1. podzemního podlaží prokázán jedno-prostorový dům mírně lichoběžníkovitého půdorysu (základny 4,3, 5,2 m výška 6,2 m) o ploše 27m² s krátkou výstupní šíjí do ulice snad počátku či kolem poloviny 14. století (Merta, Procházka, Sadílek, J. 1999; obr. 39; 41: 2–4; 42: 1). Obvodové zdi č. 900, 901 jsou kamenné, č. 910 zeď převážně kamenná. Vzhledem k užití vysokých cihel ve v dochovaném fragmentu vstupu z ulice i v části konstrukce S obvodové stěny č. 910 včetně záklenku vchodu do suterénu pod komunikací č. 911 smíšeného charakteru je možné, že se zde promítá následná fáze výstavby zdiva. Pouze JV zeď sklepa byla nahrazena novodobou cihlovou příčkou.

nahrazena novodobou cihlovou příčkou.

Snad již v této fázi, možná však i později proběhly úpravy předního suterénu 2.03, přičemž detaily byly obdobně jako v případě domu D11 konstruovány z vysokých cihel (obr. 39; 41: 2–4). Patrně vznikly i sklepy pod komunikací, pokud do této fáze náleží cihlový záklenek č. 911 v S obvodové zdi č. 910. V době podrobné dokumentace na sklonku minulého tisíciletí již byl suterén pod ulicí sanován betonovým nástřikem. Podle zaměření L. Hanáka by měla být ještě středověkého původu přímá chodbička o světlosti 4,5 x 1,2m zastropená parabolic-kou klenbou, z níž se rozbíhaly mladší chodbovité sklepy v ose komunikace (Hanák, Hanáková 1983, 69, foto č. 23–25; Merta, Procházka, Sadílek 1999).

Nejstarší rozpoznatelná fáze výstupu do ulice asi 1,2 m nad podlahou s dochovanou částí snad oblého záklenku a Z zdi z vysokých cihel (č. 907, 908) využitého novověkým oknem může být mladší, snad z přelomu gotiky a renesance. Asi s jeho konstrukcí souvisí vložený sloupec smíšeného zdiva č. 909 (obr. 41:3).

2.7.3.3. Zdiva zobrazená na nárysech gotických jader domu Dominikánská 11 a 13 (obr. 39–42)

Společné znaky: 1. a 2. fáze náleží středověku; kamenná zdiva mají lomový charakter.

riál se v Brně začal prosazovat snad již od počátku, hojněji pak od 2. čtvrtiny 14. století a nízkou cihlu brzy zcela vytlačil (Holub et al. 2011, 149, 150). Je pravděpodobné, že směrem k ulici doplnila nejstarší suterén zpočátku nejspíše dřevěná nepodsklepená část.

Zadní sklep domu D11 (2.08) byl rozšířen a rozdělen po ubourání původní stěny (zeď č. 915), snad byly vybudovány i sklepy v přední části parcely, dnes po barokních úpravách již stavebně-historicky nečitelné a patrně bylo postaveno zděné přízemí. O konstrukci předpokládaného patra v té době nic nevíme. Stavební detaily těchto úprav již byly zděny z vysokých cihel. Jde zejména o příčku 913 v nejstarším sklepě nesenou cihlovými segmentovými pásy, fragment záklenku č. 943 v S zdi č. 944 vedoucího nyní do spojovací chodby k mladším sklepům v přední části domu (obr. 39; 40; 41: 1; 42 :1). Vložení podélné příčky č. 913 v suterénu souviselo zřejmě se vznikem zakrytého průchodu do dvora v přízemí z dolní síně, patrně ještě nečleněné. Lomovým kamenem byla zvýšena SV obvodová zeď č. 917 (nadezdívka č. 916; obr. 40:1).

Pravděpodobně ještě na přelomu 14. a 15. století byly obytné prostory rozšířeny o zadní trakt ubouráním jižní raně gotické stěny a zvětšením původní prostory. Současně bylo předpokládané dřevěné patro nahrazeno zděným, což vyvolalo staticky nutné podezdění gotických pásů.

D11: 912 – kamenné zdivo 1. fáze, Z obvodová zeď, svázána s č. 919; 913 – cihlové zdivo, křížová vazba (vysoké cihly); vnitřní zdivo, roznášecí pásy a pilíře, 2. fáze; 914 – zdivo cihlové, řádkové (cihly o v. 6,5–7 cm), bílá malta; vyzdívka pod roznášecími pásy, novověk; 915 – cihlové zdivo, 2. polovina 20. století; 916 – kamenné zdivo, okrově žlutá malta; dozdvívka koruny zdi nad pásy, 2. fáze; 917 – kamenné lomové zdivo, žlutá malta, obvodová zeď 1. fáze; 918 – cihlové zdivo (vysoké cihly), na spáru k č. 917, prodlužuje zdivo č. 917 J směrem, 2. fáze; 919 – kamenné zdivo, S obvodová zeď, svázané s 912, 1. fáze; 920 – kamenné zdivo, žlutá malta, Z obvodová zeď vstupní šije do ulice; 921 – cihlové zdivo (vysoké cihly), okrově žlutá malta; roznášecí pás v Z obvodů zdi 1. fáze; 922 – cihlové zdivo, renesance – baroko; 923 – cihlové zdivo, renesance nebo baroko; 924 – cihlové zdivo šikmého opěráku S obvodové zdi č. 919, baroko; 925 – smíšené zdivo V stěny chodbičky ke sklepům, pod přední částí domu, barokní; 926 – cihlové zdivo, přízemí, renesance; 927 – cihlové zdivo, přízemí, renesance; 928 – cihlové zdivo, klenební výběhy, renesance; 939 – cihlové zdivo, 2. polovina 20. století; 940 – cihlové zdivo, zazdvívka u Z zdi vstupní šije; 941 – cihlové zdivo, barokní přízdívka ke gotické zdi 920; 942 – cihlové zdivo, barokní záklenek; 943 – cihlové zdivo (vysoké cihly), záklenek výstupu v S obvodové zdi, 2. fáze; 944 – cihlové zdivo, podezdívka, snad pozdní baroko až klasicismus.

D13: 900 – kamenné zdivo, V obvodová zeď 1. fáze; 901 – kamenné zdivo s druhotnými cihlovými vyzdívkami, Z obvodová zeď 1. fáze; 902–904 – cihlové zdivo, renesance – baroko (904 z druhotně užitých vysokých cihel); 905 – cihlové zdivo, novověká zazdvívka; 906 – cihlové zdivo, novověká zazdvívka; 907 – cihlové zdivo z vysokých cihel, 2. fáze, V špaleta výstupu ze sklepa do ulice, později využitá pro okno; 908 – cihlové zdivo (vysoké cihly), Z konstrukce vstupu do ulice, pozdní gotika – raná renesance; 909 – smíšené zdivo (s vysokými cihlami), zazdvívka ve starší zdi 910, 2. fáze? 910 – smíšené zdivo (nízké cihly o v. 4,5–5 cm), průčelní zeď, 1. fáze; 930 – cihlové zdivo, 2. polovina 20. století; 911 – smíšené zdivo (vysoké cihly), klenební pás v S obvodové zdi, 1. fáze; 931 – kamenné zdivo, obvodová konstrukce 1. fáze; 932 – cihlové zdivo, 2. polovina 20. století; 934 – kamenné zdivo, obvodová zeď, 1. fáze; 935 – cihlové zdivo, vyzdívka, 2. polovina 20. století; 936 – kamenné zdivo, obvodová konstrukce, Z zeď 1. fáze (úsek zdi č. 901); 937 – cihlové zdivo, vyzdívka vnitřního líce zdi 901, renesance; 938 – cihlové zdivo, záklenek zrušeného vstupu, renesance – baroko.

Středověké konstrukce byly vesměs spojovány žlutou hrubozrnnou maltou, vyjma zdi č. 931 a 934, tedy (mladší?) podezdívky Z obvodové zdi 1. fáze v suterénu D13.

2.7.3.4 Dominikánská 15 b

Horizontu sledovaného období bychom mohli připisat nejstarší zděné jádro obytného domu (místnost 2.01, obr. 43), které prokazatelně porušilo relikv dřevohlíněného suterénu domu č. 49. Jde o lichoběžníkový útvar o ploše 29 m² (základny 7 a 7,2 m, výška 4,3 m). Až po

finální stavební úpravě byla z hlediska složení zkoumána SZ obvodová zeď č. 908 při uliční čáře z lomového kamene. Má smíšený ráz, tvořený většinou metabazity, ojediněle i slepencem Old Red a vysokými cihlami 8 x 26 – 27,5 cm. Jeden metr od západního koutu místnosti je proražen vstup do sklepa pod ulicí, který nebyl blíže zkoumán. Podle užití vysokých i maloformátových cihel (8–9 cm x 14 cm ojediněle i 5,5 x 13 cm) spolu se zlomky devonského pískovce/slepence Old Red lze uvažovat o vzniku suterénu pod ulicí ještě ve středověku. Smíšená skladba zdiva (Old Red, dále cihly o rozměrech 8,5 x 29 cm, 8 x 27 cm, i 7 x 15 cm a 6 x 5,5 cm) byla dokumentována i v JV obvodové zdi. Lze předpokládat, že místnost byla původně plochostropá a dnešní valená klenba je mladší (viz fázi 6).

2.7.3.5 Dominikánská 17

Do rámce gotiky nejasného stáří náleží fragmenty středověkého domu D17, dochované v podobě obdélného sklepa (místnost 2.01, světlost 6 x 7,8 m, plocha 47 m²) při uliční čáře. Při východním koutě byl také vybaven výstupem šijí do ulice Dominikánské, dnes uzavřeným. V severovýchodní zdi č. 902 je ponechán fragment režného zdiva, původně asi jen vrstvených lomových slepenců Old Red devonského stáří. Východní zeď 903 byla ponechána režná a vykazuje obdobný ráz, ovšem dominující slepence Old Red doplňují jurské stránskoskalské vápence, což spíše vylučuje větší stáří než pokročilé 14. století. Dle SHP provedeného před finální úpravou (Hanák – Hanáková 1983, 89–98) by měly být i zbývající obvodové zdi gotické, což se snad vztahuje i na ramena schodiště 1.03 a severovýchodní zeď navazujícího sklepa 1.02 pod ulicí. Západní obvodová zeď jádra dle výsledků citovaného SHP dosahovala před radikální rekonstrukcí údajně až do výše prvního patra.

2.7.3.6 Dominikánská 19

Rozsáhlé zděné jádro obsahoval také dům D19, kde bohužel již není možné rekonstruovat středověký stavební vývoj nepochybně ve více etapách budovaného objektu. Situaci navíc komplikuje nárožní poloha v rámci zde se zužujícího, nepravidelného bloku, vedoucí k atypickému půdorysu parcely, v průběhu času nepochybně pozměněnému.

Při hodnocení středověkých substancí je třeba vyjít převážně z citovaného SHP L. Hanáka. Předpokládané gotické jádro 162 m² (bez prostory 2.01 za domem Šilingrovo náměstí 7 o ploše 18 m²) dochované v obvodovém zdivu v suterénu sestává dnes ze dvou prostor, a to z nepravidelné polygonální místnosti, dnes novodobě rozčleněné na tři místnosti 2.02, 2.03 a 2.04 a ve vnějším koutu na JV přiléhající lichoběžníkové prostory 2.01 (obr. 43). S posledně uvedenou byl ještě v 80. letech minulého století novověkým průchodem spojen další samostatný, k S vysunutý, asi 14 m od uliční čáry stojící obdélný polosuterén 2.05. Jeho původní parcelní příslušnost je však nejasná. Dnes navazuje na dům Šilingrovo náměstí 7a, s jehož městištěm mohl souviset, lze uvažovat i o přísluš-

nosti k areji domu Starobrněnská 20. Mezi prostorami 2.04, 2.01 a 2.05 se až do finální rekonstrukce dochoval nepodsklepený prostor s dochovanými archeologickými situacemi (jímky č. 58, 62a,b, sklep dřevohliněného domu 63). Jižní část této plochy byla otevřeným dvorkem, potvrzovala to ještě jímka 62a sloužící do konce 17. století.

Místo severního, výrazně vychýleného úseku recentní příčky mezi místnostmi 2.03 a 2.04 předpokládal L. Hanák starší dělení ve směru J úseku, nepřesahující však barokní stáří. Původní členění velké místnosti je tudíž nejasné, mohlo však zhruba odpovídat dvěma prostorám, obdélné 2.04 a lichoběžníkovité 2.02–2.03. Jediné úseky dnes viditelného režného zdiva představuje cihlový oblouk z vysokých cihel nad zazděným průchodem z místnosti 2.04 do 2.01 (č. 900) a fragment pásu z obdobných, poněkud nižších prvků ve východní zdi místnosti 2.04. Po částečné demolici byl v rámci archeologického výzkumu dokumentován vynášecí pás z vysokých cihel v základovém zdivu na severní straně objektu 2.10. Obvodové zdivo stavby bylo kamenné, lomového rázu. Na fotografii L. Hanáka v citovaném SHP (č. 37) je jednoznačně kamenná jižní zeď místnosti 2.02. Z místnosti 2.04 měl vést snad ještě gotický výstup do mladších sklepů pod komunikací – snad jim předcházela starší sklep, později radikálně přestavěný. Dva malé gotické sklípky obdélného půdorysu, dnes nepřístupné, vybíhaly pod komunikaci Dominikánské ulice z místnosti 2.03.

Objasnit časoprostorový vývoj této srostlice je dnes objektivně nemožné, podle užití vysokých cihel lze uvažovat o jejich postupném vzniku od 14. století. Nejasná je také původní příslušnost místnosti vysunuté k jihu za dům Šilingrovo náměstí 7.

2.8. Majitelé domů Dominikánská 11–19 z let 1343–1430⁵

2.8. 1. D 11 (č. p. 347, r. 1775 pod č. 242, r. 1744 pod č. 242, II. čtvrť; Vičar 1965, č. 7)

1343–1367 Ringshutlinna (jméno se vyskytuje v různých variantách, např. 1343 *Ringshudlinna*, 1351 *Rincshitlinna* aj.). Z rejstříku z roku 1348 plyne, že žila v domě sama, měla zde „4 ternarios“, tedy drajlinků vína (jeden drajlink odpovídá 11,3 nebo 13,2 hl., měla tedy 44 nebo 53 hl. vína), z nichž zaplatila čtvrtku hřivny (věrdunk = fert), tedy 16 grošů; z dalšího majetku měla odvést 96 grošů, odvedla zde 19 grošů. Podle rejstříku a berní knihy z roku 1365 měla parcelu v hodnotě 2 hřivny, v hotovosti jednu a tři čtvrtě hřivny (grošů) a platila 11 grošů. Vzhledem k absenci jiných zdrojů příjmů a také vzhledem k vlasnictví vinice nelze vyloučit, že zdrojem její obživy byl nákup a prodej vína. Navíc roku 1349 přijala rentu z domu zlatníka Fridlina bydlicího proti Královské kapli ve výši půl hřivny a roku 1356 spolu se synem Křišťanem (*Cristanus*) jednu hřivnu od Henslina z Vyškova z jeho domu na Dolním trhu. Měla dva syny, z nichž již uvedený Křišťan se v letech 1349 a 1356 uvádí jako člen dominikánského řádu, jeho bratr Marek (*Marcus*) byl k prvnímu

datu již mrtev, přičemž podle kontextu zemřel jako dospělý. Roku 1365 u ní žily v podnájmu slanečkářky Markéta (*Margaretha*) a Kristina, o dva roky později kožešník Ortlin (Flodr, M. – ed. 2005, s. 364, č. 1005; s. 284, č. 735, s. 571, č. 1684; Mendl – ed. 1935, s. 3, 19, 35, 54, 66, 93, 174, 186, 194, 201, 211, 302; Flodr – ed. 2005, s. 98, č. 168, s. 284, č. 735, s. 364, č. 1005; č. 1684, s. 571; Urbánková, Wihodová 2008 – eds., 104).

1375, 1376 kožešník Petr (*Peschlin, Pesco*) Schibnicer, přispěl 37 gr. (rkp. 15, f. 13r, 27v); zmíněn již k roku 1350; před tímto datem vlastnil obchod (*fenestra institalis*) asi v uličce proti radnici v Ostružnické, dnešní Radnické ulici, v místě soustředění kramářských kotců. Roku 1368 odkázal Kunhutě (*Chunegundis*), ženě řezníka Jana (*Johannes, Henslinus*) Esgerna dům předtím asi vdovy po správci školy (*scolarissa*) pod Petrovem (Flodr – ed. 2005, s. 223, č. 551; s. 349, č. 350, s. 206, č. 510).

1387, 1389 malíř Jan (*Johannes*) Veldorffer (1389 *Veldorfer*; Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 218, 370, 548); přispěl k prvnímu datu 1,5 věrdunky a druhého roku v prvním termínu sedmi a ve druhém třemi loty.

1432 švec Walhisch, přispěl do městské sbírky jednou hřivnou (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 653).

1442 kožišník Michael Ofner (berní kniha /dále BK/ 1442–1477, rkp. 8, f. 25r). Měl dům za 15 hřiven, dále tři čtvrtky vinice ve Starovicích za 28 hřiven, půlku jinde v téže obci za 24 hřiven a dvě čtvrtky vinice v Židlochovicích za 100 hřiven.

Kožešník Kaspar Ofner (*Caspar*; rkp. 8, f.25r); je v R 1471 (rkp. 22, f. 11a), R 1479 (rkp. 23, f. 13v); v BK 1477–1510 k datu založení (rkp 9, f. 33r). Roku 1478 byl svědkem při sepisování závěti kožešníka Ondřeje (*Andreas*; Flodr, M. – ed. 2010, s. 403, č. 804). Roku 1477 činila cena jeho domu 15 hřiven, platil z řemesla a měl ještě dvě čtvrtky vinic v Židlochovicích za 100 hřiven.

Paul Taschner; v BK 1477–1510 na 2. místě, je v R1487; po r. 1477 měl dům za 27 hřiven (rkp. 9, f. 33a; rkp. 24, f. 13v).

Zlatník Bernard (*Bernhard*) Polach v BK 1477–1510 na 3. místě, měl dům za 35 hřiven, dále čtvrtku vinice snad v Židlochovicích za 27,5 hřiven; je v R1499 (rkp. 9, f. 33r; rkp. 25, f. 12v).

Paul Gerung; v BK 1477–1510 na 4. místě; roku 1504 měl dům za 50 hřiven (rkp. 9, f. 33r).

1505 krejčí Wolfgang, měl tehdy dům za 50 hřiven (rkp. 9, f. 33r).

2.8. 2. D13 (č. p. 346, 1775 pod č. 241, 1744 pod č. 4, II. čtvrť, Vičar 1965, č. 6).

1343–1354 platněř Oldřich (*Ulricus*). V letech 1345–1347 měl polovinu domu také kramář Bernhardus, dům se tehdy lokalizoval jako protilehlý kuchyni dominikánů. Roku 1345 Oldřich platil jednou ročně půl hřivny Židu Hermanovi ze Šitbořic; V rejstříku z roku 1348 měl dát jeden fert (16 grošů), zaplatil 10 grošů a poskytl zástavu ve formě přílby zvané „šlap“. Roku 1353 vystupuje jako zmocněnec (*procurator*) pro přijetí splátek z dluhu, který vznikl opožděním plateb jistě Hermanissy platněří

Oldřichovi (Mendl – ed. 1935, 3, 19, 35, 54, 66, 93, 174, 194, 211, 302; Flodr – ed. 2005, s. 111, č. 207, s. 355, č. 973, s. 767, č. 2294; Urbánková, Wihodová – eds. 2008, s. 104; Vičar 1965, 279; rkp. 15, fol. 27v).

1365–1367 stolař Elblin; toho roku bylo jeho městiště oceněno na 2 hřivny, majetek *hereditas* patrně celkem na 5 hřiven, platil dominikánům půl hřivny. Na parcele byli asi v předchozím nedochovaném rejstříku zaneseni dva podnájemníci, kteří roku 1365 již chyběli a byli zmíněni jen slovem *ibidem* (Vičar 1966, s. 247; Mendl – ed. 1935, 302; k chybějícím podruhům Dřimal 1962, 276). Roku 1367 (*Albertus mensator*) prodal dům níže uvedenému krejčímu Dětřichovi (*Ditlinus*; Flodr – ed. 2005, s. 98, č. 168). Roku 1373 byl rozhodčím v řízení o náhradě škody vzniklé zavražděním Günthera ve prospěch jeho ženy Kateřiny (Flodr – ed. 2005, s. 551, č. 1614).

1367 markrabský krejčí Ditlin (*sartor marchionis*; Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 104).

1375, 1376 pravděpodobně krejčí Pešek (*Pesco*) Eirunsmalcz, podnájemník krčmář Eysal a jen k roku 1375 kožišník Meneser Johannes (rkp. 15, f. 17v, 27v).

1387–1389 nožič Nicolaus, má plat z 6 hřiven na Starém Brně; 1389 *messrer* (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 218, 370, 548).

1432 kožišník Zawrnykl (také *Sauernikl*; Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 653).

1442 v BK 1442–1474 řezník Kašpar (*Caspar*) Czusser. Měl dům v ceně 20 hřiven, masný krám (27 hřiven), čtvrtku vinice v Hustopečích (30 hřiven), čtvrtku vinice v „Kolblein“ (10 hřiven), platil též z řemesla (rkp. 8, f. 1/3, 25r). Odstěhoval se před rokem 1471, v rejstříku z roku 1479 (rkp. 23, f. 2v) je zapsán v brněnské čtvrti. Roku 1479 byl členem městské rady a svědkem při závěti Johanna Schendera (Flodr – ed. 2010, s. 392, č. 793). Jeho předek mohl být Johan Czusser, který roku 1462 získal od městské rady pustý dům v dnešní Veselé ulici (Flodr – ed. 2010, s. 277, č. 650) a ještě dříve Oldřich (*Ulricus*) Czusser, člen městské rady v letech 1413 (14. a 21. 8. 1413 purkmistr), 1414, 1417, 1420, 1422, (člen staré rady, tedy řádný, musel být i roku 1421), 1427 (zodpovědný za ryby a maso), 1428 (za víno), 1430 (za stavby) (Flodr – ed. 2010, s. 128, č. 339; s. 128, 129, č. 343, 344; s. 133, č. 353, 154, č. 407, 173, č. 463, s. 176, č. 471, s. 189, č. 500, s. 191, č. 505, s. 195, č. 515).

Řezník Simon, následuje v BK 1442– 1474 za předchozím, též v rejstříku R1471 (rkp. 8, f. 25r, rkp. 22, f. 11r).

Po 1471 měšťanka (vdova?) Wunsamina (také *Wunsanyn*; v BK 1442–1474 na 3. místě, rkp. 8, f. 25a); v BK 1477–1510 na prvním místě (rkp. 9, f. 32v); dále v R 1479, R 1487 (rkp. 23, f. 13r; rkp. 24, f. 13r). Měla dle BK 1442–1474 i BK 1477–1510 dům za 33 hřiven, v BK 1442–1474 měla čtvrtinu vinice v Židlochovicích za 60 hřiven, a další čtvrtku v jiné trati asi v tomtéž městečku za 30 hřiven; v BK 1477–1510 tři čtvrti vinic v Židlochovicích v různých tratích za 40 a dvakrát 30 hřiven, tedy dohromady za 100 hřiven. Snad byl jejím manželem jistý Wunsam z Troubska, objevující se roku 1469 v závěti Voglina Matyášova (*Mathie*) jako věřitele testa-

mentáře (Flodr – ed. 2010, s. 310, č. 696). Jiný Wunsam vlastnil dle rejstříku R 1479 dům v Měniněské čtvrti (rkp. 23, f. 36v).

Sladovník Adam; v BK 1477–1510 na 2. místě, dále v R 1499 a R 1504 (rkp. 25, f. 12r; rkp. 26, f. 12r); v BK 1477–1510 měl dům za 45 hřiven, čtvrtinu sladovny za 5,5 hřivny, platil z řemesla (rkp. 25, f. 12r; rkp. 9, f. 32v).

2.8.3. D15a (č. p. 342 (staré 237), východní, Vičar č. 5)

1343–1350 krejčí Mikuláš (*Nicolaus*) Tzugesliffen (Mendl – ed. 1935, 3, 19, 35, 54, 66, 93, 174; Flodr – ed. 2005, s. 33, č. 1; Vičar 1965, 279). Objekt bývá situovaný v pramenech také „proti kuchyni dominikánů“. Roku 1343 platí městu ze svého domu 4 groše, roku 1348 půl hřivny, tolik i dominikánům. Roku 1350 dal spolu se ženou a dědici Filipovi z Tišnova 3 věrduňky (Flodr – ed. 2005, s. 33, č. 1, s. 283, č. 731, s. 572, č. 1690).

1365–1376 patrně syn předešlého (*iunenis Czugesliffen*); 1365 podnájemníci švec Heckil, kuchař Seidlin (*cecus*, správně *cocus*; Mendl 1935 – ed., 302). Roku 1365 bylo jeho městiště odhadnuto na 1 hřivnu, *hereditas* na 4 hřivny, platil půl hřivny konventu herburk; měl platit *ferro*, dal 6 a měl splaceno 10 grošů (Flodr – ed. 2005, s. 678, č. 2063; Mendl 1935 – ed., 302; Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 104; rkp. 15, f. 17v, 27v).

1387–1389 platněř Goliáš Angličan (*Golias Anglicus*, roku 1389 *Golias platner*), podnájemník Jene de Tawsk; Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 217, 370, 548).

1432 Šimek (*Ssymko*) Nyegut, následující „ib.“ naznačuje přítomnost podnájemníka v předchozím nedochovaném rejstříku. Měšťan měl sladovnu na I. předměstí před Židovskou branou, kde žil jeho otec, lze ho považovat za sladovníka (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 653, 690).

1442 krčmář Škorně (Sskornie), měl tehdy dům za 20 hřiven (rkp. 8, f. 24v), uveden ještě v R1471 (rkp. 22, f. 11r).

Thomas Osterreicher s domem za 30 hřiven a čtvrtku vinice v Hustopečích, platí z řemesla (BK 1442–1474, 2. pozice (rkp. 8, f. 24v). Není v rejstřících od roku 1471.

Řezník Janda Klampfl, měl v BK 1442–1474, kde je na 3. místě dům za 32,5 hřivny, masný krám za 20 hřiven a čtvrtku vinice v Židlochovicích za 50 hřiven, platil z řemesla (rkp. 8, f. 24v); v BK 1477–1509 vlastnil opět dům za 32,5 hřiven, masný krám za 20 hřiven a čtvrtinu výše uvedené vinice v Židlochovicích za 50 hřiven a další tamtéž za 54 hřiven, osminu vinice za klášterem Králové (na Starém Brně) za 3 hřivny, další masný krám za 22 hřiven, dvě čtvrtky vinice v Kurdějově (škrtnuto na Hustopeče) za 35 hřiven (rkp. 9, f. 32r). Je zde ještě v rejstřících roku 1479 a 1487 (rkp. 23, f. 13r; rkp. 24, f. 13r). Za popisem Jandova majetku je v BK 1477 –1510 uvedený Johannes Klämpfl (*kuttler* = řezník dršťkař) s polovinou vinice v Hustopečích za 20 hřiven. V rejstřících let 1499 a 1504 Klampfel resp. Klampfl Janda byl patrně stejnojmenným synem uvedeným níže v závěti totožný s oním Johannesem Klämpflem (rkp. 9. f. 32b; rkp. 22, f. 11v, rkp. 23, f. 24, f. 13 r; rkp. 25, f. 12 r). Roku 1470

byl starší Klampfl vykonavatelem závěti, vlastní závět sepsal roku 1492. Tento dokument nám dovoluje vzácný vhled do majetkových i rodinných poměrů uvedeného měšťana. Se ženou Zuzanou (*Susanna*) měl v té době tři žijící děti – syny Hanse a Thomana a dceru Ottiku. Odkazoval masný krám, dvě vinice v Židlochovicích, půl vinice v Hustopečích, osminu vinice pod klášterem Králové (cisterciáček) na Starém Brně, kterou měl s jiným řezníkem Ondřejem. Dále dva stříbrné pásy, dva korálové růžence, stříbrný pohár, 30 uherských zlatých, půl drajlinku a půl fůry vína – to se mělo vyšenkovat a z výtěžku založit vinice. Deset hřiven bylo určeno na výroční mše u sv. Michala, tedy u dominikánů, po dobu 10 let. Tři kopy (*schok*) měly uhradit oděv dětem zůstavitelova bratra Václava. Vdova má také vypořádat nespécifikované dluhy (Flodr – ed. 2010, s. 317, 318; č. 705, s. 505, 506, č. 910). Pravděpodobně otec Jandy Klampfla, také řezník Václav (*Wenceslaus*) vlastnil dům Dominikánská 7 roku 1442; v BK 1442–1474 se zve *senior*. Po něm zdědil dům nakrátko *Clampfl carnifex*, tedy asi syn. Janda, zmíněný zde ještě v rejstříku z roku 1471, měl patrně ještě jeden dům v Brněnské čtvrti a také sladovnu v místě soustředění těchto objektů v 1. předměstské čtvrti před Židovskou branou (rkp. 9, f. 25v; rkp. 22, f. 11v, 15r, 37r). Poté ho už nacházíme v domě D15a.

2.8.4 Západní část 15b (Vičar č. 4)

1343–1348 medník Heinlin (také *Hainlin*). Roku 1343 platí městu věrduňk, od kterého byl o deset let později osvobozen. Obdobně již roku 1351 z něj byl snat plat, který poskytoval oslavanským jeptiškám Ludmile (*Ludmilla*) Wentelgardis a Kláře (*Clara*) řečené Heiniuschin (Mendl – ed. 1935, 3, 19, 35, 54, 66, 92; Flodr – ed. 2005, s. 33, č. 1, s. 170, č. 381; s. 489, č. 1414; Vičar 1965, 279).

1365–1376 krejčí Peschlin (1367 *Pesco*, 1368 *Pesco de Potenprun*; 1376 *Pesco Eirunsmalcz* (Flodr – ed. 2005, s. 678, č. 2063; rkp. 15, f. 18v, 27v). Roku 1365 měl parcelu v hodnotě dvě hřivny, s taxou z řemesla měl platit a také uhradil 20 grošů. Téhož roku na jeho městišti žili podnájemníci Johan a jakási hokyně, jeho žena, která měla platit z prodeje (*de foro*) osm grošů, dala pět a měla zapláceno šest (Mendl – ed. 1935, 302). Roku 1368 se uvádí i Peschlinova manželka Margareta, se kterou tehdy zastavil svůj dům za 8 hřiven sladovníkovi Fridlinovi (Flodr – ed. 2005, s. 678, č. 2063).

1367 podnájemník slanečkář Ješek z Ivančic (*Jesco de Eywanczicz*; Mendl – ed. 1935, 302; Urbánková – Wihodová – eds. 2008, 104; Vičar 1966, 279).

1387–1389 kloboučník Bartoloměj (*Bartolomeus*; 1387 s polovinou arey Wolnpera (snad Dominikánská 17?), má vinici v Němčicích, 4 drajlinky; podruh sladovník Hensil Preytfuzz; 1389 podruzi hudebník (fidler) Hensil, Jakub z Lulče (*Jacob de Lulcz*), ve 2. termínu navíc měšečník (*bewtler*) Wenczeslaus (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 217, 370, 548).

1432 vdova po ševci Johannovi, měla roku 1442, kdy je v BK 1442–1474 na 1. místě, dům za 12 hřiven. Je

možné, že jde o ševce stejného jména, který se vyskytuje v letech 1392, 1393 a 1411 (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 653; rkp. 8, f. 25r; Flodr 2005 – ed., s. 17, č. 6, s. 33, s. 97, č. 66, s. 97, č. 264).

Toman Osterreicher, v BK 1442–1474 na 2. místě, s domem za 16 hřiven a dvěma polovinami a čtyřmi čtvrtkami vinice v Hustopečích v různých tratích za celkem 92 hřivny v rozpětí 10–26 hřiven (rkp. 8, f. 25r).

1477 Sladovník Ondřej (*Andres*) ze Starého Brna (*de Antiqua Brunna*), měl tehdy dům za 27 hřiven, půl vinice u pěší cesty za 12 hřiven, platí z řemesla; je již v R1471, později v R 1479, 1487 (rkp. 9, f. 32 r; rkp. 23, f. 13r; rkp. 24, f. 13r).

Sladovník Martin Ostrawaczicer, uváděný v BK 1474–1510 na druhém místě; měl dům za 27 hřiven, platil z řemesla (rkp. 8, f. 32r). Vyskytuje se zde v rejstřících let 1499 a 1504 (rkp. 25, f. 12 r, rkp. 26, f. 12r). Žil u něj snad syn Jan (*Jann*) z Ostrawaczicz, který měl půl sladovny za 17 hřiven (rkp. 9, f. 32r).

Sladovník Simon Freydingler, měl roku 1505 dům za 18 hřiven, půl sladovny za 12, případně 6 hřiven (obě hodnoty v BK 1477–1510 přeškrtnuty; rkp. 8, f. 32r).

Sladovník Wolfgang, měl roku 1508 dům za 14 hřiven, platil z řemesla (rkp. 9, f. 32r).

Podle A. Gödla asi roku 1508 koupila objekt městská rada, čímž se stal městským pivovarem. V závěru 17. století (1686) přikoupila sousední dům (15a) a pivovar zvětšila.

2.8.5. Dominikánská 17 (č. p. 345, r. 1775 pod č. 240, 1744 pod č. 3, II. čtvrť; Vičar 1965, č. 2)

1346–1352 krčmář Ulricus (*caupo*, 1348 *propinans*; Mendl – ed. 1935, 54, 92, 194, 259; Vičar 1965, 279).

1359–1367 švec Leo, 1365 měl městiště v hodnotě 2 hřivny, platil půl hřivny provinciálovi (?); měl *hereditas* v hodnotě 5 hřiven a movitosti za 4 hřivny. Měl platit a také zaplatil 34 grošů. Roku 1360 byl zbaven nařčení synem Oldřicha sladovníka Mikulášem (*Nicolaus*), jinak svým nevlastním synem, ohledně majetků otce i matky. Za tři hřivny se slíbil vzdát nároků. Roku 1363 platí Albertovi Ryšavému (*cum ruffis finibus*) 12 grošů, ovšem na počátku šedesátých let se zmiňuje jeho platba městu 12 grošů. Roku 1365 měl podnájemníka, tobolečníka Berchtolda (Mendl – ed. 1935, 259, 302; Flodr, – ed. 2005, s. 498, č. 1443; s. 799, č. 2399; Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 104; Vičar 1966, 247).

1375, 1376 kramář Ortlin; roku 1376 podnájemníci krčmář Marsico, krejčí Petr, sirotci po kramáři Henslinovi (rkp. 15, f. 17v, 27v).

1387–1389 v příslušných rejstřících asi chybí majitel.

R 1432 řezník Stangl, podnájemník kovář Martin (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 652).

1442 sladovník Spinka měl kromě domu za 34 hřiven, půl vinice v Rybníkách za 20 hřiven. Bydlel u něj sladovník Ondřej (*Andres*), s majetkem za 26 hřiven, patrně je totožný s pozdějším vlastníkem domu D 15b (rkp. 8, f. 24v).

Maternus Attl, před rokem 1471; bez ocenění, asi příbuzný (bratr) Hanuše (*Hannus*) Attla ze sousedního domu D 19, kde je v BK 1442–1474 rovněž druhý v pořadí (rkp. 8, f. 24v). Roku 1471 sídlil už ve 3. brněnské čtvrti (rkp. 22, f. 27v). Roku 1482 byl jedním z vykonavatelů závěti sklenáře Fritze, přičemž je zde označován jako krčmář (*Virt Materen Attl*; Flodr – ed. 2010, s. 443, č. 842).

Antonius, přízvisko či spíše povolání nerozluštěno; kromě domu za 27 hřiven měl ještě sladovnu za 30 hřiven a platil z řemesla; asi u něj bydlel jistý Václav (*Wenczlaw*), jehož povolání není uvedeno (rkp. 8, f. 25r).

1477 sladovník Mikuláš (*Mikulass*) z Rajhradu (*de Reigra*) měl dům za 35 hřiven, půl sladovny za 7 hřiven, platil z řemesla; tehdy měl dům za 35 hřiven, půl sladovny za 12 hřiven, půl vinice „u pěší cesty“ za 12 hřiven, platil z řemesla (rkp. 9, f. 32r).

1499 sladovník Hans (*Hanns*) Frisch (rkp. 25, f. 12r).

Bernard Gerspicer; v BK 1477–1509 na 2. místě, též v R 1504; v BK 1477–1509 (po 1499) měl dům za 40 hřiven, čtvrtinu sladovny za 7,5 hřivny od Mathese Eringa; roku 1503 měl půl sladovny od Weitstubnera. Čtvrtinu sladovny měl dle BK 1477–1510 sladovník Václav (*Wenczeslaus*) od Frische s odhadem 7,5 hřiven. Roku 1504 měl dle BK 1477–1510 čtvrtinu sladovny od Hanka Wagnera za 7 hřiven čtvrtinu vinice u pěší cesty za stejnou sumu. Platí z řemesla a roku 1508 měl již celou sladovnu za 25 hřiven (rkp. 9, f. 32r).

2.8.6. Dominikánská 19 (č. p. 344, 1775 č. p. 239, 1744 pod č. 1, II. čtvrt', Vičar č. 1)

1346 farář z Čejče (*plebanus de Czaicz*)? (Mendl – ed. 1935, 54).

1347–1358 Hanuš (*Hannus*; 1348, 1350 *Johannes*, 1358 *Henslinus*) Stebler (Mendl 1935 – ed., 66, 92, 174, 186, 194, 201, 211, 252, 350, 404, 364, 415; Vičar 1965, 279). V rejstříku z roku 1348 měl platit půl hřivny a dal 31 grošů. Dochovalo se o něm dosti zpráv i ve starší pamětní knize. Již roku 1350 měl usedlost na 1. předměstí před branou Židovskou. K roku 1355 se zde hovoří o jeho sladovně, ze které platí hřivnu Heinlinovi z Vyškova, toho času v Římě; pokud by se dotýčný nevrátil, má být plat obrácen ve prospěch chudých ve starobrněnském špitále (u johanitů). Taktéž roku 1355 vykoupil od jeptišek herburského kláštera Chundly řečené Ronissa a Marheimy, dcery kdysi Johanna Eberhardova, plat dvě hřivny (Flodr, M. 2005 – ed., s. 419, č. 1183; s. 358, č. 987; s. 435, č. 1238; s. 697, č. 2123). Roku 1359 měl ještě dům u Měnínské brány na levé straně, tedy patrně na předměstí jižně brány, spolu s jistým Jiřím (*Georius*; snad bratr? Flodr – ed. 2005, s. 697, č. 2123). Po odprodeji svého domu v Dominikánské ulici koupil roku 1364 od kramáře Znojemského (*Znoymerius*) a jeho bratra Mikuláše (*Nicolaus*) Rehela (též *Rech*, *Reschel*) dům předtím Martinův, umístěný u domu Waltra Deleka u Židovské brány. Tři roky později již byl tento objekt zatížen platem hřivny grošů ve prospěch Johanna Christanova (*Johannes Christani*) a roku 1368 sladovník Mikeš (*Mixo*) koupil od Steblera za 20 hřiven třetinu jeho sladovny, která je loka-

lizována před branou Židovskou u jatek a (domu) Mikuláše (*Nicolaus*) Maidsuntaga, čili západně brány zhruba pod Petrov (Flodr – ed. 2005, s. 449, č. 1288; s. 455, č. 1309; s. 544, č. 1593). Roku 1367již sídlí ve čtvrti brněnské (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 97).

1364, 1365 krčmář Jakub (*Jacobus*); roku 1364 koupil dům kdysi Steblerův od Martina Liechtmaistera; objekt je zde lokalizován *ex opposito Colmanni fabri penes portam Brunnensem*. K roku 1365 měl městiště za 5 hřiven, vinici v Hustopečích v trati Winterleiten za 2 hřivny, další majetek *hereditas* za 7 hřiven, movitý majetek za 7 hřiven; měl platit včetně výčepu a zaplatil 50 grošů. Tehdy se zde uvádějí podnájemníci jakýsi kramář, tesař Cunczo a (vdova?) Stigleria, která měla movitý majetek za 4 hřivny (Mendl – ed. 1935, 301; Flodr 2005 – ed., s. 448, č. 1287; Vičar 1966, 247). Tato Stigleria je snad totožná měšťankou vyskytující se pod jménem Agnes Stiglerinna, mohla být příbuznou radního, pekaře Martina Siglera. Agnes měla roku 1358 na Martinově domě plat ve výši jedné hřivny, osm let předtím je jako vykonavatel závěti Kateřiny (*Katherinna*) Frankinny (Flodr – ed. 2005, s. 75, č. 102; s. 470, č. 1356). Martin Stigler byl titulován radním jen roku 1366, poprvé se zmiňuje v souvislosti s platem váznoucím na jeho domě ve výši jedné hřivny roku 1358, další plat drží na jeho obydlí Kateřina (*Katherina*) vdova po Anshelmovi (1362); roku 1366 prodal Ješkovi Klenerovi (*Jessco Clener*) svůj domek (*domunculus*) před Běhounskou branou, tedy na předměstí, za 8 grošů ročního platu (Flodr – ed. 2005, s. 539, č. 1576; s. 598, č. 1776; s. 699, č. 2134; s. 539, č. 1576).

1367–1376 krčmář Reichlin; roku 1375 zde byl v podnájmu krejčí Symon (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 104; rkp. 15, f. 17v, 27v). Roku 1376 zde byl v podnájmu řezník Václav (*Wenceslaus*) Durrswert (rkp. 15, f. 27v).

1387–1389 – 1. termín Mikuláš (*Nicolaus*) Puntschuh, tehdy zde byl podruh krejčí Hainricus (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 217, 370). Ve 2. termínu roku 1389 je tento měšťan veden jako vlastník domu v brněnské čtvrti (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 448).

1389–2. termín Faulott ?, podnájemník šrotěř Leo (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 548).

1432 sládek Jaroš (*Jarossius*), sladovna doložena v 1. předměstí před Židovskou branou (Urbánková, Wihodová 2008 – eds. 652, 690).

1442 pekař Hanka, měl kromě domu za 40 hřiven též dvě půlky vinic ve dvou tratích v Hustopečích za 20 a 24 hřiven a chlebovou lavici za 6 hřiven (rkp. 8, f. 24v).

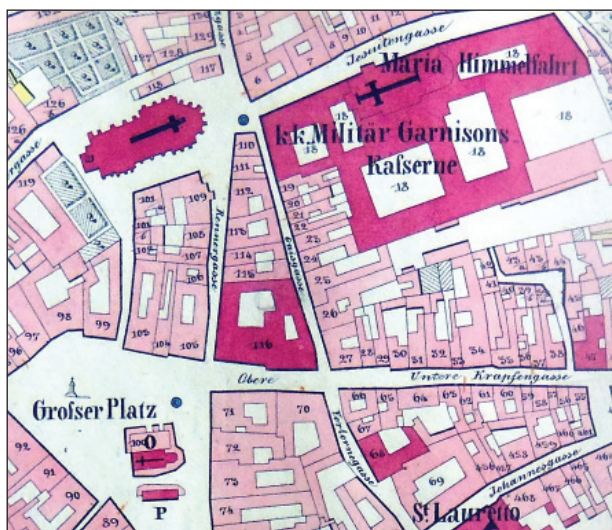
Hannus Attl, měl dům za 70 hřiven, dvě osminy vinice v Židlochovicích za 32 hřiven, další v Scherssitz za 20 hřiven a sladovnu za 30 hřiven před Židovskou branou, zmíněnou v rejstřících z let 1479, 1487, 1499 a 1504 (rkp. 8, f. 24v; rkp. 23, f. 44v; rkp. 24, f. 45v; rkp. 25, f. 44v; rkp. 26, f. 44v). Byl-li totožný podle Flodrova čtení s Johannem Attlem, zástupcem dětí jistého Petra, rychtáře z Měľčan (*iudicis de Milczan*), Vavřince, Jiřího a Doroty k roku 1454, je třeba uvažovat o dvou generacích mužů téhož jména (Flodr – ed. 2010, č. 606, s. 248, 249). Je otázka, kam se přestěhoval. K rodině náležela asi ještě Kateřina (*Katherina*) Attlin, podle BK 1477–1510 žijící

1

2

3

Obr. 44. Blok mezi Kozí, Kobližnou a Běhounskou ulicí. 1. Výřez z veduty H. B. Bayera a H. J. Zeysera z let 1645/1646. 2. Výřez z rekonstrukční mapy brněnských městišť k roku 1348 Oldřicha Vičara (podle Vičar 1965), zde č. 102. 3. Stejná situace ve výřezu z plánu Brna z roku 1825 (zde č. p. 116, pravá část), originál Archiv města Brna, fond U9 Sbirka map a plánů, nesig.

Fig. 44. House block between Kozí, Kobližná and Běhounská streets. 1. Section of veduta by H. B. Bayer and H. J. Zeyser (1645/1646). 2. Section of reconstruction-plan of plots in Brno in 1348 created by Oldřich Vičar (here No. 102), after Vičar 1965. 3. The same situation (here No. 116, right part) in section of plan of Brno from 1825, kept in Archiv města Brna, department U9, Collection of maps and plans, unsigned.

ve 3.(Běhounské) čtvrti (rkp. 9, f.81r) a výše u D17 uvedený Maternus Attl.

Sladovník Mathias, držel dům v ceně 70 hřiven; měl čtvrtku vinice v „Nesselgrunt“ (snad v Hustopečích) za 7,5 hřivny, platil z řemesla; je i v R 1471 (rkp. 8, f. 24v; rkp. 22, f. 22r).

1477 vdova po Vavřinci z Měšina (*Laurencius de/Monicz*), měla tehdy dům za 70 hřiven, je i v R 1479 (rkp. 9, f. 31r; rkp. 22, f. 11r).

Rezník Václav z Modřic (*Wenczeslaus de Medricz*) měl dům za 60 hřiven, půl masného krámu za 20,5 hřivny; též v R 1487. Asi s ním žil bratr Bartoloměj z Modřic (*Bartolomeus de Medricz*), měl masný krám za 12 hřiven, platil z řemesla; dále měl tehdy půl vinice v Hustopečích za 20 hřiven (rkp. 9, f. 31r; rkp. 24, f. 13r).

Pekař Mathes Flekh, měl dům za 20 hřiven, chlebovou lavici za 13 hřiven, platil z řemesla; též v R 1499, R 1504 (rkp. 9, f. 31r; rkp.25, f. 12r; rkp. 26, f. 12r).

3. Brno, Kobližná 3, č. p. 683/Kozí 1, parc. č. 54 (dnes 54/1–54/5)

3.1.1. Archeologický výzkum

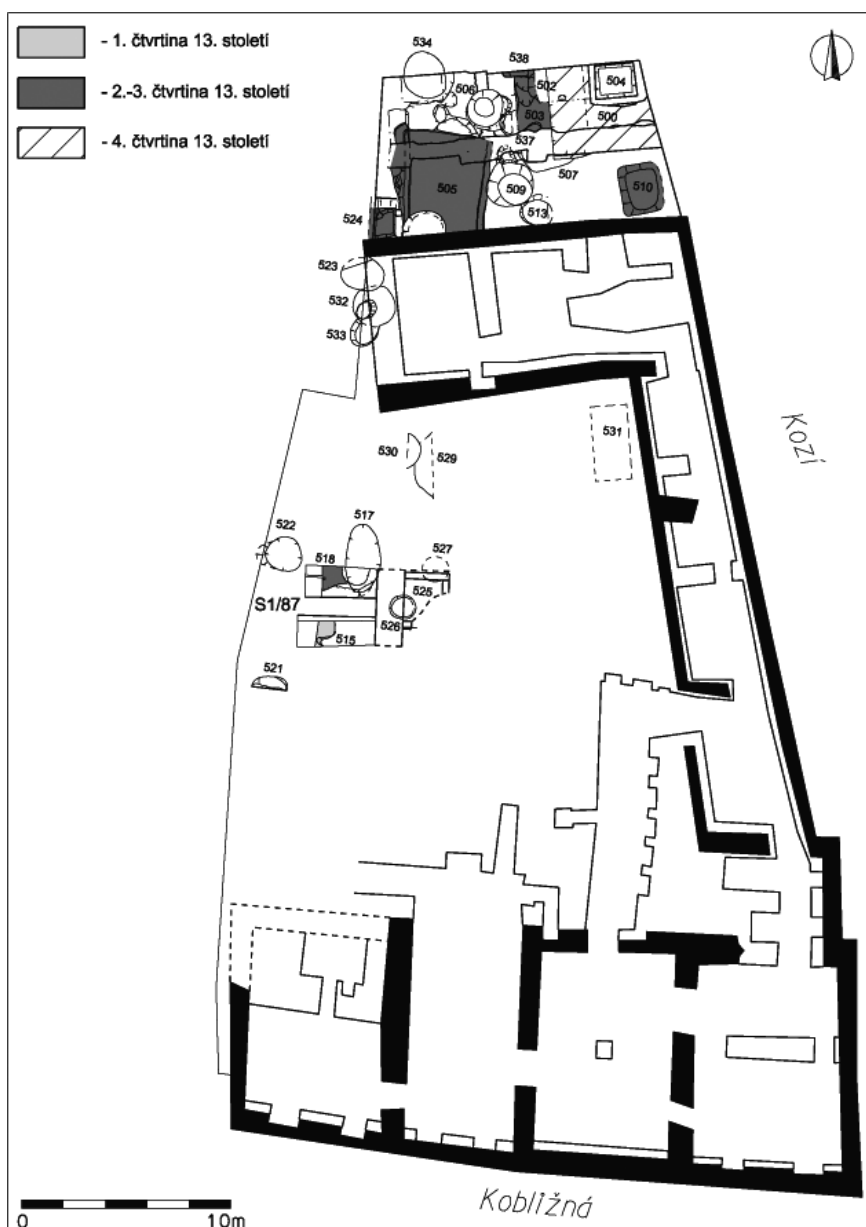
Předmětná parcela se ve středověku nacházela ve 3. městské čtvrti Běhounské (*Cursorum*) v severovýchodní části historického jádra (obr. 1; 44). Až do roku 1945 se zde nacházela východní část nadačního ústavu šlechticů Marie Školské, vzniklého sjednocením dvou barokních šlechtických paláců. Po poškození válečným bombardováním byla tato část objektu odstraněna (Voldán 1961).

Záchranný archeologický výzkum vyvolala plánovaná výstavba domu služeb Racek, jejímž investorem bylo družstvo Služba. Nezávisle na archeologickém výzkumu proběhl před zahájením výzkumu roku 1986 výkliz a zajištění (výdřevou) sklepů roku 1945 demolovaného domu. Stavebně-historický průzkum realizoval tehdejší Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO; Hanák, Hanáková 1986).

Terénní práce započaly odborným dohledem nad hloubením dvou sond, které sledovaly základové poměry sousedního objektu Kozí 3 na sklonku března a na počátku dubna roku 1986. Se značnými obtížemi se podařilo zajistit mechanizovanou skrývku severní části parcely na ploše 100 m². První etapa terénního výzkumu se uskutečnila v listopadu a prosinci roku 1986. Na počátku následujícího roku bylo sledováno bagrování přední části parcely se suterénem někdejšího domu Althannského paláce, na počátku dubna byla ve střední části parcely vyhloubena sonda 01/87. Až do konce roku byly při těž-

Obr. 45. Brno, Koblížná 3. 1. Osídlení 1. až počátku 3. fáze (13. století), zahloubené objekty. Černě zjištěná gotická zdiva v úrovni suterénů zástavby bez rozlišení fází (platí i pro obr. 46:2).

Fig. 45. Brno, Koblížná Street 3. Settlement of the 1st – beginnings of the 3rd phases (13th century), pits. Black –gothic walls in cellars, phases not distinguished (valid for Fig. No. 45:2).

bě stavební jámy nárazově preparovány zachycené zahloubené objekty (Loskotová – Procházka 1995; Procházka 1988; 1992; 2000, 60–63).

V malém rozsahu se domu dotkla sonda realizovaná v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí, blok 34 (Holub et al. 2002, 101–103; Merta 2002).

3.1.2. Terénní situace před započítím výzkumu

Před započítím stavebních prací byla plochy volná, srovnaná do úrovně okolního terénu. Pouze v S části se nacházela asi o 60–70 cm zvýšená dvoustupňová terasa sloužící potřebám tzv. zahrádky restaurace Trenčín (max. niveleta 214,66 m n. m.). Byla nasypána ze stavební suti a zeminy a zadlážděna. Navážka dosahovala povrchu sprašového podloží, přibližně na úroveň 213,20 m n. m.

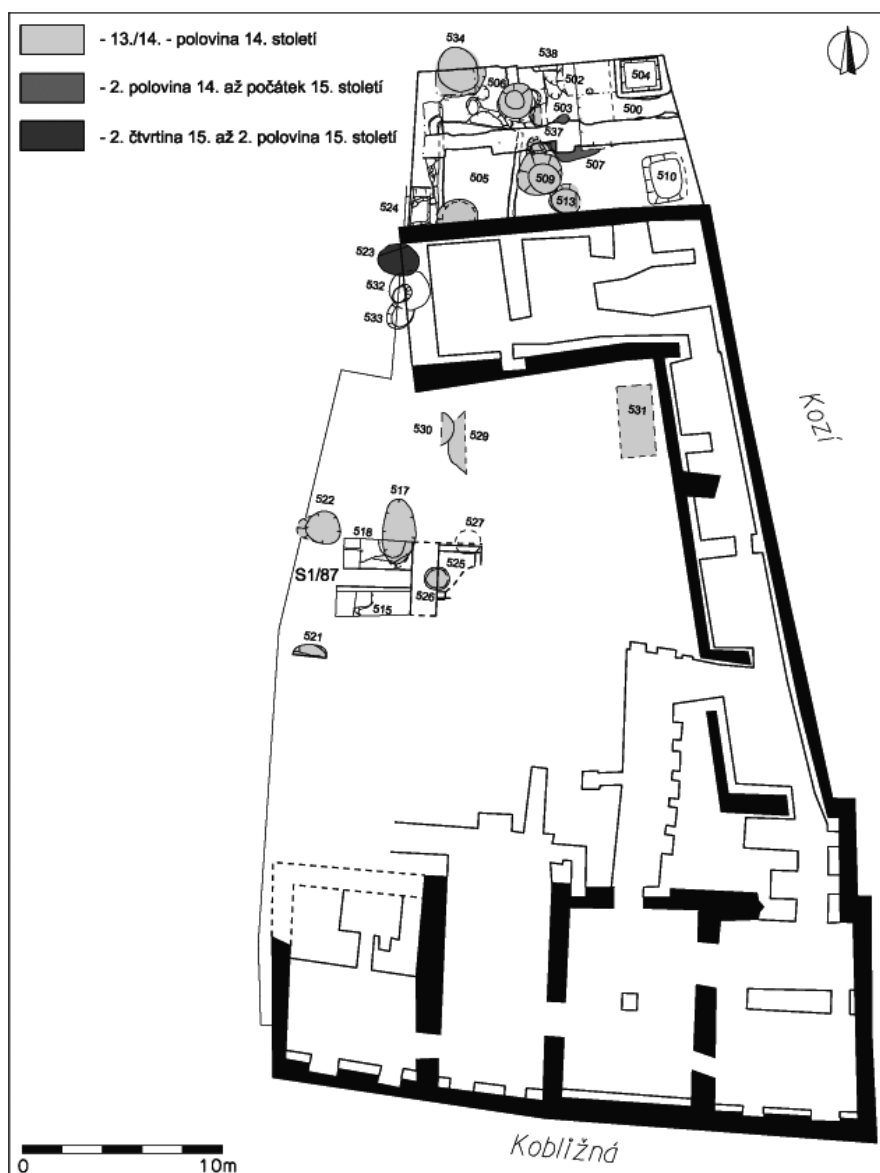
3.1.2. Hydrogeologická situace

Odborný průzkum (Paseka 1982) prokázal na lokalitě přítomnost neogenních jílu přibližně od úrovně 9,5 m od recentního povrchu. Bohužel údaje o vyšších úrovních podloží zkresluje umístění sond v místech zasypávaných sklepů a kráterů po bombách. Proto příslušný elaborát zmiňuje kvartérní uloženiny – písčité a jílovité hlíny (spraše) až v hloubce 3,6–8,4 m údajně o mocnosti 1,2–2, 2 m. Navážky a prostory stávajících sklepů dosahují podle téhož materiálu mocnosti o 5,8–8,4 m. V severní části bez suterénů (pod terasou) se původní povrch půdního typu nacházel přibližně v úrovni dnešní komunikace Kozí ulice. Maximální výška sprašového podloží dosahuje nive-

lety kolem 213,40 m n. m. Ustálená hladina spodní vody byla zjištěna v úrovni 204,3–206,0 m n. m., po naražení ovšem vystoupí na 208,8–209,8 m n. m.

3.1.3. Problematika parcelace

Lze předpokládat, že parcela č. 54 přibližně v rozsahu, ve kterém se dožila sjednocení dvojice paláců, sahá hluboko do středověku (obr. 44). Západní hranice se na historických plánech převzatých v SHP ještě rýsuje v uliční části zástavby. Určitým problémem je její pokračování v prostoru dvora, kde lze předpokládat původní protažení linie zřetelně jižněji. Východní a jižní hranici při ulicích Koblížná a Kozí zakonzervovala zděná středověká zástavba. Určitý problém představuje severní hranice. Gotický podsklepený trakt orientace Z – V zde vyděluje volný prostor, vymezený pouze pokračující parcelní zdí. Oldřich Vičar sem na svém rekonstrukčním plánu (1965, za s. 276) situoval zahradu, uvedenou v berní knize z roku 1365. Je skutečností, že do pokročilého 14. století

Obr. 46. Osídlení 3. – 6. fáze (14.–15. století). Jen obrysem zachycené objekty č. 504 a 525 náleží 16. až počátku 17. století; č. 532 a 534 nejsou přesně datovány, jsou však starší než jímka č. 523 (2. čtvrtina 15. století).

Fig 46. Brno, Kobližná Street 3. Settlement of the 3rd – 6th phases (14.–15th century). Pit outlines No. 504 and 525 belong to the 16th and beginning of 17th century, No. 532 and 533 are not precisely dated, but are older than cesspit No. 523 (second quarter of 15th century).

Do této etapy náleží jen fragment jámy č. 515 a soudobé kulturní vrstvy v jižní třetině dvora, případně, ale jen velmi nejistě, soujámí č. 502–503 v týlu městiště.

2. fáze – 2. čtvrtina – počátek 2. poloviny 13. století (*obr. 45*)

Do tohoto úseku lze zahrnout několik různých výkopů v ploše A, kde jde zejména o patrně funkčně související suterén č. 505 a k ulici vysunutou jímku

zde spadají jen dva objekty zásobního charakteru (č. 506, 507) a aktivity 15. století zcela chybí. Počínaje 1. polovinou 14. století zde nebyl postaven žádný dům, plocha byla zahrnuta až do barokního paláce jak svědčí odkryté zdi 901 a 902 i předdemoliční plány. Plochu vůči ulici vymezovala zeď táhnoucí se od nároží s ulicí Kobližnou, k níž byla v 16. století přiložena jímka č. 504. Situace ve 13. století však není tak jednoznačná. Suterén nejstaršího domu č. 505 je vybaven vchodem orientovaným nikoliv do nitra parcely, tedy k jihu, nýbrž opačně, zhruba současná jímka leží blízko uliční čáry, tedy vůči běžnému úzu poněkud neobvykle. U zahluobených útvarů umístěných u severní historické hranice arey ovšem nelze zjistit, zda a o kolik tuto čáru překračují. Koncentrace zahluobených objektů v této části parcely je nápadná ve srovnání se zbývající plochou, kde však neproběhl tak soustavný výzkum a některé jámy, pokud nebyly zničeny válečným bombardováním, mohly uniknout.

3.1.4. Vývoj osídlení parcely

1. fáze – počátek 13. století (*obr. 45:1*)

č. 510, jakož i mezi nimi ležící kruhovou zásobní jámu č. 513. Západně suterénu ležela snad zásobní pravoúhlá jáma č. 524. Jižněji zhruba uprostřed parcely byla tehdy vyhloubena jáma č. 518 nejasného určení.

3. fáze – 2. polovina 13. – 1. polovina 14. století (*obr. 45, 46*)

Ve dvorní části parcely sem patří především požárem zničený suterén č. 531, asi již přiložený k boční ulici Kozí. Zhruba současné jsou jímky č. 29 a 30, z nichž druhá je ovšem relativně mladší. Zde snad lze uvažovat o funkčním vztahu k onomu dřevohliněnému domu.

Jen velmi zhruba je možno do tohoto časového horizontu zařadit jižněji ležící jímky č. 521, 522, související nejspíše se zástavbou při ulici Kobližné. Lze předpokládat, že v rámci čtyřprostorového uličního traktu se analogicky jiným částem města (např. Merta – Peška 2001; Procházka et al. 2006) nacházel nejstarší zděný dům z 13./14. století. Tuto představu podporuje i vlastnictví arey významnou patricijskou rodinou Swerczerů. Početná skupina jam z tohoto horizontu se však nachází v zadní ploše A, u níže nemáme úplnou jistotu, že v této době

Obr. 47. Brno, Koblížná 3. Půdorys zahloubených objektů v S části parcely (plocha A) v úrovni sprašového podloží.
Fig. 47. Brno, Koblížná Street 3. Plans of pits in northern part of plot (area A) at the level of basal loess.

příslušela k nárožnímu městišti. Jde především o sklep dřevohliněného domu 500 při Kozí ulici, který doprovázela ještě ve 2. polovině 13. století jámka č. 503, porušující stejně jako mladší objekt téhož druhu č. 511 zaniklý suterén č. 505. Pozornost si zaslouží velká jáma 509, rovněž zasahující do zmíněného staršího sklepa, kterou podle tvaru považujeme za obilnici.

4. fáze – 2. polovina 14. – počátek 15. století (obr. 46)

Do starší fáze tohoto období zasazujeme jámky 517 a 526 ve dvoře blíže Koblížné ulice a již zmíněné zásobní jámy č. 506 a 507 v ploše A, z nichž č. 506, asi též plnila funkci obilnice; ostatně od starší jámy č. 509 byla vzdálená pouze půldruhého metru. Jižněji bychom mohli hypoteticky uvažovat o jámce č. 532, porušené jámkou č. 523, pro niž stejně jako třetí č. 533 nemáme dostatek absolutních datačních opor.

5. fáze – 2. čtvrtina 15. století (obr. 46)

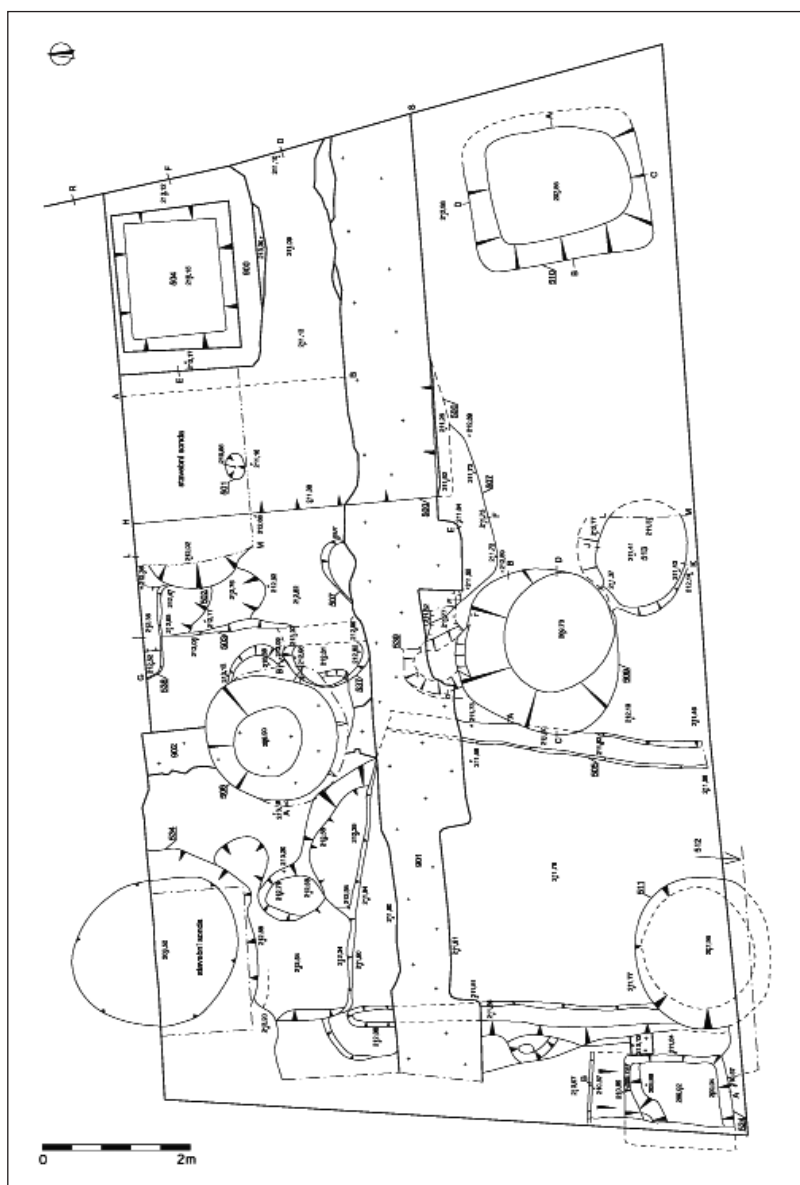
Jediného zástupce tohoto období představuje nálevně bohatá jámka č. 523 jižně plochy A, obdobně jako starší objekty č. 32 a 533 v prostoru zjevně mladšího pozdněgotického S traktu.

6. fáze – 2. polovina 15. století (obr. 46)

V tomto období lze předpokládat uzavření zděné zástavby kolem tří stran dvora přiložením S křídla ke starší parcelní zdi. Pro detailnější členění vývoje zděného domu, pro který již v tomto období sluší pojem „městský palác“, nemáme bohužel podklady.

3.1.5. Prostorové rozvržení zástavby

Poznatky získané výzkumem představují pro řešení problému proměn rozvržení jednotlivých „aktivit“ velmi nesourodý soubor. Je pozoruhodné, že dva ze tří zjištěných relikvií dřevohliněných domů byly okryty v úplném týlu parcely vzhledem k nepochybně důležitější z obou ulic,

tedy Koblížné (č. 500, 505); souvisí to s výše popsanou možností, že jde o původně samostatnou parcelu. Nejstarší suterén č. 505 nevykazuje zřetelnou vazbu ke komunikaci, lze však předpokládat, že ve své době, tedy před polovinou 13. století nepředstavoval jediný dům na parcele. Mladší dřevohliněné stavby č. 500 a 531 již stály u komunikace a potvrzují tak známý trend, další lze předpokládat při ulici Koblížné, kde ovšem nejpozději na přelomu 13. a 14. století musíme počítat se vznikem domu zděného. Suterén 531 nepochybně náležel k původní nárožní parcele. I když na jeho podlaze byla nalezena kumulace zuhelnatělého prosa, přece jen jeho přízemí mělo nejspíše obytnou funkci, která může souviset např. s přítomností podnájemníků.

Po zániku mladšího z obou dřevohliněných domů, tedy asi již před polovinou 14. století se zadní část parcely stala jednak součástí hospodářského zázemí, jednak zde pokračovalo využití k účelům hygienickým, přičemž obě funkce se v některých obdobích prolínaly. Čtyři zahloubené objekty (č. 506, 507, 509, 513) plnily s vysokou pravděpo-

Obr. 48. Brno, Koblížná 3. Pohled shora z V na zahloubené objekty v S části parcely č. 54 (plocha A) v úrovni sprašového podloží.

Fig. 48. Brno, Koblížná Street 3. Pits in northern part of plot No. 54 (area A) in basal loess.

dobností zásobní funkci, přičemž ve dvou případech lze uvažovat o obilnicích; pokrývají časové období přelomu 13./14. až 2. poloviny 14. století. Nejstarší jímky (č. 510, 503, 511) můžeme považovat za součást zázemí zmíněných dvou domů; se starším z nich ještě asi souvisí zásobní jáma č. 513, k mladšímu ještě mohla náležet obilnice č. 13. Zbývající výkopy hospodářského rázu jsou nepochybně mladší, z doby, kdy v této části parcely již nestály obytné stavby. Tehdy zde ale nebyly ani jímky, první po zániku zmíněných zásobních útvarů byla zkonstruována až nejméně o 100 let později. Tehdy se na J okraj plochy A vrátila i obytná zástavba v podobě zadního podsklepeného křídla, tedy ve vedlejší pozici.

Bohužel nedokážeme objasnit vývoj v suterénech prokázaného gotického paláce, který ve své době dosti výjimečně zaujal tři strany poměrně lichoběžníkovitého (asi 12x 14 m) dvora. Je však velmi pravděpodobné, že významná „patricijská“ rodina Swerczerů disponovala odpovídajícím zděným domem při Koblížné ulici.

Jímky se na rozdíl od zásobních objektů vyskytují na celé volné ploše, aniž by bylo možné vystopovat nějaký výrazný trend. Tvoří nicméně dvě seskupení, z nichž první nejbližší Koblížné ulici náleží rámcově 14. století, druhé v prostoru Z části S sklepa rovněž s přesahem lze sledovat až do poloviny století následujícího. Zbývající dvě jímky, zejména č. 510, se nacházejí poněkud soliterně v ploše A, tedy úplně vzadu. Jímka č. 510, mimochodem nejstarší objekt toho druhu na parcele vůbec, je atypicky vysunutá ke Kozí ulici. To podporuje variantu, při níž i plocha A tvořila od počátku součást nárožní arey.

0 3 cm

1

0 3 cm

2

0 3 cm

3

Obr. 49. Brno, Koblížná 3, suterén č. 505. Zlomky mazanice z požárové vrstvy 4. 1 – fragment s otisky hranatého plochého dřeva složité profilace; 2, 3 – zlomky s otisky souběžných prutů či tyčoviny.

Fig. 49. Brno, Koblížná Street 3. Wooden cellar No. 505. Fragments of daub from ashly layer No. 4. 1 – fragment with imprints of a square piece of wood with several surfaces; 2, 3 – fragments with imprints of parallel rods or sticks.

Obr. 50. Stavební materiál z výplně suterénu č. 500; 1 – nízké cihly různých formátů, 2 – část ploché tašky s hákem; 3, 4 fragment mazanice s otisky plochých dřev; 5 – zlomek mazanice s otisky dvou rovnoběžných kulatých tyčí; 6 – zlomek mazanice s otisky dvou sousedních kulatin a dalšího plochého dřeva; 7 – zlomek mazanice s otisky dvou rovnoběžných prutů, třetí orientovaný kolmo na ostatní; 8 – zlomek mazanice s otisky plochého dřeva a prutu.

Fig. 50. Brno, Koblížná Street 3. Building material from infill of wooden cellar No. 500. 1 – thin bricks of different sizes, 2 – part of a flat roof tile with hook; 3, 4 – daub fragments, imprint of flat pieces of wood; 5 – daub fragment, imprints of two parallel round rods; 6 – daub fragments, imprints of two parallel round rods and one flat piece of wood; 7 – daub fragment, imprints of two parallel round rods, the third oriented at right angle to the others; 8 – daub fragment with imprints of flat wood and one rod.

3.1.6. Relikty obytných staveb

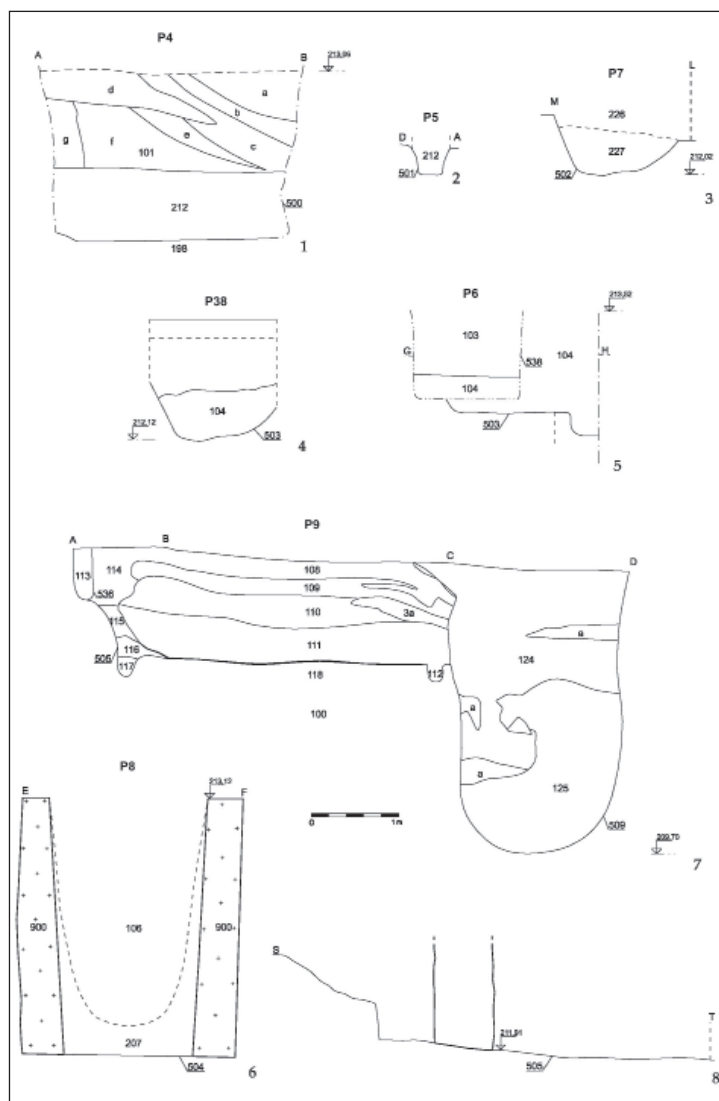
Celkem byly zjištěny suterénní pozůstatky tří dřevohliněných domů (*obr. 47–51, 52:1,2; 53–55, 65:2*). Ani jeden suterén na parcele nebyl prozkoumán v úplnosti, v nejmenším rozsahu č. 531. V případě ostatních se můžeme důvodně domnívat, že v rámci v Brně zatím zjiště-

ného rozpětí ploch (16–157 m²) patří k těm menším (Holub et al. 2005, 51). Soudě dle hloubky, podlaha přízemí staršího (č. 505) se nacházela lehce nad povrchem terénu, což u hlubších mladších suterénů (2,5–2,8 m; 2,3 m) nebylo nutné. Nejpřesvědčivěji byly doloženy konstrukce stěn v případě výkopu č. 505, kde žlábký podél delších stěn a pás zuhelnatělého dřeva při vstupní šiji svědčí

Obr. 51. Brno, Koblížná 3. Šikmý snímek výkopů v S části plochy A, pohled z V (výkopy č. 500, č. 504)

Fig. 51. Brno, Koblížná Street 3. Oblique picture of pits in the northern part of area A, (pits N. 500, 504), looking west.

pro sloupkovou (rámovou) konstrukci (viz rekonstrukci, ovšem jako zemnice (Loskotová, Procházka 1995, 118–123). Avšak ještě před požárem domu se nad žlábků vytvořily splachové klíny žluté hlíny, původně ze sprašových stěn výkopové jámy; lze tedy soudit, že v době zániku již byla konstrukce zetlelá, neplnila původní funkci. Mazaniceový zával nepochybně z konstrukce povrchové části stavby obsahoval také zlomky dlaždic a cihel. Tři odebrané fragmenty náležejí nízkým exemplářům o síle 5,5 cm a šířce 12 a 14 cm (typ I. 2.); dvě byly na svrchní ploše prstované, jedna hladká. Dva zlomky pravoúhlých rezných dlaždic dosahovaly síly 3 cm. Mezi fragmenty vypálené mazanice dominovaly exempláře s otisky prutů rovnoběžně orientovaných (obr. 49:1,2), avšak vyskytly se tři fragmenty s otisky na sebe kolmých prutů, přičemž vždy převažuje jeden směr. Zaujme otisk hranatého dřevěného prvku složité profilace v několika rovinách (obr. 49:3). Kolem výkopu se ve sprašovém podloží nevyskytovaly sloupové jámy, soudíme tedy, že nadzemní část domu měla rovněž sloupkovou konstrukci.

Suterén 500 poskytl rovněž soubor cihel, a to typů I.1 (1 zlolek, 5x9 x> 18 cm), I. 2 (3 zlomky, 5,5–6 x 13 cm), a II.1 (2 zlomky, 7 x 12,5–13 x 27,5 cm). Vedle cihel malého formátu byla tedy zaznamenána i cihla středního formátu (obr. 50:1). Dále odtud pochází jeden fragment dlaždice o síle 2,7 cm, se stopami transparentní glazury na jedné straně a část ploché obdélné tašky s hákem o šířce 18 cm a síle 2,5 cm (obr. 50:2).

V rámci souboru mazanice (18 zlomků) opět dominovaly zlomky s otisky prutů o síle 1,5–3 cm (10 ks; obr. 50:7), z toho ve třech případech sice v jednom směru, ale ve třech rovinách, což jde patrně na vrub různé míře prohnutí prutů zasazených nejspíše ve dvou protilehlých drážkách pole sloupkové konstrukce. V jednom případě se dochovaly otisky prutů ve dvou směrech na sebe kolmých (obr. 50:3.) Vedle prutů o síle 1–1,5 cm se vyskytl i zlolek s otiskem kulatiny o průměru 5 cm a dalším na ni kolmém o průměru přes

Obr. 52. Brno, Koblížná 3. 1 – řez suterénem č. 500; 2 – řez sloupovou jamkou v suterénu 500; 3–5 – řezy soujámím č. 503 a jámou č. 538; 6 – řez jámkou č. 504; 7 – řez suterénem č. 505 a jámkou č. 509; 8 – severojižní řez podlahou suterénu č. 505.

Fig. 52. Brno, Koblížná Street 3. 1 – section of the timber cellar No. 500; 2 – section of post hole in wooden cellar No. 500; 3–5 – pit-group No. 503 and section of pit No. 504; 7 – wooden cellar No. 505, section and the pit No. 509; 8 – floor of a wooden cellar No. 505, section.

2 cm, zlomek se dvěma pruty o průměru 1 cm doprovázenými stejně silným prutem o průměru 1 cm (srov. Holub – Kolařík et al. 2005, 63, 11 III21). Pět zlomků vykazuje na jedné straně hlazenou plochu vyložitelnou jako část povrchu stěn domu. Otisky plochých dřev vykazují tři zlomky, jejich interpretace je zatím velmi obtížná. Nejasné je zejména původní umístění zlomku, který je do jisté míry analogický exemplář, rozpoznánému již dříve v zásepu suterénu č. 523 v Mečové 6. Jde o fragment v řezu tvaru velkého L, jehož jedno rameno dosahuje délky 8,5 cm (měřeno vně) a síly 4 cm, druhé délky 8 cm a síly při mírném zúžení ke konci 4 cm; vnější strany ohlazením prozrazují, že tvořily součást vnějšího líce stěny. Interpretaci komplikuje také skutečnost, že ukončení širšího ramene je záměrné, rovné (obr. 50: 4). Představě, že jde např. o omaz rohového sloupku, odporuje směr otisků plochých dřev na vnitřní straně totožný s orientací ramen zlomku. Jde tedy o omaz dvou patrně spojených dřev (trámků či desek na sebe kolmých uložených nejspíše vodorovně. V tomto ohledu by mohlo jít o rohový spoj vodorovných trámů hrázdění, nejasný je však důvod ukončení prvku. V hrázděných či sloupkových konstrukcích navíc obvykle zůstávají nosné prvky obnaženy (Holub – Kolařík 2005, 163, obr. 26, typ 7I7). Nejasná je také interpretace zlomku zhruba obdélného průřezu, kde na jedné z rovnoběžných ploch v odstupu 6 cm je otisk plochého dřeva, druhou lze považovat za vnější líc, případně fragmentu s hladkou plochou doprovázenou otiskem prutu (obr. 50: 8). Tři zlomky trojúhelníkového průřezu s otisky dvou sousedních kulatin o průměrech nejméně 12 cm odpovídají výmazům srubových konstrukcí (obr. 51: 5, 6). Pět zlomků vykazuje na jedné straně hlazenou plochu (vnější povrch stěny domu). Souvislost s povalovým stropem spíše vylučuje přítomnost hladkého líce spojujícího otisky obou kulatin. Tři zlomky s otisky jen jedné kulatiny lze přiřadit k předchozím, jsou jen více poškozené. Popsané fragmenty tedy naznačují přítomnost jak sloupkové (hrázdění), tak i srubové konstrukce v rámci

Obr. 53. Brno, Kobližná 3. Pohled z V na řez P4 výplně suterénu č. 500.

Fig. 53. Brno, Kobližná Street 3. Section P4, wooden cellar No. 500, looking west.

jednoho objektu. Jednou z možností je srubová spodní část stěn, jakýsi sokl, jinou představují srubové vnější stěny a sloupkové příčky apod. Je třeba připomenout, že v Brně se podařilo prokázat i čistě srubovou konstrukci s výmazem z lokality Kobližná 4 (Holub – Kolařík et al. 2005, 62, obr. 25, 64).

Ve třetím případě (suterén č. 531) nebyly získány zlomky vypálené hlíny s výpovědní hodnotou srovnatelnou s předchozími relikty.

Všechny suterény zanikly požárem. Kubatura zlomků vypálené mazanice, odrážející se v mocnosti příslušné vrstvy nad podlahou, umožnila uvažovat o počtu nadzemních podlaží i o konstrukci nadzemních stěn. V případě nejstaršího objektu lze soudit na jediné povrchové podlaží (mocnost kolem 50 cm), dům č. 500 byl spíše dvoupatrový (přes 2 m požárové výplně), což snad připadá v úvahu i ve třetím případě (dům č. 531) vzhledem k nejméně 1,5 m silné vrstvě vypálené hlíny.

Obdobně jako v Dominikánské ulici i zde se v zásepu středověkých výkopů vyskytly keramické stavební prvky počínaje druhou čtvrtinou 13. století, především cihly (13. – počátek 14. století: obj. č. 509, 510, 511, 522; 14. – počátek 15. století: obj. č. 517); oblouková krytina (13./14. století: obj. č. 502, 511; 14. – počátek 15. století: obj. č. 517, 526).

3.1.7. Jímky

Z hlediska konstrukce, rozměrů a mechanismu výplně bylo vyhodnoceno 13 středověkých jímek (tab. 2). Tentokrát se nepodařilo prokázat ani v jednom případě vnitřní výztuž, která se na lokalitě náhle objevuje nejdříve kolem roku 1500 (č. 504), a to ve zděné podobě. I zde převažují jímky kruhovitěho, případně ojedinele oválného půdorys-

Obr. 54. Brno, Kobližná 3. Pohled z V na vstupní rampu suterénu č. 505 porušenou barokní zdí 901 a jímkou 534.

Fig. 54. Brno, Kobližná Street 3. Entry ramp of wooden cellar No. 505, damaged by Baroque wall and cesspit No. 534.

Obr. 55. Brno, Kobližná 3. 1. Pohled ze SV na suterén č. 505 s patrnými základovými žlábkami; v popředí jáma č. 509, vzadu jáma č. 511. 2. Pohled z JV na suterén č. 505, v popředí vpravo jáma č. 509.

Fig. 55. Brno, Kobližná Street 3. 1. Wooden cellar No. 505 with visible foundation furrows; in foreground pit No. 509, behind cesspit No. 511. 2. Wooden cellar No. 505; pit No. 509 is in foreground on the right.

su (č. 517), o průměru většinou 1,5–2 m, výjimečně 2,5 m. Čtyřúhlé, tedy zhruba obdélné jámy se vyskytly jen ojediněle (č. 510; obr. 46; 56:10). Ve srovnání se situací v Dominikánské ulici byly ovšem v průměru podstatně mělčí (hodnoceno 13 objektů); průměr dosahoval 3,8 m, medián rovněž; byly tedy zhruba o 1,2 m mělčí než na Dominikánské ulici. Většina spadala do skupiny pohybující se v rozmezí 3–4 m, dvě však do intervalu 5–6 m. Jediný faktor, kterému můžeme připisat určitý objektivní vliv na hloubky jámek, je stav spodní vody. Středověký stav naražené hladiny se někde příliš od současného nelišil, jak ukázal zejména výzkum v České ulici 5 a Mečové 2. Na ulici Kozí to není tak jisté, protože ani v jámkách, jejichž spodní části byly prokazatelně v době odkryvu zvodnělé, tedy v podstatě všechny hlubší než 3,5–4 m (zvl. č. 503, 510, 511, 526, 522, 530, 532, 533), nebyl na rozdíl od výše uvedených lokalit zjištěn ve větší míře dochovaný organický materiál. Na druhé straně třeba připomenout, že ustálená hladina se nacházela níže, takže po nějaké době po vyhloubení jámy poklesla.

Co se týká výplní jámek, jen u menší části, která byla dozkoumána až na dno, je možné se vyjádřit ke vztahu funkční části k ostatním složkám výplně. Jde o č. 503, 510, 511, 517, 521–523, 526, 530 a 533. Minimální výška „funkčního“ zásypu se v těchto případech pohybovala asi v rozmezí 0,50–1,5 m. Výjimečně dosahovala snad 3,8 m v případě jámy č. 511, spodní část však byla jen zaměřena. S výjimkou jámy č. 522, kde na dně ležel ste-

rlíni zával asi ze sprášového podloží, se nálezově bohatá část výplně nacházela ve spodní partii jámek. Výšší úrovně vyplňovaly závazky různého druhu, kde sice nechyběl sídlištní odpad, vyznačoval se ovšem vyšším stupněm fragmentarizace než „funkční“ část výplně. Obdobně jako na Dominikánské ulici se i na této lokalitě vyskytovaly nálezově takřka sterilní uloženy (např. v jámce č. 532). Na rozdíl od jiných brněnských nalezišť včetně Dominikánské ulice chyběly v zásypech jámek destrukce vypálené hlíny.

Přičtení jámek konkrétním majitelům je snad ještě obtížnější než na Dominikánské ulici. Se Swerczery bychom mohli spojit jámku č. 17, případně č. 526, v dalších více než 70 letech nejsme schopni určit obyvatele; až jámku č. 523 bychom mohli připsat nejpozději soukeníku Nikušovi (1442). Bohužel postrádáme jámky z 2. poloviny 15. století, kde naopak máme hojně informací o obyvatelích parcely.

3.1.8. Zásobní objekty

Tyto jámy se vyskytovaly pouze v týlu parcely a lze je rozdělit na dvě skupiny.

Obilnice. Jde o výkopy vakovitého (č. 509–539) a hruškovitého (506) profilu o maximálním průměru 1,8 (2,2) m a hloubce 3,6 m (obr. 47; 51; 52:5,7; 56:1; 57; 58:1a,b). Nacházely se blízko sebe, keramika v zásypu nevyklučuje časovou návaznost, možný je ale také určitý hiát. Obdobné objekty jsou ve městech úrovně Brna vzácností, ovšem přímo v Brně lze uvést analogii na parcele domu Josefská 8 se dvěma takovými objekty rámcově ze 14. století a výše uvedený objekt 36 dnes na parcele domu Starobrněnská 18, zde ovšem umístěný pod podlahu suterénu (Procházka 1996; 2000, s. 58). Zvláštností je pravouhle zalomený kanálek umístěný v horní části jámy č. 509, přerušené ovšem mladším objektem. Lze se jen dohadovat, že se v posledním úseku zalamoval směrem nahoru. Jeho funkce je nejasná, zatím se nám k němu nepodařilo najít analogie.

Patrně *zásobní jámy*, jakési sklípky, vyznačující se různým půdorysem (čtyřúhlý, oválný) a poměrně malou hloubkou asi původně kolem 1,7 m (obr. 51; 56:2; 58:2). Mezi vyhloubením staršího (č. 513) a mladšího (č. 507) byl více než stoletý hiát. I k nim najdeme v Brně analogie, a to v jižní části areálu minoritského kláštera. Jde o jámy č. 515 a 519, které ovšem pocházejí z 2. poloviny 13., nejvýše z počátku 14. století (Procházka, Zůbek 2011, 205). Příslušely k měšťanské zástavbě, která do počátku 14. století uvolnila místo mendikantskému konventu.

3.2. Charakteristika zděného suterénu⁶

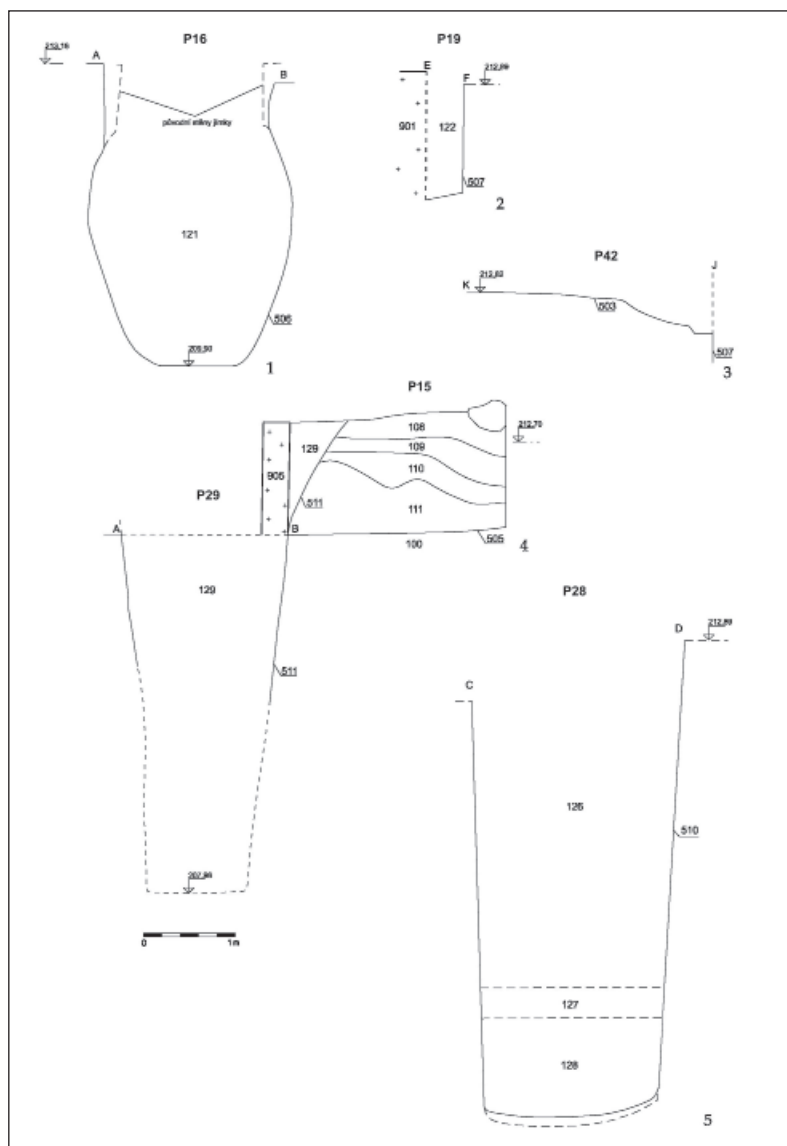
Podle analýzy Libora Hanáka (Hanák – Hanáková 1986, 25–29; též Koběrská 1973, 276, 277) by šlo o snad nejrozsáhlejší gotické suterénní konstrukce v Brně, což pozorování při demolici zhruba potvrdila. Při Kobližné ulici jde o čtyřprostorový jednotrakt o celkové délce 30 m (obr. 46: 2). Je tvořen čtyřmi obdélnými místnostmi, orientovanými vesměs kratší stranou ke komunikaci. Západní místnost (1.01) byla snad druhotně zmenšena vlo-

Obr. 56. Brno, Koblížná 3. 1 – řez jámou (obilnicí) č. 506; 2 – řez částí jámy č. 507; 3 – řez soujámím č. 503; 4 – řez jámou č. 511 narušující zásyp suterénu č. 505; 5 – řez jímkou č. 510.

Fig. 56. Brno, Koblížná Street 3. 1 – storage-pit No. 506; 2 – part of pit No. 507, section; 3 – complex of pits No. 503, section; 4 – cesspit No 511, section; 5 – cesspit No. 510, section.

žením západovýchodně orientované zdi, o níž se opírá severní pata valené klenby. Je pravděpodobné, že severní zeď místnosti, kladená v SHP víceméně hypoteticky do baroka, je zčásti gotického původu. Cihlová klenba zmenšené prostory měla západovýchodní orientaci. Sousední místnost 1.02 byla rovněž valeně zaklenuta, ovšem se severojižní orientací podélné osy. Je ze všech prostor nejdelší, ovšem její severní prodloužení s výstupem do dvora a pravoúhle zalomeným, chodbovým sklípkem je považováno L. Hanákem za renesanční. Místnost 1.03 s kamenným obvodovým zdívem byla klenuta čtyřmi poli křížové klenby na střední čtvercový pilíř. Východní místnost takřka shodných rozměrů rozčlenil obdélný, západovýchodně orientovaný pilíř na dvě místnosti, valeně zaklenuté, se západovýchodní orientací delší osy. Pilíř byl vně cihlový, v jádru L. Hanák předpokládal kamenné zdivo. Vyjma patrně v novověku prodloužené místnosti 1.01 se zdá, že severní obvodová zeď uličního traktu při Koblížné ulici tvořila jednu linii. Měli jsme tu tedy co do činění s reprezentativní gotickou stavbou o vnějších rozměrech 30 x 11,7 m, o jejímž detailnějším středověkém vývoji se žet můžeme jen dohadovat.

Gotickou substancí skrýval zřejmě i úzký trakt při Kozí ulici. Zcela nepochybně gotická byla východní obvodová zeď z lomového kamene, ke které byla přistavěna v týlu městiště cihlová renesanční jímka. Sama zeď porušila v severním úseku suterén staršího dřevohliněného domu, zaniklého ve 14. století; L. Hanák soudil, že gotické jádro obsahovala i protilehlá zeď a dvě příčky. Sekundárně byl tento trakt propojen z místnosti 1.07 do místnosti 1.03 uličního traktu chodbovitou místností 1.06. Závažné doplňující zjištění týkající se vnější obvodové zdi bylo učiněno v roce 2001. Sonda D1 před středem průčelí domu č. o. 1 zachytila pod povrchem vozovky, při své západní hraně, kamennou základovou zeď (904)

s nahodilým použitím cihel (o výšce 9 cm). Zeď byla postavena převážně za použití slepence Old-Red a nahodile i z krinoidových a říčských vápenců. Zdivo bylo spojováno oranžovou maltou. V severovýchodním koutě sondy ke zmiňované zdi přiléhá na spáru přízděný cihlový vynášecí pás (č. 903) směřující do prostoru ulice. V jižní části zdiva pak byl zachycen relikv náběhu valené cihlové klenby (č. 902). Obě posledně uvedené stavební aktivity lze klást do období novověku, pravděpodobně renesance. Při interpretaci nejstaršího zdiva (č. 904) můžeme uvažovat, že se mohlo jednat i o původně ohradní, parcelní zeď. Její konstrukce s charakteristickou maltou se vyznačuje rysy typickými pro brněnskou architekturu z přelomu 13. / 14. století. Přihlédneme-li k výskytu vysokých cihel, lze uvažovat nejspíše až o období po r. 1300. Pokud je zkoumaný úsek současný s částí severní, vzniklou nepochybně až po zániku sklepa dřevohliněného domu, mohli bychom uvažovat o výstavbě spíše v pokročilejším 14. století.

Středověkého původu bylo nepochybně i obvodové zdivo vnitřního traktu severního dvorního křídla. Severní obvodová zeď sklepa byla odkryta při zmíněném arche-

ologickém výzkumu; potvrdilo se její složení z lomového kamenného zdiva. Zeď porušila několik zahluobených objektů středověkého stáří, z nichž nejmladší se jevil objekt č. 12 rámcově z 14. století. Nejasné je původní ukončení sklepa na západní straně, kde dochovanou zeď kladl L. Hanák do baroka. Při severním konci parcely se nacházel obdélný dvorek, který byl komplexně archeologicky prozkoumán. Zděná zástavba se sem rozšířila až v době baroka, odhlédneme-li od východní ohradní zdi nepochybně gotického původu, která byla zapuštěna do zásypu mladšího z uvedených suterénů.

Vývoj středověké zástavby rozsáhlé rohové parcely lze rekonstruovat jen ve velmi hrubých obrysech. Lze soudit, že nejstarší jádro se nacházelo při Koblížně ulici, největšího rozsahu dosáhl dům asi až v pozdní gotice. Je však velmi pravděpodobné, že podél východní strany arey byla ve 14. století postavena ohradní zeď.

Ve dvou sondách, realizovaných v rámci projektu „Sance brněnského podzemí, blok 34“ se r. 2001 podařilo zachytit části zástavby na západní straně Kozí ulice tak, jak je známa ještě z plánu stabilního katastru z r. 1825 (Holub et al. 2002, 101–103; Merta 2002).

Sonda D1 před středem průčelí domu Koblížná 1 zachytila obvodovou zeď východního křídla někdejšího Althannského paláce (Koblížná 3), je nepochybně gotického původu.

3.3. Historie parcely

Poměrně velká nárožní parcelu (plocha 1002 m²) příslušela ve středověku do 3. městské čtvrti zvané Běhounská (quartale Cursorum)

Majitelé do počátku 16. století

Při určení majitelů v letech 1348–1365 lze vyjít z rekonstrukce O. Vičara (1965, 269, 281; 1966, 263; městiště č. 102 v rámci 3. čtvrti).

1343, 1345, 1348, 1350–1358 Jakub (*Jacobus*) Swerczer; roku 1354–1358 zde žil jeho pokrevní příbuzný (*cognatus suus* v letech 1354 a 1355) Mořic (*Mauricius*; Mendl 1935, s. 6, 23, 46, 117, 118, 177, 188, 196, 203, 213, 222, 229, 237, 245, 253).

1365, 1367 vdova po předchozím majiteli (Mendl – ed. 1935, 340; Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 129). Majetek přiznaný v berní knize z roku 1365 ilustruje vysoké postavení zemřelého v rámci brněnského měšťanstva. Parcela byla oceněna na 17 hřiven, dále je zmíněn poplužní dvůr před Běhounskou branou za 130 hřiven, vinice v Židencích za 10 hřiven, další v Hustopečích za 6 hřiven a další tamtéž za 12 hřiven, nehledě k množství rent; celkově byla položka „hereditas“ vdovy oceněna na 212 hřiven. V rámci městiště je zmíněn sad (*area Jeclini Swerceri ubi ortus*), jediný ve vnitřním městě. Žili zde podnájemníci Ticzo zeť Salcerův, (*gener Salcerii*) s movitým majetkem 20 hřiven, dále Jacobus řečený Wolf s vinicí v Hustopečích za 3 hřivny, s movitým majetkem v hodnotě 14 hřiven a konečně Pešek Markův (*Pesco*

Marci). Posledně uvedený vlastní 5 čtvrtí vinic v Němčicích v hodnotě 3 hřivny a pobírá desátek z osmi vinic tamtéž v hodnotě 17 hřiven; jeho *hereditas* byla oceněna na 20 hřiven). Je zjevné, že podruží neřadilo automaticky obyvatele do nejchudší vrstvy. Ocenění městiště spadá podle J. Dřímala do 3. nejvyšší skupiny zahrnující 65 měšťanů, ve vyšších kategoriích nacházíme jen 12 majitelů (Dřímál 1964, 197). Jen výši nemovitého majetku včetně platů (movitý nebyl uveden) se vdova po Jakubu Swerczerovi řadila do 5. nejvyšší kategorie poplatníků, stejně nebo výše bylo oceněno pouhých 10 měšťanů (Dřímál 1964, 194).

Také roku 1367 zde s vdovou žili podnájemníci Jakub (*Jacobus*) Wolf, obchodník Pešek ze Znojma (*Pesco de Znojma mercator*), Pešek Markův (*Pesco Marci*). Jde snad o potomstvo významného brněnského patricije Oldřicha Schwarze. Sám Jakub Swerczer byl v letech 1347–1357 radním, jinak se zabýval obchodem a ve svých rukou soustředil značný majetek; roku 1359 byl již mrtev. Rodina Swerczerův příslušející k tzv. starému patriciátu v pojetí Jaroslava Mezníka zasedala v městské radě v několika generacích v letech 1328/1318? / do šedesátých let 14. století a ještě v roce 1375 nacházíme mezi poplatníky brněnské čtvrti Mikuláše (*Nicolaus*) Swerczera (Flodr 1993, 242, 243; 2005, rejstřík s. 931; Mezník 1962, 255; Vičar 1965, 282; 1966, 263; rkp. 15, fol. 18v.).

Sled majitelů z dalších rejstříků let 1375, 1376, 1387, 1389 a 1432 nelze spolehlivě vypracovat. Jen odhadem můžeme vzhledem k pozici domu v závěru seznamu poplatníků 3 čtvrti předpokládat, že v rejstříku z roku 1432 dům vlastnil některý z řemeslníků. Pokud by zde zaznamenaný poplatník na stejné pozici jako měšťan v BK 1442–1477 také náležel k našemu domu, šlo by o krčmáře Alberta; v jeho domě byl před rokem 1432 podnájemník. V úvahu ovšem připadají i jiní, mezi nimiž najdeme soukeníka či kožešníka (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 676, 677). Až roku 1442 jsme na pevnější půdě, kdy díky byť nepřesným výpisům A. Gödla víme, že dům vlastnil soukeník Nikuš (*Nikusch*) v odhadní ceně 60 hřiven, další majetek se zde však nezmiňuje (rkp. 8, f. 64 r). Jde o výrazně nadprůměrnou, ovšem v rámci Brna té doby nikoliv špičkovou hodnotu domu (Dřímál 1964, 53, tab. 13 uvádí maximum ve výši 210 hřiven). V BK 1442–1474 následoval za Nikušem opět soukeník Matěj Bradatý, snad potomek předchozího (*Mathie Barbatus, Matieiku tuchmacher, Mikeš bradatý, Matiegek pan-nifex*), bezpečně doložený v mezidobí rejstříky R 1471 a R 1487 i pozicí na prvním místě v BK 1477–1509 (rkp. 23, f. 12r; 1487: rkp. 24, f. 32r; rkp. 9, f. 88v). V BK 1442–1474 měl jeho dům již cenu 200 hřiven – toto výrazné zhodnocení by mohlo naznačovat pozdně gotickou přestavbu, vznik dalších křídel podél Kozí ulice a na severní straně dvora. Podle berní knihy z roku 1477 jen tři domy dosahovaly vyšší hodnoty (Dřímál 1964, s. 68, tab. 19). V podruží se u něj setkáváme k roku 1479 s krejčím Ondřejem (*Andre*); rkp. 23, f. 32r), roku 1487 s Vavřincem téhož povolání (*Laurencius*; rkp. 234, f. 32r). Matěj Bradatý byl soukeníkem a váženým brněnským měšťanem zřejmě českého původu, vykonavatel závětí koželu-

ha Ondřeje (*Andre*; 1484, zápis německy), Jana Holého (1478, zápis česky) a Jílka, syna koželuha Martina (zápis česky, 1495; Flodr – ed. 2010 s. 480, č. 882; č. 791; s. 54, č. 950). Podle berní knihy založené roku 1442 vlastnil ještě dvě čtvrtky vinic v Blučině za 35 a 56 hřiven a jednu v Židlochovicích za 33 hřiven. Celkem tedy bylo jeho nemovité vlastnictví oceněno na 324 hřiven. Stejnou nebo vyšší hodnotu měly v Brně roku 1442 vinice jen 31 měšťanů a srovnatelné celé jmění jen dvanáct nejbohatších (Dřimal 1964, 230, 239). Podle údaje “*de artificio*“ vykonával řemeslo, byť je otázkou, zda sám pracoval. K roku 1477 přiznal opět dům za 200 hřiven, dvě čtvrtky vinic v Blučině v předešlé hodnotě, v Židlochovicích přidal další vinici v hodnotě 37,5 hřivny. Navíc již měl dům v Široké, dnes Jezuitské ulici za 30 hřiven a další na předměstí v Koželužské ulici dokonce za 50 hřiven, tedy mezi dnešní Křenovou a Malinovského náměstím blíže k Cejlu (rkp. 8, f. 64r; rkp. 9, f. 88b). Jeho majetek tedy dosahoval 441,5 hřivny, z toho vinice 181,5 hřivny. Celkově tedy patřil do skupiny patnácti nejbohatších měšťanů, v držbě vinic 37 obyvatel, a to ve druhé nejvyšší kategorii (Dřimal 1964, 244, 245, 254).

V letech 1498–1508 patří dům rovněž řemeslníkovi pracujícím se sukrem, postříhači Jindřichu Reissovi (*Hainricus Rays*, *Hainrich Rays*), v podruží bydlí roku 1504 opět krejčí Wolfgang Schmid. V BK 1474–1510 Reiss platil z řemesla, a to postříhačství vzácných barevných suken (*de pannicidio praecioso colorato*); jeho dům měl hodnotu 150 hřiven. Od předchozího vlastníka získal také vinici v Židlochovicích za 37,5 hřivny a čtvrtinu vinice v Blučině za 35 hřiven, ovšem v Židlochovicích měl další vinice v jiných tratích než Barbatu, a to v jedné trati pět čtvrtin za 100 hřiven, v jiné poloze dalších pět čtvrtin a osminu přikoupenou od sirotků po Arnoštovi z Poděbrad celkem za 45 hřiven. Jeho přiznaný majetek měl tedy odhadní cenu 367,5 hřivny, z toho vinic dokonce 227,5 hřivny, což by ho k roku 1477 zařadilo do první skupiny vlastníků zastoupené jen 14 měšťany. Podle Dřimalovy analýzy téhož pramene by v celkovém nemovitém jmění stanul v sedmé nejvyšší kategorii. Více nebo stejně mělo tehdy jen 17 měšťanů. Jindřich Rays byl radním na sklonku 15. století; k roku 1501, kdy je svědkem závěti Anny Hanuškovy (*Anna Hanuschkyn*), se nazývá členem staré rady (Flodr – ed. 2010, s. 560, č. 970).

Vidíme tedy dvě zajímavé věci. První je kontinuita řemesel souvisejících se sukrem u tří po sobě následujících vlastníků v dlouhém období zhruba 70 let. Přitom nelze vyloučit, že zde představitel oděvní specializace žil již roku 1432; pak by šlo o období ještě nejméně o desetiletí delší. Druhou zajímavostí představuje skutečnost, že již ve 14. století zde sídlí představitelé měšťské elity. Nelze to sice zatím potvrdit pro období sedmdesátých a osmdesátých let tohoto věku, jednoznačně to však platí pro sledovaný úsek století patnáctého. Tehdy zde nacházíme představitele nejbohatších řemeslníků podnikajících v oblasti textilu a ukládajících svůj majetek do domů a vinic.

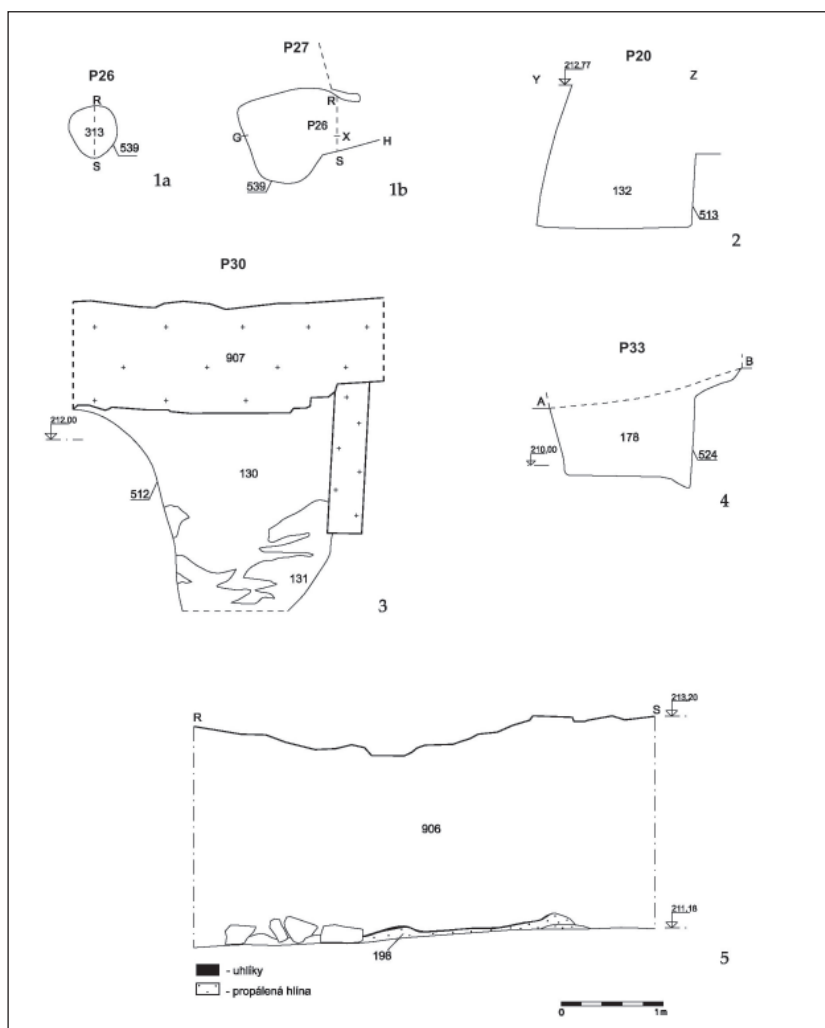
Obr. 57. Brno, Kobližná 3. Pohled z JZ na jámu (obilnici) č. 506.

Fig. 57. Brno, Kobližná Street 3. Storage-pit No. 506, looking northeast.

3. 4. Popis nálezové situace

Obj. č. 1 (výkop č. 500, křivá jamka č. 501; obr. 47; 48; 50; 52:1,2; 53)

Zachycen v SV části plochy při uliční čáře Koží ulice. *Charakteristika:* Zahloubený objekt asi čtyřúhelného půdorysu, jehož S ukončení neznáme vzhledem k porušení zdíveu sousedního domu. Východní strana byla narušena ještě středověkou kamennou zdí ohraničující měštitě u ulice Koží, J stěnu zasáhla barokní zeď S dvorního křídla Althannského paláce, s jejíž J lící se téměř kryje. SV kout porušila raně renesanční jímka 504. Severní úsek Z stěny porušila statická sonda v délce 1,6 m. Výkop lze vymezit na J a Z, na V lze soudit, že významně nepřesahuje parcelní linii vymezenou později gotickou zdí. Podle dochovaných částí Z a J stěny lze předpokládat, že i ostatní stěny byly svislé. Rovná podlaha nebyla kryta dusanou krustou. Blíže Z stěny (vzdálenost od středu 60cm) byla v podlaze odkryta sloupová jamka č. 501 lichoběžníkového profilu, o průměru 30–36 cm a hloubce 32 cm patrně konstrukční funkce. Vstupní rampu se nepodařilo doložit. Rozměry zkoumaného fragmentu: J strana 5,1 (6,1) m, Z strana 4,1 m; hloubka 2,2–2,5 m proti povrchu srašového podloží. Pokud by objekt končil na S a V parcelní hranic, jeho plocha by dosahovala 24 m². *Výplň:* v celé dochované výši ji tvořil mazanícový zával (č. 101), který vyplňoval i jamku č. 501 (zásyp č. 102). Spodní vodorovná část závalu byla označena č. 212 (sled odspodu: 100→500-501→501→102→212→101). *Stratigrafie:* výplň objektu porušila zeď 906 a jímka 504, jakož i jáma č. 507. *Interpretace:* suterén dřevohlíněného domu. *Datování:* v závalu keramika 13./14. století.

Obr. 58. Brno, Kobližná 3. 1a, b – řezy kanálkem č. 539 (součást zásobní jámy č. 509); 2 – řez jámou č. 513; 3 – řez P 30 jámou č. 512; 4 – řez jámou č. 524; 5 – nárys parcelní zdi č. 906 překrývající podlahu suterénu č. 500 (198 – drť vypálené mazanice s popelem uhlíky).

Fig. 58. Brno, Kobližná Street 3. 1a, b – sections of channel No. 539 (part of storage pit N. 509); 2 – pit No. 513, section; 3 – pit No. 512, section P30; 4 – pit No. 524, section; 5 – frontal view of wall No. 906 demarcating burgage pattern and covering floor of wooden cellar No. 500 (No. 198 – crushed burnt daub with ash and charcoal).

maximální šířka 1,2 m, hloubka 1 m, proti sprašovému podloží 60 cm. *Výplň:* tuhé plastické hlíny: středně žlutá (103), středně hnědočervená (104). *Stratigrafie:* porušuje výplň jámy č. 503. *Interpretace:* funkce nejasná. *Datování:* asi vrcholný středověk.

Část 2c (537)

Charakteristika: část soujámí jen zčásti zjištěného půdorysu; z rovné Z stěny vybíhá kruhovitý útvar o průměru 1,1 m; dno nerovné, na SZ prohlubeň s nepravidelně klesajícím dnem o relativní hloubce 2–19 cm. *Rozměry:* osa SSZ – JJV nejméně 2,5 m; hloubka 18–59 cm. *Výplň:* šedohnědá, nesoudržná, středně ulehlá, zlomky cihel, maltovina, plastická hlína (143). *Interpretace:* soujámí nejasné funkce. *Stratigrafie:* porušena jámami č. 500 a 507. *Datování:* 13. století.

Obj. č. 3 (534; obr: 47, 48)

Jáma byla z podstatné části vytěžena stavebními dělníky, s určitým zpožděním pod odborným dohledem, neboť do ní byla zapuštěna statická sonda; spodní část byla vybrána v rámci záchranného výzkumu. *Charakteristika:* šachta kruhovitého půdorysu. *Rozměry:* průměr nejméně 2,5 m, hloubka 4,6 m od povrchu podloží. *Výplň:* vrstvy č. 156, 157 – hnědá, ve spodní části (157) silně zbahnělá hlína v úrovni spodní vody. *Stratigrafie:* porušila výplň výkopu č. 505. *Funkce:* jímka. *Datování:* spodek 3. čtvrtina 13. století, svrchní úroveň spíše konec 13. století.

Obj. č. 4 (504; obr: 47; 48; 51; 52:6)

Charakteristika: jáma přiléhala k parcelní hranici v ulici Kozí. Obdélný půdorys, rovné dno, převážně cihlová vyzdívka 900. *Rozměry:* světlost nahoře 1,9 x 1,5 m,

Obj. 2a-d (502, 503, 537, 538; obr. 47: 2–5; 48; 52:3–5; 56:3)

Část soujámí s nejasnými vzájemnými vztahy.

Část 2a (502)

Charakteristika: fragment jámy oblého půdorysu s mísovitě vypuklou Z stěnou; porušen recentně statickou sondou. *Rozměry:* osa S – J – 1,4 m, hloubka od povrchu sprašového podloží 1,04 m, relativní proti dnu nejbližší prohlubně jámy č. 2c (502): 0,45 m. *Stratigrafie:* porušen výkopem č. 500. *Výplň:* plastická hlína, č. 143, 144. *Interpretace:* snad součást soujámí s obj. č. 2c, není to ale jisté. *Datování:* ojedinelá keramika v zásypech, snad rámcově 13. století.

Obj. č. 2b (č. 503)

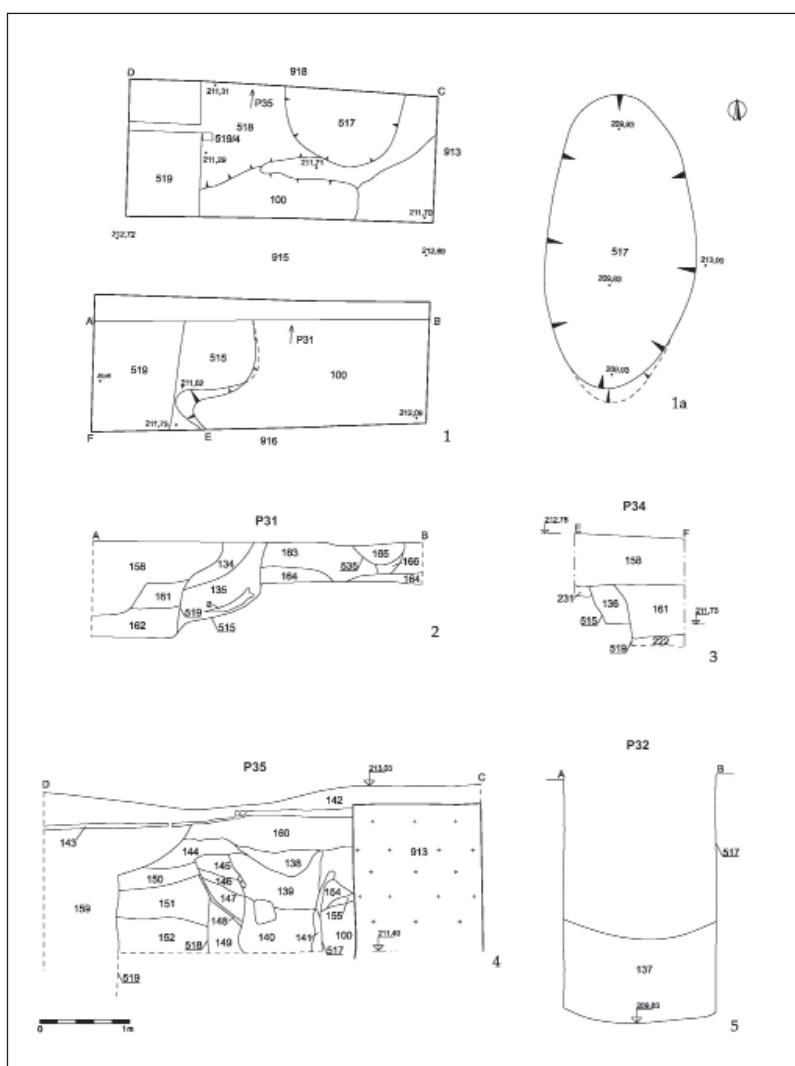
Charakteristika: fragment jámy na S okraji plochy, nejasná souvislost se soujámím č. 2c (537); porušeno jámou č. 1 (501). *Rozměry:* osa Z – V nejméně 1,7m; hloubka 1,14–1,44m (proti sprašovému podloží 0,64–0,94m). *Výplň:* plastická hlína (104). *Stratigrafie:* výplň porušena jámou č. 538.

Obj. č. 2b' (538)

Charakteristika: výkop obdélného profilu a svislých stěn rozpoznán jen v řezu na S okraji plochy. *Rozměry:*

Obr. 59. Brno, Koblížná 3. 1 – půdorys sondy 1/87 v úrovni podloží; 1a – půdorys jímky č. 517 v S části sondy v nižší úrovni; 2–4 – řezy v sondě 1/87; 5 – řez jímkou 517.

Fig. 59. Brno, Koblížná Street 3. 1 – plan of test pit No. 1/87 in loess layer – level; 1a – plan of cesspit No. 517 in northern part of testpit in lower level; 2–4 – cuts in testpit N. 1/87; 5 – cesspit No. 517, section.

u dna 1,5 x 1,2 m; hloubka 3,2 m. *Výplň*: hlína s maltovou drť, zlomky cihel a silně fragmentarizovanou keramikou (106); rašelinovitá hnědá hlína, funkční zásyp s četným sídlištním odpadem (107). *Stratigrafie*: výkop porušoval suterén č. 1 (500). *Interpretace*: jímka. *Datování*: vrstva 107 – první polovina 16. století, vrstva 106 – kolem 1600 až 1. polovina 17. století.

Obj. č. 5 (505), 536 (obr. 47–49; 54; 55).

Charakteristika: většina výkopu patrně čtyřúhelného profilu. J okraj odstraněn mladším zásahem pozdně gotického sklepa. Jáma se směrem k J zužuje. V SZ koutě rampovitá šíje, bez stupňů, její S okraj odstraněn výkopem č. 503. Rovná podlaha tvrdě udusaná. Stěny dochovány fragmentárně, patrně středně šikmé. Při Z a V stěně v podlaze žlábků po základových trámech. *Rozměry*: Delší osa S – J nejméně 6,4 m, stěny: S:4,2 m; V: >4,2 m; Z: 5 m; J:<3,6 m; délka vstupní rampy nejméně 1,3 m, šířka také 1,3 m; hl. proti podloží 1,3 m; žlábků při stěnách: šířka 20–25 cm, hloubka proti podlaze kolem 20 cm. *Výplň*: většinou plastické hlíny: středně žlutohnědá tuhá (108), středně hnědošedá – tuhá (109); středně žlutá tuhá (110), nesoudržná mazanícová drť (111), středně žlutohnědá tuhá (114), uhlíky (115, 118), středně žlutá měkká (116), středně šedožlutá - měkká (117). Významná je vrstva vypálené hlíny na podlaze (111) související s konstrukcí nadzemní části stavby, Tato uloženína překrývá výplň žlábků rázu žluté plastické hlíny, nevypálené. Vrstvička uhlíků na podlaze pokrývá i výplň žlábků. Téměř vodorovné uložení vrstev 108–110 naznačuje záměrné zasypání objektu. Do výplně č. 108 na Z okraji

výkopu č. 505 byla zapuštěna sloupová jamka č. 536 rozřezaná v řezu P9 (průměr 22, hloubka 60 cm); nejasné ukončení vrstev č. 109 a 110 nevylučuje, že jamka je zapuštěna do větší jámy o stejné hloubce a šířce asi 70cm. *Stratigrafie*: zásyp výkopu porušen jámami č. 508, 509, 511, 512 a zdmi č. 905 a 907. *Interpretace*: Pozůstatek suterénní části dřevěného, resp. dřevohliněného domu; žlábků v podlaze naznačují sloupkovou konstrukci. *Datování*: 2. čtvrtina 13. století.

Poznámka: Na podlaze ležela ostruha s bodcem a kulovitým vývalkem a prohnutými rameny, rámcově 1. polovina 13. století. Vrstva č. 2 podle keramiky vznikla asi po polovině 13. století.

Obj. č. 6 (506; obr. 47; 48; 56:2; 57)

Charakteristika: jáma ve svrchní úrovni i na dně kruhovitěho půdorysu a hruškovitého profilu se zúženým válcovitým hrdlem. *Rozměry*:průměr 1,8–1,9 m, hl. proti povrchu sprašového podloží 3,3 m. *Výplň*: tmavě hnědá měkká plastická hlína (121). *Stratigrafie*:porušena zdí č. 902. *Interpretace*: obilnice. *Datování*: 1. polovina či kolem poloviny 14. století.

Obr. 60. Brno, Kobližná 3. Pohled ze SZ na jámu č. 515 v úrovni sprašového podloží.

Fig. 60. Brno, Kobližná Street 3. Pit No. 515 at the level of the underlying loess, looking southeast.

Obj. č. 7 (507; obr. 47; 48; 56:2)

Charakteristika: jáma lichoběžníkovitého tvaru, stěny téměř svislé, v S rohu mírně skosené mísovité dno. Na Z straně ústí do výkopu kanálek související spíše s jámou (obilnicí) 9 (509). *Rozměry:* strany o délce 1,8–2,12 m, hloubka 1,4 m. *Výplň:* hnědá plastická hlína (122). *Stratigrafie:* patrně mladší než výkop 9 (509), porušil kanálek tohoto objektu. *Interpretace:* jáma nejasné funkce. *Datování:* 2. polovina 14. století.

Obj. č. 8 (508; obr. 47, 48)

Charakteristika: výkop pro cihlami vyzděný novověký kanál lemující jižní okraj plochy A, s orientací SZZ – JVV. Při Kobližné ulici se zalamoval přibližně k JV. Vnitřní světlost 89 x 56/70 cm, segmentová cihlová klenba. Směrem nahoru se mírně rozšiřoval. *Výplň:* rezavě hnědá písčité hlína na dně (123). *Stratigrafie:* výkop porušoval zásypy středověkých jam č. 505, 511, 512, 524. *Datování:* 19. století.

Obj. č. 9, 9a (509, 539; obr. 47; 48; 52:7; 55:1; 58:1a,b)

Charakteristika: zahluobený objekt nahoře kruhového půdorysu, dole oválného; v řezu vakovitý tvar, zprohýbané stěny. 2,28 m nade dnem (asi 1,1 m od původního povrchu černozemě) se na S straně nacházel kanálek (č. 9a=539), jehož přední část měla čtyřúhelný půdorys

o hloubce až 70 cm, max. šířce 1 m a výšce kolem 0,9–1 m. Strop mírně klesal k SSZ, dno lehce k JVV. Z této části vybíhal směrem o jámě č. 507, tj. k V směrem další úsek kanálku, oddělený od předchozího asi 26 cm vysokým stupněm. Měl vejčitý profil o rozměrech 50x45 cm, délka dosahovala nejméně 50 cm. *Rozměry:* průměr nahoře 2,2 m, u dna 1,54 m, hl. 3,3 m. *Výplň:* středně šedohnědá měkká plastická hlína (124), žlutá měkká plastická hlína (125); obj. č. 539 – žlutá a hnědá měkká plastická hlína (229). *Stratigrafie:* kanálek 539 (resp. jeho výplň) porušen jámou č. 507; samotný výkop č. 509 porušil suterén č. 505. *Interpretace:* obilnice. *Datování:* 13. /14–1. polovina 14. století.

Obj. č. 10 (510; obr. 47; 48; 56:5)

Charakteristika: obdélný půdorys, stěny mírně šikmé, dno rovné. *Rozměry:* v horní části 2,4 x 1,84 m, při dně 1,7 x 1,5 m, hloubka 5,15 m proti povrchu spraše. *Výplň:* hnědá hlína se zlomky žluté (126); tmavě hnědá rašelina (127); šedomodrá sprašovitá hlína proložená nejméně jednou vrstvou rašeliny (128). Vrstvy 127 a zčásti 128 souvisejí s funkcí jímky. *Interpretace:* jímka. *Datování:* 2. čtvrtina 13. století.

Jímka č. 11 (511; obr. 47; 48; 56:4)

Charakteristika: šachta kruhového půdorysu, stěny se kónicky zužovaly; dno nebylo dosaženo plošným odkryvem vzhledem ke spodní vodě, ale zjištěno raženou sondou. *Rozměry:* v horní části průměr 1,8–1,9 m, níže 1,5 m; původní hloubka dosahovala asi 5,1 m od povrchu sprašového podloží. *Výplň:* šedohnědá hlína s nálezy (129), funkční zásyp. *Stratigrafie:* jímka porušovala suterén č. 5 (505), její horní část odstranil výkop pro novověký kanál č. 508. *Interpretace:* jímka. *Datování:* 13. /14. století.

Jímka č. 12 (512; obr. 47; 48; 58:3)

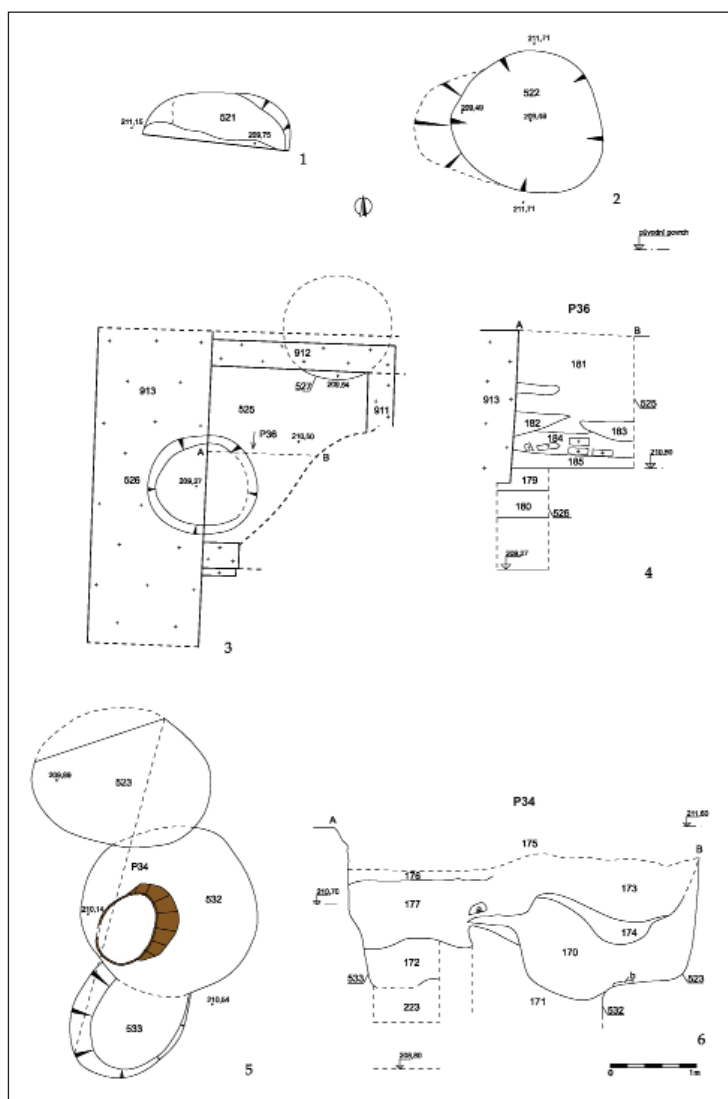
Charakteristika: fragment jámy, dokumentované jen v řezu při stěně pozdně gotického sklepa J křídla budovy, a to jen po úroveň 210 m n. m., tedy 3 m pod povrch sprašového podloží. Půdorys byl nahoře asi čtyřúhelný. *Rozměry:* Z – V osa činila nejméně 2,8 m. *Výplň:* plastické hlíny: středně hnědá tuhá, velké zlomky žluté (130), středně žlutá tuhá, drobký mazanice, klíny při okrajích výkopu (131); nemá ve zkoumané úrovni charakter funkčního zásypu. *Stratigrafie:* výkop porušil jámu č. 505, sám poničen zdí sklepa č. 907a, výkopem a zdivem č. 905 výkopu č. 508. *Datování:* vrcholný středověk. *Interpretace:* jímka.

Objekt č. 9b (13, 513; obr. 47; 48; 58:2)

Charakteristika: Jáma měla oválný půdorys, vakovitý tvar smírným podhloubením na S straně, rovnou podlahu. Svrchní část většinou odstranil výkop kanálu 508. Od obj. č. 509 výkop č. 513 oddělovala jen tenká sprašová přepážka, proražená otvorem asi při hloubení výkopu. *Rozměry:* osy půdorysu dosahovaly nahoře 1,6 a 1,5 m, hloubka proti povrchu sprašového podloží činila 1,4 m. *Výplň:* středně hnědožlutá tuhá plastická hlína (132).

Obr. 61. Brno, Koblížná 3. 1 – jímka č. 521; 2 – jímka č. 522; 3 – jímky č. 525, 526, 527; 4 – řez částmi výplň jímek č. 525 a 526; 5 – jímky č. 523, 532, 533; v jímce č. 532 zakreslena kád' v původní poloze; 6 – řez částmi jímek č. 523, 532, 533.

Fig. 61. Brno, Koblížná Street 3. 1 – cesspit No. 521; 2 – cesspit No. 522; 3 – cesspits No. 525, 526, 527; 4 – cesspits No. 525 and 526, sections of cesspit areas; 5 – cesspits No. 523, 532, 533; No. 532 depicts an insitu tub; 6 – cesspits No. 523, 532, 533, sections of cesspit areas.

Stratigrafie: porušen kanálem 508. *Interpretace:* zásobní jáma (?) *Datování:* 2. čtvrtina 13. století.

Objekt č. 14 (514)

Charakteristika: Spodek zhruba obdélné, zčásti cihlami obezděné jámy (zdi č. 908, 909), na dně dvě fošny č. 400, 401 orientované ve shodě s podélnou osou. *Rozměry:* 70x90 cm, hl. 70 cm od povrchu spraše. *Interpretace:*? *Datování:* novověk.

Objekt č. 15 (515; sonda III/87; obr. 59:1–3; 60)

Charakteristika: V sondě III/87 odkryta část jámy zahloubené do půdního typu a spraše. *Rozměry:* Osy půdorysu zkoumané části 1,4 a 0,9 m, hloubka nejméně 0,80 m. *Výplň:* žlutošedohnědá tuhá plastická hlína (134), hnědošedá tuhá plastická hlína s drobkou uhlíků a mazanice, s příměsí zlomků žluté hlíny (135). *Stratigrafie:* jáma porušila vrstvu č. 163 („zkulturněný“ půdní typ), jáma porušena výkopem č. 519. *Interpretace:* Jáma nejasné funkce. *Datování:* 1. třetina 13. století.

Objekt č. 16 (516; sonda I/87; obr. 59:1–3)

Charakteristika: zbytek jámy, dochoval se fragment V šikmé stěny a 30 cm široký výsek rovného dna. *Rozměry:* - *Výplň:* hnědožlutá plastická hlína, s uhlíky a drobkou mazanice (135). *Interpretace:* jáma nejasné funkce, pravděpodobně součást jednoho soujámí s výkopem č. 515. *Datování:* 1. třetina 13. století.

Obr. 62. Brno, Koblížná 3. Pohled ze S na skupinu jímek č. 523, 532, 533.

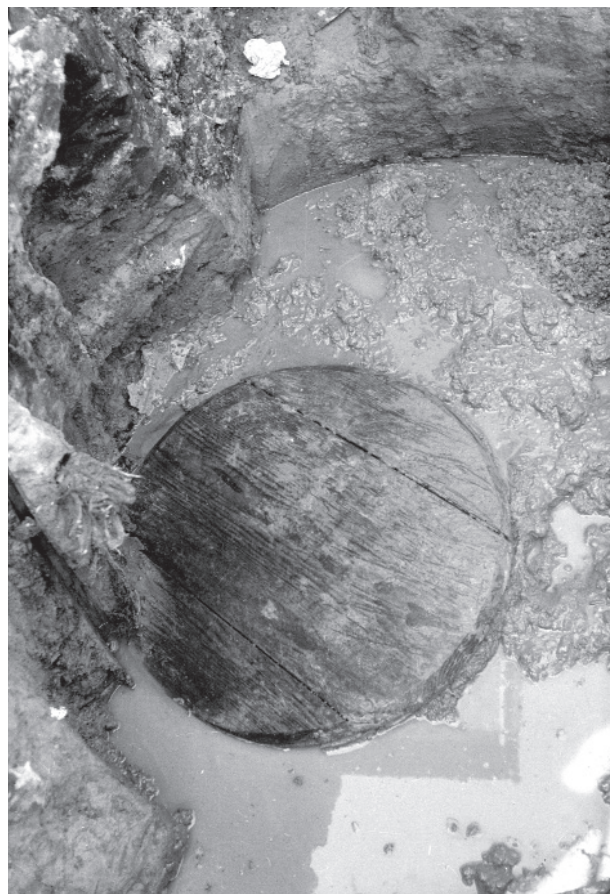
Fig. 62. Brno, Koblížná Street 3. View from north of a group of cesspits No. 523, 532, 533.

Obr. 63. Brno, Kobližná 3. Pohled ze SV na kád' v jímnice č. 523.

Fig. 63. Brno, Kobližná Street 3. Tub in cesspit No. 523, looking northwest.

Obr. 64. Brno, Kobližná 3. Pohled ze SV na dno kádě v jímnice č. 532.

Fig. 64. Brno, Kobližná Street 3. Bottom of tub in cesspit No. 523, looking northwest.

Jímka č. 17 (517; sonda I/87 řez P35; obr. 59:1, 1a, 5)

Charakteristika: jáma oválného půdorysu s mísovitým dnem. *Rozměry:* osy 2,9 x 1,7 m, hloubka 2,8 m. *Výplň* (popis vyjma vrstvy 137 viz v rámci P35 níže): 141, 145–149. Spodní část představovala hnědá rašelina s koncentrací náleží (137), zásyp související s funkcí. *Stratigrafie:* výkop jímnice porušoval soubor vrstev výplně jámy č. 518 (150–152) a vrstvy 154, 155, sama byla porušena jámou 537. *Interpretace:* jímka. *Datování:* kolem poloviny 14. století.

Objekt č. 18 (518; sonda I/87; obr. 59:1–4)

Charakteristika: část jámy, zachycen pouze výsek svislé J stěny, dna nedosaženo. *Rozměry:* osy fragmentu kolem 0,90 m. *Výplň:* plastické hlíny: středně šedohnědá soudržná, tuhá (151), středně žlutá soudržná (152). *Stratigrafie:* překryt vrstvou 150, výše porušen jímkou 17 (517). *Interpretace:* jáma nejasné funkce. *Datování:* 2. čtvrtina – kolem poloviny 13. století.

Objekt č. 19, 20 (519, 520; sonda I/87; obr. 59:1–4)

Charakteristika: část jámy, zachycena V část, V stěna svislá, dna nedosaženo. *Rozměry:* S – J osa fragmentu ko-

lem 3,8 m. *Výplň:* středně žlutá tuhá soudržná plastická hlína (159), šedá nesoudržná, kyprá maltovina (158), žlutá soudržná, tuhá plastická hlína (161), žlutohnědá tuhá plastická hlína (162). *Stratigrafie:* Jedna z nejmladších aktivit v sondě, porušila vrstvy 160. *Interpretace:* jáma na vápno? *Datování:* novověk, nejdříve pozdní 17. století.

Obj. č. 21 (521; obr. 61:1)

Charakteristika: část jámy oblého, patrně kruhovitěho půdorysu. *Rozměry:* průměr Z – V 1,68 m; hloubka 3,2 m. *Výplň:* středně hnědá měkká plastická hlína (167), středně šedá měkká plastická hlína (224); s funkcí spíše souvisí vrstva 167. *Stratigrafie:* porušena barokní zdí. *Interpretace:* jímka. *Datování:* 14. století.

Obj. č. 22 (522; obr. 61:2)

Charakteristika: šachta kruhového půdorysu s takřka svislými stěnami byla zachycena ve snížené úrovni asi 2,8 m pod recentním povrchem. V západní části vybíhal z objektu zaoblený výběžek vzniklý zhroutením stěny, byl vyplněn srašovým závalem č. 169. *Rozměry:* průměr 1,6–1,7 m, hloubka od povrchu středověkého terénu 3,1 m. *Výplň:* vespod vrstva zvodnělé, promodralé

sprašovitě hlíny (169); výše zbahnělá rašelina (215; zá-syp související s funkcí); nad ní hnědá hlína (68) a tmavě hnědá hlína (216), zlomek půdního typu; jejich vzájemný vztah není jasný. *Stratigrafie*: porušená zdi 918? *Interpretace*: jímka. *Datování*: 1. polovina 14. století.

Obj. č. 23a (523; obr. 61: 5,6; 62)

Charakteristika: objekty 23a-c (523, 532, 533) představují trojici jímek, prostorově těsně souvisejících. Byly zachyceny až v těžbou snížené úrovni asi 2 m pod dnešním povrchem (210,57–210,70 m). Všechny tři výkopy překrýval soubor šedých vrstev jílovité hlíny (173, 177). Půdorys válcovitého objektu 523 měl charakter elipsy, dno se mírně svažovalo. *Rozměry*: delší osa 1,2 m, původní hloubka nejvýše 3,5 m. *Výplň*: ulehlá až tuhá rašelina s četným sídlištním odpadem (170). *Stratigrafie*: jímka č. 523 porušovala objekt č. 532, vzájemný vztah jímek č. 532 a č. 533 bylo vzhledem k velmi blízkému charakteru výplně obtížné jednoznačně určit, nicméně prostorové narušení stojí mimo jakoukoliv pochybnost. *Interpretace*: jímka. *Datování*: 2. čtvrtina 15. století.

Obj. č. 23b (532; obr. 61: 5, 6; 62; 63, 64)

Charakteristika: Šachta měla kruhovitý půdorys, dno bylo dosaženo jen raženou sondou.

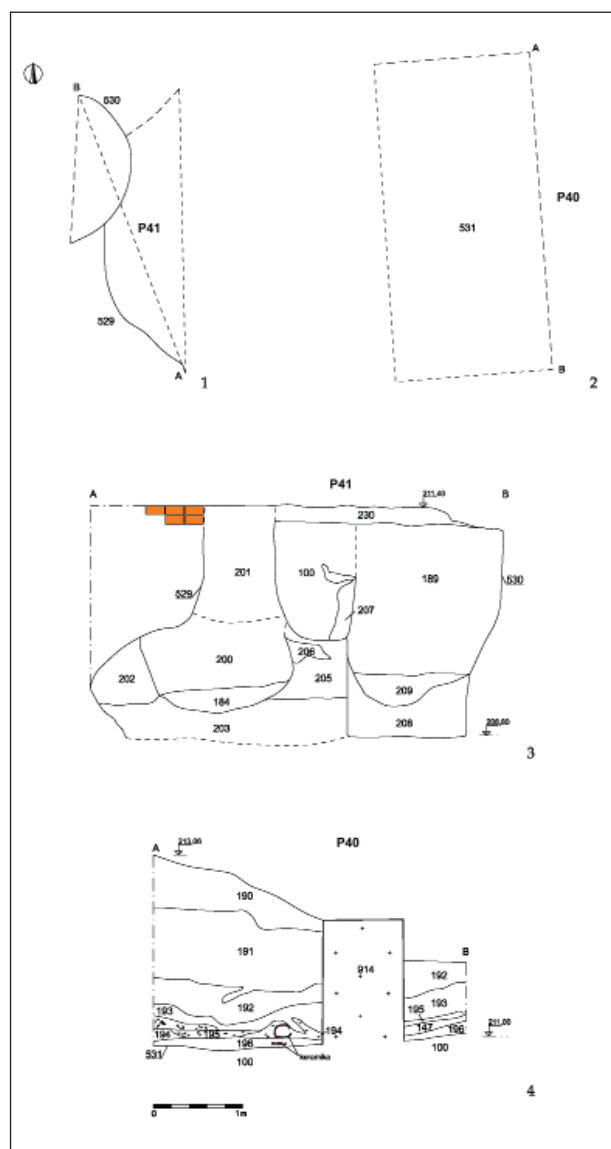
Rozměry: průměr 2 m, původní hloubka asi 5 m. *Výplň*: šedá a hnědá plastická hlína, takřka bez nálezů (171). Asi v úrovni 210,14 m n. m., tedy asi 3 m pod původním povrchem, byla při Z okraji šachty zachycena mírně zborcená kád' o výšce 1 m a průměru dna 90 cm. Kád' umožňovala patrně průběžné čištění fekální výplně jímky, ovšem zdroj hlavní masy záspy, který vznikl v době využívání objektu, není jasný. *Stratigrafie*: objekt byl patrně porušen jímkou 533. *Interpretace*: jímka. *Datování*: vrcholný středověk.

Obj. č. 23c (533; obr. 61:5,6; 62)

Charakteristika: jímka měla ve snížené úrovni oválný půdorys, směrem dolů se kónicky zužovala. *Rozměry*: osy půdorysu dosahují v horní části 1,5 a 1,25 m, blíže dna (209 m n. m.) 1,5 a 0,97 m, původní hloubka dosahovala necelé 4m. *Výplň*: středně hnědá – měkká plastická hlína, nestrukturovaná rašelina (172), středně šedá tuhá, soudržná plastická hlína (177), černošedá měkká soudržná nestrukturovaná rašelina (223). Druhá a třetí výplň souvisí s funkcí jímky. *Stratigrafie*: jímka porušila asi výplň jímky 532. *Interpretace*: jímka. *Datování*: vrcholný středověk.

Obj. č. 24 (524; obr. 48; 58:4)

Charakteristika: část jámy čtyřúhelného půdorysu, na S v horní části stupňovitě rozšířen. Při S stěně byl ve zhruba rovné podlaze žlábek profilu V, odchylující se od S stěny k J. Stěny byly mírně šikmé až svislé. *Rozměry*: osa S – J – 1,95 m, osa Z – V nejméně 0,9 m, hloubka 1,05–1,18 m. *Výplň*: žlutá měkká plastická hlína (178); nemá charakter funkčního záspy jímky. *Stratigrafie*: porušena zdi č. 904. *Interpretace*: jímka. *Datování*: 2. čtvrtina 13. století.

Obr. 65. Brno, Kobližná 3. 1 – jímky č. 529, 530; 2 – půdorys fragmentu suterénu No. 531; 3 – řez částmi jímek č. 529, 530; 4 – řez výplně fragmentu suterénu č. 531.

Fig. 65. Brno, Kobližná Street 3. 1 – cesspits No. 529, 530; 2 – plan of a part of a wooden cellar 531; 3 – section through cesspit areas No. 529, 530; 4 – section through a part of a wooden cellar No. 531.

Obj. č. 25 (525; obr. 61:3,4)

Charakteristika: jáma zkoumána po narušení zemními pracemi (odstraněna SV část). Jímka měla asi původně čtvercový půdorys, vymezený svislou smíšenou (dominantně cihlovou) vyzdívkou na maltu, v rozích svázanou; dno bylo rovné. Vlastní výkopová jáma byla na S a J straně ještě o 10 cm širší a mezera vyplněna litým zdivem č. 912. Síla vyzdívky odpovídala délce cihly. *Rozměry*: rozměr S – J orientované strany zevnitř 2,0 m, s vyzdívkou 2,7 m (cihly 28–29 cm x 14,6–15 cm), dochovaná

část Z – V stěny zevnitř 1,8 m, zkoumáno max. 1,7 m výplně měřeno ode dna. *Výplň*: plastické hlíny: středně hnědá měkká, soudržná (181), středně hnědá měkká (182), středně hnědá měkká (183), středně šedá měkká (184), středně hnědá nesoudržná, kyprá, četně sídlištní odpad (185), výplň mezi vyzdívkou č. 911 a stěnou výkopu na S a J straně vyplněna zlomky cihel zalitých maltou 912. *Stratigrafie*: porušila výplně jímek č. 526 a 527. *Interpretace*: jímka. *Datování*: 16./17. století.

Obj. č. 26 (526; obr. 61:3, 4)

Charakteristika: byl zkoumán pouze malý zbytek spodní části objektu kruhovitého půdorysu se šikmými stěnami: horní část odstranila mladší, renesanční jímka č. 525. *Rozměry*: osy 1,26 x 1,12 m, na dně 1,06 x 0,92 m, relativní hloubka zkoumaného zbytku 1,23 m, od povrchu spraše 3,7 m. *Výplň*: do horní části výplně proklesával zásyp zmíněné mladší jímky (179). Zbývající část výplně měla charakter šedohnědé vlhké až mazlavé hlíny s nálezy, patrně funkční zásyp jímky (180). *Stratigrafie*: jáma porušena jímkou 525 a zdi 913. *Interpretace*: jímka. *Datování*: kolem poloviny 14. století.

Obj. č. 27 (527; obr. 61:3)

Byl jen dokumentován okraj jímky, porušený jímkou 525, v úrovni jejího dna. *Charakteristika*: pravděpodobně kruhový půdorys. *Rozměry*: průměr v zachycené úrovni dosáhl 1,7 m, dno se nacházelo 96 cm pod úrovní dna jímky č. 525; původní hloubka od povrchu spraše činila asi 3,45 m. *Výplň*: středně hnědá měkká plastická hlína (186), výplň odpovídající funkci jímky. *Stratigrafie*: jímka (výplň) byla porušena jímkou č. 525 a zdívem 913. *Interpretace*: jímka. *Datování*: vrcholný středověk.

Obj. č. 29 (529; obr. 65:1, 3)

Charakteristika: jímka zkoumána jen na V okraji a v neúplném řezu, tvar stěn nejasný, dna nedosaženo. *Rozměry*: průměr nejméně 2,5 m, hloubka od povrchu spraše nejméně 2,6 m. *Výplň*: plastické hlíny: středně šedá měkká (184), středně hnědá tuhá (201), středně hnědá měkká (200), středně žlutá měkká (202), středně šedá tuhá jílovitá (203, 204), středně hnědá – měkká (205), středně žlutá měkká (206, 207); výplně 18 č. 4 a 203 souvisejí s primární funkcí jímky. *Stratigrafie*: výplň porušena jímkou 530 a barokním zdívem 910. *Interpretace*: jímka. *Datování*: 1. polovina 14. století.

Obj. č. 30 (530; obr. 65:1, 3)

Charakteristika: válcová jímka, nahoře se rozšiřující (druhotně?) asi kruhového půdorysu, rovné dno. *Rozměry*: průměr v horní asi zčásti rozrušené části 1,6 m, na dně 1,3 m, hloubka 4,2 m. *Výplň*: plastické hlíny: světle hnědá měkká (189), středně šedá měkká, velké zlomky hnědé (209), středně hnědá měkká prachová (208); poslední dvě výplně souvisejí s primární funkcí jímky. *Stratigrafie*: jímka porušila zásyp jímky č. 529, sama byla protáta barokním zdívem 910. *Interpretace*: jímka. *Datování*: 1. polovina 14. století.

Obj. č. 31 (531; obr. 65:4)

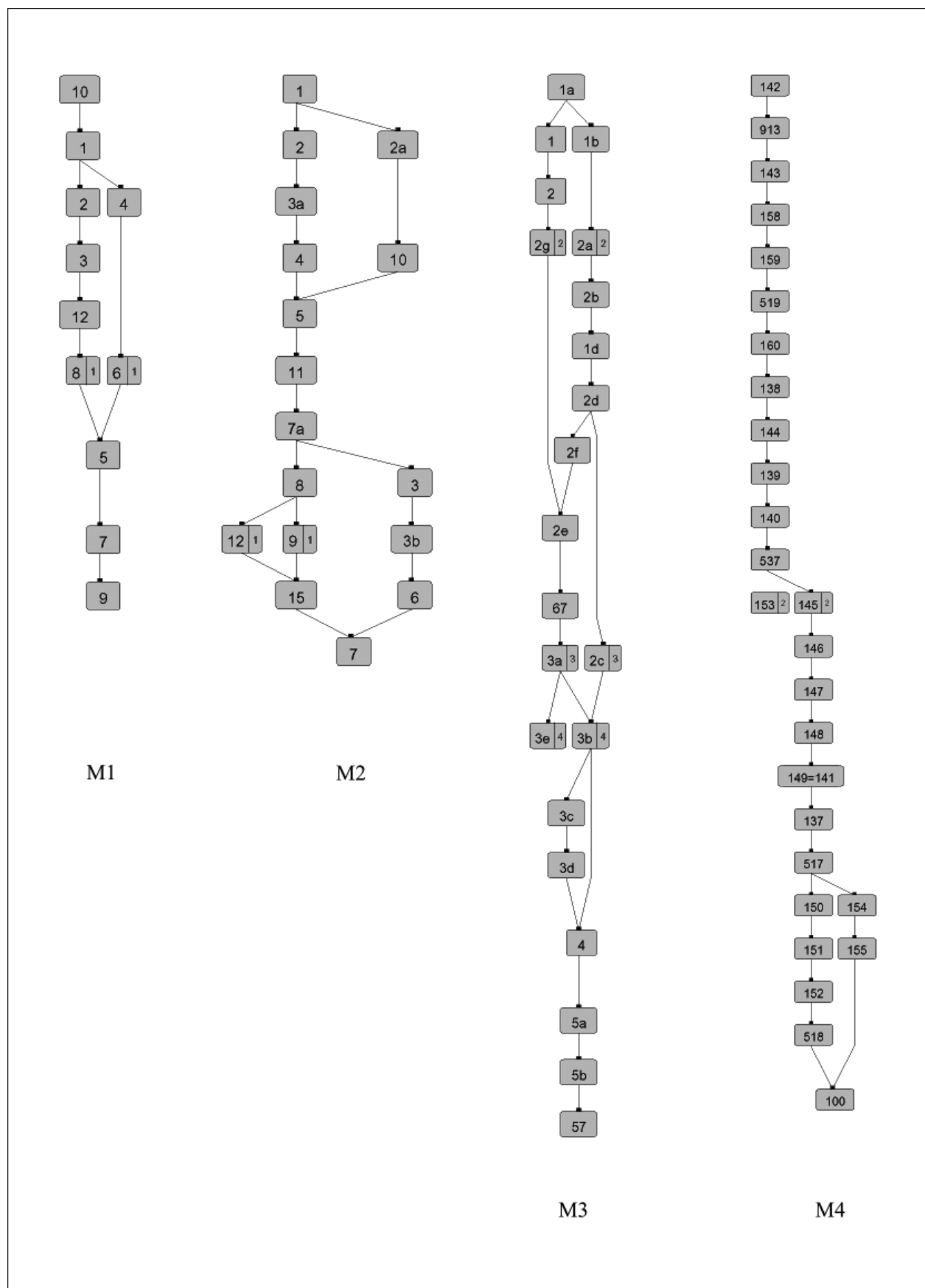
Charakteristika: Zkoumána menší část zahluobeného objektu, v podstatě výsek výplně a rovné dno. Na nejstarší podlaže spočívala vrstva žlutošedé plastické hlíny s ojedinelými zlomky keramiky o síle 6–15 cm z doby užívání objektu a teprve na ní spočíval požárový zával. Na J straně se podlahy mírně zvedaly. *Rozměry*: minimální rozměr S – J dosahoval 3,5 m; ve směru Z – V byl zásyp výkopu sledovatelný v délce 1,4 m; zásyp byl zkoumán 1,5 m nad podlahou, ovšem hloubka proti povrchu spraše musela dosahovat zhruba 2 m, včetně půdního typu kolem 2,3 m. *Výplň*: v horní části šlo převážně o zlomky vypálené hlíny, mazanice (191); černohnědá hlína (193), středně šedohnědá soudržná plastická hlína (192), šedohnědá tuhá plastická hlína (196, 197), naspodu shořelé a zuhelnatělé dřevo (194) a zuhelnatělé obilí (proso tvořící kumulaci; 195⁷). *Stratigrafie*: porušen barokními zdívy na S, V i J. *Interpretace*: suterén dřevěného domu, zaniklý požárem. *Datování*: 13./14. století.

Obj. 537 (sonda 1/87, P35, obr. 59:4). Jde o jámu vyhloubenou do výplně jímky č. 17 (517), dokumentovanou jen v řezu. *Charakteristika*: šachta se zhruba svislými, zprohýbanými stěnami. *Rozměry*: šířka v řezu 0,8–1 m, hloubka nejméně 1,1 m, dno nezjištěno. *Stratigrafie*: porušuje výplň jímky č. 517 (počínaje vr. 145). *Interpretace*: původně nedostatečně odlišena od výplně jámy 517, snad doklad částečného čištění jímky 517. *Výplň*: zelenošedá – nesoudržná, kyprá hlína se zlomky kamenů, metabazity (139), hnědožlutá měkká, soudržná plastická hlína (140). *Datování*: 2. polovina 14. století?

Sonda 1/87 (obr. 59; 60)

Byla vytyčena na obdélném půdorysu 3,6 x 3,5 m a smíšená zeď Z dvorního křídla paláce ji dělila na dvě části – severní (3,3 x 1,4 m) a jižní (3,6 x 1,5 m). V severní části nebyla dozkoumána zcela na úroveň den všech zahluobených objektů, nýbrž jen do hloubky asi 2 m (211, 23 m). Následně, po odtěžení terénu zemním strojem, byl vypreparován zbytek jámy 517 asi z úrovně 210,53 n. m (na S) – 210,90 m (na J). Zahrnuje zahluobené objekty 515–520, 537.

Vrstvy a výplně řezů P31, 32, 34, 35 (obr. 66: stratigrafická matice M4 profilu P35): sprašové podloží (100); maltovina se zlomky cihel (patrně dodatečná výplň do prokleslého staršího zásypu, 138); zelenošedá – nesoudržná, kyprá hlína se zlomky kamenů, metabazity (139); hnědožlutá měkká, soudržná plastická hlína (140); žlutá hlína s příměsí šedohnědé (141); šedohnědá hlína se zlomky cihel, drobků a zlomky malty (142); černohnědá hlína se zlomky cihel, drobků a zlomky malty (143); tmavě hnědá tuhá plastická hlína (144); středně žlutá hlína s velkými zlomky šedohnědé (145); tmavě šedá hlína (146); šedohnědá hlína (147); červenohnědá nesoudržná, středně ulehlá mazanicová drť (148, 150); žlutá hlína s velkými zlomky šedohnědé (149); středně šedohnědá, tuhá hlína s uhlíky a zlomky žluté hlíny (151); žlutá tuhá hlína s uhlíky (152); středně hnědá hlína (153); středně šedohnědá, tuhá hlína (154); středně žlutá, tuhá hlína

Obr. 66. Stratigrafické matice. M1 – M3 Dominikánská ulice, M4 – Koblížná 3. M1: profil P3/V –VI; M2 – profil P4 /A–B; M3 – P34, 35; M4 – sonda 1/87, profil P35.

Fig. 66. Stratigraphic matrix. M1 – M3. Dominikánská street, M4 – Koblížná street 3. M1: section P3/V –VI; M2 – section P4 /A–B; M3 – P34, 35; M4 – testpit 1/87, profile P35.

(155); žlutohnědá hlína s uhlíky, kaménky, zlomky cihel (156); tmavě hnědá nestrukturovaná rašelina (157); šedá nesoudržná maltovina se zlomky cihel (158); středně žlutá hlína se zlomky vápna (159); středně hnědá hlína s průměsí maltoviny, malými kaménky (160); žlutá hlína (161); žlutohnědá hlína (162); tmavě šedohnědá tuhá plastická hlína (163); žlutošedá tuhá hlína (164); žlutá hlína s uhlíky (165); tmavě šedohnědá hlína s uhlíky a zlomky žluté hlíny (166); středně hnědá měkká hlína s uhlíky (167); smíšené, převahou cihlové barokní zdivo (913). *Stratigrafie*. Bázi stratigrafické sekvence představoval půdní typ na spraši, přeměněný do značné míry na "kulturní vrstvu" z počátku 13. století s rozlišitelnými dílčími složkami (163, 164, 155, 154). Byla porušena jámou č. 515 (135, 134) z téhož časového horizontu), zjištěnou v J části sondy. V S části sondy byla vrstva č. 154 porušena jámkou č. 517 (sled vrstev odspodu 137, 149–141, 148, 147, 146, 145–153), datovanou do pokročilého 14. století. Nejasný je vznik vrstvy č. 153 pokračující mimo vlastní šachtu jámky č. 517, snad ji lze ztotožnit s uloženinou 145. Výkop č. 517 porušil jámu č. 518 (sled 152, 151, 2. čtvrtina 13. století) a její výplň kryjící vrstvu 150 (2. polovina 13. – 1. polovina 14. století?), rázu zlomků vypálené mazanice, naznačující přemístění trosek požárem zničené dřevohliněné stavby. Z řezu P35 vyplývá, že do již zaplněné jámky č. 517 byla vyhloubena mladší jáma č. 537 (140, 139). Následovala uloženina č. 144, porušená jámkou č. 538 (138) snad stejně jako krycí navážka již novověkého stáří. Vrstvu č. 160 porušila barokní jáma na vápno č. 519 (159, 158, 161, 162). Vyšle ležela uzavírací vrstva hlíny se zlomky cihel apod. (143) a stavební suť vzniklá již po demolici Althanského paláce (142).

4. Závěr

Navzdory neúplnosti odkryvů z počátku soustavného zájmu o historické jádro města Brna přinesly lokality Dominikánská 11–19 a Koblížná 3 četné důležité poznatky o vývoji parcelní zástavby středověkého Brna.

Z písemných pramenů vyplývá, že od čtyřicátých let 14. století do konce středověku žili ve zkoumané části Dominikánské ulice řemeslníci městské střední vrstvy občas s podruhy. Jednotlivé profese se ve 14. století střídaly bez jakékoli zákonitosti, v 15. století sílí podíl potravinářských řemesel a zejména na sklonku 15. století se v domech D15b, D17 a D19 usazují hojněji sladovníci. S tím souvisí i určitý sociální vzestup alespoň části zdejších obyvatel odrážející se v poměrně hojné držbě vinic. Vlastnictví domů bylo obvykle jednogenerační, vzácně dvougenerační a v průměru nepřesáhlo 12 let, přičemž nepozorujeme významný rozdíl mezi situací let 1343–1389 a 1432–1504. V některých případech se podařilo doložit přestěhování měšťanů do jiných domů v rámci města.

Proti tomu alespoň ve 14. století na Koblížně 3 žili příslušníci významného rodu městské „radní vrstvy“. Také v 15. století zde zaznamenáváme příslušníky vyšší vrstvy se zastoupením radních, ovšem tentokrát se zabývající především soukenictvím či barvením kvalitních suken. Také oni vlastnili vinice, ovšem přinejmenším poslední dva ještě ve větším rozsahu než řemeslníci z Do-

minikánské ulice. V letech 1442–1508 se zde vystřídali pouze tři majitelé.

4.2. Poznatky o vývoji reliéfu zkoumaných městišť jsou jen torzovitě. Na Dominikánské ulici byl růst terénu sledován ve 13. a (první polovině?) 14. století, na Koblížně ulici ve střední části arey rovněž (do 2. poloviny 14. století), zatímco stoupání směrem k severu doprovázel spíše pokles tvorby povrchových uloženin. Překvapivě málo dokladů se podařilo získat o zpeřňování povrchu parcel; lze uvést jen jednu vrstvu šterkového posypu na půdním typu z D 15 a Starobrněnské 18. Rekonstrukce vývoje původních parcelních hranic zkoumané části Dominikánské ulice je možná jen zčásti. Je zjevné, že ani stav před rozsáhlými změnami v 80. letech minulého století neodpovídá ve všech směrech středověké skutečnosti. Původní hranice lze nejlépe stanovit na základě relikvů dřevohliněných a zejména zděných domů v předních částech arejí. Stav na počátku 13. století je nejasný, od 2. poloviny 13. století lze již uvažovat o šesti městištích. Nejasná je zejména příslušnost zadních částí parcel č. 479 (dnes Starobrněnská 18, dříve D 11 a 13?), č. 482 (dnes D 15), způsob členění již staletí spojených městišť D 15a /15b a vymezení zadních částí parcel domů D 17 a 19.

4.3. Z nezděné obytné zástavby byly zachyceny jen suterénní části dřevohliněných domů. Jejich rozmístění v parcele je značně různorodé – v čele, s mírným odstupem i v hloubi městišť. Pripustíme-li však, že ve všech, nebo většině případů je kromě jednoho až dvou nadzemních podlaží doprovázely další nepodsklepené části domů, pak umístění sklepů neodráží věrně (různorodou) pozici celých staveb, ale právě především podzemních podlaží. V každém případě pozice suterénů v dřevohliněných domech je v Brně různorodější než v raných zděných stavbách, které se rozvíjejí do hloubi arejí v návaznosti na objekty v čele parcel s podsklepením v drtivé většině při uliční čáře. Podstatně méně početné případy se zděnými podsklepenými jádry v zadní části uličních traktů se považují za analogie severoněmeckých kombinovaných domů, kde *kemenate* nebo lépe *Steinwerk* vzadu doprovází přední část domu ze dřeva (např. Ditmar-Trauth 2002, 34, 35; Rieger 2010, 117–119).

V některých případech však lze na základě umístění sklepa a v jednom případě snad i povrchové stavby (vr. 3 a 4 v řezech P3 a P4 na D 15) uvažovat o samostatných dřevěných či častěji dřevohliněných domech, ať již obytné, hospodářské nebo kombinované funkce v hloubi parcel (D15a/Starobrněnská 20 – obj. č. 15, D17 – obj. č. 63, D13 – Starobrněnská 18 – obj. č. 36, Koblížná 3 – obj. č. 505). Výklad funkce podsklepených domů v hloubi městišť, nijak se nelišících od staveb v předních částech, není jednoznačný. Jistě je nelze šmahem považovat za stavby jen hospodářské funkce, např. podsklepené špýchary (Holub et al. 2005, 55, 76, 78, 91). Je důležité, že se objevují jen v dřevohliněné fázi zástavby. S podsklepenými objekty vzadu, bez zřetelné vazby na uliční zástavbu se nesetkáváme jen v Brně a určení jejich funkce bývá ne snadné; u povrchových staveb bývá významnou indicií přítomnost otopného zařízení. V královském městě Uherské Hradiště (založeno 1257) se v Otakarově ulici 128 ve

2. polovině 13. století nacházel prokazatelně obytný dům uprostřed parcely, zatímco k čelu byla vysunuta chlebová pec. V týlu se nacházel další povrchový objekt s velkou vypálenou plochou podlahy při jihozápadní kratší stěně, avšak vzhledem k požárovému zániku celé stavby nejde patrně o topeniště. Další archeologicky zkoumané dřevěné domy postlokační fáze zástavby zde ovšem byly přisazeny k uliční čáře (Beroušek, Kováčik 1998; Procházka, Snášil 1984; Procházka 1996, 128–130).

Předpokládáme, že nejstarší jihomoravská měšťanská architektura se rozvíjela pod vlivem především z jihoněmeckých území. Dosud publikované příklady zde ukazují spíše aditivní princip vývoje dřevěné zástavby od hlavního domovního jádra při ulici. Přesto i odsud známe samostatné „zadní domy“ v hloubi parcel ve stylu „kemenate“. Někdy, a to zejména ve Freiburgu in Breisgau (např. v Salzstrasse 20), byl zadní povrchový dům vybaven topeništěm, ve dvoře ho doprovázel malý hospodářský objekt. Podsklepené stavby stály jak při hlavní ulici, tak i při vedlejší ulici této nárožní parcely (souhrnně Piekalski 2004, 42–76, Löbbecke 2005, 19, 20; 2007, 67–69). Složitá geneze plnohodnotného měšťanského domu byla dobře objasněna v některých severoněmeckých městech, zejména v Lübecku, kde se v oblasti tzv. Obchodnické čtvrti (Kaufleuterviertel) uvádí členitá zástavba v podstatě ještě dvorcového typu, např. ve Fischstrasse 8–14 se halová obytná stavba doprovázená případně ještě zadním přístavkem (Hinterhaus) nacházela při ulici, další, malý podsklepený objekt stál zcela v týlu parcely. Zde se uvažuje o funkci špýcharu, nevylučuje se ani role „druhořadé“ obytné stavby. Podsklepené objekty byly doloženy v týlu parcel i v jiných částech města (Legant-Karau 2010, 127–129, 145). Ještě kolem poloviny 13. století se setkáme se samostatným podsklepeným domem také v Braunschweigu (část Neustadt) na parcele Weberstrasse 10, kde se uvažuje o dílenské funkci. Nálezy kování dveří, skříně či truhly, jakož i pérových nůžek nože a lžícového vrtáku však podle našeho názoru nevylučují i obývání (Kablitz 2005, 150–153). Podsklepené objekty byly ojediněle odkryty v zadních částech parcel v periferních částech Wrocławu, aniž by byla objasněna jejich funkce (Piekalski 2004, 181). V západopomořanských městech se rovněž ve 2. polovině 13. století setkáváme s domy sloupové a zejména sloupkové konstrukce v zadních částech městišť. Vesměs se uvažuje o hospodářské funkci takových objektů, zejména při malých rozměrech, absenci topenišť či přítomnosti dokladů výroby. Jsou ale doloženy také stavby s topeništi (Kołobrzeg, Rynek 2B; Rębkowski 2001, 126, 127, 130, 134, 137, 138, 131–143). Ve srovnání s výše uvedenými městy Brno vyniká hojnějším výskytem a velkými rozměry přinejmenším části suterénů již v dřevohliněné fázi vývoje zástavby, což souvisí jednak s příhodným sprašovým podložím, jednak patrně i s orientací majitelů na výcep vína, skladovaného v sudech v podzemí (např. Flodr – ed. 2005, s. 577, č. 1702, k roku 1351; Flodr – ed. 2010, s. 274, č. 645; k roku 1461; Mendl – ed. 1935, 79–127; Merta, Peška, Procházka, 2013; Vičar 1971, 62).

4.4. Asi se sociálním postavením majitelů parcel souvisí v případě Dominikánské ulice 11–19 skutečnost, že nástup zděných domů zde nespádá do nejranějšího období rozvoje zděné profánní architektury v Brně, který klademe do doby kolem poloviny 13. století s možností výjimečného výskytu ve 2. čtvrtině tohoto věku (Merta, Peška 2001; 2003; 2009; Merta, Peška, Procházka v tisku; Procházka 2003). Pouze v případě sklepů v domech D11 a D13 lze hypoteticky uvažovat o první polovině 14. století, v ostatních případech se reálněji jeví až období po požáru roku 1356. Lze připomenout, že ještě k roku 1351 se uvádí v obvodu hradeb dřevěný dům jistého ochutnavače vína vedle kamenného a na některých arejích v okrajových města se zděné stavby neobjevily celý středověk (Flodr – ed. 2005, s. 777, č. 2329; Procházka – Zůbek 2012). S výjimkou domu D11 jsou zděná jádra přisazena k ulici a vždy podsklepena, což odpovídá v Brně rozšířenému úzu. Snad můžeme tento rys považovat za společný znak většiny raných zděných domů ve významných městech na středním Dunaji při vědomí skutečnosti, že většinou pracujeme s dochovanými torzy kombinované zástavby (Vídeň, Bratislava, Trnava; srov. Ferus, Baxa 2006; Mitchell 2006; Schön 2006; Staník 2006). Nelze ovšem v rané fázi vyloučit koexistenci s dřevěnými částmi, vzhledem k další stavební činnosti zničenými, byť kvalitních informací je v tomto směru stále nedostatek. V této souvislosti musíme připustit i přítomnost zástavby se zděným jádrem v hloubi parcely (Merta, Peška 2010; Lesák, Staník 2006; Staník 2006, 151, obr. 1, 152, obr. 2). Nálezové situace i některé rysy tří archeologicky zjištěných suterénů v předních částech parcel v Dominikánské ulici však naznačují, že alespoň tyto stavby zděné architektury spíše předcházely.

Bohužel jen málo pomáhají poznání vývoje brněnské středověké architektury dostupné informace o rozsáhlém gotickém domě v Kobližné 3, neboť nejsme schopni odůvodněně rekonstruovat jeho postupné rozrůstání v průběhu středověku. V každém případě však šlo alespoň v pozdní gotice v Brně rozsahem o výjimečnou stavbu s třemi křídly, ke které zatím známe jen málo analogií (např. Mečová 2, Merta, Peška, Procházka 2005, 183; Procházka, Borský et al. 2006, 247). Snad by se v takových případech již dalo hovořit o městském paláci.

4.5. Fekální jímka představuje typický jev středověkého evropského města, ovšem každá lokalita se vyznačuje v této oblasti specifickými rysy (souhrnněji např. Schütte 1986; Krajíc 2009, 261–263; Široký, R. 2000, 371–376). Brněnské jímky se objevují v kontextu měst zakládaných v obdobném časovém horizontu poměrně brzy, asi ve 2. čtvrtině 13. století, a to již jako v zásadě hotový útvar (analogicky např. Rostock – již kolem roku 1225; Mulsow 2004, 221; proti tomu ve Slezsku a v baltském Pomorí od 2. poloviny 13., čteněji od 14. století; Cembrzyński 2011, 74, 75; Marcinkowski 2005, 314). Byly tedy hloubeny velmi brzy po usazení prvních osídlenců z německých zemí a Románů (Valonů), které lze důvodně předpokládat již v první čtvrtině 13. století a souvisí s rychlým postupem urbanizace v následujících desetiletích (nejnověji Procházka 2009).

Pomineme-li počáteční etapu osídlení z počátku 13. století, jímky a další hospodářské objekty bývaly umístěny variabilně za obytnou zástavbou, přičemž občas pozorujeme trend k lokální kumulaci, případně k umístění k parcelní hranici. Přední pozice jímky 510 u uliční čáry Kozí ulice v rámci městiště Koblížna 3 ovlivnila snad nárožní poloha parcely, byť nemáme úplnou jistotu, že v dané době – kolem poloviny 13. století – nešlo o součást jiného městiště s čelem u Kozí ulice. Na základě občasných zpráv v pásemných pramenech nelze vyloučit, že některé jímky při hranici městišť, jejichž přesný průběh neznáme, mohly náležet oběma sousedům (zprávy v Brně k roku 1346, 1371; Flodr, M. (ed.) 2005, s. 513, č. 1485, s. 548, 549; č. 1604; obdobně v Praze k roku 1385, Winter 1890, 408).

V Brně chybí představeň mělkých pažených i nepažených jam jako např. v Lübecku, Greifswaldu, Wrocławu nebo v Mostě (Cembrzyński 2011, 66; Gläser 2004, 190; Klápště 2002, 189, 194; Schäfer 2004, 271; Piekalski 2004b, 352). Brněnské jímky reprezentované zde objekty z Dominikánské a Koblížné ulice charakterizuje na evropské poměry velká variabilita výškového rozměru, zatímco plošně se u kruhovitých objektů pohybuje vesměs v intervalu 1–2 m, u obdélných delší rozměr někdy přesahuje hodnotu 2 m. Hloubky dosahují v středoevropském kontextu v některých případech špičkových hodnot v intervalu 8–10 m (jímky 23 z D 11 a 52 z D 15, analogicky např. Minoritská 1, Procházka 2000, 67). Jen výjimečně se jim blíží některé evropské příklady, ovšem mnohdy se zděnou konstrukcí; např. v Elblágu dosahují 6,8 m, ve Freiburgu in Breisgau 6,9 m, v Lübecku 10 m; z vyřevěných v Rostocku až kolem 8 m (Cembrzyński 2011, 71; Mulsow 2004, 230). V závislosti na velké diferenciaci hloubek kolísá i jejich objem, na Dominikánské ulici se pohybuje v intervalu 2,3–30 m³, na Koblížné ulici 2,4–18 m³. Průměr lze vzhledem k neznalosti skutečné hloubky části objektů stanovit jen obtížně, na Dominikánské byl patrně o něco vyšší než 10 m³, na Koblížné dokonce 10,8 m³. Pro srovnání lze uvést maximální objem vyřevěných jímek z německých měst – Lübeck (40 m³) či Kostnice (90 m³) (Cembrzyński 2011, 80). Pokud použijeme odhad Svena Schüttheho, že jedna domácnost, tedy rodina s čeledínem zaplnila fekálním odpadem za 2–3 roky 1 m³ (Schütte 1986, 241), pohybuje se při absenci výklizu zhruba v obzoru jedno generace; je však třeba vzít v úvahu silný podíl sídlištního odpadu (keramika, kosti, dřevěné předměty a jiné), občasné splachy ze stěn nepažených jímek, takže by skutečná doba zaplnění byla podstatně kratší. Pro čištění zejména mělkých jímek svědčí malý objem dochované „funkční“ části výplně (např. jímky č. 21, 45, 48 z Dominikánské ulice). Také káď nalezená v jímce č. 532 v Koblížné 3, v Brně výjimečný jev, by mohla usnadňovat dílčí čištění; rozhodně nemá nic co do činění s konstrukcí výřevy a nelze ji interpretovat jako tzv. „sudové“ jímky z některých měst (např. Elbląg; Marcinkowski 2005, 315, 316). Dalším výrazným rysem, který brněnské jímky odlišuje od obdobných zařízení v dalších městech je ojedinělý výskyt výztuže a převaha oblých, vesměs kruhových půdorysů nad čtyřúhlymi. Vy-

soká hodnota vertikálního rozměru, omezeného v případě Koblížné 3 poněkud hladinou spodní vody, svědčí o snaze oddálit čištění jímek, ke kterému ovšem po určité době docházelo, byť u hlubokých jam asi sotva úplně. Rada jímek však byla opuštěna, přesněji zavezena, aniž by se zcela zaplnila klasickým odpadem s přítomností fekálií a velkých částí či dokonce celých nádob, jiné zejména pozdně středověké, byly v době ukončená funkce takovým odpadem zaplněny úplně.

Navzdory nezanedbatelnému objemu pozorujeme na sledovaných parcelách častou obměnu jímek, což jistě usnadňovalo sprašové podloží. Platí to ostatně i pro jiné brněnské parcely, přičemž kumulace objektů s nálezy jediného keramického horizontu na některých městištích nasvědčuje, že v takových případech objekty nebyly čištěny (např. náměstí Svobody 9 s čtyřmi jímkami z 2.–3. čtvrtiny 13. století (Holub et. al. 2006, 198; obdobně náměstí Svobody 17, Procházka, Peška 2007, 211–216). Četností se brněnským poměrům blíží např. Most, ovšem při výrazně menším objemu ovlivněného nevelkou hloubkou (Klápště 2002, 189–192, 243–258; Velimský 1976, 301). Běžnější je podstatně nižší počet latrín na parcele, zejména v severoněmeckých městech (např. Braunschweig – Altstadt; Rieger 2010, 69–72; Braunschweig – Neustadt ojedinele s počtem jímek v intervalu 5–10; Kablitz 2005, 204–210); z pomořského Elblágu se uvádějí běžně jen 1–4 jímky na parcele (Nawrońska 2004, 317) a nižší míra odměny se zdá být běžná i ve středověké Wrocławu (Cembrzyński 2011, 81). Velkoobjemové, opakované čištění jímky bylo zaznamenáno zejména v Lübecku (až 40 m³, vyzděné až 100 m³; Gläser 2004, 190–192). V českých zemích pro téma obměny a čištění jímek postrádáme dostatek srovnávacího publikovaného materiálu, byť např. zejména v Olomouci nebo Opavě, případně v Jihlavě není odkryv sledů jímek vzácným jevem (např. Burian 1967; Zezula, Kiecoň, Kolář 2007, 129; Teryngerová 1997; Novotný 1982). Malou četností, o to však důkladnější konstrukcí se vyznačovaly jímky pozdně středověkého až novověkého Tábora, kde tvořily navíc přímou součást domu, jev zatím ze středověkého Brna neznámý (Krajíc 2009, zvl. 296). Některá města vůbec jímky postrádala, např. Hamburk (Busch 2004, 165); případně se objevují až v závěru středověku (Uherské Hradiště; Procházka 2007, 63).

Brno se tedy řadí k městům s objemnými a především často obnovovanými jímkami, tedy s relativně nízkou frekvencí čištění, přičemž velkými počty těchto objektů na jedné parcele je rovněž nadprůměrné. Je zjevné, že vyvážení obsahu činilo lidnatému městu určité obtíže, až do nástupu renesance se často dávala přednost hloubení další jímky před dlouhodobým opakovaným vyklízením. Zvláštností je také nízký podíl vyztužených jímek při poměrně značné hloubce.

V této souvislosti lze archeologické poznatky doplnit mluvou písemných pramenů. Několik důležitých ustanovení obecného rázu obsahuje právní kniha písaře Jana z poloviny 14. století. Upravují především vzdálenost žumpy od plotu či zdi na tři, respektive třiapůl stopy, výkop nesměl zasahovat na sousední parcelu. Rada

mohla zakázat provoz takového zařízení v případě, že se nacházelo v blízkosti jídelny sousedního majitele (Flodr, M. 2001, s. 155, 205). Také starší z obou pamětních knih uchovala několik zápisů zmiňujících fekální jímky, ve dvou případech pro majitele dvou sousedních domů, v prvním případě na konci společného plotu (1346, 1371). Tyto případy asi nebyly časté, obvykle každý dům disponoval vlastním hygienickým zázemím. Přílišná blízkost, či dokonce přesah jímky na území souseda mohly vést ke sporům, jak prozrazují zápisy z let 1348 a 1354 (Flodr, M. – ed. 2005, s. 240, 241, č. 602; s. 413, č. 1162; s. 492, č. 1423; s. 513, č. 1485; s. 548, 549, č. 1604). Z Brna známe i doklad z roku 1358 o vyvážení obsahu jímky přes pozemek souseda (Flodr – ed. 2005, s. 231, č. 602). V rejstřících městské sbírky z let 1387 a 1389 byla zaznamenána profese vývozce fekálií (*quatfurer*) Fraňka z Kozí ulice, kterému byla jednou dokonce odpuštěna dávka jednoho věrduňku (16 grošů), neboť vyvezl hnůj z domu pana Pušky z Kunštátu (Urbánková, Wihodová – eds. 2008, 253, 340, 475).

Z dalších zahluobených objektů zaujmou především zásobní a obilní jámy v Kozí 3, soustředěné v nejzazší části městiště. Poněkud překvapuje, že je lze spojit s nikoliv počáteční fází města, nýbrž až z 13. /14. – 2. polovinou 14. století.

Naznačené vývojové rysy středověké zástavby městských parcel domů D 11–19 a Kobližná 3 se v hlavních rysech nevymyká situaci zvláště v severní části středověkého Brna. Jde zejména o proces utváření řadové zástavby, způsob konstrukce, vysokou variabilitu velikostí i umístění sklepů dřevohliněných domů, nedostatek dokladů o povrchových podlažích obydlí, nástup zděné architektury i o poměrně vysokou frekvenci obměny jímek, ale i o jejich rozměry a konstrukci. Bohužel zatím postrádáme vývojové plány v posledních 15 letech zkoumaných středověkých městišť a dostupné publikace se zaměřují především na obytnou zástavbu (srov. Holub et al. 2005; 2011; Merta, Peška 2001; Procházka, Merta, Peška 2005).

Studie byla vypracována s podporou grantového projektu GAČR č. reg. 404/09/1966.

Prameny a literatura

AMB: Archiv města Brna

Bretholz, B. 1911: *Geschichte der Stadt Brünn*. Brünn: Verlag des Vereines.

Burian, V. 1968: Středověké jímky v Olomouci – Pavelčákově ulici. *Přehled výzkumů* 1967, 106–107.

Busch, R. 2004: Entsorgung in Hamburg – Altstadt im Mittelalter und in der Neuzeit aus archäologischer Sicht. In: M. Gläser (ed.). *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum IV. Die Infrastruktur*. Lübeck: Schmidt-Römhild, 165–172.

Cembrzyński, P. 2011: *Zaopatrzenie w wodę i usuwanie nieczystości w miastach stref bałtyckiej i sudecko-karpaciej w XIII–XVI wieku*. Wrocław: Antiqua 14. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.

Čechura, J. 1988: Obyvatelé – zapomenutá vrstva moravských královských měst ve středověku (14.–16. století). *Časopis Moravského muzea* 73, 97–116.

Ditmar-Trauth, G. 2002: *Die Entstehung des deutschen Bürgerhauses im Mittelalter*. Wald Michelbach: Karfunkel Verlag.

Doležel, M. 2010: *Odras hmotné kultury v archeologických pramenech odpadních jímek z nádvoří Staré radnice v Brně*. Rkp. bakalářské práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

Dřimal, J. 1964: Sociální složení a majetek obyvatel Brna v letech 1365–1509. *Brno v minulosti a dnes* 6, 185–289.

Ferus, V. Baxa, P. 2006: Meštiansky dom v Bratislave v druhej polovine 13. storočia. *Forum urbes medii aevi* III, 88–101.

Flodr, M. 1993: *Právní kniha města Brna III. Rejstříky a přehledy*. Brno: Archiv města Brna.

Flodr, M. (ed.) 2005: *Pamětní kniha města Brna z let 1343–1376 (1379)*. Prameny dějin moravských sv. 8. Brno: Matice moravská.

Flodr, M. (ed.) 2010: *Pamětní kniha města Brna z let 1391–1515*. Prameny dějin moravských sv. 19. Brno: Matice moravská.

Gläser, M. (ed.) 2001: *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum III. Der Hausbau*. Lübeck: Schmidt-Römhild.

Gläser, M. 2004: Die Infrastruktur der Stadt Lübeck im Mittelalter und in der frühen Neuzeit. In: M. Gläser (ed.). *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum IV. Die Infrastruktur*. Lübeck: Schmidt-Römhild, 173–196.

Hanák, L., Hanáková, A. 1983: *Brno, stavebně historický průzkum podzemí, blok 18*, SÚRPMO, středisko Brno. Strojopis uložený v archivu společnosti Archaia Brno, o.p.s.

Hanák, L., Hanáková, A. 1986: *Brno, historické jádro, stavební vývoj, blok 8*. SÚRPMO, středisko Brno. Strojopis uložený v archivu společnosti Archaia Brno, o.p.s.

Himmelová, Z., Procházka, R. 1987: Záchranné výzkumy v Brně v roce 1985 (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 1985, 62–64.

Himmelová, Z., Procházka, R. 1990: On the characteristic of some components of material culture and public health care on the town of Brno in the 16th–17th century. In: Z. Smetánka, J. Žegklitz (ed.): *Studies in postmedieval archaeology* I. Prague: Archaeological Institute of Czechoslovak Academy of Sciences, 127–162.

Holub, P. 2006: *Stavební keramika v Brně na základě nálezů z archeologických výzkumů*. Rkp. diplomové práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M. 2011: Středověká brněnská architektura z cihel. *Dějiny staveb* 2010, 139–159.

Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A.

- 2006: Brno (okr. Brno-město), *Přehled výzkumů* 47, 164–220.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2009:** Brno (okr. Brno-město), *Přehled výzkumů* 50, 345–376.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2005:** Ke stavu poznání nezděně měšťanské architektury vrcholně středověkého Brna. *Forum urbes medii aevi* II, 44–101.
- Holub, P., Kováčik, P., Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2002:** Předběžné výsledky záchranných výzkumů v Brně v roce 2001. *Přehled výzkumů* 43, 71–114.
- Holub, P., Merta, D., Peška, M., Zúbek, A. 2005:** K vývoji pálené střešní krytiny v Brně. *Svorník* 3, 251–256.
- Holub, P., Merta, D., Peška, M., Procházka, R. 2013:** Parcela a dům. In: L. Jan (ed.) *Dějiny Brna 2. Středověké město*. Brno: Statutární město Brno, 812–847, 898–902.
- Jáni, M. 2010:** *Odras hmotnej kultúry v archeologických prameňoch na príklade obj. č. 54 z druhej polovice 15. storočia z Dominikánskej ulice 5 v Brne*. Rkp. bakalářské práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.
- Kablitz, K. 2005:** *Die Braunschweiger Neustadt im Mittelalter und in der frühen Neuzeit. Archäologische Untersuchungen an der Weberstrasse und der Langen Strasse 1997 bis 1999*. Beiträge zur Archäologie in Niedersachsen 10. Rahden/Westf: Marie Leidorf.
- Karasová, H. 1982:** Středověké odpadní jímky z Brna – České ulice (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 1980, 48–49.
- Klápště, J. 2002:** Zrcadlo archeologického výzkumu. In: J. Klápště (ed.): *Archeologie středověkého domu v Mostě (čp. 226)*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 184–197.
- Koběrská, L. 1973:** *Brno – asanační plán historického jádra města*. Stavebně historický průzkum objektů umělecko – památkového významu, Brno, SÚRPMO.
- Kornhäuserová, L. 2007:** *Soubor z odpadní jímky z 2. poloviny 15. století z Brna, náměstí Svobody 9*. Rkp. bakalářské práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.
- Kováčik, P. 1998:** *Brno – nám. Svobody 8*. Rkp. náleзовé zprávy č. j. 2/98. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv Archaia Brno, o.p.s.
- Krajíc, R. 2009:** Voda a odpady jako privátní i komunální problém městských aglomerací. *Památky archeologické* 100, 261–300.
- Krásenská, L. 2007:** *Hmotná kultura brněnského měšťana v 15. století (Na základě výzkumu v Mečové ulici č. p. 2)*. Rkp. diplomové práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.
- Legant, G. 2010:** *Zur Siedlungsgeschichte des ehemaligen Lübecker Kaufleutervierts im 12. Jahrhundert*. Lübecker Schriften zur Archäologie und Kulturgeschichte 27. Rahden/Westf: Marie Leidorf.
- Lesák, B., Staník, I. 2006:** Výsledky záchranného archeologického výzkumu na parcele Ventúrska ulica č. 11–13 vo vzťahu k poznaniu stredovekej murovanej architektúry v Bratislave. *Forum urbes medii aevi* III, 102–123.
- Loskotová, I., Procházka, R. 1995:** Brněnské zemnice. *Brno v minulosti a dnes* 13, 112–149.
- Marcinkowski, M. 2005:** „Miejsca sekretne“ v Elblągu od XIII do XIX wieku. *Kwartalnik historii kultury materialnej* 53, 313–318.
- Mendl, B.(ed.) 1935:** *Knihy počtů města Brna z let 1343–1365*. Brno: Československý státní ústav historický.
- Merta, D. 2001:** Nejstarší měšťanská kamenná architektura v Brně, *Průzkumy památek* 2/2001, 41–60.
- Merta, D. 2002:** *Sanace brněnského podzemí, blok 34*, Rkp. náleзовé zprávy č. j. 09/02. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv, Archaia Brno, o.p.s.
- Merta, D., Peška, M. 2001:** K počátkům zděné profánní architektury v Brně. In: *Dějiny staveb* 2001. Plzeň: Klub Augusta Sedláčka, 110–114.
- Merta, D., Peška, M. 2003:** Proměny domovního bloku Velký Špalíček v Brně. In: *Dějiny staveb* 2002. Plzeň: Petr Mikota, 118–30.
- Merta, D., Peška, M., Procházka, R., 2005:** Měšťanský dům středověkého Brna. In: *Dějiny staveb* 2004. Plzeň: Petr Mikota, 171–186.
- Merta, D., Peška, M. 2010:** Stavby typu „kamenate“ v prostředí vrcholně středověkého Brna. In: *Dějiny staveb* 2009. Plzeň: Petr Mikota, 215–222.
- Merta, D., Procházka, R., Sadílek, J. 1999:** *Brno, Dominikánská 11/13, stavebněhistorický průzkum*. Rkp. v archivu společnosti Archaia Brno, č. j.13/99.
- Mezník, J. 1999:** *Lucemburská Morava*. Praha: Nakladatelství lidové noviny.
- Michna, P. 1970:** Ein Massenfund mittelalterlicher Keramik aus Brünn. *Časopis Moravského muzea, vědy společenské* 55, 121–156.
- Mitchell, P. 2006:** Early stone houses in Vienna. *Forum urbes medii aevi* III, 18–25.
- Mulow, R. 2004:** Archäologische Quellen zur Infrastruktur der Stadt Rostock. In: M. Gläser (ed.): *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum IV. Die Infrastruktur*. Lübeck: Schmidt-Römhild, 221–236.
- Nawrońska, G. 2004:** Remarks on infrastructure of the Old Town of Elbląg. In: M. Gläser (ed.): *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum IV. Die Infrastruktur*. Lübeck: Schmidt-Römhild, 303–322.
- Novotný, B. 1982:** *Funde mittelalterlicher handwerklicher Erzeugnisse aus Iglau (Mähren) von der 2. Hälfte des 13. bis zum Beginn des 15. Jahrhunderts*. Mitteilungen der Kommission für Burgenforschung und Mittelalter-archäologie 31, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Pančíková, Z. 2006:** *Spracovanie materiálu z objektu neskorostredovekej studne z Panskej ulice č. 8–10 v Brne*. Rkp. II. seminární práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

- Piekalski, J. 2004a:** Elementy infrastruktury średnio-wiecznego Wrocławia. In: J. Piekalski, K. Wachowski (eds.): *Wrocław na przelomie średniowiecza i czasów nowożytnych. Materialne prejawy życia codziennego*. Wratislavia Antiqua 6. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 9–24.
- Piekalski, J. 2004b:** Die Infrastruktur der mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Stadt Breslau. In: M. Gläser (ed.): *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum IV. Die Infrastruktur*. Lübeck: Schmidt-Römhild, 343–358.
- Piekalski, J. 2004c:** *Wczesne domy mieszczan w Europie Środkowej. Geneza – funkcja – forma*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Piekalski, J. 2005:** Stan czystości średniowiecznych miast Europy Środkowej. Zarys problemu z punktu widzenia archeologa. *Kwartalnik historii kultury materialnej* 53, nr. 3-4, 271–277.
- Plaček, M., Futák, P. 2006:** *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Procházka, R. 1985a:** Archeologie k počátkům jihomoravských měst. *Archaeologia historica* 10, 133–142.
- Procházka, R. 1985b:** Záchrané výzkumy v Brně v roce 1983 (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů 1983*, 70–71.
- Procházka, R. 1987:** Záchrané výzkumy v Brně v roce 1984 (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů 1984*, 59–62.
- Procházka, R. 1988:** Archeologické prameny ke středověkému Brnu (Z nových výzkumů 1983–1987). *Archaeologia historica* 13, 83–96.
- Procházka, R. 1989:** Die Keramik des 16.–17. Jahrhunderts in Brno (Brünn) und die Frage der Importe aus dem Rheingebiet. In: *Die Keramik vom Niederrhein und ihr internationales Umfeld: Internationales Keramik-Symposium in Duisburg, Düsseldorf und Neuss 1988*. Beiträge zur Keramik 3. Düsseldorf: Hetjens-Museum, Deutsches Keramikmuseum, 55–59.
- Procházka, R. 1991a:** *Brno, Dominikánská 11–13, 15, 19*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 984/91. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
- Procházka, R. 1991b:** Brüner Keramik des 13. und der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts und die Frage ihrer auswärtigen Beziehungen. In: *Kulturně historické styky jižní Moravy. XX. Mikulovské sympozium 24.–25. října 1990*. Mikulov: Okresní archiv Břeclav, 233–246.
- Procházka, R.: 1992:** Mittelalterliche Stadtkernforschung in Brno (Brünn). *Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich* 8, 159–181.
- Procházka, R. 1993:** Archeologie k počátkům středověkého města Brna. *Brno v minulosti a dnes* 11, 29–53.
- Procházka, R. 1996a:** Brněnská stolní a kuchyňská keramika 2. poloviny 14. století – počátku 15. století. *Pravěk Nová řada*, 1994/4, 323–344.
- Procházka, R. 1996b:** *Brno – Josefská ul. č. 8*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 86/96a, b. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
- Procházka, R. 1996c:** *Brno – Petrov č. 2*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 3/96. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
- Procházka, R. 1996d:** Zur Frage der ältesten Bebauung in den südmährischen Städten. In: H. J. Brachmann, J. Klápště (eds.): *Hausbau und Raumstruktur früher Städte in Ostmitteleuropa*. Památky archeologické, Supplementum 6, Praha: Archeologický ústav AV ČR, 120–141.
- Procházka, R. 2000:** Zrod středověkého města na příkladu Brna (K otázce odrazu společenské změny v archeologických pramenech). In: M. Ježek, J. Klápště (eds.): *Brno a jeho region*. *Medievalia archaeologica* 2. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 7–158.
- Procházka, R., 2007a:** Area ... sive parva, sive magna... Parcela ve vývoji raného a komunálního města. *Forum urbes medii aevi* IV, 6–41.
- Procházka, R., 2007b:** Archeologie a poznání moravských a slezských měst. *Archaeologia historica* 32, 37–80.
- Procházka, R. 2009:** Otázka předlokačního a lokačního Brna v konfrontaci písemných a archeologických pramenů. In: J. Žuffová (ed.): *Trnava a počiatky stredovekých miest*. Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 12. Trnava: Krajský pamiatkový úrad Trnava, 103–112.
- Procházka, R. 2010:** Odraz vrcholně středověké urbanizace v archeologických pramenech na základě vybraných příkladů. *Přehled výzkumů* 51, 209–247.
- Procházka, R. 2011:** Archeologické doklady výroby v jihovýchodní části Brna ve vztahu k vývoji zástavby, *Forum urbes medii aevi* VI, 212–251.
- Procházka, R., Borský, P., Černoušková, D., Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Sadílek, J. 2006:** Zděný dům středověkého Brna. Inventář stojících archeologicky plošně odkrytých reliktů. *Forum urbes medii aevi* III, 242–265.
- Procházka, R., Černoušková, D., Merta, D., Peška, M., Sadílek, J. 2003:** *Měšťanský dům středověkého Brna*. Výstup z projektu výzkumu a vývoje Ministerstva kultury ČR, č.j. PK01P40PP006. Rukopis v archivu společnosti Archaia Brno, o.p.s, a odboru památkové péče Ministerstva kultury ČR.
- Procházka, R., Himmelová, Z. 1995:** Příspěvek k vývoji středověké zástavby tzv. Velkého špalíčku v Brně. *Archaeologia historica* 20, 233–245.
- Procházka, R., Himmelová, Z., Šmerda, J. 1999:** *Soubor nálezů z 1. poloviny 15. století z katedrály sv. Petra a Pavla v Brně*, Pravěk, Supplementum 2-3. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno. 43–145.
- Procházka, R., Peška, M. 2007:** Základní rysy vývoje brněnské keramiky ve 12.–13./14. století, *Přehled výzkumů* 48, 143–299.
- Procházka, R., Zůbek, A. 2012:** Výpověď archeologických pramenů o prostorovém vývoji jihovýchod-

- ní části Brna ve 12.–15. století na příkladu parcel někdejšího domu Josefská 7. *Archaeologia historica* 37(2), 189–208.
- Prokopová, L. 2013:** *Keramická produkce 2. poloviny 15. století v Brně*. Rkp.bakalářské práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.
- Rębkowski, M. 2001:** *Pierwsze lokacje miast w księstwie zachodnopomorskim. Przemiany przestrzenne i kulturowe*. Kołobrzeg: Instytut Archeologii i Etnologii PAN.
- Rieger, D. 2010:** *Platea finalis. Forschungen zur Braunschweiger Altstadt im Mittelalter*. Beiträge zur Archäologie in Niedersachsen 15. Rahden/Westf: Marie Leidorf.
- Rybniček, M. 2005:** *Závěrečná zpráva. Náměstí Svobody A 69/2004 (odpadní jímka-zásyp)*. Příloha rkp. nálezové zprávy č. j. A 69/2004. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o.p.s.
- Sáňková, T. 2007:** *Keramické nálezy z brněnské odpadní jímky Dominikánská 15 v širších souvislostech*. Rkp. bakalářské práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.
- Sedláčková, L. 2007:** *Česká 10. Brněnská městská parcela do poloviny 14. století v odrazu hmotné kultury*. Rkp. diplomové práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.
- Schäfer, H. 2004:** Öffentliche Bautätigkeiten und Einrichtungen in Greifswald unter besonderer Berücksichtigung der archäologischer Quellen des 13. bis 15. Jahrhunderts. In: Gläser, M. (ed.): *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum IV. Die Infrastruktur*. Lübeck: Schmidt-Römhild, 263–274.
- Schön, D. 2006:** Wiener Bürgerhausarchitektur des 13. und 14. Jahrhunderts. *Forum urbes medii aevi* III, 26–37.
- Schütte, S. 1986:** Brunnen und Kloaken auf innerstädtischen Grundstücken im ausgehenden Hoch- und Spätmittelalter. In: H. Steuer (ed.): *Zur Lebensweise in der Stadt um 1200*. Zeitschrift für Archeologie des Mittelalters, Beiheft 4. Köln: Rheinland-Verlag, 237–255.
- Staník, I. 2006:** Najstarší typ murovaného stredovekého meštianskeho domu so vstupnou šijou v Trnave na Hlavnej ulici č. 16. *Forum urbes medii aevi* III, 150–169.
- Široký, R. 2000:** Pitná, užitková a odpadní voda v českých městech ve středověku a v raném novověku. Stav a perspektivy archeologického poznání. *Památky archeologické* 91, 347–411.
- Šmídová, K. 2012:** *Odras hmotné kultury v archeologických pramenech na příkladu nálezů z Mečové 2 v Brně*. Rkp.bakalářské práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.
- Teryngerová, H. 1997:** Opava (okr. Opava), Ostrožná ul. *Přehled výzkumů 1993–1994*, 225–226.
- Urbánková, K., Wihodová, V. (eds.) 2008:** *Brněnské berní rejstříky z přelomu 14. a 15. století*. Prameny dějin moravských 15. Brno: Maticе moravská.
- Velimský, T. 1976:** K dendrochronologickému výzkumu středověkých nálezů z Mostu. *Archaeologia historica* 2, 299–306.
- Vičar, O. 1965:** Místopis Brna v polovici 14. století (prostor uvnitř městských hradeb). *Brno v minulosti a dnes* 7, 242–291.
- Vičar, O. 1966:** Místopis Brna v polovici 14. století (Předměstí). *Brno v minulosti a dnes* 8, 226–273.
- Vičar, O. 1971:** Jak vypadaly měšťanské domy v Brně v polovici 14. století. In: *Monumentorum tutela* 7. Bratislava: Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, 57–83.
- Vichrová, Š. 2009:** *Odras hmotné kultury v archeologických pramenech na příkladu obj. č. 638 z poloviny 15. století z Dominikánské ulice 5 v Brně*. Rkp.bakalářské práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.
- Vichrová, Š. 2012:** *Brněnské předměstí Ante portam Brunnenense z pohledu archeologie. K možnostem studia hmotné kultury a struktury zástavby*. Rkp.magisterské diplomové práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.
- Vohryzek, S. 2007:** *Středověká keramika Brna (na příkladu objektů č. 1, 10, 15, 16 z Mečové ulice 2)*. Rkp.bakalářské práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.
- Vojtek, J., Vojtková, V. 1988:** Intestinal parasites of the medieval inhabitants of the Brno city. *Scripta Facultatis Naturalium Universitatis Purkynianae Brunensis* 18/2 (Biologia), 73–74.
- Voldán, V. 1961:** Ze stavební minulosti obnoveného paláce na rohu Kobližné a Běhounské ulice. *Brno v minulosti a dnes* 3, 201–205.
- Wihodová, V. 2009:** Persla Bílá a její dědicové, aneb „bankrot“ jedné rodiny (příspěvek k brněnské topografii). In: *Campana codex civitas. Miroslao Floeder octogenario*, Brno: Archiv města Brna, 284–307.
- Winter, Z. 1890:** *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku* I. Praha: Maticе česká.
- Zezula, M., Kiecoň, M., Kolář, F. 2007:** Archeologické doklady k vývoji půdorysu, uliční sítě a parcelace středověké Opavy. *Forum urbes medii aevi* IV, 118–143.

Poznámky

- 1 Vzhledem k častému výskytu užíváme dále místo Dominikánská 11–19 zkrácené formy D11–19.
- 2 Viz v kapitole 7.2.
- 3 Číslo řady 500–700 odpovídají v rámci metodiky formulářové archeologie užívané ve společnosti Archaia Brno, o.p.s., značení jam a umožňují vložit písemnou dokumentaci do databáze výzkumů.
- 4 Určil PhDr. Jan Šmerda
- 5 Za pomoc při sestavování topografie, zejména v práci s berními prameny děkují Mgr. Veronice Wihodové
- 6 Text byl s úpravami převzat z Procházka et al. 2003.
- 7 Určil doc. RNDr. Emanuel Opravil, CSc.

Resumé

The built-up area of High and Late Mediaeval Brno and its inhabitants, part I

15–19 Dominikánská Street, 3 Koblížná

The origin and transformation of typical land plotting in the High Mediaeval city is one of the standard topics of research which is primarily based on archaeological sources. This study explores the development of various aspects of the land plots for houses 11–19 on Dominikánská Street (hereinafter D 11, 13, 15, 17, 19; no. 342, 343, 344, 346, 347; currently merged into objects no. 346/13, 347/11 and 342/15) and a small part of the plot at 18 Starobrněnská, based on the results of the first major rescue excavations in the historical centre of Brno (1983–1985), as well as at the plot at 3 Koblížná (1986–1987), performed by the former Institute of Archaeology of the Czechoslovak Academy of Sciences (now the Academy of Sciences of the Czech Republic) in Brno, headed by the author of this study (Procházka 1991; 2000). In comparison with later research work, these were extremely urgent excavations; it was not possible to conduct large-scale field work of the whole of the endangered area on any of the plots, and the work mostly involved excavating sunken features (67 cesspits, the cellars of wood and clay houses and pits whose purpose is unclear). The Gothic stone cellars that existed in various shapes and forms in all the houses explored were subject to a structural historical survey, although this was only carried out to the full extent necessary at the houses at 11 and 13 Dominikánská (Merta, Procházka, Sadílek 1999).

11–19 Dominikánská, 18 Starobrněnská

Only part of the historical land plotting can be dated to the High Middle Ages; especially unclear are the origins of the rear parts of some plots. Assessment of pottery sets and, in isolated cases, also finds of coins, showed that the development of the settlement and plots can be dated to the Middle Ages (beginning of the 13th – turn of the 15th and 16th centuries), in five different phases. The first phase (1st quarter of the 13th century) includes a settlement layer on part of the plot at 18 Starobrněnská (perhaps originally part of plots D11 and 13) and individual pits, possibly including one cellar of a wooden house on plots D11, 13 and 15. Appearing in the second phase (2nd or beginning of the 3rd quarter of the 13th century) we find new features, a wood and clay house with a cellar, and a cesspit. With some reservations we can interpret feature no. 29 in the front part of the plot for house no. D15 as being a sunken part of a building, while no. 15 in the rear of the same plot and no. 63 on plot D17 are certainly sunken features. The cesspits are mostly circular, occasionally rectangular shafts, generally without reinforced walls owing to the hard loess bedrock, and were used for kitchen and mainly faecal waste. Some of these features can be associated with the buildings listed above (no. 21 with no. 29, no. 62b with no. 63). The third phase of the

settlement (2nd half of the 13th – 1st half of the 14th century) probably ended with a fire, a record of which dates from 1356 (Mendl – ed. 1935). Plot D11 was found to contain the oldest brick house from this period, now represented by a cellar in the rear of the standing structure, as well as several cesspits (no. 24, 25, 31?), although some cannot be precisely dated within the 14th century. Discovered on plot D13, 16m from the line of the street (the face was probably closer), was a basement (no. 9, only in a section) which was probably destroyed by a fire in 1356 and which might have been contemporaneous with the oldest brick building in the front part of the plot (or older). This was a rectangular one-room core with a short entrance opening onto the street on the ground floor. Three cesspits (nos. 6, 26, 28) could be associated with the houses. The most detailed information came from the plot of the house D15, where the NE part remained without a cellar even by the street. This plot evidently comprised two mediaeval plots, the shared boundaries of which may only be hypothesised. Also discovered on the eastern plot (D15a) was the basement of a wood and clay house destroyed by the fire that also devastated the neighbouring building on D13; the cellar of a later brick building was preserved on the western plot (D15b), disturbing the remains of another cellar of a wooden house (no. 49). Situated behind the houses were numerous cesspits (32, 33 and 37, 42, 55) as well as a fire destruction layer implying the existence of a cellarless building. The fourth phase (2nd half of the 14th – beginning of the 15th century) includes some alterations found in the cellars of the brick houses D11 and 13, which both show that the cellar areas were expanded, probably when the wooden parts were replaced by brick. The houses were again accompanied by cesspits (7, 17). Partially excavated closer to the front of the plot than basement no. 8 on plot D15a was a later cellar, no. 38, this time sunk in a way which retained the ceiling of the loess bedrock, a rare feature in Brno. The house may be associated with the group of pits and cesspits no. 18, 19–53, as well as no. 56. Blacksmithing waste in the filling of the sunken features could have come from the armourer Goliáš (*Golias*), records of whom date back to 1387 and 1389 (Urbánková – Wihodová ed. 2008). The oldest brick house could have been built on plot D15b during this phase. The fifth phase (2nd to the beginning of the 3rd quarter of the 15th century) includes cesspit no. 23 on plot D11, which was evidently also used in the second half of the same century. The living rooms on plot D13 were evidently extended to include the rear part and we believe that the wooden floor was also replaced by a brick one due to the underpinning of the vaulted arches in the basement. However, dating these alterations to the 15th century is pure hypothesis. There is, however, no cesspit that can clearly be attributed to this building. The plot at 15a Dominikánská did not provide any evidence of residential building for this phase, while on the neighbouring plot D15b the house from the previous phase continued to be used. Sunk into the plot were cesspits no. 52, 45 and 47, running across the width of the houses in a roughly west-east direction. Although there is some ambiguity

regarding the dating of the reconstruction of the houses on D11 and D13, the sixth phase (last third of the 15th – beginning of the 16th century) could include the vaulting on the house on plot D15b; there are also questions concerning the dating of alterations in the brick cores of other houses. It is certain that the later use of cesspit no. 23 (D11), as well as cesspits no. 44 (D17), 54 and 65 (D15b) fall into this phase.

3 Koblížná (no. 683, plot no. 54)

Rescue excavations included part of the corner plot between Koblížná and the adjacent Kozí Street. This settlement was also divided up into six phases. Following disturbance of the overburden, the ground water occurs at a depth of around 4.6 m below the level of the loess bedrock, although when stable it is obviously lower. The majority of activity was investigated from the level of the surface of the loess bedrock, sometimes even lower (with the exception of probe 1/87 in the middle of the area). Continuous surface research was only performed on an area of 10m² (A) in the rear part of the plot. This settlement was also divided up into six phases. The only features belonging to the first phase (2nd quarter – beginning of the 2nd half of the 13th century) were a fragment of pit 515 and contemporary cultural layers in the southern third of the courtyard and, dated with great uncertainty, the contiguous pits 502–503. In area A the second phase (2nd quarter of the 13th – beginning of the 3rd quarter of the 13th century) included basement 505, pits 513 and 524 and, in Kozí Street, cesspit 510, pit 518 in probe 1/87. The third phase (2nd half of the 13th – 1st half of the 14th century) included primarily basement 531, destroyed by fire, in Kozí Street, to which cesspits 29 and 30 could have been related. The more southerly cesspits 521 and 522 probably belonged to the buildings in Koblížná Street, where, analogically with other parts of the city, we may assume that the oldest brick house was situated (e.g. Merta, Peška 2001; Procházka et al. 2006). At the back of area A, which has the greatest concentration of various pits, the third phase included the cellar of the wood and clay house no. 500 on Kozí Street, also damaged by fire, which was accompanied by cesspits no. 503 and 511, as well as granary 509. The fourth phase (2nd half of the 14th – beginning of the 15th century) included cesspits no. 517 and 526 in the middle of a courtyard (probe 1/87). It is harder to classify cesspits 532 and 533 somewhat further to the north. At the back of area A were granary 506 and storage pit 507. The only thing representing the fifth phase (2nd quarter of the 15th century) was cesspit 523 to the south of area A. During the sixth phase (2nd half of the 15th century) we assume that a brick wall was built around three sides of the courtyard. Unfortunately, we do not have any further evidence to provide us with a more detailed insight into the development of the brick house that was reminiscent of a town palace. In around the middle of the 14th century the plot belonged to a prominent townsman, Jakub Swerczer, a member of the Town Council (proven from 1343; by 1359 he was dead).

Concluding observations

As it is impossible to obtain relics of the surface parts of wood and clay houses, we cannot clearly determine what they looked like in terms of their overall floor plans. Therefore, there is no clear-cut answer to the question of whether the assumed cellarless parts of houses no. 8, 9, 38 49 in Dominikánská Street adjoined the front of the plot. In some cases (feature no. 38), this is likely. Besides this, however, we are certain of the presence of other evidently residential buildings sunk into the plots (features no. 15 and 63). The brick structures were then terraced buildings by the road. Before the middle of the 13th century there was a wood and clay house (505) sunk into the plot at 3 Koblížná, although this was clearly not the only feature on the plot. The younger basements no. 500 and 531 were by the road, thus confirming a known trend of building houses as close as the street line as possible; others can be assumed along Koblížná Street, where we have to assume a brick house that was constructed at the turn of the 13th and 14th centuries at the latest.

The cesspits were placed behind the dwellings, depending on their position, mostly for the sake of convenience; in many cases specific cesspits may be synchronised with the basements of wood and clay houses (e.g. 505–510, 500–503 in 3 Koblížná). Unfortunately, we do not know the link to other features assumed to have existed on the plots (stables, woodsheds, poultry runs, etc.), which have been found in sites where wooden features have been better preserved. In some cases the clear tendency to place these pits by the edges of the plots could have been influenced by the position of these facilities. The extant written sources imply that the positioning of cesspits by boundaries with neighbours was regulated and used to give rise to neighbourly disputes (Flodr, M. 2001; Flodr, M. – ed. 2005).

Certain other findings were also made in relation to the structure of the wooden houses and their basement areas. The imprints of sticks on fired daub imply that the principal structure used was a timber frame filled in with sticks. These timber-framed structures also occurred in the basements. However, there are also triangular fragments with the imprints of logs and flat wood, the positioning and purpose of which can only be partially determined or even hypothesised (ceilings and entrances made from logs, corners made from rectangular beams (?), etc.). Sporadic use was also made of low bricks (up to 5 cm thick), with high bricks (8–10 cm thick) gradually superseding them from the beginning of the 14th century. The floor of the ground floor of house no. 8 in D 15 was paved with ceramic tiles and a glazed roofing tile was also found in the backfill. However, the fact that only one was found implies that the roof was made of wood.

Several findings may be added to the characteristics of the cesspits described above. Only one (no. 58 from plot D17) was timber-lined – boards were probably inserted vertically behind the corner posts. Only 8 cesspits in Dominikánská Street and one in Koblížná Street were rectangular in shape, up to 2.1m long, most often less than 2m, although the maximum length was 2.5m.

The most common diameter of the circular cesspits was around 1.5m. Given the low ground water level, the usual depth in Dominikánská Street was 5–6 m, with 9.5m being the maximum and almost 2m the minimum. In Koblížná Street the builders had to work with a higher ground water level, so the depth of the cesspits did not exceed 6m, mostly ranging from 3 to 4m. Although we assume that the cesspits were cleaned, the second pottery phase was only discovered in the contents in one case (cesspit 23), implying that it only existed for a short time. It was not until the Renaissance that cesspits were cleaned for a longer time.

Attention should be paid to storage pits, particularly granaries. Just one was found in Dominikánská Street, or at 18 Starobrněnská, in the basement floor (no. 38), while in Koblížná there were two deep in the back. As in the case of 10 Josefská (Procházka 2000), it should be assumed that these existed throughout the whole of the 14th century.

Despite the fragmentary nature of the sites, the excavations in Dominikánská and Koblížná provided us with a series of findings, which were then expanded and further clarified by later excavations. The land plotting structure of mediaeval Brno fits the picture we know from other mediaeval towns in Central Europe, albeit with certain specifics; e.g. the frequency and size of cellars was partially influenced by the need to store wine. The problem remains of how to clarify the purpose (residential or exclusively economic) of the cellared buildings sunk deep in the plots, which only occur during the phase in which wood was used as the main building material.

Houses and their inhabitants

The written sources, backed up by a detailed study by O. Vičar (1965), allow us to determine the sequence of owners of the houses in Dominikánská Street, albeit with some gaps, for the years 1343–1367, 1375, 1376, 1387, 1389, 1432, and from 1442 to the present day. In Koblížná Street we are not able to determine the inhabitants between 1375 and 1432 (Mendl – ed. 1935; Urbánková – Wihodová – ed. 2008; Vičar 1965). Unpublished municipal ledgers are also very useful (taxation registers and so-called books of taxation estimates from 1442,

1477, 1479, 1487, 1499, 1504), used for the unpublished house-topography by A. Gödl (manuscript in Brno City Archive). We can garner some very important information from the two so-called Memory Books (the older dated 1343–1376/1379, the younger 1391–1515; Flodr – ed. 2005; 2010).

During this period Dominikánská Street was almost exclusively home to various different types of craftsmen. The longest it was found that anyone lived here was 25 years; about 12 years was the average. In the 14th century there were 24 professions working here, while in the following century there were only 9. The only trend observed was an increased concentration of crafts related to beer production in the second half of the 15th century. As to the property differentiation in the 14th century, the residents belonged to the lower part of the very heterogeneous “middle class”. Only several of them possessed vineyards, which indicated a certain surplus of disposable income. Nobody was a member of the “city council families”, perhaps with one very uncertain exception. The situation changed a little in the second half of the 15th century. As for property values, the high increase in the number of vineyard owners (2/3) seems to be indicative of the relatively better social position of at least one part of the inhabitants of the part of the street we analysed. Even though none of them could be classed as a member of the city elite, some of them were getting closer to it.

In contrast, the plot 3 at Koblížná already had a prestige position in the town, which was mostly in accordance with the social class of its owners. The townsman Swerczer family was living here around the middle of the 14th century. From 1442 the plot was in the hands of rich textile craftsmen, who, in terms of their property including vineyards, could be said to have belonged to the upper part of Brno urban society. One of them was, at the end of the 15th century, a member of the city council.

It is very difficult to identify at least some of the archaeological structures, particularly cesspits, with particular inhabitants of the mediaeval plots, because the absolute dating mostly oscillates over too long an interval. We can only hypothetically ascribe some of them to known citizens, for example in Dominikánská Street cesspit No. 17 to the woman named Ringshutlinna, or wooden cellar No. 38 to the armourer Goliáš (*Golias Anglicus*).